

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

№ 9 (220) ТРАВЕНЬ
2011

2011 травень № 9 (220)

ВІСНИК
ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Частина II

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 14441-3412 ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(філологічні науки)

Постанова президії ВАК України
від 22.12.2010 р. № 1-05/8

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 25 березня 2011 р.)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор Курило В. С.

Заступник головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор Савченко С. В.

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор Бур’ян М. С.,

доктор медичних наук, професор Виноградов О. А.,

доктор філологічних наук, професор Галич О. А.,

доктор педагогічних наук, професор Горошкіна О. М.,

доктор сільськогосподарських наук, професор Конопля М. І.,

доктор філологічних наук, професор Синельникова Л. М.,

доктор педагогічних наук, професор Харченко С. Я.

Редакційна колегія серії “Філологічні науки”:

доктор філологічних наук, професор Єрмоленко С. Я.,

доктор філологічних наук, професор Загнітко А. П.,

доктор філологічних наук, професор Коваль В. І.,

доктор філологічних наук, професор Лисиченко Л. А.,

доктор філологічних наук, професор Мокієнко В. М.,

доктор філологічних наук, професор Синельникова Л. М.,

доктор філологічних наук, професор Глуховцева К. Д.,

кандидат філологічних наук, доцент Лєснова В. В.

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, праве й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***), 2011.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова “Література” або після слів “Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім’я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім’я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім’я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО

1. **Гонта І. А.** Адаптація запозичень з англійської мови в російському та українському комп'ютерному сленгу..... 6
2. **Повторуха Н. В.** Особливості епонімічних назв на позначення одиниць виміру у порівняльному аспекті (на матеріалі німецької і української мов)..... 10

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

3. **Бледнова О. Г., Чигирёва А. В.** Чат, форум, блог как сферы функционирования сетевых имен..... 16
4. **Вокун І. А.** Construal operations having to do with attention..... 26
5. **Вострецова В. О.** Конфлікт як психологічне та лінгвістичне явище..... 32
6. **Гонта Т. В.** Емоції у фразеологічних одиницях німецької мови з назвами хатніх речей..... 36
7. **Єфименко Д. О.** Труднощі дослідження готської мови..... 41
8. **Космацька Н. В.** Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу..... 45
9. **Кукса І. М.** Фреймове моделювання мовленнєвого жанру теледебатів..... 52
10. **Мешкова А. В.** Процесс становления немецких фамилий в немецком антропонимиконе..... 57
11. **Нечаєва Н. О.** Паралінгвістичні знаки в міжкультурному спілкуванні..... 63
12. **Стасевич Ю. Ю.** Концепція культурної пам'яті Яна та Алейди Ассман як основа для подальших досліджень, пов'язаних із проблематикою культурної пам'яті..... 69
13. **Тарасова О. А.** Фоносемантична основа компресії поетичної інформації (на матеріалі творів французького символізму)..... 74
14. **Христенко О. С.** Специфіка парадигматичних відношень у лексико-семантичній підсистемі німецького молодіжного сленгу (у світлі теорії лексико-семантичної системи мови)..... 85

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

15. **Абрамова Ю. Г.** Використання міжпредметних зв'язків при викладанні німецької мови у вищих навчальних закладах: літературознавчий аспект..... 96
16. **Колтун О. В.** Навчання лексико-граматичного аспекту німецької мови у контексті пісенної творчості..... 102

17.	Kudrjawzewa O. D. Präpositivergänzungen aus sicht der methodik//.....	111
18.	Мєдєнцов О. В. Значення використання діалектизмів, варіантизмів та англіцизмів для учнів та студентів на уроках іспанської мови.....	117
19.	Твердохлебова И. П. Мнемотехника в практике преподавания иностранных языков.....	125
20.	Chavva T. Yu. Les particularités de l'apprentissage de la phonétique française.....	132
21.	Шевченко О. О. Сучасні форми та методи роботи з організації аудіювання на занятті у вищому навчальному закладі.....	137

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

22.	Вознюк М. Ю. Критерії оцінювання перекладу.....	143
23.	Гаражанкіна О. М. Лексичні трансформації при перекладі текстів науково-технічної тематики (на матеріалі словника машинобудування та гірничої справи).....	149
24.	Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга.....	156
25.	Дорда С. В. Мова права та особливості її перекладу.....	163
26.	Mykhailenko O. O. Translation Techniques as a Terminology Problem.....	170
27.	Klymenko O. S., Klymova N. I., Ptushkina N. V. Ways of homonymic puns interpretation on the examples of L. Carroll's tales.....	174
28.	Сидоренко С. І. Місія перекладача в історичній перспективі..	180
29.	Шурма С. Г. Адекватний переклад метафор українською мовою (на матеріалі оповідань Е. По).....	186

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

30.	Кузнєцова Д. Ю. Синестезійні метафори у номінаціях мимічних експресій (на матеріалі англomовного художнього дискурсу).....	193
31.	Недайнова І. В. Антиглобалізм: концептуально-структурний аналіз сучасного дискурсу (на матеріалі інтерв'ю депутата Європарламенту Джулетто Кєза).....	202
32.	Решетарова І. В. Особливості сучасного медійного тексту суспільно-політичного характеру.....	208
33.	Соколова І. В. Дискурс-аналіз як засіб навчання аналітичного читання студентів економічних спеціальностей.....	213

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

34. **Зубенко Д. В.** Жіноче письмо та вплив категорії гендеру на автобіографію Рут Клюгер «Жити далі. Молоді роки»..... 221
35. **Будурацька С. А.** Трияда гендеру, жанру та культурної пам'яті: нові горизонти гендерного аналізу оповідального тексту..... 225
36. **Попкова Ю. В.** Тема кошек в рассказах Н. А. Тэффи..... 230

МОВА І КОМУНІКАЦІЯ

37. **Бледнова О. Г.** Особенности языка Интернет-коммуникации... 237
38. **Borysenko N. S., Borysenko P. A.** Color as a Means of Nonverbal Interaction in Intercultural Communication..... 247
39. **Вжеш Я. Л.** Принцип ввічливості в теорії і практиці міжкультурної (українсько-німецької) комунікації. Теорія «збереження обличчя» П. Брауна та С. Левінсона..... 251
40. **Квіренко Л. О.** Проблеми соціолінгвальної типології варіацій берлінського міського діалекту..... 259
- Відомості про авторів**..... 266

ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'276.5(811.11):811.161.2:811.161.1(045)

Гонта І.А.

**АДАПТАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В
РОСІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ КОМП'ЮТЕРНОМУ
СЛЕНГУ**

Сучасний світ важко уявити без швидко зростаючих темпів глобалізації та комп'ютеризації, що тісно пов'язані між собою. Природним є факт відображення процесів глобалізації та комп'ютеризації в лінгвістичному світі, особливо в побутовому та професійному середовищі тих людей, які причетні до них, насамперед фахівців у сфері комп'ютерних технологій та користувачів відповідних послуг. Професійний сленг, або жаргон є відображенням професійного світу спеціалістів, а оскільки на сьогодні зростає рівень навичок та знань англійської мови, як мови міжнародної комунікації, це безпосередньо відображається в комп'ютерному сленгу на лексичному та фразеологічному рівнях. В зв'язку з цим постає актуальність теми дослідження, об'єктом якого є англіцизми комп'ютерного сленгу, а предметом – природа їх формування у лексичній та фразеологічній системах російської та української мов. Вважаємо за доцільне розглядати об'єкт та предмет дослідження на матеріалі українського та російського сленгу, оскільки протягом століть в Україні склалася двомовна лінгвістична ситуація і взаємозв'язок та взаємодія української та російської мов спостерігається на всіх рівнях, включаючи лексику та фразеологію загального сленгу, професійних жаргонів тощо. Дуже часто українські та російські сленгізми та жаргонізми, позначаючи одні й ті ж самі явища та об'єкти, відрізняються лише вимовою, при цьому важко стверджувати в якій мові певна мовна одиниця виникла. Це повною мірою стосується комп'ютерного сленгу.

Сленг має ряд функцій, серед яких головні – номінативна та експресивна, з іншого боку професійний сленг (жаргон) характеризується наявністю певних «професіоналізмів» – назв тих речей та явищ, які краще відомі фахівцям, ніж іншим частинам суспільства. Серед причин виникнення професійного сленгу виділяють прагнення людей, особливо молоді до самоідентифікації, самоусвідомлення та самовираження; бажання зберегти певні види внутрішньогрупової діяльності в секреті від зовнішнього світу [4, с. 185]. Сленгу притаманні свобода у виборі номінативних засобів, серед яких запозичення займають вагоме місце, про що знаходимо у багатьох лінгвістів [7; 3; 6]. Англійський,

український, російський сленг приймає запозичення з інших мов на рівні морфем та лексем [2, с. 10]. Все це стосується і комп'ютерного сленгу, який бурхливо розвивається в сучасному суспільстві. Для українського та російського сленгу характерна велика кількість запозичень з англійської мови, про що у наукових працях та словниках пишуть багато вітчизняних лінгвістів [4; 1; 5].

Для комп'ютерного сленгу дуже характерним є домінування англomовних лексичних основ і тенденція до уніфікації норм і правил комунікації. Найпоширенішими способами словотворення у комп'ютерній лексиці є афіксальний, аббревіація, лексико-семантичний (метафора, метонімія). При цьому лексико-семантичний спосіб словотвору може поєднуватися з іншими відомими способами. Для комп'ютерної лексики очевидним є застосування мовної гри та засобів мовної експресії. Однією з основних тенденцій у формуванні комп'ютерного сленгу є максимальне скорочення способів передачі інформації.

Запозичення лексем з англійської мови користувачами комп'ютерного сленгу є інтенсивним і творчим процесом, що часто супроводжується іншими словотвірними процесами.

Чисті запозичення шляхом транслітерації та транскрибування трапляються масово, але в кількісному відношенні поступаються запозиченням, які супроводжуються іншими словотвірними процесами. Прикладами запозичень «у чистому вигляді» можуть слугувати наступні сленгізми: *адалт* – об'єкт обговорення належить до категорії "18+", наприклад, *еротика* або *порнографія*. (від англійського *adult* – дорослий); *апгрейд* – заміна модулів ПК або додавання нових з метою підвищення продуктивності; *бан* – заборона для користувача відправляти, а іноді і читати повідомлення (використовується у Веб-форумах або чатах); *аттач* – прикріплений файл, найчастіше мається на увазі файл прикріплений до електронного листа; *гаджет* – технічний прилад, (від англійського *gadget*); *геймер* – ігрок; *варез* – нелегально розповсюджене програмне забезпечення та ліцензійні ключі до нього, музика, фільми тощо (від англійського "warez").

Метафоризація є центральним засобом словотвору сленгу і комп'ютерного сленгу зокрема і може супроводжувати творення лексем, що мають асоціацію з англійською мовою: *аппендицит* – додаток до чогось (від англійського *appendix* – додаток). (запоз. + метафора); *астма* – мова програмування низького рівня *Assembler*; *віник* – вінчестер; *мило* – електронна пошта; *алкоголік* – програміст, що працює з мовою *Algol*.

Тісно з метафоризацією переплітається псевдомотивація, за якої об'єкт номінації може не мати логічного метафоричного зв'язку із словом з англійської мови, але за структурою та семантикою уподібнюється відомому українському чи російському слову з метою зручності використання. Паралельно з структурною та семантичною

трансформацією відбувається пейоризація семантики лексеми, що утворилась: *аутглюк* – поштовий клієнт *MS Outlook*; *барсік* – мова програмування *Бейсік (Basic)*; *гамати* – *грати* (найчастіше мова йдеться про комп'ютерні ігри); *відімо-карта* – *відеокарта*.

Запозичені лексеми можуть доповнюватись суфіксами національної мови, таким чином адаптуючись до неї, з одного боку, та, набуваючи додаткової експресивності і прагматичного потенціалу: *апгрейдити* – *оновлювати або вдосконалювати щось*; *банити* – *забороняти користувачу якісь дії (писати повідомлення, переглядати їх і т.д.)*; *гіфка* – *графічний файл у форматі GIF*; *гнусний* – *програма, написана під егідою GNU*. Також гнус ними можуть називатись співробітники *GNU* (приклад: «гнусні кодери»); *Ванесса* – *внутрішня програмна мова на платформі I C*; *відюха* – *відео-карта*; *геста* – *скрипт, на якому гості сайту залишають свої коментарі та побажання (від guest-book)*; *пісюк* – *персональний комп'ютер (від англійського PC)*; *ася, аська* – *програма миттєвого обміну повідомленнями (від англійського ICQ)*.

Суттєве місце в поповненні комп'ютерного сленгу відіграють запозичення абревіатур у вже сформованій структурній формі та семантичному наповненні. Маємо на увазі абревіатури, що є звичними та поширеними в англійській мові, де їхньою метою є пришвидшення комунікації та економія мовних засобів. Такі абревіатури вживаються у формі написання латиницею, оскільки англійська мова набуває все більшого розповсюдження: *ака* – *Also Known As*, *завичай слугує як вказання на псевдонім людини (нік), «Вася Пупкін aka Vasyan»*; *айді* – *рядок, що слугує ідентифікатором якогось об'єкту (ID)*; *айпі* – *IP-адреса*; *афаік* – *див. AFAIK – від "As Far As I Know"*; *AFAIR* – *від англійського "As Far As I Remember"*; *BBC* – *електронна дошка об'яв (від англійського bulletin board system)*.

Англійські запозичені, що вже адаптувались в національній мові, можуть слугувати базою для подальшого утворення слів способом словоскладання, парасинтезу, контамінації: *вендекапец* – *грядущий предполагаемый крах компанії Microsoft*; *віндовоз* – *см. вінда*. Наведені приклади свідчать про потужний експресивний потенціал, який гарантує їм популярність та поширеність серед відповідних спеціалістів та користувачів, особливо серед молоді. Цікавим є приклад композити *копипастить*, що утворилась з англійських *copy* і *paste* та завершила адаптацію у цільовій мові російським закінченням. Композита означає процес копювання з інтернету, що так часто використовується студентами в процесі написання рефератів, курсових та дипломних робіт. Експресивність новоутворення підсилюється асоціацією зі словом 'пасть', яка може виникати у співрозмовників.

Слова-перевертні є цікавим способом словотвору, за допомогою якого утворюються слова, що за структурою та семантикою нагадують знайомі носіям російської та української мов слова: *арбузер* – *браузер*;

гнусмас – самсунг (слово є зворотнім прочитанням слова Самсунг і з'явилося на конференціях, присвячених технічному забезпеченню, пов'язане з вкрай поганою якістю оптичних приводів цієї компанії. Очевидним є асоціативний зв'язок з російським словом 'гнусный').

Отже, в процесі розвитку комп'ютерних технологій англійські запозичення проникають в український та російський жаргон, адаптуються до норм цих мов та часто слугують базою для подальших словотвірних процесів.

Література

- 1. Балабін В. В.** Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Автореф. ...дис. канд. філол. наук: 10.02.16 / Балабін Віктор Володимирович. Київськ. нац. ун-т ім. Шевченка. – К., 2002. – 19 с.
- 2. Кислюк Л. І.** Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень). Автореф. дис... канд. філол. наук / Кислюк Л.І. Нац. Акад. України. Ін-т укр. мови. – К., 2000. – 16 с.
- 3. Миллер А. А.** Основные пути формирования лексики сленга // Иностранные языки. – 1971. – № 6. – С. 45-59.
- 4. Пиркало С. В.** Етимологічна і словотворча маркованість сучасного українського молодіжного сленгу / Світлана Пиркало // Проблеми зіставної семантики. Збірник наукових статей. Випуск 5. – К.: КДЛУ, 2001. – С. 184 – 189.
- 5. Український молодіжний сленг сьогодні** [словник / укладач С.Пиркало; за редакцією та післямовою Ю.Мосенкіса]. – К.: Мова та історія, 1999. – 88 с.
- 6. Швейцер А. Д.** Социальная дифференциация английского языка в США / А.Д. Швейцер. – М.: Наука, 1983. – 216 с.
- 7. Wentworth H., Flexner S. B.** Dictionary of American Slang. – N.Y.: Thomas Y. Crowell, 1975. – 766 p.

Гонта І.А. Адаптація запозичень з англійської мови в російському та українському комп'ютерному сленгу.

В статті відображено основні моменти адаптації англійських запозичень, їх подальшого словотвірного потенціалу в російському та українському комп'ютерному сленгу.

Ключові слова: комп'ютерний сленг, псевдомотивація, метафоризація, парасинтез, контамінація.

Гонта И.А. Адаптация заимствований из английского языка в русском и украинском компьютерном сленге.

В статье отражены основные моменты адаптации английских заимствований, их дальнейшего словообразовательного потенциала в русском и украинском компьютерном сленге.

Ключевые слова: компьютерный сленг, псевдомотивация, метафоризация, парасинтез, контаминация.

Honta Ihor A. Adaptation of English borrowings in the Russian and Ukrainian computer slang.

The article is aimed at depicting main aspects of adaptation of English borrowings, their further word-forming potential in the Russian and Ukrainian slang.

Key words: computer slang, pseudomotivation, metaphorization, parathinthesis, contamination.

УДК 81'367.622.12 – 115.001.36

Повторуха Н.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ЕПОНІМІЧНИХ НАЗВ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ОДИНИЦЬ ВИМІРУ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ
(НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

1. Як відомо, розвиток науки і техніки сприяв тому, що було зроблено багато винаходів і відкриттів у різних наукових галузях, зокрема фізиці. Вони були названі здебільшого на честь дослідників [1, с. 147; 2, с. 49], нім. *Ampere* ‘ампер’ (Андре-Марі Ампер (1775 – 1836) – французький фізик і математик, творець основ електродинаміки).

В ономастиці – науці про власні назви [3, с. 286] – представлені епоніми, тобто йменування за прізвиськом [4, с. 36]. Про це свідчать також одиниці виміру, названі на честь вчених. Слід також зазначити, що у точних науках вони є виключно епонімами.

Об’єктом дослідження виступають саме власні назви на позначення одиниць виміру в німецькій і українській мовах.

Матеріалом слугували 110 одиниць (56 в українській і 54 в німецькій), дібраних із словників досліджуваних мов (Duden. Deutsches Universalwörterbuch; Великий тлумачний словник сучасної української мови) і спеціалізованого “Физического энциклопедического словаря” за допомогою суцільної вибірки, а також із художніх творів німецьких і українських письменників другої половини ХХ – першої половини ХХІ сторіччя загальним обсягом 10000 сторінок.

Метою дослідження є зіставний аналіз структурної будови епонімів на позначення одиниць виміру в німецькій і українській мовах.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання: 1) скласти інвентар досліджуваних одиниць; 2) встановити їхні структурні особливості в німецькій і українській мовах; 4) виявити загальні риси й особливості вираження епонімічних назв у досліджуваних мовах.

2. Дослідники типів метонімічного переносу [5], заснованого на суміжності ознак того, що вже позначено у попередньому значенні слова і нового означуваного [6, с. 190], виокремлюють антропонімічний переніс за моделлю “прізвище вченого – одиниця виміру”, напр.: *Герц – герц, Ом – ом*.

Такі лексичні одиниці є омофонами, тобто лексемами, що мають однакове звучання, але різне написання [7, с. 284]. До того ж, власне ім'я може стати загальним [8, с. 59], або апелюватиме [9, с. 178], тобто відбувається деонімізація [пор. 10, с. 6].

3. Результати морфологічної класифікації епонімів на позначення одиниць виміру представлені у табл. 1. За основу в цій роботі було взято існуючу морфологічну класифікацію [11, с. 15].

Таблиця 1

Структурна класифікація епонімів на позначення одиниць виміру в німецькій і українській мовах

№	Мови Структурні типи	Німецька			Українська		
		Лексеми		Приклади	Лексеми		Приклади
		абс.	%		абс.	%	
1.	Епоніми-іменники						
1.1.	Кореневі	48	89	<i>Watt</i> ‘ват’	48	85	<i>кулон</i>
1.2.	Похідні	-	-	-	-	-	-
2.	Епоніми-прикметники						
2.1.	Кореневі	-	-	-	-	-	-
2.2.	Похідні	-	-	-	2	4	<i>амперний, ватний</i>
3.	Слово-сполучення (іменник + іменник-епонім)	6	11	<i>Grad Celsius</i> ‘градус Цельсія’	6	11	<i>градус Реомюра</i>
Усього		54	100		56	100	

Як свідчать дані таблиці 1, всі епоніми, що виражені іменниками у досліджуваних мовах, є кореневими. Щодо епонімів-прикметників, то вони представлені лише двома похідними лексемами в українській мові, на відміну від німецької. Проте словосполучення (іменник + іменник-епонім) зафіксовано 12 разів (по шість одиниць у кожній мові). Цікавим є той факт, що у німецькій мові іменник-епонім вживається у називному відмінку, а в українській – у родовому.

4. Досліджувані лексеми є термінами [12, с. 69] здебільшого у галузі фізики, напр.: нім. *Ohm* ‘ом’, *Amper* ‘ампер’, *Joul* ‘джоуль’, *Volt* ‘вольт’. Оскільки вони вживаються у лексичних системах багатьох мов, то їх можна розглядати як інтернаціоналізми.

Фізична термінологічна лексика може вживатися скорочено [13, с. 341], при цьому 104 лексем є акронімами (буквені абрєвіатури [14, с. 122-123]), напр.: нім. *V* – *Volt*, укр. *B* – *вольт*. Лише шість лексем є апокопами (зникнення окремих фонем або груп фонем наприкінці слова [14, с. 124]), напр.: нім. *Gal* ‘гал’ для позначення фізичної одиниці на честь Галілея, *Torr* ‘торр’ – на честь Торрічеллі, *Poise* ‘пуаз’ – Пуазейля.

5. У проаналізованому матеріалі зафіксовано вживання префікса *dezi-* (напр.: *Dezibel* ‘децибел’). Одним із способів утворення кратних і частинних одиниць є прийнята у міжнародній системі мір СІ десяткова кратність між великими й малими одиницями [15, с. 34]. Десяткові кратні й частинні одиниці утворювані шляхом використання префіксів і множників від 10^{24} до 10^{-24} (табл. 2).

Таблиця 2

Префікси СІ та множники для утворення десяткових кратних і частинних одиниць:

Префікси СІ							
кратні одиниці				частинні одиниці			
Множ- ник	Назва	Позначення		Множ- ник	Назва	Позначення	
		укр.	міжнар.			укр.	міжнар.
10^1	<i>дека-</i>	<i>дк</i>	<i>da</i>	10^{-1}	<i>деци-</i>	<i>д</i>	<i>d</i>
10^2	<i>гекто-</i>	<i>г</i>	<i>h</i>	10^{-2}	<i>сантн-</i>	<i>с</i>	<i>c</i>
10^3	<i>кіло-</i>	<i>к</i>	<i>k</i>	10^{-3}	<i>мілі-</i>	<i>м</i>	<i>m</i>
10^6	<i>мега-</i>	<i>М</i>	<i>M</i>	10^{-6}	<i>мікро-</i>	<i>мк</i>	<i>μ</i>
10^9	<i>гіга-</i>	<i>Г</i>	<i>G</i>	10^{-9}	<i>нано-</i>	<i>н</i>	<i>n</i>
10^{12}	<i>тера-</i>	<i>Т</i>	<i>T</i>	10^{-12}	<i>піко-</i>	<i>п</i>	<i>p</i>
10^{15}	<i>пета-</i>	<i>П</i>	<i>P</i>	10^{-15}	<i>фемто-</i>	<i>ф</i>	<i>f</i>
10^{18}	<i>екса-</i>	<i>Е</i>	<i>E</i>	10^{-18}	<i>ато-</i>	<i>а</i>	<i>a</i>
10^{21}	<i>зета-</i>	<i>З</i>	<i>Z</i>	10^{-21}	<i>зепто-</i>	<i>з</i>	<i>z</i>
10^{24}	<i>йота-</i>	<i>Й</i>	<i>Y</i>	10^{-24}	<i>йокто-</i>	<i>й</i>	<i>y</i>

Таким чином, префікс *dezi-* є частинним і виражається за допомогою множника 10^{-1} .

Основні правила правопису одиниць були введені 6-ю Генеральною конвенцією з мір та ваг у 1948 році. Зараз існує загальна міжнародна згода щодо написання та використання позначень і назв одиниць виміру та префіксів. Дотримування правил сприяє підвищенню читабельності текстів:

- якщо одиниця виміру названа на честь людини, то перша буква позначення є завжди великою, але повна назва пишеться з рядкої букви, напр.: *2 Н*, але *2 ньютонa*; *200 мкФ*, але *200 мікрофарад*;

- якщо використовуються префікси, то вони передують базовій одиниці, пишуться разом і утворюють з нею нерозривні слова, напр.: *мегават*;

- позначення кратних префіксів, крім *гекто-*, *дека-*, *кіло-* пишуться з великої букви, позначення всіх частинних префіксів завжди пишуться з рядкової букви;

- забороняється використовувати складені префікси. Використання двох або більше префіксів поспіль не дозволяється, напр.: *10⁹ фарад* необхідно позначати *нанофарад*, а не *мікроміліфарад*.

6. Аналіз фактичного матеріалу показав, що у текстах більш, ніж один раз, ужито словосполучення з іменником-епонімом *Grad [Celsius]* (9), епонім *Hertz* (3), а епоніми *Volt*, *Watt* і *Dezibel* представлені лише одним вживанням:

(1) нім. „*Fünfzehn Grad*“, *sagte der Wärter* [16, с. 274] – “П'ятнадцять градусів”, – сказав сторож’.

У словосполученні *Grad Celsius* епонім *Celsius* дуже часто опускається. Температура вимірюється саме за шкалою Цельсія, і коли температура позначається у градусах, то мається на увазі саме градус Цельсія.

(2) нім. *Klingen tut's nicht besonders, weil 30,9 Hertz ist eh kein Ton mehr in dem Sinn, können'S sich vorstellen, wo schon das...* [17, с. 16] – ‘Звучать вони не дуже, бо 30,9 герци – це вже й не звук у власному розумінні цього слова, можете собі уявити...’ [18, с. 16].

(3) нім. *Sein Auge leuchtete mit einer Spannung von zweihundertzwanzig Volt und verbrauchte fünfhundert Watt in der Stunde* [19, с. 376] – ‘Його око сяяло напругою двісті двадцять вольт і витратило п'ятсот ват на годину’.

(4) нім. *Dieses Schmetter, dieses brutale Hinschlagen, circa 102 Dezibel* [17, с. 26] – ‘Цей гуркіт, це жахливе гупання дають близько 102 децибел’ [18, с. 30-31].

Як можна побачити, у прикладі (4) одиниця виміру *бел* вживається з префіксом *dezi-* і утворює з ним одну неподільну одиницю.

7. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

7.1. Одиниці виміру у зіставлюваних мовах виражені епонімами і є результатом антропонімічного переносу за моделлю “прізвище вченого – одиниця виміру”. Вони розглядаються як омофони і загальні назви (або апелятиви), утворені від власних (п. 2).

7.2. Кількість епонімів-іменників на позначення одиниць виміру у німецькій і українській мовах є однаковою, до того ж всі вони є кореневими. Ще одна спільна особливість досліджуваних одиниць полягає у тому, що похідних епонімів-іменників, як і корневих епонімів-прикметників, зафіксовано не було. Лише в українській мові епоніми-

прикметники представлені двома похідними лексемами. Проте у двох мовах вживаються словосполучення (іменник + іменник-епонім).

7.3. У досліджуваних мовах епонімічні назви на позначення одиниць виміру виступають як терміни і інтернаціоналізми, при цьому вони можуть вживатися аббревіатурно (як акроніми і апокопи) (п. 4).

7.4. Одним із способів утворення кратних і частинних одиниць є прийнята у метричній системі мір СІ десяткова кратність між великими й малими одиницями, утворюваними шляхом використання префіксів і множників від 10^{24} до 10^{-24} (див. п. 5 табл. 2).

7.5. У текстах більш частотним є словосполучення з іменниками-епонімами *Grad [Celsius]* (9), *Hertz* (3), інші представлені лише поодинокими вживаннями (п. 6).

8. Історія виникнення метрологічної лексики німецької і української мов потребує глибокого вивчення і більш повного розкриття, тому на перспективу доцільно розглянути становлення різних систем виміру в галузі метрології.

Література

1. **Суперанская А. В.** Имя – через века и страны / А.В. Суперанская. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 192 с.
2. **Введенская Л. А.** От собственных имен к нарицательным / Л.А. Введенская, Н.П. Колесников. – М. : Просвещение, 1989. – 143 с.
3. **Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.
4. **Лейчик В. М.** Люди и слова / В.М. Лейчик. – М. : Наука, 1982. – 176 с.
5. **Удинська А. Г.** Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах: дис... канд. філол. наук : 10.02.17 / Удинська Алла Геннадіївна. – Донецьк, 2007. – 224 с.
6. **Телия В. Н.** Вторичная номинация и ее виды / В.Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований. – М. : Наука, 1977. – С. 129–221.
7. **Bußmann H.** Lexikon der Sprachwissenschaft / Hadumod Bußmann. – 3., aktual. und erweiterte Auflage. – Stuttgart : Kröner, 2002. – 783 S.
8. **Schippan Th.** Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / Thea Schippan. – Leipzig : – VEB Bibliographisches Institut, 1984. – 306 S.
9. **Blanár V.** Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii / Vincent Blanár // Slavica Slovaca. – 1997. - № 2. – С. 177 – 179.
10. **Fleischer W.** Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer, I. Barz. – 2., durchgesehene und ergänzte Auflage. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1995. – 382 S.
11. **Kaliuščenko V. D.** Typologie denominaler Verben / V. D. Kaliuščenko. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2000. – 253 S. – (Linguistische Arbeiten; Bd. 419).
12. **Реформатский А. А.** Введение в языковедение / А.А. Реформатский. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 536 с.
13. **Warner A.** Familiennamen deutscher Forscher für physikalisch-technische Maßeinheiten / Alfred Warner // Muttersprache. – 2003. – Jg. 113. – S. 341 – 358.
14. **Суперанская А. В.** Структура имени собственного. Фонология и

морфологія / А.В. Суперанская. – М.: Наука, 1969. – 207 с. **15. Цюцюра В. Д.** Метрологія та основи вимірювань : [навч. посіб.] / В. Д. Цюцюра, С. В. Цюцюра. – К. : Знання-Прес, 2003. – 180 с. (Вища освіта ХХІ століття). **16. Böll H.** Haus ohne Hüter : [Roman] / Heinrich Böll. – [12. Aufl.]. – München : dtv, 1999. – 316 S. **17. Süskind P.** Der Kontrabaß / Patrik Süskind. – Zürich : Diogenes Verlag AG, 1984. – 95 S. **18. Зюскінд П.** Контрабас / Патрік Зюскінд; [пер. з нім. І. С. Фрідріх]. – Х. : Фоліо, 2005. – 127 с. **19. Köppen W.** Das Treibhaus : [Roman] / Wolfgang Köppen // Die drei Romane. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1996. – S. 221 – 390.

Повторуха Н.В. Особливості епонімічних назв на позначення одиниць виміру у порівняльному аспекті (на матеріалі німецької і української мов).

Стаття присвячена вивченню особливостей епонімічних назв на позначення одиниць виміру в німецькій і українській мовах.

Ключові слова: епонім, антропонімічний переніс, апеллатив, омофон, термін.

Повторуха Н.В. Особенности эпонимических названий, обозначающих единицы измерения в сравнительном аспекте (на материале немецкого и украинского языков).

Статья посвящена изучению особенностей эпонимических названий, обозначающих единицы измерения в немецком и украинском языках.

Ключевые слова: эпоним, антропонимический перенос, апеллатив, омофон, термин.

Povtorukha N.V. Peculiarities of eponymic names meaning measurement units in comparative aspect (on the material of the German and Ukrainian languages).

The article is devoted to the studying of eponymic names meaning measurement units in the German and Ukrainian languages.

Key words: eponyme, antroponymic transfer, appellative, omophone, term.

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

УДК 811.111:004.738.5

Бледнова О.Г., Чигирёва А.В.

ЧАТ, ФОРУМ, БЛОГ КАК СФЕРЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЕТЕВЫХ ИМЕН

Сетевое имя, как и любой другой вид антропонима, имеет свою сферу функционирования, которая представлена такими неофициальными средствами общения как чат, форум, блог. Эти сравнительно новые понятия уже привлекли к себе внимание ряда исследователей, таких как В. и Е.Нестеровых, Т.Н.Захаровой, Е.Г.Дьяковой, А.Д.Трахтенберга, О.И.Ермаковой, А.Е.Жичкиной, Е.П.Белинской и др., но они еще не стали объектом специального исследования, отсутствует их комплексное лингвистическое описание.

Объектом для исследования послужили чаты, форумы и блоги как сферы функционирования сетевых имен. Предметом исследования являются понятие чата, форума и блога как сфер функционирования сетевых имен, функции общения в сети Интернет.

Цель работы – определить понятие чата, форума и блога как сфер функционирования сетевых имен, а также выделить функции общения в сети Интернет.

А.Житинский определил феномен чата следующим образом: «специфическая форма общения на Web'e, называемая IRC (Internet Relay Chat), или просто chat (беседа, болтовня), когда в одном месте, на каком-то сайте происходит встреча двух или нескольких юзеров (англ. *user* 'пользователь') в реальном времени. Сайт выполняет роль грифельной доски, на которой пишут послания и передают их друг другу» [1]. Можно говорить о том, что в последнее время «классические» IRC практически вытеснены «веб-чатами», которые являются уже несколько иным видом программ, достаточно далеко ушедшим от своих «прародителей» IRC, однако суть явления осталась той же [1].

Вслед за электронной энциклопедией, представляется возможным дать следующие определения сферам функционирования сетевого имени, итак чат (англ. *chat* 'болтать, болтовня, разговор') – средство обмена сообщениями по компьютерной сети в режиме реального времени, а также программное обеспечение, позволяющее организовывать такое общение. Характерной особенностью чата является коммуникация именно в реальном времени или близкая к этому, что отличает чат от форумов и других средств общения [2]. Под словом

„чат“ обычно понимается групповое общение, хотя к ним можно отнести и обмен текстом «один на один» посредством программ мгновенного обмена сообщениями, например, ICQ или SMS.

Историческим «докомпьютерным» предшественником чатов, несомненно, был телефон. Ни почта, ни телеграф не позволяли общаться в реальном времени и не были доступны в домашней обстановке. Изобретение и распространение телефона по планете вызвало настоящую революцию в средствах и способах общения на расстоянии. Возможность поговорить с собеседником с другого уголка Земли казалась настоящим прорывом в развитии информационных технологий.

Во второй половине XX века начали активно развиваться компьютерные технологии. Однако долгое время они не были доступны для массового пользования людьми, поскольку были слишком дорогими и большими по размерам, к тому же, до конца 60-х годов они не были связаны друг с другом. Предшественник Интернета, сеть ARPANET в 1969 году насчитывала только четыре связанных друг с другом научных компьютера. Чуть позже, в 1971 году, была придумана электронная почта, которая стала необычайно популярна ввиду своего удобства. Программы же для обмена текстовыми строками в реальном времени, несмотря на простоту самой идеи, появились не сразу. Примерно с 1974 года разрабатываются программы, которые позволяли бы общаться пользователям в режиме реального времени, например, программа Talkomatic, потенциально позволявшая общаться между тысячей терминалов системы. Однако, по-настоящему популярным стал разработанный в 1988 году протокол, названный IRC (англ. Internet Relay Chat ‘ретранслируемый интернет-разговор’). Примерно же в это время появилось и получило большое распространение само понятие «чат». Все чаты в зависимости от круга пользователей делятся на две группы: all2all — групповая коммуникация, например: IRC, Jabber, Yahoo! Chat, AVACS Live Chat, Mychat; p2p — персональная или личная коммуникация, например: ICQ, Jabber, Skype, Yahoo! Messenger, AOL Instant Messenger, Hamachi [2].

Чат является не единственным средством общения в сети, существуют и другие средства, как например, форум или веб-форум и блог. Веб-форум — класс веб-приложений для организации общения посетителей веб-сайта, где предложены различные темы для общения, например, политика, экономика, спорт, мода и др. Работа форума заключается в создании пользователями определенных тем в разделах и последующим обсуждением в рамках этих тем. Форум отличается от чата разделением обсуждаемых тем и возможностью общения в нереальном времени. Это располагает к более серьезным обсуждениям, поскольку предоставляет отвечающим больше времени на обдумывание ответа.

Еще одним средством общения в сети Интернет является блог (англ. web-log ‘сетевой журнал’ или ‘дневник событий’) — веб-сайт, основное содержание которого — регулярно добавляемые записи,

содержащие текстовые файлы, изображения или мультимедиа, для которых характерна возможность публикации отзывов, комментариев и т.п. Блогам свойственны недлинные записи временной значимости, отсортированные в обратном хронологическом порядке (последняя запись сверху). Отличия блога от форума обуславливаются средой: блоги обычно публичны и предполагают участие читателей „извне“, которые могут вступить в публичную полемику с автором.

Общение в сети часто характеризуется целым рядом функций. Так, например, исследователь сетевого коммуникативного пространства Е.Горный помимо поддержания контакта с близкими, выделяет следующие цели, которые ставит перед собой посетитель сайта: получение информации, чтение-развлечение, отслеживание реакции публики на те или иные действия, чтение ради социализации, ощущения себя причастным к жизни известных людей [3].

В 2005 году был проведен опрос в форуме одного из распространенных блогов *Livejournal*, в результате которого представилось возможным выделить следующие функции общения в блогах, а именно коммуникативную функцию, функцию самопрезентации, функцию развлечения, функцию сплочения и удержания социальных связей, функцию мемуаров, психотерапевтическую функцию, функцию саморазвития, или рефлексии, и психотерапевтическую функцию.

Коммуникативная функция упоминалась в опросе чаще всего. Большинство блогеров утверждали, что ведут и читают блоги с целью общения с интересующими их людьми. Для пользователей сети Интернет блог – это не только возможность обсуждать те или иные вопросы, но и рассказать о каком-либо событии посредством блога один раз (например, о недавнем путешествии при этом украсив страничку фотографиями).

Как для «читателей», так и для «писателей» можно выделить два направления коммуникативной мотивации в использовании блогов — это общение со знакомыми и расширение круга общения. В то время как одни люди заводят блог для удобства коммуникации с имеющимися знакомыми, другие заводят блог для того, чтобы познакомиться с новыми людьми расширить свою аудиторию. В этих двух формулировках — «познакомиться с новыми людьми» и «расширить аудиторию», которые действительно употреблялись участниками опроса, находит свое отражение ещё одно различие: в то время как одним нужны друзья, другим — слушатели.

Несколько респондентов в ходе опроса отмечали, что изначально задумывали создать персональную страничку (сайт в Интернете), но потом, узнав о том, насколько легко вести блог, предпочли именно эту форму изложения информации о себе. Существует класс блогов, предназначенных для публикации и обсуждения произведений автора (прозы, стихов, фотографий, рисунков), однако и обычный дневник,

несомненно, несет информацию о личности автора, таким образом реализуется функция самопрезентации.

Многие люди предпочитают ведение блога, чтение блогов и дискуссии в комментариях в качестве развлекательного времяпрепровождения, особенно, если они по каким-либо причинам ограничены в других средствах развлечения, кроме Интернета. Например, молодые матери составляют заметную часть сообщества блогеров — им всегда есть о чём написать в свой блог, у них много вопросов, с которыми они могут обратиться к другим и т. д. Блоги в данном случае представляют собой неисчерпаемый источник развлекательного чтения.

Для некоторых пользователей блоги – это возможность проводить свободное время, для других – это возможность полноценного общения из-за нехватки свободного времени. Таким образом, механизм сообщества блогеров позволяет вести общение в удобном для каждого пользователя режиме и с той интенсивностью, которую он может себе позволить.

Сообщество Livejournal объединяет десятки тысяч пользователей, среди которых многие найдут людей, с которыми они были когда-то знакомы. Блоги, выполняя функции социальных сетей, позволяют поддерживать прервавшиеся в реальной жизни социальные связи и лучше узнавать своих знакомых.

Благодаря отлаженной многопользовательской коммуникации некоторые из респондентов используют блоги с нетрадиционной целью — для организации взаимодействия рабочей группы, обсуждения рабочих вопросов. Для многих задач подобный способ оказывается более удобным, чем электронная почта.

Блог, как и традиционный бумажный дневник, может выполнять функцию мемуаров, т.е. места для каких-то записей, которые могут пригодиться в будущем, а также возможностью не забыть подробности тех или иных событий жизни. Пользующиеся этой функцией респонденты полагают, что ведут дневник для себя, для того, чтобы потом читать, записывать то, что не хочется забыть и подумать об этом позже. Авторы создают нечто вроде «отложенной коммуникации с самим собой» [3].

Функция саморазвития или рефлексии связана с тем, что блог предоставляет возможность участникам создать образ «иного Я», возможно, такого, к которому автор стремится. Некоторые отмечают, что публичность дневника вынуждает их продолжать его вести, а также заставляет учиться более грамотно структурировать свои мысли, что помогает им и самим лучше понять проживаемые события.

В опросе встречаются также упоминания о психотерапевтической функции блога, которая либо предполагалась заранее, либо была осознана в процессе ведения записей — «выплеснуть эмоции», «изложить наболевшее», «успокоить нервы, в конце концов». Данная

функция традиционного дневника, ведущегося в укромной тетрадке, неоднократно упоминается различными авторами и, по всей видимости, приобрела новую форму и новые возможности, как способ пожаловаться на жизнь множеству людей сразу и получить в ответ успокоительные «поглаживания». Если рассмотреть содержание регулярных диалогов в сообществе пользователей livejournal «ru_psychology», и не только там, то такого рода транзакции являются одной из наиболее популярных форм общения: один «клиент» жалуется на жизнь, а другие «клиенты» его утешают [4].

На данный момент форумы сосуществуют наравне с блогами. Эти две формы общения в Интернете практически не уступают друг другу по популярности.

Оценки, высказываемые о чатах, форумах и блогах их посетителями, в большинстве своем столь же образны, сколь и нелестны. «Гинэйджеровские болталки», «треп в сетях», «эскапистский наркотик», «ощущение тихого помешательства» [3] – вот далеко не самые яркие определения. И, на первый взгляд, это справедливо. При первом посещении чата человек наблюдает большое количество реплик разной степени пристойности, изрекаемых какими-то невообразимыми персонажами: пользователи с сетевыми именами *Pan Rock* и *Rebel* пытаются пригласить на свидание пользователя по имени *Sweetheart*, а пользователи *cutie with a booty* и *baby girl* выясняют проблему пристойного поведения девушки в обществе и т.п. Следовательно, нельзя понять сути чата, не участвуя в нем, поскольку коммуникативное пространство чата исключает посторонних, не принявших правил поведения. Это касается не только людей, изначально отрицательно настроенных к подобному роду общения, но и искренно желающих участвовать в общении на сайте.

Несмотря на большую популярность такой формы общения, виртуальное общение скептически воспринимается многими исследователями. Например, А.В. Ходоренко рассматривает виртуальный мир как возможность уйти от реального, не устроившего человека мира в другой, свой, виртуальный мир, в другое бытие, где можно быть тем, кем хочешь. В виртуальном мире можно не только общаться, но и жить [5, с. 21]. Автор пишет: «Виртуальное пространство оказалось не суррогатом, оно не копирует, примитивизируя реальный мир, а предоставляет человеку уникальные возможности, которые отсутствуют в реальном мире. Вследствие этих уникальных возможностей человек в чате обретает и иную ипостась своего существования – виртуальную. Можно считать, что чат – это не что иное, как карнавал». Чат – это отрицание реальной жизни, реальных статусов, общепринятых норм общения, да и, в определенной мере, просто реальных людей. Это игра условностей и условных персонажей. «...Карнавал не знает разделения на исполнителей и зрителей. ... Карнавал не созерцают, – в нем живут, и живут все... в этом отношении

карнавал был ... как бы реальной (но временной) формой жизни, которую не разыгрывали, а которой жили на самом деле (на срок карнавала)» [1].

Исследователи задаются вопросом, почему же виртуальное общение, несмотря на все его недостатки, все-таки выжило и доказало свою жизнеспособность [5, с. 20-21]. И тут же дают ответ: реальная жизнь ставит огромное количество как индивидуальных, так и социальных препятствий для успешной коммуникации. К индивидуальным препятствиям относятся такие, как антипатия, внешность собеседника, его стиль одежды, манера поведения и т. п. К социальным препятствиям относятся большая разница в возрасте, социальном статусе, интересах, политические и национальные предубеждения и др. Препятствовать общению могут просто обстоятельства встречи (трудно себе представить пару, флиртующую на похоронах). Наконец, существуют нормы поведения, регламентирующие все сферы жизни человека [5, с. 22].

При общении в чатах наблюдается совершенно иная картина. Отсутствие возможностей для визуального контакта имеет следствием не только глобальную нехватку выразительных средств, но и полную анонимность, которая приветствуется в чатах. В отличие от ФИДО (всемирной любительской компьютерной сети, выполняющей функции пересылки личной почты, электронных конференций и др.), где обязательной есть регистрация под своим реальным именем, чат, напротив, не «терпит» традиционных имен.

«Таким образом, при полном отсутствии телесности и негласно обязательном отречении от своей реальной личности, человек вынужден творить образ, надевать карнавальную маску. Вливаясь в виртуальный социум, человек получает полную свободу в сотворении самого себя и имеет возможность вылепить себя таким, каким захочет. Собственно, часто нельзя говорить о том, что в чатах общаются реальные люди, в чатах живут созданные ими образы с придуманными именами [5, с. 23]».

В чате человек может стать не только немцем, австралийцем или индусом, но, к примеру, и существовать в чате женщиной, причем все окружающие будут воспринимать его именно так и никак иначе. Что же касается социальных норм, то практически абсолютная анонимность и свобода действий приводят к тому, что как таковые они изначально просто-напросто отсутствуют. В большинстве чатов наблюдается более чем либеральная свобода нравов и дозволено практически все, что встречает осуждение в реальной жизни. Следует заметить, что как и в любом социуме, в сети со временем происходит формирование определенных правил поведения, которое получило название «сетикет/нетикет», или сетевой этикет. В некоторых чатах запрещено использование ненормативной лексики в репликах и сетевых именах, а также высказывания, прямо оскорбляющие других пользователей. Это отнюдь не значит, что чаты развиваются с учетом общепринятых

общественных норм. Более того, существуют изначально «аморальные» чаты. В качестве примера можно привести русскоязычный чат «Беспредел» или немецкоязычный чат «Schimpf», содержание которых целиком состоит из непристойных выражений, оскорблений как конкретных лиц, так и всех присутствующих и т.д. Попытки введения запретов с технической стороны остаются не более чем формальностью. Как правило, для борьбы с нарушителями практикуется выделение из чатовского социума одной или нескольких социальных групп, на которые возлагается функция социального контроля. Формы контроля обычно ограничиваются удалением непристойных реплик, а также иногда отключением персонажа с этим сетевым именем от чата, либо отключением по сетевому адресу – IP (запретом на вход в этот чат с конкретного компьютера или конкретной подсети Интернета). Однако ничто не мешает такому пользователю сразу же или через некоторое время зайти в чат под другим сетевым именем и вновь нарушать правила общения (это не касается случаев отключения по IP, которые наблюдаются в очень редких случаях). Следовательно, чтобы иметь возможность общаться в сети необходимо следовать хоть и негласным правилам с четко неопределенными формулировками, которых придерживаются другие пользователи.

Анализ теоретических источников позволяет сформулировать следующие правила сетевого этикета [6, 7, 8].

1. В виртуальном пространстве следует придерживаться тех же правил поведения, которыми вы руководствуетесь в реальной жизни. Например, в реальной жизни не принято грубить незнакомому человеку только за то, что он имеет прямо противоположную точку зрения по какому-либо вопросу. Так же и на форуме не следует этого делать.

2. Не писать текст заглавными буквами – это будет восприниматься вашими собеседниками как крик. Используйте этот прием только тогда, когда вы хотите выделить одно или несколько слов.

3. Не употреблять грубых выражений. Если вам необходимо выразить свои эмоции, замените нецензурные выражения многоточием или знаками препинания.

4. Правильно выбрать сетевое имя. Важнейшее правило, которому нужно следовать в выборе имени, – это оригинальность. В. и Е.Нестеровы подчеркивают, что «человек, зашедший в чат под своим именем и фамилией, будет в лучшем случае выглядеть белой вороной» [1].

Л.Ф.Компанцева указывает, что «ник должен быть уникален по нескольким причинам: во-первых, чтобы выразить настрой самого пользователя, во-вторых, чтобы под тем же именем не был обнаружен совершенно посторонний человек» [9, с. 341]. Поэтому в Сети регулярно приводятся списки занятых ников; либо на каждом сайте, где требуется регистрация пользователя, существует функция

автоматического отказа регистрации на сайте в том случае, если уже существует пользователь с таким никнеймом.

Подробно анализирует требования к никам Л.Ю.Иванов, который пишет: «В Глобальной Сети формируется определенная культура называния и самоназывания. Имена, созданные в соответствии с «культурными нормами» номинации в Глобальной Сети, должны наиболее эффективно выполнять свои основные функции. К последним относятся индивидуализация, т.е. имя должно быть уникальным, отличаться от других, хотя бы косвенное указание на принадлежность или непринадлежность к референтной группе, например, хакеры любят агрессивные имена и, напротив, не любят нежных, «цветочных» имен. Так, тот, кто скрывается под именем англ. *Black Death*, вполне может быть хакером, а под именами англ. *Flowerpot* или *Honey* – вряд ли, привлечение внимания – имя должно быть броским, экспрессивным и гарантия «свободы слова в сети». Последнее подразумевает соблюдение инкогнито, прежде всего в юридическом смысле. Правовая идентичность участника Глобальной сети должна быть не слишком легко выводимой из его имени – например, на случай, если он „сболтнет“ что-нибудь политически некорректное в чате при обсуждении щекотливой тематики (межнациональных конфликтов, равноправия полов и др.). Если его личность не столь легко установить, у оппонентов вряд ли возникнет соблазн привлечь его к суду» [10, с. 35].

Как видим, выбор никнейма для организации общения в сети очень часто является проблемой среди пользователей Интернета. На страничках Интернета представляется возможным найти огромное количество статей и указаний по выбору никнейма, а также форумов с обсуждением данной проблемы, например: «Что такое ник и как его выбрать», «Как выбрать себе никнейм для общения в Сети?», «Помогите выбрать ник!», «Скажи мне свой никнейм, и я скажу - кто ты!», «Hilfe! Brauche 'nen Benutzernamen» и т.п. В сети Интернет также существует специальная программа, которая предлагает несколько вариантов сетевого имени в соответствии с настоящим именем пользователя, круга интересов (эти данные вносятся в специальные ячейки в программе).

5. Уважать принцип анонимности и не разглашать информацию персонального характера о посетителях сайта. Если вы знаете, что за человек скрывается за каким-то именем – это не повод для того, чтобы рассказывать всем, кто он есть на самом деле. Оставьте эту привилегию ему самому. И в свою очередь не удивляйтесь тому, что многие участники форумов не желают разглашать своё имя и фамилию, адрес, место жительства, место работы и т.д. В такой анонимности нет ничего плохого. Наоборот, она гарантирует более полную свободу слова и тем самым делает дискуссии более интересными и содержательными.

6. В дискуссиях участвуют жители разных регионов, а также зарубежных стран. Поэтому следует избегать употребления слов,

непонятных другим участникам дискуссии. Если же использование таких слов совершенно необходимо, то обязательно объясните их значение.

7. Избегать дискуссий, не имеющих ничего общего с тематическим направлением форума. Это то, что называется англ. *off-topic*, то есть тема, не относящаяся к данному форуму.

8. Авторские права. На каждом сайте может быть оговорено, разрешается ли копирование фотографий и текстов с сайта. Даже если вам понравилась какая-то картинка или текст на сайте незнакомого вам человека, не стоит использовать их на своей странице – автор всегда может доказать, что вы используете его материалы незаконно.

Перед тем, как присоединиться к какой-либо компании в Интернете, внимательно прочтите правила общения на конкретном сайте. Это поможет избежать в будущем некоторых мелких неприятностей. Такие правила обычно называются просто „Правила“ или „FAQ“ (англ. *frequently asked questions* ‘часто задаваемые вопросы’ или ‘ЧаВО’).

Таким образом, сетевое имя является неотъемлемой частью принципиально нового явления – виртуального мира, который, как отмечает Л. Ф. Компанцева, «может быть описан только в синтезе наук, дающем возможность сопоставлять достижения самых различных гуманитарных областей» [9, с. 11].

Литература

- 1. Нестеров В.** Карнавальная составляющая как один из факторов коммуникативного феномена чатов. – [Электронный ресурс] / В. Нестеров, Е. Нестерова – Режим доступа: <http://flogiston.ru/projects/articles/nesterov.shtml>.
- 2. Электронная энциклопедия.** – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/>
- 3. Gorny E.** Russian LiveJournal: National specifics in the development of a virtual community / E. Gorny. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ruhr-uni-bochum.de/russ-cyb/library/texts/en/gorny_rlj.pdf
- 4. Волохонский В. Л.** Психологические механизмы и основания классификации блогов // Личность и межличностное взаимодействие в сети Internet. Блоги: новая реальность. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://volkhonsky.ru/internet>
- 5. Ходоренко Г. В.** Найменування осіб у російськомовній Інтернет-комунікації: структурний і семантичний аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Ганна Вікторівна Ходоренко. – Дніпропетровськ, 2006. – 226 с.
- 6. Дружин Г. В.** Прагматический аспект сетикета (нетикета) / Г. В. Дружин // Структура представления знаний про світ, суспільство, людину: у пошуках нових змістів : зб. наук. праць. Наукові записки Луганського національного педагогічного університету. – Луганськ : Знання, 2003. – Т. 1. – С. 73 – 83.
- 7. Жичкина А. Е.** Особенности формирования образа СЕБЯ и

образа ДРУГОГО в Интернет-коммуникации. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.isn.ru/info/seminar-doc/socpsy-avc95.doc>.

8. Жичкина А. Е. Стратегии самопрезентации в Интернет и их связи с реальной идентичностью / А. Е. Жичкина, Е. П. Белинская. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://flogiston.ru/projects/articles/strategy.shtml>. **9. Компанцева Л. Ф.** Гендерные основы Интернет-коммуникации в постсоветском пространстве / Л. Ф. Компанцева. – Луганск : Знание, 2004. – 402 с. **10. Иванов Л. Ю.** Язык Интернета: заметки лингвиста: словарь и культура русской речи / Л. Ю. Иванов. – М. : Гнозис, 2000. – 198 с.

Бледнова О.Г., Чігір'ова А.В. Чат, форум блог як сфери функціонування сітьових імен.

В статті дається поняття чату, форуму, блогу як сферам функціонування сітьових імен, а також виділяються функції спілкування в Інтернеті.

Ключові слова: чат, форум, блог, сітьове ім'я, користувач, спілкування в Інтернеті.

Бледнова О.Г., Чигирёва А.В. Чат, форум, блог как сферы функционирования сетевых имен.

В статье дается понятие чата, форума и блога как сфер функционирования сетевых имен, а также выделяются функции общения в сети Интернет.

Ключевые слова: чат, форум, блог, сетевое имя, пользователь, общение в Интернете.

Blednova O.G., Chigirova A.V. Chat, forum, blog as spheres of functioning of the nicknames.

The article considers the notion of the chat, forum, blog as spheres of functioning of the nicknames, besides some functions of Internet communication are distinguished.

Key words: chat, forum, blog, nickname, user, Internet communication.

УДК 811.111

Вокун І.А.

CONSTRUAL OPERATIONS HAVING TO DO WITH ATTENTION

In Cognitive Linguistics construal is a way of understanding an aspect of the world. It is used in the sense of interpretation or conceptualization [1, p.227]. When we say that an entity or situation is construed in a particular way, what we mean is that it is interpreted or conceptualized in some way. Often there are several different ways of conceptualizing the same "thing." We call such different ways of conceptualizing the same thing alternative construal. Alternative construal may be achieved by means of a variety of cognitive operations, such as categorization, framing, metaphor, and others. We can often categorize, frame, or metaphorically understand the same thing in several different ways.

The notion of alternative construal changes our conception of meaning. In the new view, meaning is not to be identified with conceptual content alone; it is constituted by conceptual content, as well as the construal of that content. In many cases, the construal aspect of meaning plays a more important function in discourse than conceptual content.

Construal operations have been discussed by a number of cognitive linguists. The four who proposed a classification, or taxonomy, of such mental operations are Ronald Langacker [2], Leonard Talmy [3], and William Croft and Alan Cruse [4]. Here we will follow Croft and Cruse's classification in its general outline because theirs seems to be the most comprehensive one and takes into account the results of the other two authors.

Croft and Cruse[4] provide a four-way classification of construal operations. First, there are construal operations that have to do with attention. A second group is based on what they call judgment and comparison. A third group is organized around the operation of taking a perspective on an entity. Fourth and finally, a group of construal operations relies on how we establish the overall structure of entities and events. On the basis of this classification we will present construal operations having to do with attention.

We use attention in a number of different ways to understand and talk about a situation, event, or entity. The task of the article is to analyse alternative construals of attention in terms of focus of attention, scope of attention, detail of attention (scalar adjustment), and dynamic or static nature of attention.

Let us start with the focus of attention. We can select, or choose, a particular facet, or aspect, of the situation, event, or entity. When we do this, we are focusing on that facet, or aspect. To use terminology on frames, we can

say that we profile a particular facet, or aspect of the situation, event, or entity. We call the facet so profiled the focus of attention. For example, we can profile, or bring into focus, different facets, or aspects, of the circle frame by means of using the words radius, arc, and circumference[1,p.228]. The arc, radius, and circumference represent different facets of the same frame. Another interesting case where we have a profile shift within a frame is when we focus attention on the agent or instrument rather than the action within the frame. For example, in the writing frame we have the elements of the person who writes, the action of writing, the instrument used in writing, the surface on which the person writes, the letters the person writes, and so on. We can focus attention on the action of writing. When we do, we use the verb write. We can also focus attention on the person who writes. When we do, we use the noun writer. The suffix -er indicates the choice of a particular facet of the frame. It shifts attention from the action of writing to the agent of writing. But the focus of attention does not need to be indicated by explicit grammatical elements like suffixes. For example, in the gold seeking frame we have the instrument of pan and the action of panning. Here the focus of attention can be indicated by the same word form, pan. However, there would be a difference in word class. When the action is the focus of attention we use the form as a verb, and when it is the instrument we use the form as a noun.

Let us consider some other examples:

- (1) The Finance costs a hryvnya.
- (2) The Finance called for his resignation.
- (3) The Finance went bankrupt.

Although the same phrase, the Finance, is used in all three sentences, the different sentences indicate different aspects of the entity. The first focuses on the tome, the physical object itself, the second on the editor of the magazine, and the third on the company.

In the second set of examples, although we are understanding the concept of "window" and we are using the same phrase, the window, the focus is different:

- (4) The window is clean.
- (5) She came in through the window.

The first sentence profiles the windowpane, while the second profiles the frame of the window.

Finally, consider some well-known examples that can be thought of as metonymic in nature:

- (6) He played lots of Bethoven.
- (7) He heard the piano.
- (8) I'm in the phone book.

Recall the definition of metonymy in Cognitive Linguistics: In metonymy, an element in a frame provides mental access to another element in the same frame. Thus, the first example provides mental access to the works of Bethoven through the person Bethoven (based on producer for product). In our new terminology, we can say that the focus of attention is the product and that it is focused on by means of the producer. In other words, we can suggest that "providing mental access to something" means the same as "focusing on something."

The other two examples are cases of the active zone phenomenon. Here the whole stands for a part. The piano (whole) focuses attention on the sounds made (part) and the personal pronoun I (whole) on the name I have (part). In such cases, the shift in profile, or focus of attention, is accomplished by the verb. We can't hear the piano, only the sounds made by it, and we can't actually be in the phone book, but our names can.

In all these cases, a particular aspect of a situation, event, or entity is highlighted.

Now let us move to the scope of attention. The focus of attention is surrounded by the periphery of attention, or consciousness. This peripheral area of attention is called the scope of attention. The focus and scope of attention have consequences for the grammaticality of sentences. For example, we conceive of knuckles as being parts of the finger, fingers as parts of the hand, the hand as part of the arm, and the arm as part of the body. Thus, it makes sense to say that the domain within which an entity becomes accessible to attention has an entity [2, p.119]:

(9) A finger has three knuckles and a fingernail.

But it is not really acceptable to say:

(10) ???A body has twenty-eight knuckles.

The reason is that the concept of "knuckle" has as its immediate scope the "fingers" or the "hands," but the "body" is not within this immediate scope. In other words, this kind of statement is only possible when the immediate scope—but not when the more distant scope—is involved.

We also make use of the notion of the "scope of attention" when we construe the location of an entity in relation to other entities. For example, we can tell someone about the location of money in relation to the kitchen, which has a counter, which has a cabinet underneath it, which has shelves, and which has a meat grinder on the top shelf. We can express this as follows [4, p.50]:

(11) The money is in the kitchen, under the counter, in the lefthand cabinet, on the top shelf, behind the meat grinder.

The meat grinder provides the most immediate scope of attention and the kitchen the most distant scope. The sentence suggests a construal in which we start with the most distant scope of attention for the profiled entity, the money, and then we move on to successively narrower domains in which the profiled entity can be found.

Now let us focus on the detail of attention or scalar adjustment. The notion of scalar adjustment has to do with how closely we attend to the details of the scene. This aspect of construal was studied extensively by Len Talmy who identified a coarse-grained or a fine-grained view of the same situation[5, p. 227]. Look at the following sentences:

(12) He ran across the field.

(13) He ran through the field.

The first sentence looks at the situation "from a distance," so to speak. No details of the scene are suggested in any way. However, the second sentence indicates through the word *through* a more fine-grained view; it lets us imagine the field as having grass, weeds, bushes, and so on, through which the person runs.

The same idea can be exemplified with the following sentences:

(14) I drove along the road.

(15) A rabbit ran across the road.

(16) The construction workers dug through the road.

As far as the degree of detail in construal is concerned, the basic difference among the three sentences is that they represent different degrees of attention to detail. In the first sentence, the road is merely a line, a one-dimensional object; in the second, it is a two-dimensional one; and in the third, it is three-dimensional.

Scalar adjustment is not limited to visual experience only. We can construe other types of experience with lower or greater degree of detail. When we say that "Ira's being silly," the construal is more fine grained than when we say that "Ira's silly." Ira's silliness is temporary in the former case with clear temporal boundaries, while it is permanent in the latter and it is taken to be a personality trait in the latter.

And finally, let us describe dynamic or static nature of attention. Our attention can scan a scene dynamically or statically. We can either move our attention across a scene or construe it as something static. This difference in construal has been applied to the state-process distinction by Talmy[6, p.29] and to the predication-nonpredication distinction by Langacker[2, p.181]. Let us take the following examples:

(17) The road winds through the valley and then climbs over the high mountains.

What we find here (indicated by italics) is what Talmy calls "fictive motion," that is, motion that does not really take place. When we use this sentence, we talk about observing a static scene. After all, the road does not move. However, we view this static scene dynamically, as if the road were moving. Consider now the following examples:

(18) The Town Bridge collapsed.

(19) The collapse of the Town Bridge.

In the first sentence, the word collapse is used in a predicative function; we say what happened to the Town Bridge. That is to say, we have a dynamic scene viewed dynamically. Langacker calls this sequential scanning [2, p.223]. The scene is dynamic because we can observe something happening through time.

By contrast, the second phrase construes the situation differently. It suggests what Langacker calls summary scanning [2, p.224]. This is viewing the situation as a single static frame that somehow "summarizes" a whole series of events— not in terms of a process unfolding through time. The collapse of the bridge is an event, an essentially dynamic situation, but we choose to present it in a static way by making use of summary scanning.

Typically, dynamic situations are construed by means of sequential scanning and are expressed by means of verb phrases in sentences. The verb phrases are used predicatively. However, we can construe essentially dynamic situations by means of summary scanning and we can express them by means of noun phrases that we do not use predicatively. This is what happens in the case of the collapse of the Town Bridge. But of course we can predicate something of such noun phrases; for example, we can say, "The collapse of the Town Bridge was quick."

In general, the two kinds of scanning a situation (summary vs. sequential scanning) are used by Langacker to distinguish things and relations—the highest-level conceptual units. Things are expressed as nouns and adjectives, while relations are expressed as verbs, prepositions, and conjunctions.

In conclusion, construals are particular ways of understanding the world. As we saw, the relationship between language (linguistic expressions), construal, and the world is manifold. The same linguistic expression may be used to refer to different aspects of the same situation (e.g., window can refer to the pane or the frame). Different linguistic expressions may be used to reflect different construals of the same situation (e.g., walk across the field and walk through the field). All of these possibilities involve cases of alternative construal.

The main job of the embodied mind is the understanding of the world. The capacity of the mind for alternative construal is one extremely important aspect of the process of comprehending the world. There are many cognitive operations that we use for the purpose of alternative construal. One of them has been identified in this article, namely, cognitive operations having to do with attention. The next three might be the area for further research.

References

1. Kövesces Z. Language, Mind, and Culture / Z. Kövesces. - Oxford: Oxford University Press, 2006. – 397 p. **2. Langacker R. W.** Foundations of Cognitive Grammar / R.W. Langacker. - Stanford, CA: Stanford University Press, 1987. – 515 p. **3. Talmy L.** The relation of grammar to cognition / L. Talmy // Topics in Cognitive Linguistics / Ed. Brygida Rudzka-Ostyn. - Amsterdam: John Benjamins, 1988. – P.165-205. **4. Croft W., Cruse A.** Cognitive Linguistics. / W. Croft, A. Cruse. - Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 375 p. **5. Talmy L.** How language structures space / L. Talmy // Spatial Orientation: Theory, Research and Application / Ed. L. Herbert, J. Pick and Linda P. Acredolo – New York : Plenum Press, 1983. – P. 225 - 282. **6. Talmy L.** Toward a Cognitive semantics / L. Talmy. - Vol. I: Concept Structuring Systems. – Cambridge MA: MIT Press, 2000. - 389 p.

Бокун І.А. Інтерпретативні операції, пов'язані з увагою.

В статті поставлено завдання проаналізувати когнітивні операції, які пов'язані з увагою.

Ключові слова: альтернативна інтерпретація, когнітивні операції, фокус уваги, межа уваги, деталізація уваги, динамічна та статична природа уваги.

Бокун И.А. Операции интерпретации, связанные со вниманием.

Статья анализирует когнитивные операции, затрагивающие внимание.

Ключевые слова: альтернативное толкование, когнитивные операции, фокус внимания, пределы внимания, детализация внимания, динамичная и статичная природа внимания.

Bokun I.A. Construal operations having to do with attention.

The article analyses cognitive operations having to do with attention.

Key words: alternative construal, cognitive operations, focus of attention, scope of attention, detail of attention, dynamic and static nature of attention.

УДК 81'82.085'81-25:159.942

Вострецова В.О.

КОНФЛІКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ ТА ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Будь-якій людині притаманні різні емоції. Можна говорити про те, що це людська натура наповнюватися емоціями. Однією з таких емоцій є невдоволення, наприклад, невдоволення своєю або чужою поведінкою та/або дією. Виразитися таке невдоволення може принаймні двома способами-реакціями: мовчазною поведінкою по відношенню до об'єкта невдоволення або агресивною поведінкою до того ж самого об'єкту. Мовчазна поведінка може нести в собі приховану злобу, що пояснюється побоюванням вербалізувати своє невдоволення, тому що опонент є сильнішим (психологічно або/та фізично); небажанням розгортати конфлікт (з будь-яких причин); нерішучість. Тут можна говорити про конформістську модель поведінки невдоволеної людини, при якій вона є пасивним суб'єктом, схильним до поступок; легко погоджується з точкою зору суперника; оминає гострі питання. Агресивна поведінка дуже часто виражається через словесну агресію, суперечку, скандал, тощо, що є видами конфлікту. Отже, необхідним є визначення елементів і причин конфлікту, а також можливих способів його вербалізації.

Питанню дослідження конфлікту з психологічної точки зору присвячено велику кількість робіт різних авторів або частин їх робіт (Гришина Н.В., Пірен М.І., Філоненко М.М., Боулдінг К., Бернард Дж.). Деякі науковці роблять спроби дослідити вербалізацію конфлікту в цілому та окремі її способи (Кудоярова О.В., Рудик І.М., Тредьякова В.С., Фадєєва О.В., Фролова І.Є.), наприклад, на матеріалі англійської прози.

Вважаємо за необхідне розглянути визначення досліджуваного поняття. Отже, на думку психологів, „конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок, поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії” [1]. При чому, протилежно спрямованими можуть бути цілі, інтереси, позиції, тощо однієї людини, тобто має місце внутрішньоособистісний конфлікт. На думку Фролової І.Є., „він виникає на підґрунті когнітивного дисонансу (Я vs Я), спонукає індивіда до конфліктної мовленнєвої поведінки в пошуку психологічної „розрядки”, міжособистісний конфлікт є матеріальним (вербальним) виявом конфлікту інтересів співрозмовників (Я vs ІНШИЙ), і стратегія конфліктної мовленнєвої поведінки спрямована на досягнення позамовних цілей” [цит. за 2, с. 104]. Для міжособистісного конфлікту основою є „ситуація, що включає

суперечливі позиції сторін з якогось приводу, або спірні цілі та засоби їх досягнення за даних обставин чи неспівпадання інтересів, бажань, що зрештою, утримує суб'єктів можливого конфлікту і його об'єкт" [1].

Суб'єктами виступають особи, які не тільки усвідомлюють розбіжність позицій, цілей, бажань, „інтересів, але й активно протидіють один одному" [3, с. 9], а об'єктом є предмет, факт, проблема, які представляють зону розбіжності суб'єктів.

Важливо зазначити, що науковці сходяться в думці про те, що кількість внутрішньоособистісних конфліктів порівняно до міжособистісних досить незначна. Наприклад, в англomовному професійному медичному конфліктному дискурсі: внутрішньоособистісний конфлікт складає 13%, міжособистісний – 87% [2, с. 104]. Окрім внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів за кількістю учасників виділяють також міжгрупові конфлікти, основою для яких є ситуація подібна до тієї, що є притаманною міжособистісному конфлікту. Суб'єктом внутрішньоособистісного конфлікту виступає окрема особа, міжособистісного – дві або більше особи, міжгрупового – дві або більше груп осіб, або окремі представники цих груп.

Причинами міжособистісного конфлікту можуть виступати різні ціннісні установки комунікантів. Для того, щоб спровокувати конфлікт, необхідної є ситуація, коли один із суб'єктів характеризується поведінкою, що зачіпає інтереси іншого суб'єкту. У цьому випадку існують два варіанти розвитку подій – відсторонена реакція другого суб'єкту (що може сприяти завершенню/урегулюванню конфлікту) або ж реакція-агресія ідентична до поведінки першого суб'єкта (що може спричинити перетворення конфлікту з потенціального на реальний). Отже, спостерігається один із типів комунікативної поведінки, а саме – конфліктогенна. У порівнянні до синтонної поведінки (тобто такої, що відповідає очікуванням опонента), конфліктогенна поведінка завжди провокує конфлікт.

Згідно семантичній філософії Б. Расел, „усі конфлікти ... виникають виключно через неадекватне сприйняття та тлумачення чужої мови та чужих слів" [цит. за 1]. До зазначеного необхідно додати, що причиною конфлікту можуть бути різні уявлення про конфліктну ситуацію. Різні уявлення про ситуацію мотивуються тим, що в „кожній людини складається свій комплекс установок, потреб, інтересів, думок, ідей. Мотиви можуть як усвідомленими, так і неусвідомленими" [4, с. 40], при чому останні є досить частотними.

Відмінність комплексів часто призводить до спірної ситуації, яка може перерости в конфліктну, якщо вона „становить перешкоду для досягнення поставленої мети хоча б одного з учасників взаємодії" [3, с. 11]. Перехід від конфліктної ситуації до конфлікту має місце тоді, коли порушується „баланс інтересів учасників взаємодії та за певних умов" [3, с. 11].

Конфліктна ситуація, що через інцидент (зовнішню подію, збіг обставин, що є приводом для конфлікту й змушує конфліктуючі сторони рухатися) переходить у конфлікт і може набути різних форм: словесна агресія, фізична агресія, скандал, бойкот, тощо. Усі ці форми отримали певну увагу з боку психологів. Нас же цікавить мовна сторона конфлікту.

Дослідники зазначають, що „в ролі конфліктної ситуації виступають дві мовленнєві ситуації – суперечка і сварка, які розрізняються як за змістом, так і за своїм лінгвістичним статусом. Так суперечку визначають раціональні відношення, реалізовані дискурсом аргументації, сварці ж притаманні афективні відношення, які знаходять вираження у вербально агресивному дискурсі” [5, с. 6]. Отже, для міжособистісних конфліктів найбільш характерною є словесна агресія, метою якої є завдання шкоди супротивнику. Словесна агресія може мати форму висування звинувачень, образи, докорів, погрози, тощо. Найбільш поширеним мовленнєвим елементом, що представляє ці форми є ненормативна та пейоративна лексика, частотність вживання якої варіюється в залежності від нації, віку, статусу, тощо.

Розглянемо розгортання конфліктної ситуації в конфлікт, а також способи вербалізації такого конфлікту та його результати на такому прикладі:

Елементи конфлікту	Характеристика елементів
Потенційна ситуація	черга (наприклад, у банку)
Конфліктна ситуація	особа намагається підійти до віконця без черги
Інцидент	порушення черги
Об'єкт конфлікту	факт порушення черги
Суб'єкти конфлікту	люди в черзі та людина, яка намагається порушити чергу
Конфлікт	сварка в черзі
Результат конфлікту	нанесення взаємних збитків

Усі доконфліктні елементи входять до сфери інтересів психології, а сам конфлікт також і до сфери лінгвістики. У цьому прикладі, сварка в черзі може характеризуватися підвищенням голосу з використанням конкретного інтонаційного оформлення; використанням власного займенника *ти* замість ввічливого *Ви*; уживанням ненормативної лексики (матизмів, бранної лексики), пейоративної лексики та лексики, яка принижує людську гідність, якщо використана в конкретному контексті, і яка за інших обставин може бути нейтральною), менасивні висловлювання, тощо). Сварка також може характеризуватися фізичними діями між суб'єктами конфлікту, наприклад, відштовхуванням.

Нанесення взаємних збитків, як результат конфлікту, може бути морального та/або психологічного характеру, а в деяких випадках навіть

фізичного. Причиною конфлікту в наданому прикладі виступають різні етичні погляди щодо правил поведінки в черзі.

У висновку необхідно зазначити, що потенційний набір лексичних одиниць для конфлікту може варіюватися в залежності від морально-етичних уподобань кожного суб'єкту конфлікту, а також від віку, статусу, рівня освіти, тощо і коливається від нейтральних до емоційних одиниць. Перспективним вважаємо подальше дослідження способів вербалізації конфлікту, а саме за типами конфлікту та за демографічними групами його суб'єктів; вплив соціальних правил і норм на мовленнєву поведінку опонентів.

Література

- 1. Філоненко М. М.** Психологія спілкування [Електронний ресурс] / М. М. Філоненко. – 2011. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/15660212/psihologiya/konfliktne_spilkuvannya.
- 2. Кудоярова О. В.** Мотиви і цілі конфлікту в спілкуванні англomовних медиків / О. В. Кудоярова // Вісник Житомир. держ. ун-ту. – 2009. – Вип. 45. – С. 104-109.
- 3. Ємельяненко Л. М.** Конфліктологія : навч. пос. / Л. М. Ємельяненко, В. М. Петюх, Л. В. Торгона, А. М. Гриненко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 315 с.
- 4. Пірен М. І.** Конфліктологія : підручн. / М. І. Пірен. – К. : Вид-во МАУП, 2003. – 360 с.
- 5. Фадєєва О. В.** Стратегії й тактики конфліктного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. В. Фадєєва. – К., 2000. – 18 с.

Вострецова В.О. Конфлікт як психологічне та лінгвістичне явище.

В статті розглядається психологічний і лінгвістичний аспект конфлікту з визначенням його основних типів, елементів та причин, а також форм вербалізації конфлікту.

Ключові слова: конфліктна ситуація, вербалізація конфлікту, мовна агресія, сварка, пейоративна та ненормативна лексика.

Вострецова В.А. Конфликт как психологическое и лингвистическое явление.

В статье рассматривается психологический и лингвистический аспект конфликта с определением его основных типов, элементов и причин, а также форм вербализации конфликта.

Ключевые слова: конфликтная ситуация, вербализация конфликта, языковая агрессия, ссора, пейоративная и ненормативная лексика.

Vostretsova V.O. Conflict as a psychological and linguistic phenomenon.

The article deals with the psychological and linguistic aspect of conflict. The author defines the main types, constituents and reasons of conflict and forms of conflict verbalization.

Key words: conflict situation, verbalization of conflict, language aggression, quarrel, pejorative and abusive language.

УДК 811.112.2`373.7

Гонта Т.В.

**ЕМОЦІЇ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ НІМЕЦЬКОЇ
МОВИ З НАЗВАМИ ХАТНІХ РЕЧЕЙ**

Емоції, як психічна сутність, знаходять своє відображення в мові і мовленні. Емоції розглядаються різними науками: психологією (В.К. Вілюнас, Б.І. Додонов, К. Ізард, Я. Рейковський, П.В. Симонов та інші), філософією (Арістотель, Р. Декарт, І. Кант, Платон, Б. Спіноза), лінгвістикою (вираження емоцій) (Н.В. Аблецова, Л.Г. Бабенко, М.В. Гамзюк, Н.М. Волкова, Н.О. Корольова, Т.М. Москвіна, О.Ю. М'ягкова, Н.О. Синтоцька, В.І. Шаховський, П.М. Якобсон та інші), які пропонують своє трактування цієї проблеми в залежності від мети їхніх досліджень. Вчені вказують на складність цього феномена та на специфічність відображення емоцій у мові. Емоційність є характерною особливістю німецької мови. Ціллю даної роботи є виявити, яким чином емоції виражаються у фразеологізмах німецької мови з назвами хатніх речей.

Під час спілкування співрозмовники не тільки повідомляють або вимагають інформацію, а й прагнуть вплинути на нього, передати свої почуття і настрій. Засобами впливу можуть бути інтонація, жести, міміка, а також мовні засоби. Вираз емоцій мовними засобами і називається емотивністю. Емотивність є складником конотативного компонента в семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного [3, с.151]. Емотивність є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики. Когнітивний підхід до мовних одиниць, що вербалізують емоції, запропонований когнітивною лінгвістикою. Проблема дослідження репрезентацій емоцій співвідноситься з загальною проблемою мови та мислення.

Емоції й оцінки відіграють важливу роль у житті людини та суспільства, бо вони стають однією з форм віддзеркалення дійсності [4].

Формуючи конотації на фоні емоцій, людина апелює до своєї емоційної пам'яті, тобто оживлює емоційні сліди того, що вона пережила раніше, переносить свій емоційний досвід з однієї ситуації в іншу. Основними шляхами вербалізації емоцій у мові є: називання емоцій, вираження таких станів та опис емоцій. Метафора із своїми конотаціями та імплікаціями та метонімія надають можливість з точністю усвідомити різноманітність цих відчуттів та їх інтерпретацією.

Фразеологічні одиниці використовуються у мові та створюються для передачі емоційного ставлення мовця до предметів, явищ, подій, тому всі ФО є емоційними та обслуговують емоційну сферу мови. Той, хто говорить, виражаючи емоції, складає оцінку та розкриває свою культурну позицію – добре це чи ні того, що відбувається в світі та ін. Фразеологічні одиниці становлять собою специфічний вид номінації, а саме – непряму, вторинну номінацію. До непрямой номінації у лексиці належать слова з переносним значенням. Процес переосмислення об'єктів найменування відбувається крізь оцінне, чуттєве або образне уявлення.

Найважливішим компонентом значення ФО є емотивність, яка характеризується вираженням емоцій мовними засобами. В.М. Телія розрізняє дві форми реалізації емоцій: власне емоції та почуття, а останні, в свою чергу, на почуття-стани та почуття-відношення. До почуттів-станів належать такі емоції як радість, гнів, задоволення та ін., до почуттів-відношень – схвалення або навпаки, осуд, зневага, хвальба та ін. За наявності або відсутності емоцій у семантиці ФО німецької мови з назвами хатніх речей можна поділити на такі групи:

1) ФО, які виражають тільки почуття-стани: *durch eine rosa Brille sehen* «бачити у розовому світлі» [6, с.123]; *nicht im rechten Fasse sein* «бути не в гуморі» [6, с.196];

2) ФО, що репрезентують почуття-відношення. Як правило, такі фразеологізми ґрунтуються на оцінці (позитивної або негативної): *j-m eine Brille aufsetzen* «уводити в оману кого-н.» [6, с.122] *wie ein Fass trinken* «пити як не в себе» [6, с.196] *nicht alle im Koffer haben* «бути несповна розуму» [6, с.393];

3) ФО, семантична структура яких включає в себе і почуття-відношення, і почуття-стани: *die Hose voll haben* «дуже боятися» - почуття-стан – страх, почуття-відношення – несхвалення.

Щоб проаналізувати ФО німецької мови з назвами хатніх речей, спробуємо спочатку зробити класифікацію цих речей:

- 1) Будинок та його інтер'єр: *das Bett, der Eimer, die Bank, der Herd, die Laterne, die Matratze, der Ofen, das Ruhekissen, die Schleier, der Schrank, der Stuhl, der Teppich, der Tisch, das Tisch Tuch* u.a.
- 2) Назви посуду: *das Glas, der Becher, das Fettnäpfchen, das Fass, die Flasche, der Fleischtopf, die Gabel, der Kessel, die Kanne, der Löffel, das Messer, die Pfanne, die Schüssel, die Tasse, der Teller* u.a.

- 3) Назви предметів побутового вжитку: der Besen, die Bürste, die Axt, der Hammer, der Kamm, die Kiste, der Koffer, der Korb, die Nadel, der Nagel, das Netz, der Schlüssel, die Waage, das Reibeisen, die Schere u.a.
- 4) Засоби пересування: das Boot, der Kahn, der Nachen, der Schlitten.
- 5) Назви деяких сільськогосподарських пристроїв та пристосувань: die Hacke, die Harke, das Hechel, das Joch, die Kandare, das Sech, die Sense, die Sichel, die Siele, die Peitsche, der Pflug, die Säge u.a.

Емотивність є домінуючою семантичною ознакою фразеологізмів. Особливість фразеології, як рівня стійких мікротекстів, полягає у використанні для створення емотивності як семантичних властивостей мовних засобів нижчих рівнів: фонетичного, лексичного, граматичного (синтаксичного), так і у наявності власних засобів її утворення.

Прослідкуємо вплив емоцій на виникнення фразеологізмів в ході становлення емотивного компонента значення. До утворення фразеологізмів приводять семантичні зміни в вигляді переосмислення слів чи словосполучень. Наприклад, слово *Säge* має значення «пила» та «неприємна людина». Семантична структура цього слова може бути представлена таким чином: категоріальна сема – «предметність», субкатегоріальна сема першого розряду – «конкретність», субкатегоріальна сема другого розряду – «загальна назва», субкатегоріальна сема третього розряду – «назва інструменту», основні предметно-логічні семи – «предмет побуту, інструмент для розпилювання предметів, переважно з дерева», потенційні семи – «гострість», «наявність зубців», «видає неприємний звук». Саме потенційні семи лягли в основу переосмислення предмета побуту для позначення людини з негативного боку.

При первинному фразотворчому процесі ФО утворюються на основі слів, словосполучень і речень. *Метафорою* в лінгвістиці називають ототожнення понять при збігу сем. Аналогію за суміжністю або причинно-наслідковим зв'язком називають *метонімією* [2, с.115].

Прикладами виникнення ФО з назвами хатніх речей на основі *метафори* можуть бути такі: *seine Gefühle im Zaume halten* (стримувати свої почуття, де «*der Zaum*» перекладається як «вуздечка»; *in den Eimer gehen* (стати непридатним до чого-н.), де «*der Eimer*» – цеберка; *zeigen was eine Harke ist* «показати, де раки зимують», „*die Harke*“ – граблі. Більшість фразеологізмів виникають на основі метафори.

- Метонімія: *volle Gläser nicht leiden können* (бути охочим до випивки), де „*das Glas*“ – склянка; *eine Flasche trinken* (випити пляшку), де „*die Flasche*“ – пляшка.

- Нав'язування координованим поняттям часткового збігання, наприклад в фразеологізмі *das Gedächtnis wie ein Sieb haben* (мати погану пам'ять) «*Sieb*» перекладається як сито і має зі словом «*Gedächtnis*» спільну сему «предметність». Порівняння цих слів призводить до їхнього переосмислення. Потенційна сема слова «*Sieb*» - «неможливість тримати

нетверді речовини» стала джерелом емотивності всього фразеологізму, бо виражає емотивне ставлення до людини з поганою пам'яттю [2, с.123].

- Нав'язування субординованості контрарним поняттям виявляється тоді, коли конкретні та абстрактні поняття не мають спільних лексичних сем [2, с.130]. *Der Zaum der Tugend* – «вужда доброчесності», *der Becher der Freude* – «чаша веселощів». При опозиції конкретне-абстрактне емотивна маркованість надається абстрактним поняттям.

- Описування ситуацій, наслідком яких є приємні або неприємні події:

1) В фразеологізмі *seinen eigenen Herd haben* - «мати власну домівку, бути господарем» слово “*der Herd*” вживається замість слова «*das Haus*», відбувається отождоження субординованих понять.

2) При зображенні народних традицій, коли певні дії є символом відповіді, наприклад, *j-m einen Korb geben* – «відмовити кому-небудь; піднести гарбуза тому, хто сватається». Раніше в Німеччині було традицією давати корзину як символ відмови при сватанні.

3) Порушення правил гостинності та поведінки, наприклад в фразеологізмі *bei j-m ins Fettnäpfchen treten* – «кровно образити когонебудь» має свої коріння з часів, коли в німецьких родинях біля порога стояв горщик з жиром, яким змащували взуття в сиру погоду. Поріг в багатьох культурах сприймається як оберіг, який захищають мертві родичі і якщо гості наступали на горщик, з'являлася кровна образа.

4) Повір'я про причини приємностей або неприємностей, фразеологізма *j-d ist mit silbernem Löffel im Munde geboren* – «хто-небудь має щастя», досл. «хтось народився з срібною ложкою у роті». За народним повір'ям така людина досягає успіхів в житті не власною працею, а завдяки везінню.

Отже, при аналізі вираження емоцій мовними засобами, а саме, фразеологізмами німецької мови з назвами хатніх речей, нами було помічено такі лексико-семантичні механізми при їх утворенні: нав'язування поняттям нетипових видів відношень, які призводять до емотивного переосмислення компонентів. Умовою для емотивного переосмислення слів і словосполучень є наявність у їхній семантичній структурі емотивних сем. Семантичні зміни полягають у деактуалізації предметно-логічних сем лексичного значення і появі на їхньому місці емотивних сем. Описування емоціогенних ситуацій належить до лексико-семантичних механізмів створення фразеологічних одиниць. Перспективним є дослідження механізмів вираження емоцій в німецькій мові у вигляді приказок та прислів'їв.

Література

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с. **2. Гамзюк М. В.** Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць: На матеріалі німецької мови: Монографія. – К., 2000. – 256 с. **3. Селіванова О. О.** Лінгвістична

енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с. **4. Шаховский В. И.** Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. – Воронеж: Изд-во Воронежск.ун-та, 1987. – 190 с. **5. Шаховский В. И.** Эмотивный компонент значения и методы его описания. – Волгоград: Волгогр. гос. пед. ун-т им. А.С. Серафимовича, 1983. – 96 с. **6.** Німецько-український фразеологічний словник /Укл. **Гаврись В. І., Пророченко О. П.** - Київ, 1981. - I том - 416с., II том - 377с. **7.** Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння) / Укл. **Мізін К.** – Вінниця: Нова книга, 2005. - 304 с. **8. Duden.** Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden / Unter Leitung von G. Drosdowski. – Mannheim. Wien. Zürich : Dudenverlag, 1976 . – 2992 S. **9. Duden.** Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1998. – 864 S.

Гонта Т.В. Емоції у фразеологічних одиницях німецької мови з назвами хатніх речей.

У статті ми роздивилися роль емоцій в мові та їх вираження мовними засобами – емотивність, простежили вплив емоцій на виникнення ФО з назвами хатніх речей в німецькій мові.

Ключові слова: емоція, емотивність, фразеологічна одиниця.

Гонта Т.В. Эмоции в фразеологических единицах немецкого языка с названиями предметов быта.

В статье мы рассмотрели роль эмоций в языке и их выражение посредством языка - эмотивность, проследили влияние эмоций на возникновение ФЕ с названиями предметов быта в немецком языке.

Ключевые слова: эмоция, эмотивность, фразеологическая единица.

Gonta T.V. Emotions in the phraseological units with the names of household items in German.

The article deals with the role of the emotions in the language and their expression through the language – emotivity, with the influence of the emotions on the appearance of the phraseological units with the names of household items in German.

Keywords: emotion, emotivity, phraseological unit.

УДК 811.11-047.37

Єфименко Д.О.

ТРУДНОЩІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТСЬКОЇ МОВИ

Як відомо, готська мова є однією з найстаріших германських мов, і, на теперішній час вважається мертвою. Але цей факт не значить, що інтерес до вивчення її вгас. Можна згадати імена таких вчених як О. О. Потебня, А. Ю. Кримський, Л. А. Булаховський, А. О. Білецький, В. Блазек, Г. В. Девіс, З. Файст та інші, які займалися дослідженням готської мови. Ці та багато інших вчених надали можливість наступним поколінням продовжити їх досліди, адже відомості про готську мову ґрунтуються на нечисленних історичних письмових джерелах, що істотно ускладнює процес вивчення мови. Іншою проблемою є частковість і поганий стан збереженого матеріалу, наприклад, майже половина з листів «Codex Argenteus» (написаних Вульфільлою у шостому столітті манускриптом) була загублена. Крім цього, єдине, що збереглося з «Євангелій», — це невеликий уривок «Матвія» з палімпсестами і кількома фрагментарними віршами з «Луки», що був знищений під час другої світової війни. Нічого не збереглося з «Діянь», загальних послань і «Апокаліпсису». З «Послань Павла» ми маємо кілька рукописів, усі уривчасті й у формі палімпсестів. Тільки «Два Коринтянини» дійшли до нас повністю, а «Послання до Євреїв» взагалі відсутні. Також, дуже мало нам залишив час від рунічної готської (написи на списі з Ковеля, кільці з П'єтроаси і на прядці з Лецкан) і від Кримсько-готської мови надавши лише словник складений фламандцем О. Г. де Бусбеком, що налічував близько сімдесяти слів. [1, с. 31]

Недостатність матеріалу породжує велику кількість теорій щодо готської мови й культури. Втрутились в процес вивчення походження, розвитку та впливу готів та їх культури на теперішній світ і політичні аспекти. В Радянському союзі нав'язувалася проґресцька теорія походження готської мови і культури, взагалі відокремлюючи їх від північного коріння і спорідненості із західногерманськими народностями. Мовознавці СРСР пов'язували період панування готів на європейській території тодішньої країни лише з Черняхівською культурою (Б. Магомедов, Б. Рібаков та інші). [3, с. 97] На противагу цьому виступив в передвоєнний час Геббельс доводячи, що ці території були виключно німецькими і повинні повернутися до них знову, тим самим підтверджуючи свою псевдотеорію «Арійського панування і Скандинавії, як колиски народів і цивілізацій». Тому тільки шляхом повного і ґрунтовного аналізу доступних нам джерел можна прийти до істини і відкинути інші псевдотеорії. Увесь матеріал, що існує на

готській мові, поділяють на дві частини. Мова готського перекладу «Святого Письма» справедливо визначається як «класична готська» (термін П. Скарділії). Однак поряд з цим існує велика кількість даних, які ще в XIX ст. були попередньо визначені як «Gothica minora» (праці Х. Ф. Массмана). [5, с. 52] Це рунічні написи, що виникли в рамках церковної традиції, але не пов'язані з перекладом або тлумаченням «Святого Писання», релікти готської апеллятивної лексики та власні назви, засвідчені в різних середньовічних пам'ятках, унікальний готський матеріал «Алкуїнового рукопису» і, нарешті, кримсько-готський словник О. Г. де Бусбека. Всі ці дані, що не входять до основного корпусу, визначаються як готські мовні релікти.

Поняття мовних реліктів або навіть «руїн» (нім. Sprachreste, Sprachtrümmern) було відомо давно, однак терміни «реліктова мова» і визначення цілого ряду давньогерманських і деяких германських мов як «реліктових» були запропоновані зовсім недавно, і позначили нове осмислення проблеми. Їх виникнення пов'язане з дискусією про принципи і терміни описів стародавніх мов. [6, с. 62]

У 80-ті роки XX ст. етимолог М. Майрхофер стосовно стародавніх мов увів термін «Korpussprache» - «мова певного корпусу даних», покликаний визначити побутування мови, яка дійшла до нас виключно в текстах, написах і непрямих джерелах. У залежності від просторості даних виділяються «мови великого корпусу» - мови з багатою письмовою традицією (санскрит, латина, давньогрецька) і «мови малого корпусу», представлені у відносно великих текстах, але збережені фрагментарно, як давньоперсидська або готська. При цьому «мови малого корпусу», що дійшли лише в глосах, непрямих свідченнях, особистих іменах і топонімах - наприклад, фракійська, лідійська, месапська, фрігійська - позначаються як «реліктові».

У ході наукової дискусії М. Майрхофера та Ю. Унтермана були вироблені нові терміни - «Trümmersprache» і «Restsprache», в деяких випадках є синонімами, але покликані передавати різні поняття. «Trümmersprache» - мова, що збереглася у специфічній або неповній письмовій фіксації, або взагалі відома лише за непрямими джерелами. Очевидно, що всі мови цього типу є давніми або співвідносяться в першу чергу з діахронією. Термін «Restsprache» передається в роботі як «реліктова мова». Це вказівка на спосіб існування мови і його статус з точки зору соціолінгвістики. Реліктова мова, відстоює свої позиції у чужому мовному та етнічному оточенні й, як правило, до часу письмової фіксації знаходиться на межі вимирання. Визначення «реліктова мова» може використовуватися до будь-якої мови, яка опинилася в такому положенні, незалежно від ступеня хронологічної глибини.

У специфічній фіксації відома кримсько-готська мова. За ступенем збереження даних вона є руїною, а за способом свого існування - реліктовою. Будучи багато в чому самотійною по

відношенню до готської мови, відомою нам з перекладу «Святого Письма» (класична готська), кримсько-готська, тим не менш, пов'язана з великою темою «готського за межами класичного корпусу даних». У рамках цієї теми всебічної уваги заслуговують готські мовні релікти, що стоять поза мовою готського перекладу «Святого Письма», але допускають співвідношення з широким і надійним колом даних. На необхідність узагальнення цього корпусу вказував Ф. Вреде, який бачив загальну дослідницьку задачу ще більш широко - в сукупному поданні «вандільської діалектної групи», тобто даних всіх східнонімецьких мов. Аналіз матеріалу давньогерманських руїнованих і реліктових мов має свою специфіку в порівнянні з дослідженням інших древніх мов цього типу. Як правило, німецькі дані або етимологічно прозорі, або в цілому співвідносяться з німецьким фоном. Однак більша частина реліктів збереглася в не автохтонній письмовій фіксації. [10, с. 101]

Таким чином, давньогерманські руїновані і реліктові мови є особливою спільністю і в сукупності володіють не тільки досить великим, але й досить плідним матеріалом для опису та аналізу. Об'єднання їх обумовлено не тільки генетичною близькістю, але й загальними хронологічними рамками: кінець IV - початок VIII ст., Причому кримсько-готська і в цьому відношенні є реліктовою мовою, які пройшли особливий шлях (проникнення германців у Північне Причорномор'я наприкінці III ст. - письмова фіксація XVI ст.). Тим самим цей матеріал має велике значення для дослідження німецьких старожитностей епохи Великого переселення народів.

Багато готських мовних реліктів, так само як і кримсько-готський матеріал, збереглися в неаутентичній письмовій фіксації. Важливою складовою методики дослідження готських мовних реліктів є відділення чужої, наносної мовної інформації від східнонімецької, готської. У зв'язку з цим враховуються найважливіші особливості фонетики народної латини, і при зіставленні з закономірностями латинської передачі давньверхньонімецьких і лангобардських імен власних встановлюються принципи латинізації остготських і вестготських імен. Правила грецької передачі деяких важливих особливостей готського (німецького) консонантизму і вокалізму встановлюються на основі даних, представлених у Прокопія Кесарійського (VI ст.).

У цій статті ми провели короткий аналіз труднощів що постають при дослідженні готської мови. Сукупне дослідження готських мовних реліктів дозволяє розширити наші уявлення про різні аспекти в періодах побутування готської мови. У результаті дослідження з'ясовується, що готська мова не зникає з мовної карти середньовічної Європи після створення вульфільянского перекладу «Святого Письма» і становить латентну, але стійку «підземну течію», аж до епохи Карла Великого підтримувану як авторитетом класичної готської культури, так і наявністю нащадків готського етносу. Коли ж пам'ять про готську мову, здавалося б, остаточно стає надбанням наукової традиції, один з перших

лінгвістів Нового часу - Ожье Гіслен де Бусбек - описує останні релікти мови кримських готів. [4, с. 15] Тому при всьому усвідомленні переривчастості і, як правило, неаутентичності традиції, наявності неминучих спотворень і втрат вдається встановити і поспостерігати на конкретному матеріалі, що готська мова не зводиться виключно до письмової фіксації IV-VI ст. і має як попередню, так і подальшу (нехай і досить своєрідну) історію.

Література

1. Климов Г. А. Типология языков активного строя. М.: Наука, 1977. 320 с. **2. Осипова О. А.** Отражение категории одушевленности в парадигме склонения в древнегерманских языках (на материале готского языка). Томск: Изд-во Том. ун-та, 1980. 130 с. **3. Гухман М. М.** Готский язык. М.: Иностран. лит-ра, 1958. 288 с. **4. Сравнительная** грамматика германских языков / Отв. ред. М.М. Гухман и др. М.: Наука, 1963. Т. 3. 455 с. **5. Задорожный Б. М.** Порівняльна фонетика і морфологія готської мови. Львів, 1960. 297 с. **6. Гухман М. М.** Историческая типология и проблема диахронических констант. М.: Наука, 1981. 248 с. **7. Макаев Э. А.** Вопросы именного склонения в древних германских языках // Тр. Ин-та языкознания АН СССР. Вопросы германистики. М., 1959. Т. 9. С. 267. **8. Dokulil M.** Tvoření Slov v Češtině. Praha, 1962. **9. Макаев Э. А., Кубрякова Е. С.** О морфологическом статусе основообразующих элементов в готском языке // Фонетика. Фонология. Грамматика. К 70-летию А.А. Реформатского. М.: Наука, 1971. С. 210. **10. Одри Ж.** Индоевропейский язык // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1988. С. 121.

Єфименко Д.О. Труднощі дослідження готської мови.

В статті поставлено завдання відобразити основні труднощі, що виникають при дослідженні готської мови та запропонувати варіанти їх подолання шляхом аналізу готських мовних пам'яток.

Ключові слова: готська мова, руїнована і реліктова мови, кримсько-готська мова, апеллятивна лексика.

Ефименко Д.А. Трудности исследования готского языка.

В статье была поставлена задача отобразить основные трудности, которые возникают при исследовании готского языка и предложить варианты их преодоления путем анализа готских языковых памятников.

Ключевые слова: готский язык, руинированный и реликтовый язык, крымско-готский язык, апеллятивная лексика.

Iefymenko D.A. Difficulties of Gothic language research.

The main point of the article was to show all the difficulties, which appear during the research of Gothic language and to advise the possible

variants of overcoming them with the help of Gothic language relicts analyzing.

Key words: Gothic language, appellative vocabulary, Gothic – Crimean language.

УДК 81'42: 82-91

Космацька Н.В.

НАРИС З ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ЖАНРУ КОМІКСУ

Комікс своїми коренями заглиблюється в «сиву давнину» -- до наскальних малюнків і житійних ікон. Наскальні зображення у печері Ласко у Франції є архаїчними формами коміксу, оскільки вони розповідають історії з допомогою малюнка. Античні фрески та барельєфи в Єгипті, Греції чи Римі близькі за своєю сутністю до коміксу, оскільки вони використовують послідовність малюнків як засіб оповісти історію. У період Ренесансу церковні малюнки часто розповідають історії в багатьох полотнах. Ще й нині, у більшості християнських церков, «хресний шлях» розповідає про останні години Ісуса у формі послідовності малюнків, а в старих храмах на фресках збереглись своєрідні комікси, які оповідають про життя святих і їх дії. Все це швидше передісторія або ж протоформи сучасного коміксу.

Народні картинки з надрукованим унизу текстом, так звана лубочна література, є іншим джерелом коміксу. Теми таких оповідей здебільшого повчальні, релігійні, історичні або казкові. Традиція розповідей у картинках сягає XVI - XVII століть, коли у Валенсії та Барселоні почали продавати картинки для народу, найчастіше на релігійну тематику. Це переказ життя святих у серіях невеликих гравюр, віддрукованих на листках кольорового паперу. Такі малюнки були широко поширені у Фландрії, Франції та Німеччині. Вперше серійно видрукувані лубочні картинки були 1796 року в Епіналі видавництвом, заснованими Ж.-Ш. Пелереном. Пелерен був без жодного сумніву предтечею видання коміксів.

У XVIII столітті рисунки вперше з'являються в пресі. Англійський живописець, графік, засновник соціально-критичного напрямку в європейському мистецтві Вільям Хогарт (1697-1764) утілює драматичну розповідь в малюнок. Окрім того, Хогарт є одним з отців поняття серійності в коміксі. Автором газетного коміксу є англійський карикатурист, офортист і живописець Томас Роуландсон (1756-1827).

Його серія про пригоди доктора Синтаксиса ("Doctor Syntax's Tree Tours: In Search Of Picturesque, Consolation and a Wife") публікувалась у газетах з 1812 до 1821 року й хронологічно є першим зразком справжньої графічної прози.

Майже одночасно з Роулендсоном, 1814 р., японський майстер кольорової ксилографії Кацусіка Хокусай створив першу серію робіт, яку він назвав «манга». Ця назва досі збереглася на позначення японських коміксів. Найпопулярнішим попередником сучасного коміксу став німецький поет і графік Вільгельм Буш (1832-1908), який долучав до своїх віршів серії малюнків, що відображали сюжетну лінію поетичної розповіді. Його графіко-поетичні історії про пригоди Макса і Моріца (1865) досі користуються заслуженим успіхом.

Метою статті є простежити процес становлення коміксу в його сучасному вигляді, визначити конкретні етапи його розвитку.

В Європі першим автором сучасного коміксу визнають Родольфа Топфера. Р. Топфер – женецький педагог, графік та новеліст – створює свою першу «історію в естампах» *Les Amours de Monsieur Vieuxbois* у 1827. Це – рукописна вправа, призначена для його учнів з метою кращого засвоєння ними матеріалу. Його перший друкований твір – *Histoire de Monsieur Jabot* – вийшов 1833 року. Смішні вигадки Топфера із зображенням уявних персонажів у бурлескних щоденних ситуаціях з іноді політичною конотацією носять новаторський характер. Їх, однак, можна зіставити з темами карикатуристів, зокрема Daumier. Оригінальність полягає в розбиванні на частини, встановленні послідовності, роботі над місцем і формою кадрів та тексту. Топфер поклав початок коміксному альбому й поняттю коміксного персонажа. Згодом він стане видатним теоретиком його нової форми вираження зі своєю монографією «*Essai de physiogonomie*» (1845), в якій Топфер дає теоретичне обґрунтування жанру. Праця Топфера поширилась по всьому світу та неодноразово перевидавалась.

За топферівським зразком французький графік Шам поринає в історію в картинках: з 1839 до 1842 він видасть 7 альбомів, які доповнять «колекцію Жабо». І в Топфера, і в Шама ілюструються не окремі сцени розповіді, а йдеться про справжню послідовність малюнків, які деталізують дію. Шам вигадує ще довго потому застосовувані техніки: початок (персонаж з'являється лише частково), крупний план (напр., деталь руки), деталізована послідовність (дія розкладається на частини для сповільнення). Цю техніку наслідують молоді французи Надар та Густав Доре у політичних сатирах під час революційних бродів 1848 року. Тоді з'являється відома «стрічка» ("strip" англійською, "bande" французькою) з 3-4 малюнків, в яких представлена якась смішна сценка чи ситуація.

Після періоду затишшя, коли жанр підтримується лише лубочною літературою, 1882 року народжується журнал "Le Chat Noir", який стає справжнім «дослідницьким центром» оповідей в малюнках. Тут

представлені рисунки без жодного тексту, що доводить самодостатність послідовних малюнків для опису дії чи історії. Після 1889 р., з появою "Le Petit Français illustré", стають відомі комікси "La famille fenouillard", "Sapeur Camembert" та "Savant Cosinus" графіка Крістофа. Крістоф дотримується принципу тексту ілюстрованого малюнком. Він відкриває та використовує, задовго до появи кіно, чисельні кадрування як-от: американський план і середній план, тревелінг, панорамування, погляд з висоти, суб'єктивна камера тощо. Він починає будувати своєрідний сценарій, графічну мову. Історії Крістофа користувались популярністю аж до 1970-х.

Незабаром усі журнали представляють комікс, як запитуваний продукт з символічним персонажем: Buster Brown у *Mon Journal*, L'espіègle Lili 1909 року в *Fillette*, журнал *la Semaine de Suzette* пропонує читачам історію бретонської служниці Bécassine (1905) et ses cousins, *l'Epatant* друкує 1908 р. лихі пригоди трьох пройдисвітів – "Pieds Nickelés". У "Pieds Nickelés" з'являються перші мовні бульки, а завдяки "L'espіègle Lili" комікси почали ототожнювати з поняттям повторюваних персонажів. Ілюстровані журнали дозволяють говорити про визнання коміксу як повністю окремого жанру. Слід зазначити, що у Франції це відродження відбувається у контексті медіа для дітей, із-за чого комікс ототожнюватимуть з дитячою розважальною літературою аж до 1968 р.

1910 року італієць Антоніо Рубіно створює абсурдську фантастичну комедію «Квадратіно», де йдеться про дивну сімейку «геометричних» людей, яка з'являється на сторінках газети "Il Soggiere dei Piccoli". У США розвиток коміксу починається з 1896 у недільній пресі. Серія Річарда Ауткольта "At the circus in Hogan's Alley", незабаром перейменована в "Yellow Kid", -- перший справжній комікс із розкадруванням малюнків і появою діалогових бульок (філактеріїв). Рудольф Діркс, автор *The Katzenjammer Kids* (1897) вперше систематично використовує мовні бульки. Комікси в американських журналах (funnies) – це невеликі смішні розповіді з рекурентними персонажами, які швидко оформились в ілюстрації з мовними бульками, часто кольорові, а пізніше, у щоденних виданнях, – чорно-білі, призначені для сімейного читання, а не виключно для дітей, як у Франції.

Спершу сюжети пригодницького та фантастичного змісту обходили стороною. Цю традицію першим порушив знаменитий мультиплікатор канадець Уінздор Мак Кей. Його графічний серіал «Little Nemo In Slumberland» (1905), завдяки тонкій декоративній, майже модерністській графіці, змінив долю жанру. Фантастика в американській графічній літературі досить швидко перетворилась в основний напрям комікс-культури. Отже, Ауткольт, Діркс, Мак Кей спрямували комікс у нове русло, де урізноманітнилися коміксні прийоми та засоби. Вони зібрали й примножили спадок Топфера та Вільгельма Буша.

У воєнний період тематика французьких коміксів – героїзм, шпіонаж, битва, і лише 1921 р. відроджується дитяча преса: "Lisette",

"Pierrot", "Guignol" й ін., з'являються нові герої: Charlot (1921), Gédéon (1923), Bibi Fricotin (1924), Placide Serpolet et Nane (1925). Комікс продовжує розробляти свій стиль: малюнок розміщений у кадрі чи виходить за його межі. Якщо в американських коміксах філактерії з'являються дуже швидко, то європейці починають регулярно вмещувати слова персонажа в бульку лише 1925 року у "Dimanche soir", де дебютують пригоди «Zig et Puce» Сен-Огана.

Однією з символічних фігур дев'ятого мистецтва є Тентен. «Tintin» був створений молодим графіком Ерже на замовлення для додатку для молоді бельгійського журналу й поширеним у Франції католицькою пресою. «Tintin» виходить 1929 року й стає легендою: герой об'їхав увесь світ, боровся із злочинцями, диктаторами, прославляв дружбу і захищав місцеве населення, він увійшов у всі домівки. Цей комікс приніс значні концептуальні зрушення в жанрі, які, однак, стануть відчутними лише після 1945 року. 1930 р. Ерже, в бельгійському журналі "le Petit vingtième", створює двох жартунів Quick та Flupke.

Бельгійський комікс успішно розвивається й у період другої світової війни. 1938 року народжуються Spirou і його журнал, який буде розсадником авторів першого плану: Franquin (Gaston Lagaffe), Morris (Lucky Luke), Jijé (Valhardi, Jerry Spring), Peyo (Johan et Pirlouit, les Schtroumpfs), Tillieux (Gil Jourdan), Roba (Boule et Bill), Charlier (Buck Danny) та багатьох інших. Щотижневик Tintin, заснований 1946 р., також публікує провідних авторів коміксу: Jacobs (Blake et Mortimer), Cuvelier (Corentin), Martin (Alix), Tibet (Chick Bill, Ric Hochet), Graton (Michel Vaillant), etc. Spirou та Tintin відрізняються своєю тематикою: Spirou спрямований на гумор, Tintin – на пригоди (Ерже, як мистецький редактор, дуже стриманий щодо іронії, жорстокості і т. ін. Для нього герої коміксу повинні бути позитивними). Висока технічна якість (папір, друк, кольори) та підбір команди молодих графіків, новаторських і талановитих, дозволяють бельгійським журналам готувати публікації дуже високої якості.

Провідним французьким щотижневиком 60-х є *Pilote*, заснований Удерзо, Госіні та Шарльє 1959 року. У ньому вдало поєднуються спортивні та наукові новинки з коміксами, він великоформатний і чудово надрукований. *Pilote* відкриває багато талановитих коміксних творів, як-от: *Astérix le Gaulois* (Р. Госіні та А. Удерзо), *Tanguy et Laverdure* (Ж.-М. Шарльє та А. Удерзо), *Barbe-Rouge* (Ж.-М. Шарльє та В. Хубінон), *Blueberry* (Ж.-М. Шарльє) та багато інших. Завдяки винахідливості та войовничому характеру Госіні й Удерзо французький комікс пізнав найбільшого успіху: пригоди гала Астерікса – один з найкращих гумористичних циклів усіх часів, який нараховує більше 30 альбомів. У 60-х роках комікс серйозно почнуть досліджувати науковці та любителі: П. Френо-Дерюель, А. Рене, Ф. Лакасен та інші.

У 70-х роках комікс починає орієнтуватись і на підлітків. Випробовуються нові стилі. Молодий видавець Жак Глена знайомить

читачів з "Le canard sauvage", "Gomme" та "Circus» і новими авторами: Bourgeon, Juillard, Tranchand, Dermaut, Bercovicci, Serge тощо. Наприкінці 70-х – на початку 80-х комікс представляється як графічний роман: у США з В. Айснером, в Італії з Х. Пратом, в Аргентині з А. Брецца, у Франції з журналом «*À suivre*» і його «романами з продовженням», такими як *Ici-même* (Тарді/Форест), *L'Ombre du Corbeau* та *La Belette* (Комес), *Les Cités obscures* (Шутен/Петерс), *Isabelle* (Серве). У цих коміксах-романах автори виходять за межі 44 сторінок, створюючи довгі розповіді. Тут публікуються такі зарубіжні коміксмейкери як Hugo Pratt, Manara, Torgès. Одночасно французький комікс дає про себе знати і поширюється за кордоном.

З журналами *l'Écho des savanes*, *V Magazine*, серією *Barbarella* Фореста та *Blanche Épiphanie* Пішара виходять «дорослі» комікси. Відомими є також журнали *Naga-Kiri* (1960), *Charlie* (1969), *Charlie Hebdo* (1970), *Fluide Glacial* (1974) та ін.. Їх художники-антиконформісти широко використовують політичну і соціальну сатиру. Тут починають свою творчу діяльність такі автори як Reiser, Wolinski, Gébé. Журнал *France-Soir* пропонує комікси для всієї родини.

Справжньою Меккою європейського жанрового коміксу став журнал "Metal Hurlant", який за роки свого існування (1975-1987) здійснив істинну революцію у світі мальованої літератури. Його й нині визнають чи не найкращим з коли-небудь існуючих жанрових комікс-видань. Серед авторів – реформатори графічної прози Бернард Фаркас, Жан-Пьер Діоннет, Мебіус (Жан Жіро), Філіп Друлле, Енкі Білал, Жак Тарді та ін. Роботи журналу виділялись яскраво вираженою індивідуальністю графіки й витонченістю сюжетів і ретельним проробленням характерів, орієнтованих на молодих інтелектуалів.

У 1980-х в Європі з'являються японські манга. Цей тип коміксу супроводжується мультиплікацією й має запаморочливий успіх: *Goldorak*, *Dragon Ball*, *Albator* масово завойовують публіку. У цей період сектор коміксу буквально вибухає як у виробництві, так і в продажах. Зменшується читання газет і збільшується читання альбомів у книжному форматі. Це пояснюється поведінкою читача: він не хоче чекати тиждень чи місяць, щоб взяти продовження історії.

1990-і роки характеризуються міжнародним взаємовпливом: франко-бельгійські комікси цікавляться американськими та японськими, американці цікавляться мангами та європейськими творами тощо. Якщо в Америці переважають комікси з фантастичними та героїчними сюжетами, то в Європі тяжіють до реалізму, авангарду, гумористики, орієнтуючись на читача вимогливішого, інтелектуально підкутого. Графічну прозу в Європі видають у вигляді дорогих альбомів у твердих обкладинках (хоча він існує й у газетно-журнальному варіанті). В Японії один альбом манга може містити кілька тисяч сторінок.

На Заході, крім розважальної, комікси виконують і велику освітню роль, привчаючи дітей до читання й формуючи інтерес до пізнання

історії. У формі історій в картинках видаються біографії президентів, королів, інших відомих осіб, окремі історичні події, навіть історії країн. З метою розробки коміксів для навчального процесу створені освітні центри. У Франції таким є Національний центр мальованих історій в Ангулемі, який проводить навчання школярів, організовує тематичні виставки, надає наукові консультації. Цією проблемою займаються й серйозні наукові установи. Наприклад, польський Інститут національної пам'яті видає історичні комікси для старшокласників. У Сорбоні викладають курс історії та естетики коміксів.

Цьому модному явищу відкриваються інші види масмедіа, реклама й особливо кіно. Їх наслідують відео-ігри. З вибухом Інтернету виникає явище «блоги комікси», де молоді, але вже відомі автори знайомлять читачів зі своїм творами. Найбільш символічним з цих комікс-блогерів є таємничий Frantico, чий блог зрештою вилився в альбом. Схоже явище – поява вебкоміксів. Деякі автори використовують веб, щоб безпосередньо, напряду знайти свого читача, не вдаючись до послуг видавця.

В Україні поки що існує один-єдиний журнал коміксів – *К 9*, а серед населення панує зневажливе відношення до мальованої літератури. Причиною є те, що в Радянському Союзі комікси видом мистецтва не вважалися й не пропагувалися. Проте певна причетність до графічної літератури має місце. Це, наприклад, лубочна література XIX ст., короткі історії (класичні чотирьохкадровики) сатирично-політичного змісту, які регулярно з'являлись на сторінках суспільно-політичних газет в радянські роки під назвою «карикатура», процвітали історії в картинках у журналах «Крокодил» і «Перець», а дитячі видання «Веселые картинки», «Мурзилка», «Барвінок» публікували комікси в кожному випуску. Нещодавно в Україні були видрукувані повстанські комікси львів'янина Леоніда Перфецького (які публікувалися в американській газеті ще 1953 року) та мальована історія про вбивство Бандери Омеляна Ковалю (перше видання 1978 року на сторінках журналу *Крилаті*). Українські комікси зустрічаються й у дитячих журналах «Зернятко», «Весела перерва», «Професор Крейд» та ін. Усі вони призначені для дітей віком від 6 до 12 років.

Отже, комікс пройшов довгий та цікавий шлях від прадавніх піктограм до самостійного й повноцінного виду мистецтва. Свій сучасний вигляд комікс набув на початку минулого століття, а найбільш різнобарвними та плідними стали 1960 – 1980-і роки. Його історія продовжує писатися, малюватися й публікуватися найзначнішими видавництвами.

Література

1. **Frémy, Dominique et Michèle.** Quid 1988. P.: Editions Robert Laffont, 1987.- P.331-333
2. **Illustrés,** petits miquets et neuvième art : une "sous-

littérature" ? / par Olivier Piffault. – Режим доступу:

http://expositions.bnf.fr/livres-enfants/arret/03_6.htm **3. Харитонов Е. В.**

Девятое Искусство (Историко-критический обзор фантастического комикса) [Электронный ресурс] / Е. В. Харитонов – 2004. – Режим доступу: <http://academia->

[f.narod.ru/COMICS_ARTICLE.htm](http://www.artsimages.com/9ART/9art) **4. <http://www.artsimages.com/9ART/9art>**

3.htm (дата перегляду 27.08.2010) **5. <http://www.benjaminrabier.com/DeskTopDefault.aspx?tabid=114>** (дата перегляду 27.08.2010).

Космацька Н.В. Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу.

Висвітлено генезу коміксу як виду мальованої літератури, зроблено спробу виявити соціальні чинники, які впливали на процес його побудови. Особлива увага звернена на періоди становлення франкомовного коміксу як самодостатнього виду мистецтва. Визначено етапи набуття коміксом його сучасного вигляду – форми та змісту.

Ключові слова: комікс, період, малюнок, оповідь, персонаж.

Космацкая Н. В. Очерк по истории возникновения и становления жанра комикса.

Статья посвящена генезису комикса как вида рисованой литературы. Сделана попытка определить социальные факторы, которые влияли на процесс его построения. Особенное внимание обращено на периоды становления франкоязычного комикса как самодостаточного вида искусства.

Ключевые слова: комикс, генезис, рисунок, рассказ, персонаж.

Kosmatska N. Sketch of the origine and formation of comics' genre.

The genesis of comics is in the focus of the investigation in the article. The attempt of clarification of the historical and social events which influenced on the process of his construction is made. The article illustrates the periods of formation of francophone comics as a self-sufficient art.

Key words: comic strip, history, illustration, comic book, character.

УДК 811.11'37

Кукса І.М.

ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ ТЕЛЕДЕБАТІВ

У сучасному мовознавстві поширюються тенденції моделювання інформації, що надходить у людський мозок, а також моделювання когнітивних процесів вищої нервової системи людини [1, с. 205-206; 2, с. 104-106; 3]. За цих обставин перспективним убачається фреймовий підхід до аналізу породження та сприйняття мовлення. Актуальним є моделювання комунікативних ситуацій міжособистісного та масового спілкування. Об'єктом нашого дослідження є мовленнєвий жанр теледебатів. Матеріалом дослідження слугують транскрипти теледебатів кандидатів на посаду президента Сполучених Штатів Америки кінця ХХ - початку ХХІ століття. Основним завданням є встановлення універсальної концептуальної структури мовленнєвого жанру теледебатів за допомогою методики фреймового моделювання.

Зауважимо, що у межах когнітивних наук, а також у практиці лінгвістичних досліджень фреймова теорія виявляється найбільш привабливою завдяки прозорості вихідних посилок та їхньої практичної прийнятності.

У лінгвістиці фрейм (від англ. frame “каркас, будова, структура, рамка”) розглядають як структуру, модель, яка репрезентує стереотипні, типізовані ситуації у свідомості людини. Їхнім призначенням є ідентифікація нових ситуацій, які базуються на таких самих ситуативних шаблонах [4, с. 154-155]. Фрейми є багатоелементними когнітивними структурами, що складаються із декількох вузлів (позицій, вічок, слотів), один із яких є центральним, тобто таким, що організовує всю іншу інформацію [5, с. 17]. Вони можуть складатися з декількох логічних предикатів при одному логічному суб'єкті або ж формуватись шляхом створення реляцій між кількома суб'єктами, об'єднаними стандартною ситуацією [6, с. 6]. Такі фрейми, в яких наділені значимістю не лише інформаційні вузли (слоти), а також і взаємозв'язки між ними, називаються фреймовими сітками. Кілька таких фреймів можуть утворювати міжфреймову сітку. Фрейм можна також представити як багаторівневу структуру, яка складається із субфреймів: на найвищому рівні міститься стала, фіксована, інформація, на наступних рівнях розташовуються термінальні слоти, які заповнюються змінними характеристиками суб'єкта [7, с. 245].

Його також розуміють як концептуальну модель набутого у результаті попереднього досвіду знання про стереотипну ситуацію та про

текст, що описує цю ситуацію [8]. Таким чином, фрейм являє собою лінгво-когнітивне поняття, яке має свій мовний корелят.

Слідом за С. А. Жаботинською [9, с. 15], ми припускаємо, що кількість фреймових типів є обмеженою. Відповідно, кількість концептів, що формують типові фрейми, також обмежена. Типові фрейми конструюються за допомогою концептів, об'єктивованих у понятійних категоріях систем частин мови. Так, основним конститuentом типових фреймів є категорія предмета (слот ДЕЩО/ДЕХТО) – іменник. Іншими понятійними категоріями є якість (слот ТАКИЙ) – прикметники; кількість (СТІЛЬКИ) – числівники та інші квантифікатори; категорія буття (ІСНУЄ ТАК) – стативи та дієслова, або категорія дії (ІСНУЄ ДІЮЧИ), виражена дієсловами; категорії способу буття (ТАК), оцінки (ТАК), місця (ТУТ/ТАМ), часу (ЗАРАЗ/ТОДІ), виражені прислівниками [там само]. Тип фреймової моделі залежить від того, які слоти він вміщує та які реляції існують між цими слотами. У контексті нашого викладу має сенс виділити п'ять умовно універсальних типів фреймових структур, які б репрезентували загальні закономірності організації вербалізованих знань. До них належать предметноцентричний, акціональний, патронімічний, гіпонімічний та асоціативний фрейми.

У рамках фреймового аналізу існує можливість моделювання принципів структуризації та відображення людського досвіду та знань у семантиці мовних одиниць, а також способів активації знань, що забезпечує розуміння у процесі вербальної комунікації. За допомогою фреймової моделі можна відтворити практично будь-яку конкретну ситуацію, звівши її до стандарту, в якому втілений попередній досвід людини [8]. У нашому дослідженні методика фреймового моделювання дозволяє проаналізувати теледебати як типове явище суспільно-політичного життя демократичної держави з урахуванням особливостей антропокомпонентної структури цього мовленнєвого жанру.

Методика фреймового моделювання знаходить застосування в лінгвістичному аналізі мовних одиниць різних рівнів: від окремих слів до текстів, а також у дослідженні мовленнєвого втілення концептів різних рівнів: від висловлень до дискурсу. Моделювання комунікативної ситуації теледебатів дозволяє висвітлити внутрішню структуру цього мовленнєвого жанру, а також проаналізувати динаміку розгортання концептуальної ситуації мовленнєвої взаємодії учасників теледебатів.

Для моделювання комунікативної ситуації має сенс застосовувати предметноцентричний та акціональний фрейми. За допомогою предметно-центричного фрейму можна представити узагальнену статичну модель об'єкта дослідження. Акціональний фрейм репрезентує характер взаємодії між конститuentами концептуальної моделі. Комунікативну взаємодію учасників у мовленнєвому жанрі теледебатів можна представити у вигляді міжфреймової сітки, інтегрувавши предметноцентричний та акціональний фрейми (див. Рис. 1.1.). Представлена концептуальна модель є універсальним фреймом,

який ілюструє комунікативну взаємодію учасників теледебатів. Базові вузли цієї концептуальної моделі співвідносяться між собою як конституенти акціонального фрейму.

Фрейм “теледебати” складається з кількох предметних сутностей ДЕХТО/ДЕЩО, наділених семантичними ролями, які відображають характер взаємозв’язку між ними. Наповненням слотів ДЕХТО (учасники теледебатів) можуть бути як кандидати на посаду президента, так і модератор. Вони одночасно виконують семантичні ролі агенса і пацієнса, оскільки їхня комунікативна взаємодія будується на основі конфліктів цілей, що спричиняє протинаправлені мовленнєві дії комунікантів. Ціль модератора – змусити кандидатів на посаду президента давати відверті та повні відповіді на поставлені запитання, тим самим демонструвати свої особистісні та професійні якості різнобічно, а не лише з вигідного для себе боку. Кандидати прагнуть досягти своєї цілі – презентувати себе лише якнайкраще та уникнути появи можливості неоднозначної інтерпретації своїх висловлень. Водночас кожний із кандидатів на посаду президента хоче переконати виборців у тому, що саме він є ідеальним претендентом. Звідси ще одна специфічна ознака фрейму – спільний для обох учасників теледебатів слот ДЕЩО (причина) протинаправлених мовленнєвих дій. Агенси ДЕХТО (учасники теледебатів) є головними фігурантами цієї комунікативної події, оскільки розподіл інших семантичних ролей залежить від дії, яку виконує агенс. Так, слот ДЕХТО (електорат) дозволяє приписати йому семантичну роль пацієнса, оскільки на нього спрямовуються дії обох учасників теледебатів. Термінальні вузли концептуальної структури “теледебати” співвідносяться як конституенти предметноцентричного типу фрейму. До логічних суб’єктів ДЕХТО (учасники теледебатів) та ДЕХТО (електорат) приєднуються декілька логічних предикатів, які характеризують суб’єкти згідно з кількісним, якісним, темпоральним та локативним параметрами.

Такий інтегрований фрейм корелює із предметно-подійовим фреймом/сценарієм, що розуміється як концептуальна модель ситуації, в якій головним конституентом є подія з її суб’єктом, внутрішніми та зовнішніми характеристиками [10, с. 23]. Внутрішні характеристики суб’єкта представлені у слотах “кількість” та “якість”, до зовнішніх характеристик належать слоти “причина”, “мета”, “інструмент”, “спосіб” розгортання комунікативної події.

Аналізуючи комунікативну взаємодію учасників теледебатів, ми розрізняємо такі її типи, як комунікативне суперництво та комунікативний конфлікт, які співвідносяться із мовленнєвим жанром як комунікативні події та комунікативна ситуація. Комунікативні події відображають динаміку мовленнєвої взаємодії комунікантів, яка на різних етапах розвитку комунікативної ситуації має різний характер. Критерієм розмежування комунікативних подій у мовленнєвому жанрі теледебатів є питання, навколо якого відбуваються дебати кандидатів на посаду президента. Тобто, “нижньою межею” [10, с. 38] комунікативної

події можна вважати висловлення модератора у формі запитання, адресоване одному із кандидатів. “Верхньою межею” [там само], як правило, є висловлення модератора, що вводить наступний предмет для обговорення учасниками теледебатів. Проілюструємо сказане за допомогою фрагменту мовленнєвого жанру:

LEHRER: Senator Dole, on the government, continuing to talk about the government's role. If elected President, would you seek to repeal the Brady Bill and the ban on assault weapons?

DOLE: Not if I didn't have a better idea. But I've got a better idea. It's something I've worked on for 15 years. It's called the automated check or the instant check. <...>

LEHRER: Mr. President.

CLINTON: Let me say, first of all, Senator Dole has gone back and forth about whether he'd be for repealing the Brady Bill or repealing the assault weapons ban. <...>

DOLE: Well, the President doesn't have it quite right. <...>

LEHRER: Mr. President, Senator Dole said the other day that you practiced a photo-op foreign policy that has lessened the credibility of the United States throughout the world. Is he wrong about that? [<http://www.debates.org/pages/trans1996a.html>].

Так, “нижньою межею” цієї комунікативної події є запитання модератора Джима Лєгрера про можливе скасування дії закону Брейді (обмеження купівлі-продажу та використання вогнепальної зброї) та заборони деяких видів вогнепальної зброї, адресоване кандидатові на посаду президента США сенатору Бобу Доулу. Обговорення питання відбувається згідно з регламентом теледебатів: чергування та тривалість мовленнєвих ходів кандидатів контролюється модератором (див. підкреслення). Про завершення комунікативної події свідчить висловлення модератора, який у своєму наступному запитанні вводить новий предмет обговорення, – зовнішня політика та становище Сполучених Штатів Америки у світі.

Аналіз матеріалу дозволив дійти висновку про те, що у більшості випадків (98 %) комунікативні події у межах мовленнєвого жанру теледебатів мають характер суперництва, що можна пояснити специфікою агональності цього мовленнєвого жанру. В інших випадках (2 %) комунікативні події за своїми параметрами є комунікативними конфліктами, що виникають або внаслідок порушення правил мовленнєвої взаємодії, наприклад, черговості мовленнєвих ходів, або як результат когнітивного дисонансу та надмірної емоційності, які спрямували інтеракцію у деструктивне русло. Таким чином, в основі комунікативної ситуації теледебатів лежать концепти СУПЕРНИЦТВО та КОНФЛІКТ, які вказують на характер мовленнєвої взаємодії її учасників. Ці концепти можуть бути представлені на когнітивному рівні у вигляді фреймів, які є основою для об'єктивації інформації за допомогою лексико-граматичних засобів. Вивчення динаміки розгортання зазначених концептів у

комунікативних подіях мовленнєвого жанру теледебатів та моделювання відповідних фреймів/сценаріїв є перспективою подальшого наукового дослідження.

Література

- 1. Залевская А. А.** Введение в психолінгвістику / А. А. Залевская. – М.: РосГУ, 1999. – 382 с.
- 2. Селиванова Е. А.** Когнитивная ономазиология / Елена Александровна Селиванова. – К.: Изд-во Украинского филологического центра, 2000. – 248 с.
- 3. Валігура О.** Фреймовий підхід до породження мовлення білінгвом / Ольга Валігура // Наукові записки. – Випуск 81 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 4 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 365-370.
- 4. Кочерган М. П.** Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2003. – 464 с.
- 5. Дейк Т. А. ван** Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк: [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
- 6. Жаботинская С. А.** Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лінгвістичні студії: [зб. наук. пр.] – Черкаси: ЧДУ. – 1997. – Вип. 2. – С. 3-11.
- 7. Minsky M.** The Society of Mind / M. Minsky. – New York a. o.: Simon and Schuster Inc., 1986. – 340 p.
- 8. Минский М.** Фреймы для представления знаний / М. Минский: [пер. с англ.] – М.: Энергия, 1979. – 152 с.
- 9. Жаботинская С. А.** Концептуальный анализ: типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського державного університету. – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
- 10. Багумян О. В.** Текстова ситуація “соціальний захист”: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі різностильових англійських текстів) [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Олена Валентинівна Багумян; Київськ. нац. лінгв. ун-т. – Київ, 2004. – 240 с.

Кукса І.М. Фреймове моделювання мовленнєвого жанру теледебатів.

У статті зроблено спробу відтворити універсальну фреймову модель мовленнєвого жанру теледебатів, висвітлити внутрішню структуру цього мовленнєвого жанру, а також проаналізувати динаміку розгортання концептуальної ситуації мовленнєвої взаємодії учасників теледебатів.

Ключові слова: фреймова модель, предметноцентричний фрейм, акціональний фрейм, слот, мовленнєвий жанр теледебатів.

Кукса И.Н. Фреймовое моделирование речевого жанра теледебатов.

В статье предпринята попытка воссоздать универсальную фреймовую модель речевого жанра теледебатов, осветить внутреннюю структуру данного речевого жанра, а также проанализировать динамику концептуальной ситуации речевого взаимодействия участников теледебатов.

Ключевые слова: фреймовая модель, предметноцентрический фрейм, акциональный фрейм, слот, речевой жанр теледебатов.

Kuksa I.M. Frame modeling of the speech genre of TV debates.

The article is aimed at reconstituting a universal frame model of the speech genre of TV debates. An attempt to clear up the inner structure of the given speech genre as well as the dynamics of the interaction of TV debates participants has been made.

Key words: frame model, object-centric frame, action-centric frame, slot, speech genre of TV debates.

УДК 811.112.2'373.232.1

Мешкова А.В.

**ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ НЕМЕЦКИХ ФАМИЛИЙ В
НЕМЕЦКОМ АНТРОПОНИМИКОНЕ**

Свое собственное „Я“ человек начинает воспринимать только тогда, когда он отождествляет себя с собственным именем. Вначале это уменьшительно-ласкательное имя ребенка, чуть позже – полное имя, спустя еще некоторое время он точно знает свое имя и фамилию, которая переходит из поколения в поколение и сопровождает его всю жизнь. Но не всегда современный человек задумывается о происхождении своего имени и фамилии, которым в древности придавалось большое значение и считалось, что они имеют магическое влияние на судьбу человека. Часто он утрачивает связь с поколениями предков, не пытаясь узнать свои исторические корни. Возникновение имени имеет богатую историю, которая длится еще с древних веков. Фамилии же возникли намного позже, лишь в средневековый период, но они разнообразны по своим источникам, возникновению, развитию, связи с историей и культурой народа, взаимодействия с другими собственными именами и фамилиями.

Цель написания работы – проследить условия возникновения и процесс становления фамилий в немецком антропонимиконе.

Тема данной работы является актуальной, поскольку толкование фамилий, история их возникновения, развитие, распространение среди слоев населения во все времена интересовала людей и неоднократно становилась предметом изучения в работах таких учеными как, например, А. Антышев, А.Суперанская, А. Бах, Я.Гримм, О. Бегагель,

Э. Шредер, В. Зайбике, Э. Шварц, М. Готтшальд, В.Фляйшер и других. Но все же остается еще много неизвестного и неизученного.

Изменение общественного устоя, появление собственности, рост городов и урбанизация населения, развитие ремесел и торговли привело к изменению жизни общества. Появилась необходимость регулирования имущественного и наследственного права, административного управления, основывающегося на письменных документах — списках граждан, налоговых ведомостях, различного рода грамотах, законодательных актах, для которых использование одного лишь имени стало недостаточным. На смену царившей одноименности приходит двуименность: в структуре антропонимов появляется новый элемент — фамилия.

Немаловажную роль сыграли также такие социально-демографические факторы, как увеличение числа индивидов этносоциума, в том числе и в рамках одной семьи, носящих одно и то же имя, что было обусловлено сокращением обиходных и популярных в народе личных онимов, а также вытеснением исконно германских имен церковно-календарными именами, дававшимися ребенку при крещении в соответствии с зарегистрированными в месяцесловах именами [1, 180-181].

Особенностью германского ономастикона было стремление закрепить посредством имен принадлежность личности к своему роду, к своей семье. Само слово „Familie“ „семья“ было заимствовано в лексикон немецкого языка из латинского (familia) лишь в XVI веке. Одновременное развитие фамильных онимов как компонентов антропонима облегчало установление линейной генеалогической взаимопринадлежности родственно связанных его носителей. Для выполнения этой этносоциальной функции фамильные (т. е. семейные) онимы нашли в немецком антропонимиконе, уже имевшем тенденцию к отражению генеалогических связей посредством личных имен, благодатную почву [4, 661-662].

Потребность идентификации личности при распространенности одинаковых личных имен возникла достаточно рано. Выход для такого коммуникативно обусловленного устремления уже в древненемецкую эпоху этноязычные носители находили в применении кличек и прозвищ, позволявших однозначно указать на называемого сородича или соплеменника. Примером могут служить уточняющие аппозитивные конструкции в древненемецком эпосе „Песнь о Гилдебранте“: Hiltibrand..., Heribrantes sunu; Hadubrand..., Heribrantes sunu [2, 76]. Для идентификации личности могли выступать также названия профессий или должностей, происхождения или места проживания, характерные внешние или внутренние признаки носителя имени. Наиболее типичные клички и прозвища, исторически засвидетельствованные у раннефеодальных немецких королей, кайзеров и герцогов как политически и общественно значимых личностей своего времени были: Karl der Erste, der Große (742-814), Ludwig der Erste der Fromme (778-840), Ludwig der Deutsche (804-876), Karl der Zweite, der Kahle (823-877), Friedrich der Erste, Barbarossa „Rotbart“

(1125-1190), Heinrich der Stolze (1108-1139), Heinrich der Löwe (1129-1195), Otto der Erste, der Große (912-973). [3, 145]

Территориально фамилии закреплялись не одновременно, в их распространении наблюдается определенная ступенчатость, детерминированная неравномерностью общественно-политического, экономического и культурного развития территорий. Основоположителем, как и в закреплении церковно-календарных личных имен, выступал Кельн, являвшийся в то время центром международной торговли и фактической культурной столицей средневековой Германии. Фамилии у кельнских горожан встречаются уже в первой половине XII века. К 1150 г. около 18% жителей имеют прозвище, через 100 лет эта цифра составляла уже 70-90% [2, 86]. В целом это развитие обобщенно можно охарактеризовать следующим образом: в большей части Германии становление фамилий как необходимой составной части антропонима произошло в период с начала XII века, начавшись в крупных западных городах, до конца XIV — начала XV веков. Границы между прозвищем и фамилией были достаточно размыты, особенно в сельских регионах, в том числе и на западе, процесс формирования фамилий завершился лишь в XVII — XVIII веках [3, 146].

Дворянские роды на юго-западе Германии пользовались фамильными именами уже в конце X и в первой половине XI века. Присоединение фамильного имени к личному имени было выражением гордости носителя двуименного антропонима своим преимуществом перед другими как владельца имения, замка или деревни, немаловажную роль при этом играло наследование имения, и соответственно наследование фамильного имени. Слои населения, более низшего сословия — крестьяне, прислуга — еще долгое время оставались бесфамильными. Более частой «добавкой» к их личному имени, определяющему вместе с тем и их социальный статус, было указание имени господина: Petzolt des Gruners kneht, Guntzel Wellers kneht (1388 Плауен/Фогтланд) [2, 88].

Женщины составляли вторую социальную категорию немецкого населения, урезанного в правах пользования фамильными именами. В немецком антропонимиконе самостоятельные женские фамилии отсутствовали вообще. Жену, как правило, именовали по фамилии мужа. Многие женские фамилии в Дрездене содержали мужской личный оном: Pauwel Heynchenynne (1460), Gregor Futtermarschalchin (1575), Mertin Stöltznerin (1580); в Брауншвейге отмечены образованные с помощью суффиксов от соответствующих мужских фамилий женские: Hildebrendesche (1333), de Steffensche (1391), Popeke Timmermennesche (1331). Очень редко встречается обратное явление, когда муж именуется по жене: в Дрездене отмечены именованья Hans von der Sophy (1413), Goczke der Wysynne Man(1414) [4, 663-664].

Если женское прозвище возникало путем новации от мужского, то к прозвищу отца или мужа добавлялся соответственно суффикс -in: Hildegard Heinrichin, Berta Holzhauserin, Ida Lungin [5, 178].

С точки зрения мотивации происхождения фамильных онимов немецкие ономатологи, как правило, различают следующие пять основных классов именованний.

1. Наиболее значительную группу фамилий представляют патронимические образования, которые основываются на атрибутивных словосочетаниях аппозитивного типа „личное имя + имя отца в генетиве (латроним)“ с апеллятивным указанием на родственное отношение к отцу: Heinrich, Dietrichs Sohn – Heinrich Dietrichsen. О. Бехагель характеризует развитие фамильных онимов на основе данной конструкции как более примечательную черту нижненемецкого региона. С данными образованиями конкурируют конструкции с патронимом в

генетиве или просто в назывной форме: Heinrich Dietrichs / Dietrich. Наиболее распространенным было безфлективное использование личного имени отца, что вело к возникновению двусоставных антропоименований типа: Robert Franz, Friedrich Fridrich, Herman Paul [7, 266].

Вместе с тем, атрибутивная конструкция с личным именем открыла возможность образования фамильных имен с помощью сильной и слабой флексий генетива -(e)s, -en, развившихся позднее в антроподеривационные форманты фамильных онимов: Dietrichs, Reimers / Reiners (zu Reinmar), Friedrichs, Gerdes / Geerts (zu Gerhard). Сочетание дентального в финале имени с суффиксом -s обусловило появление аффрикаты -tz в исходе фамилий типа Lampertz (Lampert-s). Практиковавшийся в период классицизма перевод имен и фамилий в генетиве на латинский язык или придание им латинизированной формы стали причиной появления в немецком антропонимиконе фамилий типа Bernhardi, Conradim Heinrici [1, 183].

2. В основе фамилий, которые относятся ко второй группе, лежит указание на место проживания их носителей, например: на горе, под горой, у склона, на возвышенности, в долине, в низине, у болота, на лугу, около леса, у воды и т.д. При этом употреблялись самые разные предлоги: an, bei, in, auf, unter, vor, zu: Walter von der Vogelweide [6, 262]. До XVIII века в Германии была традиция давать отдельному дому название, характеризующее местоположение, которое впоследствии переносилось на владельца: zum Rosenbaum, zum Rebstock. Также были распространены фамилии с названиями растений и животных: Blume, Lilie, Rose, Appel, Kresse, Hase, Hirsch, Igel, Wolf, Adler, Elster [1, 264].

3. В составе третьей группы – фамилии с указанием на происхождение из другой местности или страны. Среди них можно выделить указатели на этническую, родовую, иноземную или

иногосударственную принадлежность индивида: Beyer, Böhme, Westphal, Schwabe, Österreich, Pelzer, Franzos [1, 188].

Фамилии с предлогами больше сохранились в северо-западных областях Германии. В Нидерландах *van* и по нынешний день встречается в фамилиях рядовых граждан, не относящихся к дворянскому сословию: *van Beethoven* по названию поселения *Betuwe* (от латинского *beta* „rote Rübe“ — красная свекла“) вблизи Тонгерна в Бельгийском Лимбурге. Фамилия известного художника *van Dusk* означает „*von Deich* — (от) около запруды“, другой великий художник Рембрандт добавлял к своему имени *van Rijn*, т.е. „*vom Rhein* — (от) с Рейна“, так как его отец был владельцем мельницы, расположенной на одном из притоков Рейна [6, 262].

4. Следующим фактором возникновения фамилий было указание на профессиональное занятие человека. Профессии кузнеца, мельника, пастуха и рыбака, нашли свое отражение в высокой частотности соответствующих фамилий, вошли в категорию наследственных онимов: *Schmidt, Müller, Schläfer, Fischer*. Развитие городов, производства, расширение и углубление торговли, финансового дела, возрастание роли административного управления повлияло на возникновение новых профессий, что пополнило ряд фамилий.

5. Пятым источником образования фамилий являются клички людей, отражавшие те или иные их свойства или данные им в связи с каким-то особенным событием в их жизни. Они могут отражать физические или духовные качества, специфическое поведение, манеру одеваться, разговора. Лишь незначительная часть существовавших кличек перешла в категорию наследственных фамилий. *Fuchs* могло характеризовать личность по внешним свойствам (по цвету волос „рыжеволосый“) или по внутренним качествам („хитрый“). Как отмечает В. Зайбике, в этой группе фамильных онимов много императивных сдвигов, возникших как результат универбации повелительных предложений в однословные антропонимические именованья типа *Greifzu, Lachnit, Borgenicht* [1, 193].

В данной работе были рассмотрены условия, причины возникновения и развития фамилий в немецком антропонимиконе, определены и проиллюстрированы примерами пять основных классов именованний: образование фамилий от имени отца, возникновение фамилий в связи с определенным местом жительства или местом происхождения, указанием на вид деятельности, а также фамилий, в основе которых лежат клички людей.

Необходимо также отметить, что становление фамилии как компонента немецких антропонимов было длительным и разнообразным, менялись условия и причины их возникновения, происходило видоизменение уже существующих фамильных онимов. Но неизменным остается факт, что фамилии являются неотъемлемой частью жизни человека, идентифицируя его личность как индивида общества.

Література

1. Seibike, W. Die Personennamen im Deutschen / Seibike, W. – Berlin / New York : de Greyter, 1982. – 230S. **2. Fleischer W.** Die deutschen Personalnamen / Fleischer W. Band 4.4., völlig neu bearb. u. erw. Auflage. – München / Wien / Verlag, 1968. 243 S. **3. Антышев А. Н.** Ономастические признаки собственных имен // Лексическая семантика и проблемы обучения иностранным языкам в вузе / Антышев А. Н. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. II. – Уфа : Уфимский юридический институт, 1998. – 237с. **4. Deutsche** Namenkunde // Kleine Enzyklopädie. Die deutsche Sprache. Zweiter Band. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1970. – SS. 639-751. **5. Bach A.** Deutsche namenkunde. Band I, 1. Die deutschen Personennamen. 3., unveränderte Auflage / Bach A. – Heilderberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1978. – 332 S. **6. Schmidt W.** Deutsche Sprachkunde / Schmidt W. – Berlin : Volk und Wissen Volkseigener Verlag, 1968. – SS. 249 – 298. **7. Behagel O.** Die deutsche Sprache / Behagel O. – 14. Auflage. Halle (Saale): VEB Maü Niemeyer Verlag, 1968. – 316 S.

Мешкова А.В. Процес становлення німецьких прізвищ в німецькому антропоніміконі.

Дана стаття досліджує умови виникнення та процес становлення німецьких прізвищ. Автор статті також виділяє п'ять основних класів найменувань та наводить приклади німецьких прізвищ.

Ключові слова: антропоніміка, онім, прізвище.

Мешкова А.В. Процесс становления немецких фамилий в немецком антропонимиконе.

Данная статья исследует условия возникновения и процесс становления немецких фамилий. Автор статьи также выделяет пять основных классов именованных и приводит примеры немецких фамилий.

Ключевые слова: антропонимика, оним, фамилия.

Meshkova A.V. The process of formation of German surnames in German anthroponimy.

The following article analyses the condition of origin and process of formation of German surnames. The author introduces five main classes of appellation and gives the examples of German surnames.

Key words: anthroponymy, onim, surname.

УДК 81'1'272

Нечаєва Н.О.

ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ ЗНАКИ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ

Кожна людина - це цілий том, якщо тільки ви знаєте, як читати його.

У.Е. Ченнінг

Єдина відома мені розкіш - це розкіш людського спілкування.

Антуан де Сент-Екзюпері

Чи не весь свій час ми спілкуємося, уміння це робити - мабуть, найважливіше в житті уміння. Як це не дивно на перший погляд, три чверті інформації про нашого партнера із спілкування, про його істинні почуття і наміри ми черпаємо не з того, що він говорить, а безпосередньо спостерігаючи за ледь помітними деталями його поведінки. Інакше кажучи, міжособові комунікації в основному здійснюються за рахунок невербальних засобів, елементами яких є не слова, а міміка і жестикуляція, просторові та тимчасові рамки, інтонаційні і темпоритмічні характеристики мови, символічні комунікативні знаки.

Розгляд теми міжкультурного спілкування викликає активний інтерес не тільки з боку лінгвістів, мовознавців, а також психологів, педагогів тому що спілкування є не тільки лінгвістичним об'єктом, але й психологічним. Дана робота присвячується позамовним засобам виразності, що, на нашу думку, відіграють важливу роль при обміні інформацією між інтеркультурними опонентами. Загальновідомо, що спілкування відбувається не лише за допомогою слів. Суттєву роль у спілкуванні відіграє також поведінка, вираз обличчя, жести, одним словом невербальне спілкування. Якщо звернутися до історії людства, то зрозумілим стає, що невербальне спілкування з'явилося набагато раніше, чим вербальне. Проблеми невербальної комунікації зачіпаються вже у роботах Арістотеля. «Саме позамовними засобами виразності займається наука паралінгвістика (від гр. пара - навколо), що вивчає фактори, які супроводжують мовлення, приймають участь у передачі інформації в процесі вербального (мовленнєвого) спілкування, розкриває суть навколословних засобів виразності, їх роль у системі зворотних зв'язків при мовленнєвому взаємозв'язку»[1, с.324]. Поняття паралінгвістики було введено в кінці 1940-х рр. американським лінгвістом А. Хіллом, проте відповідні явища притягнули увагу радянського мовознавця Н. В. Юшманова ще в 1930-х роках, про що свідчить його робота «Екстранормальна фонетика». У сучасному мовознавстві паралінгвістиці приділяється велика увага як у зв'язку із загальним теоретичним

інтересом до структури та протікання процесів спілкування, так і в практичному плані (мовна дія, пізнання емоційного стану за мовою).

Питання, що стосуються лінгвістичного розгляду паралінгвістичних засобів, знайшли віддзеркалення у працях Р. Л.Бердвістелла, П. Екмана та В. В. Фрізена, К.Р.Шерера, Д.Ефрона, Е.Холла і багатьох інших. Вітчизняні лінгвісти звернулися до проблеми невербальної комунікації приблизно в середині минулого століття. Цьому питанню присвячені роботи В. Г. Костомарова і Е.М. Верещагіна, Г. В. Колшанського, І.Н.Горелова, В. І.Аданаквої, А.В.Дементьєва, Г. Е.Крейдліна і багатьох інших. У джерел зародження паралінгвістики як мовознавчої дисципліни у вітчизняній лінгвістиці стоїть Г. В. Колшанський. Г. В. Колшанський вважав також, що «вивчення жестів доцільно проводити в наступних аспектах: біологічному, психолінгвістичному, паралінгвістичному, культурно-історичному та етнографічному» [3, с. 52].

Актуальність теми цієї роботи визначається домінуючим впливом нової парадигми наукового знання з орієнтацією на мовну особу, переважним вивченням мови з позицій антропоцентризму. Вона підтримується також активним розвитком теорії комунікації, що знаходить віддзеркалення у комунікативно-орієнтованому вивченні мовних явищ різних рівнів. «Особливий інтерес представляє вивчення бар'єрів комунікації представників різних соціокультурних систем, які можуть викликати культурний і комунікативний шок» [7, с.52]. Бар'єри в широкому значенні слова визначаються як проблеми, що виникають в процесі взаємодії та знижують його ефективність. «Одне з соціологічних трактувань комунікативних бар'єрів може бути зведене до їх визначення через категорії умов або чинників, що затрудняють інтеракцію та що перешкоджають обміну інформацією» [8, с. 368]. «Існуючі комунікативні проблеми трансформуються в бар'єри при їх стійкому відтворенні впродовж певного періоду часу. Непрямим індикатором наявності бар'єрів може служити їх віддзеркалення у свідомості учасників інтеракції» [7, с.53].

Метою цього дослідження є вивчення комунікативних бар'єрів, що виникають у міжкультурних взаємодіях. В якості стратегії дослідження використовується суб'єктивний підхід, а саме аналіз віддзеркалення у свідомості людей різних національностей об'єктивних явищ і процесів в полі міжкультурної комунікації, при цьому увага концентрується на проблемах, що проявляються на рівні міжособових інтеракцій (немовних контактів).

У рамках цієї роботи ця тенденція проявляється в сполученні даних лінгвістики в її різних спеціальних течіях (психо- і соціолінгвістики, теорії тексту, теорії комунікації та ін.) з результатами психології і фізіології людини. Цей синтез дисциплін представляється необхідним, оскільки в спеціальних науках природного циклу проблема, що вивчається, отримала значно істотніше освітлення, тоді як лінгвістичний

аспект поведінкової комунікації, незважаючи на досить тривалу історію паралінгвістики, досить далекий від стану, який дозволяє вважати питання вичерпаним.

Невербальна поведінка виконує важливі функції в процесі міжкультурної комунікації, проте використовувані символи можуть мати різне значення для учасників взаємодії. Їх неспівпадання може чинити вплив на ефективність спілкування.

Дуже часто виникаюча ілюзія взаєморозуміння пов'язана з тим, що люди користуються одними і тими ж знаками для позначення абсолютно різних речей. Семантичні - смислові - бар'єри можуть викликатися соціальними, культурними, психологічними та іншими причинами. Індивідуальні розбіжності людей в їх системі цінностей і потреб часто не дозволяють порозумітися навіть при обговоренні таких універсальних категорій, як добро і зло. «Крос-культурні відмінності роблять невідповідного європейця в азіатському або арабському світі чи не марсіанином, примушуючи його пережити справжній культурний шок» [7, с.60]. Соціокультурне приладдя в житті призводить до класичного конфлікту. «Надзвичайно тонкий процес людського спілкування може бути порушений помилками або збоями в кодуванні інформації, невідповідності світоглядних, релігійних, політичних, професійних і вікових поглядів» [8, с.277].

В. Минів, автор «Спонтанності свідомості» проаналізував немовну «модель пізнання світу, що дозволяє пережити глибоке сприйняття світу і себе в ньому без допомоги прийомів мови та формальної логіки, піти від слів до сенсу» [7, с.58].

Як правило, невербальна мова є результатом не свідомої тактики поведінки, а підсвідомих імпульсів, тому її вкрай важко підробити, і довіряти їй можна значно більше, ніж словам. Ми часто посилаємося на інтуїцію, говоримо про «шосте почуття», завдяки якому, наприклад, помічаємо нещирість співрозмовника. Насправді - це просто увага, часто неусвідомлена, до дрібних невербальних деталей, уміння читати несловесні сигнали і відмічати їх неспівпадання з тим, що говорять – «неконгруентність» комунікативних прийомів. Власне, ще наші пращури усвідомлювали це, про що говорить саме походження слова : латинське *intueri* означає просто «уважно дивитися». Згадаємо фільми Чапліна - генія невербальної комунікації, для якого в епоху німого кіно не існувало іншої можливості передачі нюансів людських відносин. Одна з перших спроб складання посібника з трактування невербальних сигналів належить Аллану Пізу, авторові світового бестселера «Мова жестів». Йому вдалося притягнути увагу людей до мови жестів, показати їх значення в комунікаціях. А. Піз, втім, сам відмітив основну небезпеку захоплення однозначними трактуваннями жестів : «говорить тільки їх послідовність, усі жести в сукупності, та ще і в паралелі з мімікою та мовою. Вихоплені з контексту, з усього малюнка спілкування, один-два невербальні сигнали можуть тільки збити з пантелику. Якщо людина

відставила ногу, це може говорити не про його настрій, а тільки про те, що у нього затекла нога, якщо ж він обернувся до вас боком, це зовсім необов'язково означає, що ви йому нецікаві, можливо, він просто погано чує». [5, с.123]. При дотриманні цієї умови, увага до жестів дійсно може про багато що сказати. Існують пози і жести, що підкреслюють сумнів і згоду, нудьгу та зацікавленість, доброзичливість і ворожість. Хо́да людини може дати інформацію про його настрій, рукостискання може бути владним або покірним, схрещені руки швидше за все говоритимуть про закритість, скепсис і незгоду, відкриті долоні - про щирість і доброзичливість. Уміло використовуючи механізм невербалики, можна значно полегшити процес комунікації. Подаючи руку долонею вгору, ви як би заздалегідь віддаєте ініціативу співрозмовникові, накриваючи своєю долонею його руку, ще до початку зустрічі заявляєте свої претензії на лідерство. Розкрийте схрещені на грудях руки, і ви самі відчуєте велику відкритість, і викличте велику довіру співрозмовника, який, найімовірніше, не забариться скопіювати ваші дії, також прийнявши відкритішу позу, несвідомо «віддзеркаливши» вашу.

Зовсім не усі жести універсальні, один і той же жест в різних культурах може бути представлений по-різному. Ми на знак згоди киваємо головою, не погоджуючись - гойдаємо нею з одного боку в інший, що не заважає деяким народам поступати в цих ситуаціях протилежним чином. «Одного разу, уперше в життя занурившись у воду з аквалангом, одна людина, зачарована красою світу, що відкрився, на знак захоплення показав інструкторові великий палець, після чого був миттєво і насильно витягнутий на поверхню: на мові підводників цей знак означає «термінове спливати» [5, с. 280].

Крім того, для різних народів значення жестикуляції ні в якому разі неоднаково. Спілкуючись, італійці впродовж години удаються до жестикуляції в середньому близько 80 разів, французи 20, а фінни - тільки 1-2. Частішу жестикуляцію жителі Фінляндії, природно, схильні вважати ознакою нестриманості. [5, с.312].

Використовувати невербальні знаки треба тільки в контексті і з обережністю, але це не відмінняє головного: вони працюють, і двоє в розстебнутих піджаках завжди домовляться легше, ніж якщо їх застебнуть, а досвідчений офіціант завжди без слів зрозуміє, кому з тих, що сидять за цим столиком приносити рахунок. [2, с. 321].

Наприклад, «в Німеччині, як і в Росії і Україні, люди вітають один одного направляючи погляд в очі, в Японії таке вітання неприйнятне, там люди дивляться при зустрічі в точку десь нижчою за шиєю та вищою за груддю» [2, с.321].

Звичайно, не менш ефективним, ніж жести, інструментом є міміка. Не даремно герой розповіді «Викрадений лист» Е.По говорив: «коли я хочу дізнатися, наскільки розумний або безглуздий, або добрий, або злий ось цей хлопчик, і про що він зараз думає, я намагаюся надати своїй особі

таке саме вираження, яке бачу на його обличчі, щоб дізнатися, які думки або почуття виникнуть у мене відповідно до цього вираження» [6, с.477].

Досвід занурення в інший культурний контекст дозволив респондентам побачити наступні особливості невербальних систем партнерів :

1. Явно протиставляються значення багатьох символів в українській та італійській культурах. Це проявляється в неспівпаданні сенсу :

* * паралінгвістичних характеристик: гучність, тональність, швидкість мови і тому подібне

«Коли італійські студенти п'ють чай або каву на з'їздах, стоїть такий гул! Неймовірний. Тобто в середньому вони говорять набагато голосніше, вище на тон - два, чим українці» [7, с.55].

* * мови тіла : жестів, виразу обличчя, пози і тому подібне

«У італійців дуже вільна поведінка: вони, коли сідають, ногу закидають куди-небудь, і, в принципі, не важливо - в університеті це, в їдальні або в потягу. Перший час це трохи шокувало» [7, с.58].

* * контексту комунікації : зовнішнього вигляду, стосунки до дистанції в міжособових взаємодіях, відчуття часу і тому подібне

«Італійці. зовсім не пунктуальні. Коли до нас приїжджали професори та говорили: «У нас перерва 5 хвилин», як правило, перерва затягувалася хвилин на 30. У нас після цього був такий жарт - "Italian five minutes", тобто «Італійські 5 хвилин» це означає півгодини (сміється)» [7, с.61].

2. При зіставленні української культури з північноєвропейською (Німеччина, Нідерланди), а також північноамериканською (США) виявилися помітними відмінності в значеннях наступних невербальних знаків :

1. контексту комунікації

* * відношення до дистанції в міжособових взаємодіях

«В несподіваний момент для себе виявив. Коли ми приходили здавати роботи викладачеві з Америки, то чомусь він завжди відскакував від студентів. Така дистанція, на якій ми сидимо через 1 парту для нього виявилася неприйнятна, або він боявся чи бентежився. Відходив і на відстані близько 2 метрів, віддавав перевагу чомусь пояснювати» [7, с.63].

* * зовнішній вигляд

«Впадає у вічі одяг: люди в Україні дуже доглянуто і акуратно виглядають. У Німеччині на одяг увагу не звертають» [7, с.67].

«Проблеми були з косметикою: за європейськими мірками слов'янські дівчата занадто сильно фарбуються. Як європейці говорять, «російські дівчата з ранку у вечірньому», тобто нафарбувалися» [7, с.71].

* * відношення до часу як параметра комунікації

«Голландія - це все-таки німецька країна, і німецький вплив дуже сильно там відчувався. Німецьке - це, передусім, порядок, організація і час. Чіткий час. Наше російське «невидчуття» часу - ми запізнилися на 5 хвилин. Для голландців це вже, можна сказати, шок, саме відчуття часу у

них інше. Це було видно: в жестах це проявилось, в міміці - що вони це не схвалювали» [7, с.72].

Незважаючи на очевидну відмінність невербальної поведінки представників різних культур, вона не сприймається респондентами як серйозний бар'єр міжкультурних взаємодій. В більшості випадків спостережуване неспівпадання викликає спочатку здивування і занепокоєння, трохи шокує, здається дивним і незвичайним. Проте з часом відбувається звикання до іншої ситуації, відтворення знаків, запозичених у партнерів. Відсутність серйозних проблем у більшості опитаних можна пояснити толерантністю до незвичайної поведінки партнерів, розумінням ролі невербальних символів в процесі міжкультурних взаємодій. «Я вважаю, що безглуздо створювати проблеми на цьому рівні. Постараюся пояснити, що я маю на увазі. Коли хтось із зовнішнього середовища починає діяти не за правилами, усі відносяться з розумінням. У цьому немає проблеми. Іноземці схожі на дітей, тому що, коли діти поступають не за правилами, ми говоримо, що вони повинні вивчити правила, вони їх доки не знають. Ми відносимося м'яко, поблажливо» [7, с.73]. «Нормальна людина, знаходячись в міжкультурному середовищі, розуміє, що вона з іншими в контакт і все одно робить зусилля, тримає, що називається, ніс за вітром, щоб уникнути ситуацію нерозуміння» [7, с.74].

Таким чином, виявлено, що на тлі усвідомлюваних відмінностей невербальних знаків у представників різних культур вони не сприймаються людьми, що знаходяться в процесі міжкультурного спілкування, як чинники, що знижують ефективність інтеракцій та перешкоджають розумінню.

Література

- 1. Ахманова О. С.** Парамова // Словник лінгвістичних термінів. - Видавництво 4-е, стереотипне. - М.: КомКнига, 2007. - 576 с.
- 2. Гінка Богдан** Скарбничка з германістики: посібник-порадник для германістів / Гінка Г.І. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 350 с.
- 3. Колшанський Г.В.** Паралінгвістика. Серія «Лінгвістичний спадок 20 ст.» / Колшанський Г.В. - М.: КомКнига, 2005. – 96 с.
- 4. Миколаєва Т. М.** Паралінгвістика // Лінгвістичний енциклопедичний словник / під ред. В. Н. Ярцевої. - М.: Радянська енциклопедія, 1990. – 360 с.
- 5. Піз Аллан** Мова рухів тіла. Як читати думки оточуючих за їх жестами / Піз А., Піз Б; пер. Т.Новікова . – М. : Ексмо, 2009. – 464 с.
- 6. По Едгар Аллан** Оповідання.Вірші / По Е.; пер. М. Енгельгардта . – М., Ексмо, 2005. – 768 с.
- 7. Сабліна С. Г.** Бар'єри комунікації в міжкультурному середовищі / Сабліна С.Г. // Збірка наукових праць «Актуальні проблеми теорії комунікації». - СПб., Вид-во СПбГПУ, 2004. – С. 52-74.
- 8. Фаст Джуліус** Мова тіла. Як зрозуміти іноземця без слів /

Дж Фаст, Е.Холл; пер. з англ. Ю.Юмельянов – М. : АСТ, 1997. – С. 11-224, 225-430

Нечаєва Н.О. Паралінгвістичні знаки в міжкультурному спілкуванні.

В статті поставлено завдання проаналізувати існуючі комунікативні проблеми, що можуть виникнути при невербальному спілкуванні опонентів, які належать до різних культур, та шляхи їх подолання.

Ключові слова: міжкультурна інтеракція, мовні бар'єри, невербальне спілкування, паралінгвістика

Нечаева Н.А. Паралингвистические знаки в межкультурном общении.

В статье поставлена задача проанализировать существующие коммуникативные проблемы, которые могут возникнуть при невербальном общении оппонентов, принадлежащих к разным культурам, и пути их преодоления.

Ключевые слова: межкультурная интеракция, невербальное общение, паралингвистика, языковые барьеры.

Nechaeva N.A. Paralinguistic signs in the cross-cultural communication.

The task of the article is to analyse existed communicative problems, which can appear during the non-verbal communication between opponents, who belong to the different cultures.

Key words: cross-cultural interact, non-verbal communication, paralinguistic, language barriers.

УДК 130.2+929[Ассман Я.+Ассман А.]

Стасевич Ю.Ю.

КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯНА ТА АЛЕЙДИ АССМАН ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОБЛЕМАТИКОЮ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Інтенсивне дослідження феномену пам'яті почалося в ХХ сторіччі. Однак і до цього часу проблематика пам'яті розглядалася протягом існування всієї історії філософської думки. Звернення до пам'яті як важливої теоретико-методологічної проблеми ми знаходимо у Платона,

Арістотеля, Гребля, А. Августина, Т. Гоббса, Д. Локка, І. Канта, Г. В. Гегеля, К. Маркса, В. Дільтея, А. Бергсона, Ф. Ніцше, Е. Гуссерля, М. Хайдеггера, П. Рікера. Прояви феноменів пам'яті найтіснішим чином пов'язані з розвитком культури. У зв'язку з цим, шляхом проведення свідомих спостережень за усіма формами колективного відношення до минулого, їх подальшого перетворення на предмет формування різних теорій гуманітарних дисциплін, формується уявлення про культурну пам'ять, яка носить не тільки індивідуальний характер, а й колективний.

Робота виконана відповідно до тем чисельних наукових досліджень пов'язаних із проблематикою культурної пам'яті, такими як, наприклад, гендерні дослідження, аналіз літературних творів, як носіїв культурної пам'яті. Робота відповідає зокрема комплексній темі кафедри романо-германської філології факультету іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка «Актуальні проблеми сучасної романо-германської філології: мовно- літературний та методологічний аспекти».

Проблема пам'яті завжди викликала величезний інтерес у дослідників. Дана тематика представлена не тільки у монографіях, але й в новітніх дисертаційних дослідженнях наприклад Н.А. Терещенко, К.Б. Молдобоева, М.П.Назарової, П.А.Закліканського, С.Ю.Чехлова. Але на певний час тема пам'яті залишалась без належної уваги. Лише у 1980-х роках знову було пробуджено інтерес до теми пам'яті і спогадів у культурно-історичних дослідженнях. Так, над проблемою колективної пам'яті працювали такі дослідники, як Моріс Хальбвакс та Абу Варбург, дослідження яких, що проводились ще у 20-ті роки XIX сторіччя, перед кризою у дослідженні колективної, а відтак і культурної пам'яті, бо без першої не може бути й останньої, стали основою для сучасних досліджень колективної пам'яті. Окрім того, говорячи вже про феномен культурної пам'яті, який нас, власне, і цікавить найбільше неможливо не згадати імен Яна та Алейди Ассман, які створили концепцію культурної пам'яті, що на німецькомовній території та й взагалі в інтернаціональному порівнянні має найбільше значення і є найкращим чином розробленою.

Ми ставимо собі за мету надати інформацію про цю концепцію, оскільки вона є основою для усіх подальших досліджень пов'язаних із проблемами культурної пам'яті, що викликають все більший інтерес серед науковців, що дозволяє нам говорити про актуальність даної проблематики в наукових колах.

Центральною передумовою згаданої вище концепції є поділ двох основних понять колективної пам'яті. Отже, Ассман розрізняє колективну пам'ять, що базується на повсякденній комунікації та колективну пам'ять, яка спирається на символічне об'єктування. З цього постає різниця між повсякденною комунікативною пам'яттю та культурною. Ассман навмисно протиставляє типові риси цих двох типів пам'яті, прагнучи показати тим самим, що їх зміст, форми, часова

структура та носії ґрунтовно відрізняються один від одного.

Так, повсякденна комунікативна пам'ять мало формалізована, це, скоріше, усна традиція, що виникає в інтерактивному контексті людських відносин в повсякденному житті, – свого роду «живий спогад», що існує протягом життя трьох поколінь: діти – батьки – діди. Її тривалість, що складає всього 80-100 років, і відсутність загальноновизнаних «пунктів фіксації», що пов'язують її з глибоким минулим – чинники, що, в першу чергу, відрізняють комунікативну пам'ять від культурної. Культурна пам'ять, навпаки, формується століттями. Її характеризує високий ступінь формалізації, і виникає вона в полі церемоніальної комунікації. «Пунктами фіксації» або «об'єктованими формами» культурної пам'яті Я. Ассман вважає тексти, зображення, монументальні споруди, наприклад єгипетські піраміди, написи та зображення на них. До неї ж можна віднести ритуали і сакральні дії як інституалізовані форми комунікації, які, будучи «фігурами спогадів», ніби підносяться над часом. Носії культурної пам'яті – вже не обов'язково, сучасники «актуальні спільноти тих, що згадують», а особливі (іноді професійні) зберігачі та носії традицій, наприклад жреці [4]. Крім того, Ассман вважає, що, навіть, письменники, митці є хранителями культурної пам'яті.

Культурна пам'ять – колективний феномен, але колективні спогади являють собою аж ніяк не просту суму індивідуальних спогадів. Думка про те, що колективна пам'ять створюється певною соціальною групою та в її виникненні беруть участь різні фактори, вперше була висловлена Хальбваксом. До таких факторів він відносив, наприклад, сам процес інтерактивної комунікації, традиції сімей, особливо аристократичних, де тремтливо зберігають пам'ять про славні діяння та гідність великих предків, пам'ятні традиції релігійних груп, наприклад, чернечих громад і т.п. Більше того, навіть пам'ять окремих людей не в повному розумінні «індивідуальна», тому що кожен індивід усвідомлює себе членом певної групи і «згадує» в контексті її пам'яті – пам'ять групи актуалізується в індивідуальній пам'яті її членів [2]. Таким чином, Ассман розуміє культурну пам'ять як безперервний процес, в якому будь-яка культура, будь-яке суспільство або суспільна група формує і стабілізує свою ідентичність за допомогою реконструкції власного минулого.

Ассман розробив певні характерні ознаки культурної пам'яті, як форми колективних спогадів. Отже, він надає культурній пам'яті наступні характеристики: здатність бути реконструйованою та оформленою, належність до певної групи, зв'язність, рефлексія та наявність певної організованості у процесі її формування.

Розглянемо ці ознаки більш детально. Культурна пам'ять обов'язково пов'язана з соціальними групами, для яких вона є умовою самоідентифікації, укріплюючи в них відчуття єдності й власної

своєрідності. Вона має «реконструктивний характер». Цю точку зору можна пояснити наступним чином: минуле не просто зберігається у пам'яті, як у якомусь акумуляторі, у формі заархівованих картинок, а спогади, пережиті події постійно реконструюються тією людиною, яка згадує, пристосовуючи їх до сьогодення, тобто усі її знання про минуле пов'язані з ситуацією, що є зараз актуальною для певної соціальної групи. А кожне покоління сьогодення формує власне відношення до того, що йому було повідомлено, але це сприйняття можливе лише за умови, що повідомлений факт буде цікавим та актуальним для нього. Спогади є, таким чином, конструктором, на який у значній мірі вплинуло покоління сьогодення та актуальний для нього контекст, у якому воно сприймає ці спогади.

Наступна притаманна культурній пам'яті характеристика – її оформленість. Культурна пам'ять потребує того, щоб їй надали певної форми, створили носіїв культурної інформації, завдяки яким колективні знання певної епохи або спільноти згадуючих зможуть знайти свій прояв.

У порівнянні з комунікативною пам'яттю, яка не має жодної організації у процесі її формування, культурна пам'ять відрізняється тим, що їй притаманні певні носії інформації, форми та інституції, завдяки яким вона формується. Отже, такі характеристики, як «організованість» та «форма» є необхідними для здійснення повторного використання мовних, візуальних та ритуальних внесків, а, отже, і їхнього оформлення у культурну пам'ять.

Зв'язність культурної пам'яті пояснюється наступним чином: кожна група представляє себе у формі певної картинки, в основі якої лежать типові для даної групи цінності та норми поведінки. Така передача фактів, що базується на нормах, сприяє організації зв'язної структури, що складається зі знань та навичок, що передаються з покоління у покоління.

Рефлексія культурної пам'яті проявляється у тому, що культурні явища, будучи оформленими і, таким чином, явно вираженими, можуть ставати предметом дискусії як для очевидців подій, так і для наступних поколінь. Так, культурна пам'ять є дуже самокритичною, і «може сперечатися» з тим, що було створено нею ж самою. Критичний розгляд повідомлюваних фактів про культурні події є вирішальним для прийняття рішення про те, чи сприйме група даний «текст» і зробить його каноном для себе, або ж його буде розкритиковано з точки зору його цінностей, і, у цьому випадку, звісно ж, відхилено. Так, усе, що не користується зацікавленістю у публіки, не зможе проіснувати навіть впродовж короткого моменту [3].

Алейда Ассман, у свою чергу, тісно співпрацюючи зі своїм чоловіком, зробила не менш важливі відкриття в галузі вивчення пам'яті людини. Одним з найважливіших є виокремлення структури культурної пам'яті. Отже вона складається із функціональної та накопичувальної пам'яті. Функціональною пам'яттю є, так звана, «жива пам'ять» (

«bewohnte Gedächtnis»), що складається з «елементів, що мають значення», з яких можна сформувати зв'язну історію і які проявляються через «належність до певної групи, вибірковість, залежність значення та цільове місце у майбутньому». Накопичувальна ж пам'ять, навпаки, є «неживою» («unbewohnte Gedächtnis»), аморфною масою, що складається з, непов'язаних між собою, елементів. Взаємозв'язок між цими двома видами пам'яті Алейда Ассман називає перспективним: функціональна пам'ять – основа мислення, яка розвивається на базі накопичувальної пам'яті.

Функціональна пам'ять виконує такі дуже важливі завдання, як формування ідентичності або засвідчення форми товариства. Але не можна сказати, що накопичувальна пам'ять неважлива, оскільки вона є «резервуаром для майбутньої функціональної пам'яті», «ресурсом для оновлення культурного знання», а також «необхідною умовою культурних змін». Всі елементи накопичувальної пам'яті, за умови, що вони несуть додатковий сенс для суспільства, можуть перейти у функціональну пам'ять. Так, виділивши структуру культурної пам'яті, Алейда Ассман значно розширила це поняття. Тепер приймаються до уваги всі об'єктування певної культури, не тільки знов і знов використовуються тексти, картинки, обряди, але й документи, що зберігаються в архівах, давно забуті твори мистецтва, нічим не примітні споруди і т.д. [1].

Використовуючи традиційне визначення «культурної пам'яті», яке ввів Ян Ассман, мається на увазі лише актуальність, тобто тільки функціональна пам'ять, визначення ж А. Ассман припускає сукупність функціональної та накопичувальної пам'яті. Завдяки чому, ми отримуємо можливість не тільки досягнути ту чи іншу традицію, але й простежити її історію.

В даній статті було розкрито зміст терміна «культурна пам'ять», надано характеристики цього феномену, а саме, розглянуто структуру культурної пам'яті та її властивості. Окрім того, в процесі аналізу концепції Яна Ассмана про культурну пам'ять, було встановлено також, що означає термін комунікативна пам'ять і чим відрізняється від неї пам'ять культурна.

Подальше дослідження планується провести у напрямку досконального вивчення можливостей літературних текстів ставати носіями культурної пам'яті.

Література

1. Assmann Aleida. Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses. – München, 1999. **2. Assmann Jan.** Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. – München, 1992. **3. Assmann Jan.** Religion und kulturelles Gedächtnis. – München, 2000. **4. Assmann Jan & Tonio Hölscher.** Kultur und Gedächtnis. – Frankfurt M., 1988.

Стасевич Ю.Ю. Концепція культурної пам'яті Яна та Алейди Ассман як основа для подальших досліджень, пов'язаних із проблематикою культурної пам'яті.

Дана стаття досліджує проблему культурної пам'яті. На основі концепції культурної пам'яті, розробленої Яном та Алейдою Ассман, автор розглядає її структуру та основні властивості.

Ключові слова: культурна пам'ять, комунікативна пам'ять, «жива пам'ять» («bewohntes Gedächtnis»), «нежива пам'ять» («unbewohntes Gedächtnis»), функціональна пам'ять, накопичувальна пам'ять.

Стасевич Ю.Ю. Концепция культурной памяти Яна и Алейди Ассман как основа для дальнейших исследований, связанных с проблематикой культурной памяти.

Данная статья исследует проблему культурной памяти. На основе концепции культурной памяти, разработанной Яном и Алейдой Ассман, автор рассматривает ее структуру и основные свойства.

Ключевые слова: культурная память, коммуникативная память, «живая память» («bewohntes Gedächtnis»), «неживая память» («unbewohntes Gedächtnis»), функциональная память, накопительная память.

Stasevich Yu.Yu. Conception of the Yun and Aleidy Assman cultural memory as the base for the following searches, connected with the problem of the cultural memory.

The following article considers the problem of the cultural memory. On the basis of the conception, which was set by Jan and Aleida Assmann, the author examines the structure of the cultural memory and its characteristics.

Key words: cultural memory, communicative memory, «alive memory» («bewohntes Gedächtnis»), «lifeless memory» («unbewohntes Gedächtnis»), functional memory, accumulative memory.

УДК – 81'42.133.1:801.6

Тарасова О.А.

ФНОСЕМАНТИЧНА ОСНОВА КОМПРЕСІЇ ПОЕТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (на матеріалі творів французького символізму)

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки, коли в центрі уваги постає феномен знання, у фокусі дослідження опиняються різноманітні види діяльності людини, пов'язані з оперуванням інформацією. З огляду

на механізми мовної обробки інформації антропоцентрично зорієнтована мовознавча парадигма розглядає останню з метою її "квантування" [1, с. 29; 2, с. 90] або "згортки" [3, с. 62]. У лінгвістиці термін "компресія інформації" отримує визначення як стиснення плану позначуваного при збереженні плану позначеного [4]. Останнім часом паралельного поширення здобувають два основні підходи до вивчення мовної та смислової компресії: семіотичний – у потрактуванні розвитку суперсегментних відношень як у плані змісту, так і у плані вираження мовного знаку [5, с. 12] у світлі фонетичної (А. Gersho, А. Martiné), словотвірної (Ю. О. Жлуктенко, О. А. Земська), семантичної (А. Ф. Журавльов, О. С. Кубрякова, К. О. Сухова) й синтаксичної (М. В. Нікітін, В. З. Санніков) компресії та когнітивно-комунікативний, який стосується згортання змісту тексту [6, с. 1] і ролі повторної номінації у цьому процесі [7]. Теоретико-методологічні розвідки з інформаційної компресії торкнулися текстів науково-публіцистичних (Л. С. Гіренко, Т. П. Карпілович, О. І. Панченко) та перекладних (Н. О. Гетьман, Н. Г. Калашник, С. І. Литвин). Втім наразі констатуємо фрагментарність у вивченні деяких аспектів компресії саме у художніх, зокрема віршованих текстах, які були б спрямовані на прояснення комплексного характеру поетичної інформації – текстової, підтекстової та позатекстової [8, с. 6]; предметно-логічної й образної, емоційної [9, с. 18-19]. Вирішення окресленого кола проблем вимагає залучення інтегративного підходу до вивчення зазначеного явища.

У нашій розвідці вибір фоносемантичного напрямку дослідження поетичного тексту доби французького символізму зумовлено сучасними тенденціями розвитку лінгвопоетики у межах комплексного аналізу мовних явищ. Лінгвопоетичні студії щодо унікальної значущості звукової організації віршованого тексту (С. П. Гончаренко, Ю. В. Казарін, Н. О. Кожевнікова, В. І. Кушнерик, J. Cohen, P. Delbouille, M. Gauthier) значно збагатили уявлення про принципи фоносемантизму, його художньо-зображальні властивості. Проте питання визначення ролі звуко-інформаційного синкретизму у процесах поетичного смислотворення залишається недостатньо проясненим і потребує детального та системного вивчення. Звернення сучасних лінгвістичних робіт з фоносемантики (Г. В. Векшин, С. В. Воронін, В. І. Кушнерик, Л. П. Прокоф'єва, Т. Valard, J.-M. Viprey) саме у бік розкриття особливостей лінгвокреативної поетичної діяльності доводить актуальність обраної теми.

Метою статті є визначення фоносемантичної основи механізмів компресії поетичної інформації у віршованих творах французького символізму. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: встановити особливості фоносемантичної організації поетичної інформації у творчому доробку французького символізму; висвітлити звуко-інформаційний синкретизм процесу художньо-естетичного функціонування символістського поетичного повідомлення.

На сучасному етапі розвитку лінгвістична наука досягла значних успіхів у дослідженні мовних особливостей поетичних текстів, у виявленні специфіки художньо-естетичної комунікації завдяки залученню нових підходів до вивчення та інтерпретації віршованих творів. З'ясуванню підлягають фоносемантичні засоби вираження поетичних смислів у контексті звернення до художньо-зображальних якостей звуків у поетичному мовленні (І. Ю. Павловська, О. Г. Солодовнікова), кольорової та функціонально-ознакової символіки звуків у поезії (Кушнерик В. І., Л. П. Прокоф'єва), фоносемантичної характеристики в індивідуалізації авторського стилю (О. М. Фадеєва, Е. А. Шарапілова). Таким чином, теоретико-методологічного визначення здобуває коеволуція звукового та змістового планів у породженні поетичних смислів. З цих позицій віршовані тексти французького символізму виявляють свою належність до "фоносемантичної" поетичної традиції (термін J. Cohen), яка характеризується одночасною реалізацією і взаємопроникненням фонетичної та семантичної складових. У нашому дослідженні ми звертаємося до визначення особливостей поетичного мислення переламної доби кінця XIX століття задля встановлення засобів трансформування, стиснення поетичної інформації – концептуальної (ір)реальності, яка згорнена (естетично та знаково) адресантом у форму повідомлення й потенційно зорієтована на розгортання адресатом у процесі її творчого сприйняття.

У річищі з'ясування шляхів подання поетичної інформації в символістському віршованому тексті пригадаємо класифікацію І. Р. Гальперіна, базовану на основі прагматичного інформаційного призначення у розрізненні а) змістово-фактуальної, б) змістово-концептуальної, в) змістово-підтекстової інформації [10, с. 27-50]. Поряд із цим, відштовхуючись від позиції про те, що інформація зберігається та передається за допомогою текстів, Ю. М. Лотман виділяє три основні функції останніх (тобто текстів. – *О. Т.*): передача повідомлення, генерація нових смислів і конденсація культурної пам'яті [11, с. 125-135]. Таким чином, можемо провести паралель між функцією поетичного тексту й різновидом поетичної інформації, де передача повідомлення – це змістово-фактуальна, конденсація культурної пам'яті – змістово-концептуальна, а генерація нових смислів – змістово-підтекстова інформація відповідно.

При цьому, "аналізуючи мову з точки зору інформації, що нею передається, ми не повинні обмежувати поняття інформації когнітивним аспектом мови" [12], а отже, маємо розглядати художнє мовлення в ієрархії естетично значущих елементів. Так, С. П. Гончаренко визначає поетичну інформацію як окрему повноправну складову концептуально-естетичної комунікації (у сфері художньо літератури загалом) на основі того, що "мовні ("загальномовні") знаки, стаючи одиницями поетичного тексту, набувають особливої інформативності (а отже, й комунікативної потенції), обумовленої системою цього тексту майже в тій самій мірі, що

й системою мови" [13, с. 7], формуючи в поетичному тексті естетичний інформаційний комплекс. Так, власне-естетичний, структурно- і функціонально-формальний різновиди естетичної інформації репрезентуються шляхом дії оцінного (з боку "ідеального" реципієнта) співвідношення форми і смислового змісту поетичного тексту та образної тканини поетичного твору. Катартичний, гедоністичний й сугестивний інформаційні потоки об'єктивуються в певних вербальних сигналах із власною визначальною функцією й орієнтуються на підсвідому сферу культурної і ментальної пам'яті адресата.

Отже, змістово-фактуальна інформація містить повідомлення про факти, події, процеси (і)реальної дійсності чи навколишнього світу у хронологічній парадигмі (минуле – сучасне – майбутнє). Цей різновид текстової інформації вирізняється винятковою експліцитністю, вербальністю. У поетичному тексті вона є первісною данністю, виконуючи функцію відповідної до змісту номінації. Саме змістово-фактуальна інформація як верхівка інформаційного "айсбергу" у текстовому просторі поезії утворює певну настанову, яка керує рухом смислу, завдяки чому адресант отримує "ключ до прочитання". Зауважимо, що для естетики французького символізму висхідною є ідея унаочнення того положення, що номінація передбачає *вказування* (звідси – знаковість) на інформаційні сутності, явища буття за умов активної співпраці сприймаючого потоку свідомості адресата.

У такий спосіб, уже саме знання реципієнта щодо приналежності поета до мистецької течії символізму організує специфічне зчитування змістово-фактуальної інформації, "змушуючи" сприймати, наприклад, "зірки", "небо" не просто як пейзажні атрибути, а й як слова-сигнали [14, с. 379]. При цьому матеріальний світ змальовується умовно, тобто так, щоб умістити в собі, скомпресувати ідеальний світ, пізнаваний через інтуїтивне споглядання: *Le ciel est de cuivre / Sans lueur aucune / On croirait voir vivre / Et mourir la lune* [15, с. 15]. Спостерігаємо внутрішню "провокацію" [там само] інформаційних сутностей та емоцій за шкалою "тут – там": "тут" (1-2 рядки) – матеріальний світ – похмурий, темний зображено у часовому вимірі *Présent de constatation* із переважанням номінативних конструкцій, де відчутним є домінування приголосних, розпізнаваних за способом артикуляції як щільні (*constrictives*) [l], [s] у сполучі із проривним [k]; "там" (3-4 рядки) – ідеальний світ – гармонійний, духовний насичено дієслівними словосполученнями у формі *Conditionnel hypothétique* як « *action irréelle* », що представлено консонантним ланцюгом [r] (2) – [v] (1) – [r] (1) – [v] (2) – [r] (3), де відстежується чергування приголосних звуків за акустичним критерієм шумний ([v]) – сонант ([r]). Отже, у поетичних текстах французького символізму змістово-фактуальна інформація перебуває у прямій залежності від перцептивного характеру механізмів інформаційного компресування, коли змістово-фактуальна експлуатація чуттєвих даних опосередковується естетично сугестивною інформацією, яка утворює

ефект "навіювання" висловлення за рахунок нескладних (у сприйняттєвому плані) властивостей із подальшим їх конвертуванням у комунікативну площину поетичного повідомлення.

Змістово-концептуальна інформація діє за схемою репрезентатора: повідомляє індивідуально-авторське розуміння відносин між явищами, що зображаються, за допомогою засобів змістово-фактуальної інформації. Водночас, змістово-концептуальна інформація спирається на наявність у поетичній мові типових когнітивних рядів, синонімічних чи антонімічних за своєю природою, реалізованих вербальними репрезентаціями, що й дозволяє "повторювати" вербальні та смислові маси, модифікуючи й, тим самим, актуалізуючи смисли неусвідомлювані [16, с. 8-9]. За рахунок цього змістово-концептуальна інформація конденсує генетичну культурну пам'ять та носить потенційну авторську спрямованість на "ідеального" реципієнта, який володіє відповідним поетичним кодом.

У цьому плані поезія французького символізму характеризується відображенням динамічного процесу перетворення внутрішнього на зовнішнє зі змістовим збереженням ідеї їхньої самтожності. У вірші Ш. Бодлера « *Le Poison* » традиційне зовнішнє прочитання "очей" як "озер душі" – *tes yeux verts, lacs où mon âme tremble* [17, с. 106], актуалізоване на основі позитивного інформаційного навантаження, що його несе квазіуніверсальний елемент "вода", отримує внутрішньо-негативне емоційне забарвлення – *rives de la mort* [там само], – опосередковуючись через "темний" інформаційний бік, притаманний розумінню прихованого змісту тієї ж самої природної стихії. При цьому динамізм, рухливість такого процесу перетворення-"перетікання" від інформаційної ознаки "+" до інформаційної ознаки "-" вербально відбивається домінуючим уживанням дієслівної лексики з семантичного поля « Eau », насиченої фонестемними комплексами з приголосних звуків ([rg], [pr], [pl]) у поєднанні із носовими голосними ([T], [S]): *Le vin <...> fait surgir; L'opium <...> approfondit le temps, <...> remplit l'âme; ta salive <...> qui plonge dans l'oubli mon âme* (ibid., 105-106). Збереження такого смислового дуалістичного протистояння забезпечує катартична інформація, котра ґрунтується на існуванні природного протиріччя як поміж різними інформаційними сутностями, так і всередині кожної з них, що й висувається на передній план у межах символістського поетичного твору як ідея досягнення насолоди (гедоністичний інформаційний аспект) через страждання.

Змістово-підтекстова інформація має прихований характер на основі існування асоціативних і конотативних значень мовних одиниць змістово-фактуальної інформації, а також завдяки здатності до прирощення смислів. Досить часто, у символістських поетичних текстах змістово-підтекстова інформація виявляється на основі залучення графічного компонента у фоносемантичне кодування як когнітивної карти твору. Зокрема, поезія А. Рембо « *Morts de quatre-vingt-douze ...* »

[18, с. 50] вміщує морфему « *Mort* », що позиціонується в центральній частині сонета *la Mort, noble Amante*, відбиваючись, віддзеркалюючись на його початку *Morts de quatre-vingt-douze et de quatre-vingt-treize* та кінці *Morts de Valmy, Morts de Fleurus, Morts d'Italie* (див. рис. 1).

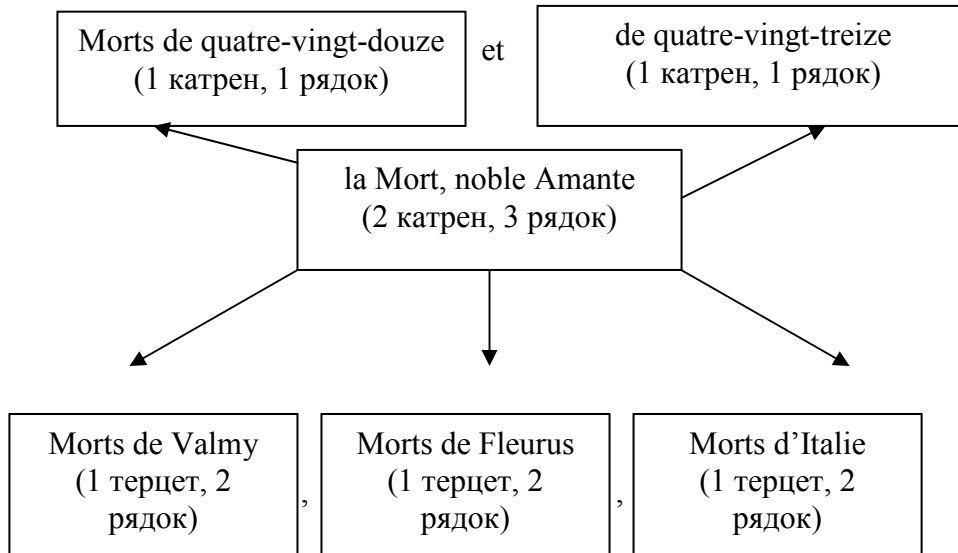

Рис. 1. Графо-фоносемантична карта поетичного тексту
(на прикладі сонета А. Рембо « *Morts de quatre-vingt-douze ...* »)

Написання мовних одиниць з морфемою « *Mort* » з великої літери вказує на графічну й фоносемантичну автономність, а отже, – символізацію, ключових лексем і всього об’єму поетичного повідомлення загалом, підкреслюючи його важливість. Великого значення набуває контекстуальний супровід морфеми « *Mort* ». З одного боку, – *la Mort, noble Amante* – номінується субстантивом у формі однини, завдяки чому значного ефекту досягає естетизація, героїзація смерті як жертвовного приношення власного життя кожним воїном на полі бою в ім’я своєї Батьківщини (паралелізм із епохою античності). А з іншого боку, у решті випадків уживання морфеми « *Mort* » у складі субстантивованих Participe Passé дієслова *mourir* у множині прочитується прагнення до універсалізації, зведення до рангу загальних героїчних зусиль окремих суспільних індивідуумів через семантичну інтернаціоналізацію і в часовому (вживання числівників *Morts de quatre-vingt-douze et de quatre-vingt-treize*), і в просторовому (використання власних назв на позначення географічних місцевостей *Morts de Valmy, Morts de Fleurus, Morts d'Italie*) смислових планах. Відтак, графо-фоносемантичне кодування несе в собі функціонально-формальну естетичну інформацію, виконуючи конкретні комунікативні задачі як основу для прирощення глибокого змістового інформаційного компоненту.

Таким чином, виокремлюючи різновиди поетичної інформації у її змістовому й естетичному аспектах, у нашому дослідженні доробку французького символізму наголошуємо на їхніх взаємозв'язку та взаємодії в межах поетичного тексту. У світлі сказаного, символістський поетичний текст – це триада, де встановлюється інформаційно-комунікативний та естетично-пізнавальний акт адресант-адресат співтворчості. Отже, поетичний текст несе поетичну інформацію, що є фрагментом загальної інформаційної системи у межах цілісної картини світу; поетична інформація має комплексний характер і містить смисловий та естетичний компоненти, які забезпечують поштовх до поетичної комунікації. Така концепція надінформативності надає уявлення про мову поетичного тексту як цілісну, згорнену систему взаємопов'язаних елементів, де кожна мовна одиниця є єдиною можливою, а тому мотивованою.

У поетичному тексті інформація зберігається за участі динамічних механізмів представлення та структурування у вигляді типових блоків, які дозволяють реконструювати поетичні смисли. І саме французька символістська література кінця XIX – початку XX століття свого часу інтерпретувалася як "відмова від мовлення", "відхід у неозначене" завдяки своїй "матеріальній трансцендентності", своєму "началу, що міститься в емергентному смислі чистого бачення" [19, с. 198], тобто через вияв мовного матеріалу як повторення світу із одночасним осмисленням категоріальних і концептуальних механізмів його сприймання.

При актуалізації фоносемантичного матеріалу у ході нашого дослідження спираємось на такі основні положення, що їх визначено в цілій низці сучасних лінгвістичних розвідок, зорієнтованих на тлумачення активного побутування у просторі тексту явища співвідношення між звучанням та значенням:

– звукова гармонійність у доборі мовних одиниць з урахуванням альтернативної їх адаптації щодо вимог конкретної комунікативної ситуації (J.-É. Boltanski, N. D. Cook, J. Goldsmith);

– динамізація процесу мовлення за допомогою стимулювання образної асоціативності звукового складу (M. Ballabriga, O. Fischer, M. Nänny, G. S. Nathan);

– фоно-естетична емотивність мовних одиниць у процесі комунікації, у першу чергу – поетичної (A. A. Kalita, N. D. Cook, H. Parret);

– психолінгвістична вмотивованість поетико-філософської евокативності (C. J. de Brandão, F. Cornish, M. Klein, G. Lakoff).

Усі зазначені мовознавчі тенденції мають спільні точки дотику, що полягають у визнанні широкого кола базових підвалин у визначенні звукових і смислових співвіднесень, котрі слугують джерелом насичення текстів новими дозами інформації і які завжди залежать від необхідності реалізації комунікативних інтенцій.

Демонстрація інформаційної складності поетичного тексту французького символізму відбувається за рахунок існування *поетичної формули*, сенс дії якої полягає в тому, що вона опосередковує собою компресію дійсності у простір віршованого тексту. Поетичні формули постають граничними за об'ємом текстовими одиницями, однаково або варіативно повторювальними комплексами мовних одиниць, що реалізують певні поетичні смисли та регулярно відтворюються у подібних метричних умовах [20; 21]. Першопочатково, до поетичних формул як повторювальних комплексів звертаються фольклористи, які порівнюють їх з іконами; це спосіб індивідуального образного мислення про світ у категоріях, вироблених колективною поетичною практикою [22, с. 78]. За таким принципом у межах поетичного тексту утворюється так званий "внутрішній повтор" (термін В. А. Маслова) як повернення вже відомих асоціацій, котрі реалізують емоційне спрямування на новому смислово й структурному витку.

У межах розгляду механізму компресії як транслявання поетичної інформації символістського віршованого тексту на фоносемантичній основі нами залучається поняття "фонічна структура", під якою, за С. П. Гончаренком [13, с. 86], розуміємо таку поетичну формулу, котра заснована на повторенні у поетичному тексті звукобукви, звуколітерного комплексу або фонестеми, що актуалізують та/чи передають поетичну інформацію. Залучення фонічних структур пояснюється особливою значущістю фоніки для поезії французьких символістів, де фонетичний склад не підпорядковується образотворчій системі, а диктує, творить її (Th. Balard, M. Grammon, R. Jacobson, G. Michaud, O. M. Ніколенко, Ю. С. Степанов). Під фонікою розуміється звукова організація віршованого тексту як один із засобів емоційно-естетичного впливу віршованого мовлення, а також галузь лінгвістичної науки, що вивчає таку звукову організацію. Основний елемент фоніки – звуковий повтор постає фоносемантичним мікросигналом інформаційної компресії, оскільки у поетичному тексті за своєю інформативністю перевищує розгорнуту експлікацію завдяки приведенню до усвідомлюваного руху емоційно-естетичних пластів поетичної інформації [13, с. 64], а отже, звуковий повтор експресивно забарвлює смислову спрямованість віршованого твору.

У нашій роботі матеріалом вивчення фоніки є звукова система французької мови. Поезія приділяє максимум уваги якісній стороні фонічного матеріалу. У цьому разі йдеться про унаочнення поетичного смислу. Так, важливим є акустико-артикуляційний план: не даремно саме акустичні ознаки, тобто враження, які провадили звуки, слугували основою для їхньої первинної класифікації; певний настрій створюється напруженням м'язів обличчя при вимові, проговорюванні окремих звуків. Система звукових повторів орієнтується на звукову пам'ять слова. Таким чином, фонічні структури виступають репрезентантами звуко-

інформаційного синкретизму, що стає важливим фактором функціонування цілісного символістського вербального повідомлення.

У такому разі, компресія поетичної інформації досягає своєї гранично ущільненої реалізації: "звукове гранулювання" словесних поетичних рядів виступає інструментом семантичного "квантування" мовлення, стаючи способом віднайдення поетичної системності смислів через звукові зближення та контрасти [23, с. 28]. Процес утворення звукосмилових вузлів символістського поетичного тексту регламентується художньо-естетичними настановами модерністської творчості щодо надінформативності змісту та незвичності форми. Перебіг думки, логічні докази та причини укладання поетичного повідомлення / тексту залишаються невідомими: спостереженню піддаються лише перцептивний початок та раптовий результат загадкового, інтуїтивного проникнення адресанта в інформаційну сутність – від сигнала-імпульсу до цілісної реакції-прозріння:

– « *La reine aux [fle[s]es [k]a[s]/[k]adantes* » [24, с. 35], « *chat [s]éra[ff]i[k]ue* » (Baudelaire FdM, 110) – евфонічні звукоряди, що утворюються концентрацією поетичних формул на фрикативні [s], [ʃ] у сполуці із шумним глотковим [k], виступають виразниками мелодійності, плавності переходів у надчуттєвий світ (ад'єктиви *cascadante*, *séraphique*);

– « *Le cZu[r] fou [r]obinsonne* » [24, с. 14], « *Le [r]égard m'a fait soudainement [r]enaître* » [25, с. 98] – алітерування поетичних формул на вібрант [r] як перегукування в середині словесного поетичного мікрообразу між номінативом та дієслівною конструкцією, демонструючи зв'язок фізичного (le physique: cZur, regard) із ментальним (le mental: robinsonne, renaître);

– « *I[t]yphaliques et [p]iou[p]iesques / O flots a[b]raca[d]a[b]ran[t]esques* » [24, с. 34] – какофонічні звукоряди, сформовані шляхом накопичення поетичних формул на проривні, що містять внутрішню опозицію дзвінкі [b], [d] – глухі [p], [t] на фоні асонансів [a], [ε], своєю незвичністю сполучень слугують творенню свідомої містифікації у межах віршованого ряду.

Відтак, уникнення "зовнішності", відхід у підсвідоме супроводжуються модерними креаціями у сфері нової образності, коли творенню підлягає своєрідний символістський жаргон за рахунок незвично нового, феноменологічного інтерпретування мовних конструкцій, отриманого внаслідок звукосмилового мотивування: семантично рівноправне звукове зближення / контрастування ключових лексичних одиниць віршованого тексту. Звідси, для естетики французького символізму характерним видається встановлення адресантом "контакту" з поетичним інформаційним референтом за допомогою чуттєвого досвіду.

Істотно, що символістське віршоване мовлення побудоване за фонічним принципом, тобто репрезентується як звучним мовленням, так і мовленням, що є здатним і, більше того, призначеним до звучання.

Відтак, саме фонічний організуючий принцип, що спирається на акустико-артикуляційні звукові характеристики та їх конфігурації, котрі є причетними до семантики твору, дозволяє реконструювати поетичні смисли.

Література

- 1. Алефиренко Н. Ф.** Спорные вопросы семантики / Николай Федорович Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
- 2. Краткий** словарь когнитивных терминов / [сост.: Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина]. – М.: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 243 с.
- 3. Фрумкина Р. М.** Психолингвистика / Ревекка Марковна Фрумкина. – М.: Изд-во МГУ, 2006. – 315 с.
- 4. Валгина Н. С.** Теория текста [Электронный ресурс] / Нина Сергеевна Валгина. – М.: Логос, 2003. – Режим доступа: <http://evartist.narod.ru/text14/01.htm>.
- 5. Ордынская С. Н.** Языковая компрессия: ее онтология, сущность и функции / С. Н. Ордынская // Мат-лы III Международ. Бодуэновских чтений [И. А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания], 23-25 мая 2006 г. / Казан. гос. ун-т. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т. 2. – С. 12-13.
- 6. Карпилович Т. П.** Когнитивно-коммуникативная модель смысловой компрессии научного текста: автореф. на соискание науч. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка", 10.02.21 "Прикладная и математическая лингвистика" / Т. П. Карпилович. – Минск, 2005. – 39 с.
- 7. Мурзин Л. Н., Штерн А. С.** Компрессия / Л. Н. Мурзин, А. С. Штерн // Текст и его восприятие. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1991. – Режим доступа: <http://personnel.uapa.ru/course.asp?id=126&show=dict>.
- 8. Белєхова Л. І.** Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний аспект: [монографія] / Лариса Іванівна Белєхова. – [2-е вид., доп. і перероб.] – М.: ООО "Звездопад", 2004. – 376 с.
- 9. Смуцинська І. В.** Суб'єктивна модальність французької прози: [монографія] / Ірина Вікторівна Смуцинська. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. – 255 с.
- 10. Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 144 с.
- 11. Лотман Ю. М.** Семиосфера / Юрий Михайлович Лотман. – СПб.: Искусство – СПб, 2001. – 704 с.
- 12. Якобсон Р.** Лингвистика и поэтика // Структурализм: "за" и "против": статьи / Р. Якобсон. – М.: Прогресс, 1975. – Режим доступа: <http://linguists.narod.ru/downloads2.html>.
- 13. Гончаренко С. Ф.** Стилистический анализ испанского стихотворного текста (основы теории испанской поэтической речи) / Сергей Филиппович Гончаренко. – М.: Высшая школа, 1988. – 192 с.
- 14. Литературный** энциклопедический словарь / [ред. В. М. Кожевников, П. А. Николаев]. – М.: "Советская энциклопедия", 1987. – 750 с.
- 15. Verlaine P.** Romances sans paroles: [поезії] / Paul Verlaine. – P.:

- Chez tous les libraires, 1874. – 48 p. – (Першотвір). **16. Тодоров Ц.** Теории символа / Цветан Тодоров; [пер. с франц. Б. Наумова]. – М.: Дом интеллектуальной книги, Русское феноменологическое общество, 1998. – 408 с. **17. Baudelaire Ch.** Les Fleurs du Mal : [поезії] / Charles Baudelaire. – P.: Libraires-Éditeurs Poulet-Malassis et de Broise, 1857. – 248 p. – (Першотвір). **18. Rimbaud A.** Poésies complètes : [поезії] / Arthur Rimbaud. – P.: Libraires-Éditeurs Poulet-Malassis et de Broise, 1895. – 356 p. – (Першотвір). **19. Christin A.-M.** Écriture et iconicité / A.-M. Christin // Littérature & Peinture. – 2007. – № 933-934 (janvier-février). – P. 196-207. **20. Lord A. B.** The Singer Resumes the Tale / Albert Bates Lord, Mary Louise Lord. – Ithaca: Cornell University Press, 1995. – 280 p. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/2027/spo.baj9928.9601.006>. **21. Milman Parry:** The Oral-Formulaic Style of the Homeric Tradition. – Режим доступу: www.utoronto.ca/mcluhan/tsc_parry_homeric_tradition.htm. **22. Кузьмина Н. А.** Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Наталья Александровна Кузьмина. – Екатеринбург: Изд-во Уральск. ун-та. – Омск: Омск. гос. ун-т, 1999. – 268 с. **23. Векшин Г. В.** Фоностилистика текста: звуковой повтор в перспективе смыслообразования: автореф. на соискание науч. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.01 "Русский язык" / Г. В. Векшин. – М., 2006. – 32 с. **24. Rimbaud A.** Œuvres complètes [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hypermedia.univ-paris8.fr/bibliotheque/Rimbaud/Rimbaud.html>. **25. Baudelaire Ch.** Œuvres complètes [електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hypermedia.univ-paris8.fr/bibliotheque/Baudelaire/Baudelaire.html>.

Тарасова О.А. Фоносемантична основа компресії поетичної інформації (на матеріалі творів французького символізму).

Стаття присвячена дослідженню фоносемантичних засобів компресії поетичної інформації у французьких символістських творах кінця XIX – початку XX століття. Досліджується звукова організація поетичного тексту як один із способів емоційно-естетичного впливу на читача.

Ключові слова: фоносемантична основа, компресія, поетична інформація, поетична формула, французький символізм.

Тарасова Е.А. Фоносемантическая основа компрессии поэтической информации (на материале произведений французского символизма).

Статья посвящена исследованию фоносемантических способов компрессии поэтической информации во французских символистских произведениях конца XIX – начала XX столетий. Исследуется звуковая организация поэтического текста как один из способов эмоционально-эстетического влияния на читателя.

Ключевые слова: фоносемантическая основа, компрессия, поэтическая информация, поэтическая формула, французский символизм.

Tarasova O.A. Phonosemantic basics of research of compression of poetic information in the texts of French symbolism.

The article focuses on the study of phonosemantic means of poetic information compression in French symbolist poetry of the late 19th – early 20th century. Sound organization of poetic text is explored as one of facilities of emotionally-aesthetic influence on a reader.

Key words: phonosemantic basis, compression, poetic information, poetic formula, , French symbolist poetry.

УДК 811.112.2'276

Христенко О.С.

**СПЕЦИФІКА ПАРАДИГМАТИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ У
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ ПІДСИСТЕМІ НІМЕЦЬКОГО
МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ (у світлі теорії лексико-семантичної
системи мови)**

Сутність того чи іншого мовного знаку найповніше розкривається у його відношеннях з іншими знаками, тобто у системі. Під системою мови у сучасній германістиці розуміється спільність конституюючих мову елементів, які належать до різних рівнів, пов'язані між собою постійними, інваріантними і двосторонньо обумовленими зв'язками, і утворюють єдине ціле [3,с.78]. Системна організація мови виражається на різних мовних рівнях (*фонетичному, лексичному, граматичному*) і є властивою окремим мовним підсистемам, в тому числі молодіжному сленгу.

Системна організація лексичного складу мови є об'єктом численних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів (*Виноградов В.В., Уфімцева Г.А., Щерба Л.В., Гак В.Г., Алефіренко М.Ф., Gabka K., Schippan Th., Lyons J. та ін.*). Втім, у процесі свого семантичного становлення поняття «лексико-семантична система» виникло не одразу, і спочатку ототожнювалась у роботах Г.Ібсена, Й.Тріра [15], В.Порцига [13] з «понятійним полем» (*Begriffsfeld*), «семантичним полем» (*Bedeutungsfeld*), «понятійною сферою» (*Sinnbezirk*) та «мовним знаковим полем» (*sprachliches Zeichenfeld*) *ін.* Саме теорія поля в лінгвістичній думці поч. ХХ ст. заклала основи для розуміння словникового складу мови як впорядкованої, ієрархічно організованої структури, що відображає певний фрагмент дійсності.

Так, виходячи з ідей В. ф. Гумбольдта [7] про відображення індивідуального і колективного сприйняття світу у мові, один з

засновників теорії понятійного поля, німецький мовознавець Й. Трір вбачав у лексичному складі мови понятійне ціле (*begriffliches Ganzes*), що є зв'язуючою ланкою між буттям і людиною [6,с.11] і покриває той чи інший фрагмент дійсності. Досліджуючи поле «інтелект» в історичному аспекті, він увів поняття мовного знакового поля та синонімічний йому термін словникового поля як ієрархічно впорядкованого цілого, що складається з понятійно споріднених слів. Значення окремого слова, на думку Й.Тріра, реалізується лише у відношеннях з іншими лексемами, а точність розуміння окремого слова залежить від значення поля в цілому («*von der seelischen Gegenwärtigkeit des Gesamtfeldes*») та його особливої структури [15,с.19].

У подальших дослідженнях лексичний склад мови розглядається з позицій семантичного поля (*semantic field*), що організовує значеннєві зони, у межах яких лексеми перебувають у складних взаємовідношеннях [5,с.85]. Використовуючи термін «семантичне поле» (*Bedeutungsfeld*), німецький мовознавець В.Порциг вбачав у ньому значеннєві залежності, що виявляються між лексемами у межах певної групи. У роботах вченого пропонується і класифікація поля [13,с.118], у якій розрізняються паратаксісні і синтаксісні поля (*parataktische und syntaktische Felder*). Так, паратаксісне поле складають лексеми, які можуть бути взаємозамінними у певній частині синтаксісного поля (*der Zug geht, kommt, bleibt, steht*) – ці лексико-семантичні поля складаються з одиниць певної синтаксісної категорії. Натомість синтаксісні поля базуються на смислових відношеннях, які існують між парами синтагматично пов'язаних лексем (*bellen-Hund, sehen-Auge, hören-Ohr*).

У пізніших дослідженнях [5] лексико-семантичне поле розглядається у конекції з фреймовою семантичною моделлю, що поділяє основні властивості теорії лексико-семантичного поля. Однак, теорія лексико-семантичного поля відрізняється від фреймової семантики тим, що значення слова встановлюються відповідно до значення інших слів у тому самому лексико-семантичному полі, тоді як у фреймовій семантиці слова мають безпосереднє відношення до відповідного фрейму.

Зміна парадигми в лінгвістиці сприяла розгляду лексичного складу мови у концептуальному аспекті. Зокрема, у роботах Л.Вайсгербера лексико-семантичне поле розуміється як структура, яку конституюють слова, що беруть участь у осмисленні фрагменту світу [4]. Пізніше, виходячи з ідей гештальтпсихології, її розуміння ментального рівня як такого, що пов'язаний з будовою нервової системи, і основною функцією якого є обробка інформації, значення мовних одиниць розглядаються як відображення певних аспектів ментальної інформації [Jackendoff 1985: 24]. Лексичний склад мови починає розглядатись з позицій когнітивної лінгвістики. У когнітивному плані це є континуум, «сміслове ціле (*Sinnbezirk*), ряд лексем, що входять до складу лексико-семантичного поля, покривають певну концептуальну сферу (*conceptual*

area) і залежно від значеннєвих відношень, наявних між лексичними одиницями, формують структуру лексико-семантичного поля» [10,с.254].

Дотичним до останніх двох розумінь лексичного складу мови є його вивчення з позицій психолінгвістики. Так, мовознавець Т.Шиппан, базуючись на поглядах Й.Тріра, розглядає лексико – семантичну систему мови у психолінгвістичному аспекті - як передумову та результат мовленнєвої діяльності. Словниковий склад мови є структурованим та впорядкованим: нове в ньому підпорядковується вже відомому, а семантичні відношення, що закріплюються у пам'яті, є результатом мовленнєвої діяльності та когнітивної обробки інформації [14,с.188]. Лексико – семантична система мови моделюється дослідницею за допомогою понятійних сіток, вузли якої становлять поняття як одиниці глибинних структур. Поняття як узагальнене уявлення про певний об'єкт, має своє часткове вираження у значеннях та компонентах значення слів. Відтак, парадигматичні відношення включення та підпорядкування ґрунтуються на об'єднанні слів у тематичні групи зі спільним, інтегруючим значенням для кожної групи (архісемаю): „*Ausbildung*“ (архісема) – *Leute, die für den Ausbildungsprozess verantwortlich sind (Sklaventreiber, Brotfresser, Profs, Wirbelwind, Halbgötter) - Bezeichnungen für Studenten/Schüler (arme Würmer, Sklaven, erfahrene Arschkriecher), Bezeichnungen des Lernprozesses (ackern, bohren, den Laufwerk einschalten in.)*.

Під терміном «лексико – семантична система» (*дали: ЛСС*) розуміється як сам лексичний інвентар, слова та вирази, так і словоутворюючі та граматичні категорії, що визначають семантичні угруповання та смислові відношення слів [16,с.73].

Отже, системність лексики виявляється у здатності лексичного складу відображати певний фрагмент позамовної дійсності. Усі слова мови знаходяться у складних смислових зв'язках і взаємовідношеннях, створюючи системність лексики. Виявом системності лексичного складу мови є парадигматичні, синтагматичні та епідигматичні відношення.

Лексико-семантична підсистема молодіжного сленгу, який є невід'ємною частиною системи мови, характеризується домінуванням експресивного, образного, конотативного компоненту і редукцією денотативного складника. Тому лексико-семантична підсистема сленгу іноді може бути представлена як «конотативне стилістичне поле» чи як «поле співзначень» [1,с.36], яке уточнює і доповнює, конкретизує вже наявні у ЛСС даної мови поняття. Засвоєння лексико – семантичної підсистеми визначається багатьма соціокультурними факторами такими як вік, коло спілкування, умови життя, рівень освіченості, спільність зацікавлень, характер оточення.

Структурна організація лексичного складу мови може бути представлена у вигляді підпорядкованих кіл - найбільш вживане ядро, основна частина, периферійні кола, що представлені субстандартною лексикою. Так, Е. Оксаар, досліджуючи структурні зв'язки лексем

«plötzlich», «schnell» запропонував розрізняти у тематичних групах центральну та периферійну підгрупи [3,с.15] із подальшим розрізненням крайньої периферії у підгрупі. У його порівнянні сучасної літературної із іншими більш давніми періодами розвитку мови він помітив тенденцію переходу лексики з периферійних груп до центральних. Лексичний матеріал підсистеми мови теж групується навколо деякого (як правило, загальносленгового) ядра, що складається із найуживаніших слів. Це ядро знаходиться у основній частині лексикона носіїв мови і слугує опорою при спілкуванні [9,с.14]. Лексика мовних підсистем становить периферійну зону у лексико-семантичному полі мови, а лексичний склад підсистеми базується (так само як і в літературній мові) на парадигматичних, синтагматичних та епідигматичних структурних відношеннях.

Парадигматичні відношення ґрунтуються на спільних асоціаціях між лексичними одиницями та групами слів на основі спільності та протилежності їх значень. До парадигматичних відношень належать відношення включення (гіпо-гіперонімія, таксонімія як різновид класифікаційної гіпонімії, меронімія), відношення протиставлення (антонімія, енантіосемія), ідентичності (синонімія), а також відношення полісемії та омонімії. Парадигматичні відношення виявляються і на рівні словникового значення як ієрархія сем у слові з подальшою актуалізацією тієї чи іншої семи.

У молодіжному слензі парадигматичні відношення виявляються в системних відношеннях між сленговими одиницями у межах певної тематичної групи, зокрема, у підведенні окремих лексем під певне спільне інтеграційне значення, що в свою чергу відображає специфіку категоризації світу молоддю.

Сленгові лексеми, які характеризуються підвищеною експресивністю, реалізують асоціативно – образне уявлення молоді про світ. У системі молодіжного сленгу можна виокремити понятійні сфери, лексичні одиниці яких перебувають між собою у відношеннях підпорядкування, протиставлення, ідентичності та організують лексико – семантичні поля та групи, що є виявом парадигматичних відношень. Слід також відзначити, що у межах лексико-семантичних полів (*дали: ЛСП*) молодіжного сленгу можуть бути виокремлені конституюючі його лексико-семантичні групи відповідно до соціальної, професійної орієнтації молоді, в тому числі шкільного та студентського сленгу, лексичні одиниці яких в основному пов'язані з навчальним процесом.

Молодіжний сленг має антропоцентричну спрямованість, тому широко представленими у молодіжному субстандарті є тематичні групи на позначення людини, її зовнішніх характеристик, інтелектуальних якостей, рис характеру тощо, а також значна увага приділяється матеріальним та гедоністичним цінностям.

Так, лексико – семантичне поле на позначення людини включає до свого складу певні лексико – семантичні групи, зокрема, позначення людини за віковим фактором (*молода -Milchtüte, Ableger, Kleingemüse, Kid, Kurzer, Grünzeug, Grüner, Blag, Teppichratte, Jungtier, Stift, Zecke, Hosenscheißer, Zwerg, Milchbubi* ін. («Haste Angst? Nur Newbies haben Neuphie»; «-Wieso? Ficken sie anders? -Küken, musst du selber testen» (Kai H.) - 33 номінації у словниках молодіжної лексики; немолода за віком людина (12) - *Fossil, die Alten, Gerippe, Seniorenbarbie, Schrumpelrose*) – «*Eu, nicht spannen, Oma, selber machen. Ist echt ein geiles Feeling*» (Kai H.); за статтю (чоловік/хлопець – *Pimp, Johnny, Spacker, Freak, Macher, Macho, Didi, Hecht, Krawatte, Chabo* – «*Irgendwann find' ich auch meinen Freak. Komm doch zu deiner Musik – Tussi*» („American Pie“) ін.) – 22 лексичні одиниці; *дівчина* – в цілому 135 номінацій. Варто зазначити, що дана лексико-семантична група розпадається на вужчі підгрупи, залежно від зовнішніх характеристик чи внутрішніх якостей дівчини.

Молодіжна сленгова лексика утворюється також за парадигматичними моделями семантичної деривації шляхом заміщення вихідної архісеми на іншу (результативну) архісему, внаслідок чого остання включається до іншого лексико – семантичного поля. Подібні процеси зумовлені метафоричністю сленгової лексики. Відтак, у лексемах, утворених у результаті вторинного перенесення найменувань, актуалізується певна диференційна сема, яка дозволяє виявити специфіку асоціацій молоді, особливості її світогляду і є базовою для здійснення перенесення. Наприклад, у сленговій лексемі «Huhn» відбувається зміна архісеми «тварина» на архісему «людина», результатом чого є включення лексеми до іншого ЛСП. При метафоричному перенесенні значення у вихідній лексемі актуалізується диференційна сема «недалекість, обмеженість», яка є базовою для здійснення порівняння (- *Ahh! Was soll das, ihr blöden Hühner? -Bingo! Jetzt ist es an den Mädels sich schlappzulachen*) (Yam 2007,N32). Сленгова номінація «*Junggemüse*» має результатом зміну архісем «рослина»-«людина», актуалізацію в ній диференційної семи вікової ознаки і означає молоду людину.

Лексико - семантичній підсистемі молодіжного сленгу властивими є парадигматичні відношення гіпо- та гіперонімії, які ґрунтуються на підведенні спільних видових позначень під одну спільну категорію. Під відношеннями гіпо-гіперонімії розуміється зв'язок слів видового значення (гіпонімів) та слів узагальнюючого значення по відношенню до слів видового значення [11,с.19], як-от: *Karre (Auto) – Benz – Carton de Blamage – Reisschüssel – Rennwarze; Tier (Standardspr.) – Savannenmuschi, Platschkuh, Dachhase, Teppichporsche тощо.*

Втім, полісемія всередині молодіжного сленгу призводить до включення однієї і тієї ж лексеми до різних лексико – семантичних груп та відповідно гіпо – і гіперонімічних рядів. Зокрема, лексема «*Platschkuh*» у молодіжному слензі використовується як на позначення

повної людини (дівчини), так і виду тварини: *Der Assi leckt 'ne Platschkuh! Das wird der Film... Geil!* (WkeL).

Особливістю даного типу відношень у системі молодіжного сленгу є також те, що гіпонімічні позначення містять у собі додаткове оцінне значення, яке втрачається при заміні гіпоніма на відповідний гіперонім (*Karre – Carton de Blamage – негативно-оцінне значення, зневажлива конотація*). У німецькому молодіжному слензі гіперонімом є, як правило, найбільш загальне поняття загальносленгового, інтержаргонного характеру, що включає у підпорядкування інші видові сленгові позначення.

У лексико-семантичній системі мови вчені розрізняють [11,с.32] гіпероніми класу та гіпероніми властивостей, навколо яких структуруються певні гіпонімічні позначення. Гіпероніми класу задають інформацію про «деякий клас» об'єктів, до якого належать денотати гіпонімічних позначень (*Blume – Tulpe, Nelke, Rose*). Гіпероніми властивостей містять інформацію, що стосується властивостей денотатів гіпонімів. Втім, у підсистемі німецького молодіжного сленгу диференціація гіпонімічних позначень залежно від класу чи від властивостей об'єктів може бути ускладнена, оскільки більшість гіпонімічних позначень, які можна підвести під певний клас, утворена в результаті вторинного перенесення найменувань, акцентує увагу саме на властивості (*функції, формі, результатах дії*) ряду позначень: *Lehrer /Pauker-Depp, Sklaventreiber (streng); Direx - Oberhaupt, Obertier, Oberaffe, Paukerkönig (основна властивість – здійснення керівництва, високий статус); Kasten – Schule (основна властивість – вміщення)*.

Меронімічні відношення, які базуються на конститутивних відношеннях частини й цілого є менш властивими системі німецького молодіжного сленгу. Втім, окремі сленгові голоніми мають у своєму складі конституюючі їх складові: *Melone (Kopf) – Gucker- Schnüffelstück- Kolben-Riecher in*.

Синонімічні ряди у підсистемі німецького молодіжного сленгу будуються навколо більш нейтрально забарвленої, знижено розмовної, загальносленгової домінанти, яка найчастіше вживається в усному мовленні, решта ж синонімів градаційно різниться за ступенем свого конотативного забарвлення. Таким чином, синонімічні ряди у лексико-семантичній підсистемі німецького молодіжного сленгу включають до свого складу лексеми з різним спектром експресивності (інвективи, пейоративи, колоквіалізми) і неоднаковим ступенем прагматичного потенціалу, а відтак, синонімічні сленгові лексеми різняться між собою як за інтенсивністю вираження певної ознаки, так і за ступенем оцінки того чи іншого явища, особи чи предмету: *Looser – Balkonraucher – Warmduscher – Pissnelke – Türkenarschhaarnascher*. Наприклад, сленгові лексеми «Weichei» та «stinkender Türkenarschhaarnascher» хоча і є синонімічними, втім, мають різний ступінь стилістичної забарвленості (фамільярне та вульгарне). Неоднаковими за ступенем оцінки та за

стилістичною забарвленістю є лексеми, що позначають учня – відмінника: *Genie* → *Tafelglotzer* (salopp), *Arschkriecher*, *Analraupe* (vulg.) ін. Різний ступінь негативної оцінки мають номінації на позначення «дурня», наприклад, *Nixchecker* та *Riesenarschloch* (=Rialo), *Nullpeiler* → *hohler Trivialo*. Ступінь негативного емоційного забарвлення у лексемах на позначення «базікала» як «недалекої людини» теж є різним: «*Laberer*», «*Laber - King*», «*Labertasche*», «*Labersack*», «*Dampfbadplauderer*», «*Dr. Müll*», «*Verbalonanist*» ін. До синонімічних рядів у молодіжному слензі можуть включатися також регіонально обмежені лексеми, запозичення, емоційно забарвлені стійкі словосполучення тощо, наприклад: *Fischkopf* (nordd.), *Getüddler* (nordd., ostd.); *Behindi*, *didi*, *Trivialo*, *cotton eye Joe*; *kein Wildschwein bohren*, *keine Sau checken*, *nicht Bohne schnallen*, *Laufwerkfehler haben in*. (позначення *недалекої людини*). Окремі іншомовні слова, що мають різний ступінь інтеграції у систему молодіжного сленгу, утворюють повні синоніми, які мають однакове значення, виражають одне й теж поняття, є взаємозамінними у контексті (внаслідок того, що вони мають однакове стилістичне маркування): *Äktschn-Action*, *Looser-Luser* тощо. Причому у таких випадках одне з синонімічних позначень інтегрується до лексико-семантичної системи німецької мови за допомогою фонетичної мімікрії. Фонетична мімікрія є розповсюджене у молодіжному слензі явище, втім, сленгові експресивні дублети, утворені за допомогою мімікрії, мають додаткову стилістичну конотацію, що актуалізує увагу на певних властивостях об'єкта чи явища дійсності (*Lehrer – Leerer*).

Експресивність сленгової лексики призводить до виникнення точних синонімів, які позначають аналогічні поняття і явища дійсності. Як відзначає Ю.Д. Апресян [2, с.225], «саме у сфері експресивної лексики з найбільшою силою виявляється один з найцікавіших семантичних процесів – процес синонімічної аналогії/деривації/ірадіації»: *ackern-reinhauen-hämmern-asten*; *Laberer - Labersack-Müllfresse*; *Assi-Proll*.

У системі німецького молодіжного сленгу можна виокремити і квазісинонімічні позначення - їх тлумачення мають спільну частину, але не співпадають повністю (ґрунтуються на родо – видових та видо – видових відмінностях, пов'язаних із включенням значень або часткового перетину значень [2, с.235]: *ackern – durchackern*; *kiffen-Lungen füttern*; *cool-kultig-obernkrass*.

Полісемічні відношення, які ґрунтуються на наявності у лексичних одиниць значень, пов'язаних між собою, є властивими більшості сленгових одиниць. Значення полісемічного слова розвиваються на базі вторинного означування, а тому значення багатозначних слів не є рівноправними – одне з них є первинним. У системі молодіжного сленгу полісемія може виявлятися шляхом розширення значень вже наявних сленгізмів - або ж їх звуження - *Pädak* → *Pädagogische Akademie* → *Student der pädagogischen Akademie* - у

межах одного з спеціальних сленгів, зокрема, школярського чи студентського.

Полісемія у системі молодіжного сленгу ґрунтується на подібності значень об'єктів номінації, їх частковій спільності за однією чи декількома ознаками: *Finalschriebsen-1.Kontrollarbeit*; *2.Abiturprüfung*. Багатозначність ґрунтується, як правило, на внутрішньому зв'язку значень (*Nullchecker – schlechtester Schüler*; *Schwächling* - «нуль»-цифра, що позначає відсутність будь-якого цифрового показника - у даному випадку – відсутність організаційних та інтелектуальних здібностей у людини).

У системі німецького молодіжного сленгу можна виокремити наступні типи полісемії:

- ланцюжкова полісемія, коли кожне наступне значення виникає на основі попереднього найближчого: *Niete – Verlierer (dann mache ich keinen Unterschied zwischen dir und diesem Nieten)*; *ein Schüler, der keine besonderen Erfolge aufweist (Sorry, ich würde gerne, aber in Chemie bin ich eine Niete)*; *Provinzienz – Provinzgebiet*; *Herkunft aus Provinz*.
- радіальна полісемія, коли похідні значення виникають на основі основного значення даного слова: *Alte – langjährige Freundin – Mutter* (спільна часова ознака «віковий фактор» та «тривалий термін знайомства»); *Rave – Rockkonzert – laute Party* (спільною для обох лексем є семантична ознака гучності).
- комбінована полісемія, яка є поєднанням перших двох типів полісемії:

Ikea → weiß

↓

Schwede

↓

wenn etwas aus Schweden stammt

Якщо семантичні зв'язки між значеннями слова поступово зникли, то тоді замість полісемії у молодіжному слензі має місце омонімія. Наприклад: «Brüller» - *guter Witz*; *Person mit lautem Sprachorgan*; «faxen» – *schlägern*; *zögern*; «Tonne» - *Zimmer*; *dickes Mädchen*; «Rüssel»-*unangenehme Person*; *Geschlechtsteil*; «Flocke» – *Witzbold*; *dumme Bemerkung*; *Mädchen* тощо.

Омонімія в системі німецького молодіжного сленгу представлена в меншому обсязі ніж полісемія. Як правило, омонімами стають сленгові одиниці залежно від регіональних особливостей та соціальної специфіки їх використання. Так, у сленговій лексемі «Proll» наявні чотири омонімічних значення: 1. *asoziale Person*, 2. *Trottler*, 3. *Kumpel*, 4. *Angehöriger des Proletariats*, що зумовлене регіональними особливостями використання даної одиниці (зокрема, на Сході Німеччини поширеним є використання лексеми у 4-му наведеному значенні), у західних регіонах, натомість дана номінація вживається

переважно у 2-му значенні [12]. Різні значення лексичної одиниці зумовлені і соціальною специфікою її використання, зокрема, сленгізм «blasen» використовується у 2 значеннях 1. Mitschülern vorsagen (*шкільн.*), 2. Geschlechtsverkehr haben.

Омонімічні пари у слензі утворюють й окремі стійкі вирази – «coole Sau» 1. gut aussehende Person, 2. muskulöse, meist dumme Person, «down sein» 1. schlechte Laune haben, 2. etw. ist attraktiv.

Антоніми як слова з протилежним значенням, як відомо, різняться за характером свого протиставлення. Зокрема, у мовознавстві розрізняють контрарну, комплементарну, контрадикторну, векторну та конверсивну протилежність. У системі німецького молодіжного сленгу з перерахованих вище різновидів протиставлення можна спостерігати контрарні протиставні відношення (один з членів антонімічної пари має у своєму складі заперечний афікс, що вказує на відсутність певної ознаки): *Checker - Nichtschecker, Peiler - Nullpeiler, Raffer-Nichtsraffer, Blitzbirne - Hohlkopf* чи відношення векторної протилежності: *antörnen-abtörnen*.

За морфемним складом у системі німецького молодіжного сленгу зустрічаються як однокореневі *cool/uncool, Raffer/Nichtsraffer, Edelstift/Saustift* так і різнокореневі антоніми *bekifft (unter Wirkung von Drogen) - clean; Dau - Intell* тощо. У антонімічні відношення можуть вступати цілі синонімічні ряди лексем, значення яких є протилежними одне одному - найкращий учень – *Tafelglotzer, Vorzeigeschüler, Überflieger, Intell, Blitzbirne, Superbirne, Brain, Oberheinz, Schlaubi, Freiheitskiller, Spießler, Superkerl*; найгірший учень – *Fufies, lockerer Hund, fauler Sack, Intelligenzallergiker, Riesenflasche, Niete, Depp, Nullchecker, Null, dumm wie Brot, Nullpeiler*; учні – початківці – *I-Männchen, Gelbmützen, Grünschnabel, Grünzeug, Babys, die Kleinen, Saustift, Dreckstift*; старшокласники – *Edelstift, alte Hasen, Schlauberger, ältere Generation* *in*.

За ступенем залежності від контексту у системі молодіжного сленгу можна віднайти мовні антоніми, які навіть у ізольованому від контексту вигляді утворюють антонімічні пари слів і контекстуальні антоніми, які виявляють свою семантичну протилежність лише у контексті: *ausgeflipt* 1. verrückt „*Ich hab' so viele, dass ich sie nie alle benutzen kann*“. *Ziemlich ausgeflipt* 2. *klasse Die Party war ausgeflipt; Blitzbirne - 1. kluge Person; 2. dumme Person; krass - 1. super; 2. schlecht; 3. verrückt* [17, с.46]. В останньому випадку йдеться про явище енантіосемії к вияв внутрішньослівної антонімії. У такому випадку значення лексичної одиниці можна встановити лише за допомогою контексту: *Ich weiß, wie mir 'ne Karre am Kopf gehalten würde, weil ein Drogendeal schief ging. Das waren krasse Zeiten!* (*Bravo 2006, N16*); *Kannst du dir vorstellen, wie krass das sein muss, wenn du 3 Kinder verlierst* (*Bravo Hip-Hop 2007, N4*). *Aber solche krasse Frauen gibt's sowieso net* (*E&St*).

За інтенсивністю вияву певної ознаки розрізняються у молодіжному слензі можна виокремити градуальні антонімічні пари, які

мають ступеневий вияв певної ознаки за градуальною шкалою (виявляється – не виявляється – виявляється не повністю): Intelligenti → Intelligenzbestie; Proll → Niete→volle Niete→hohle Birne→Dau.

Лексико-семантична підсистема німецького молодіжного сленгу базується на парадигматичних відношеннях, які відображають специфіку категоризації світу молоддю. Подальшою перспективою у дослідженні теми є вивчення парадигматичних, епідигматичних, синтагматичних відношень субстандартних лексичних підсистем.

Література

- 1. Азнаурова Я. С.** О понятии коннотативных стилистических полей в лексике/ Я.С. Азнаурова //Вопросы описания лексико-семантической системы языка: (тезы докладов научной конференции).-М.:Московский государственный педагогический институт им. М. Тореца,1971.-С.33-37.- Ч.1.
- 2. Апресян Ю. Д.** Интегральное описание языка и системная лексикография.Т.2/Ю. Д. Апресян - М.: Шк. “Языки русской культуры”, 1995.-767с. - (Избранные труды: в 2 т.).
- 3. Böhme U.** Wort und Wortschatz/Ulrich Böhme.-Leipzig:VEB Verlag,1979.-172 S.
- 4.Вайсгербер Й. Л.** Родной язык и формирование Духа/Й.Л.Вайсгербер; [пер. с нем. О.Радченко].-М.: МГУ,1993.-224 с.
- 5.Cognitive linguistics:**[ed.Croft W.,Cruise P.].-Cambrige: Cambrige Univ.Press, 2004.-356p.
- 6. Gabka K.**Theorien zur Darstellung eines Wortschatzes.Mit einer Kritik der Wortfeldtheorie/Kurt Gabka.-Halle:VEB Niemeyer Verl.,1967.-62 S.
- 7. Гумбольдт В. Ф.** Избранные труды по языкознанию/В.ф.Гумбольдт.– М.:Прогресс,2000.-400 с.
- 8.Jackendoff S. R.** Semantics and cognition/R.S.Jackendoff.-London: The MIT Press, 1985.-283 p.
- 9. Леденёв Ю. И.** Системность и синергетика как факторы устойчивости языка/ Ю.И. Леденёв //Язык. Текст. Дискурс.- Ставрополь:Изд-во ПГЛУ,2007.- С.11-22.
- 10. Lyons J.** Semantik/John Lyons.-München:Beck,1980.-399 S.
- 11. Мостовая А. Д.**Гиперонимы класса и гиперонимы свойства/ А.Д. Мостовая //Язык и когнитивная деятельность.-М.:Ин-т языкознания,1989.-С.19-37.
- 12. Neuland E., Heinemann M.** “Tussis“ hüben und drüben/Eva Neuland, Margot Heinemann// Deutschunterricht.- 1997.- №1. -S.70-77.
- 13. Porzig W.** Das Wunder der Sprache/Walter Porzig.- Bern: Franke Verl.,1957.-424 S.
- 14. Schippan Th.** Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache/Thea Schippan.-Tübingen: Niemeyer Verlag,2002.-306 S.
- 15. Trier J.**Aufsätze und Vortäge zur Wortfeldtheorie/Jost Trier.-Heidelberg:Winter,1973.-347S.
- 16. Уфимцева А. А.**Опыт изучения лексики как системы/ А.А. Уфимцева.-М.:Изд-во АН СССР,1962.- 267 с.
- 17. Христенко О. С.** Глосарій німецького молодіжного сленгу/ О.С. Христенко [за заг. ред. Л.І.Сахарчук].- Суми:Вид-во СумДУ,2008.- 271с.

Христенко О.С. Специфіка парадигматичних відношень у лексико-семантичній підсистемі німецького молодіжного сленгу (у світлі теорії лексико-семантичної системи мови).

У статті розглянуто особливості парадигматичних відношень у лексико-семантичній підсистемі сучасного німецького молодіжного сленгу. У публікації висвітлено основні теорії поля в лінгвістиці.

Ключові слова: парадигматичні відношення, лексико-семантична підсистема мови, лексико-семантична група, гіпо-гіперонімія, полісемія.

Христенко О.С. Специфика парадигматических отношений в лексико-семантической подсистеме немецкого молодёжного сленга (в свете теории лексико-семантической системы языка).

В статье рассмотрены особенности парадигматических отношений в лексико-семантической подсистеме современного молодёжного сленга. В публикации освещены основные теории поля в лингвистике.

Ключевые слова: парадигматические отношения, лексико-семантическая подсистема языка, лексико-семантическая группа, гипогиперонимия, полисемия.

Khrystenko O.S. The specific of paradigmatic relations in lexical-semantic subsystem of youth slang (with interpretation of the theory of lexical-semantic field).

The article considers the specific of paradigmatic relations in the lexical-semantic subsystem of modern youth slang. Publication specifies the main theories of lexical semantic field in the linguistics.

Key words: paradigmatic relations, lexical-semantic subsystem, lexical-semantic group, hyper-hyponyms, polysemy.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

УДК 378.016:811.112.2

Абрамова Ю.Г.

**ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ
ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

В останній час стало очевидним, що інтеграція навчального процесу – один із найважливіших чинників оптимізації і раціоналізації процесу навчання. Необхідність здійснення міжпредметної інтеграції, яка набагато ширша, ніж міжпредметні зв'язки, впливає з їх педагогічних, психологічних і філософських значень для вдосконалення процесу навчання основам наук. Міжпредметні зв'язки являють собою відображення в змісті навчальних дисциплін тих діалектичних взаємозв'язків, які об'єктивно діють у природі і пізнаються сучасними науками. Інтеграція закріплює не лише взаємозв'язок, але й взаємопроникнення окремих навчальних дисциплін одна в одну. У педагогії і психології обґрунтовано висновок про те, що міжпредметні зв'язки являють собою одну з важливих психолого-педагогічних умов підвищення доступності і науковості навчання, його зв'язку з навколишнім середовищем, активізації пізнавальної діяльності й вдосконалення процесу формування знань, умінь і навичок учнів. Разом із тим, інтеграція сприяє системному і цілісному пізнанню світу. Ці загальні положення відносяться до використання інтегративних зв'язків при вивченні будь-якого навчального предмета. [1, с. 54].

Проблема інтеграції змісту освіти розглядалася ще з часів Я. А. Коменського, але її систематичне дослідження почалося лише в другій половині ХХ століття. Розглядом цієї проблеми займалися такі відомі педагоги, як В.В.Давидов, І.Я.Лернер, В.О.Онищук, В.Ф.Паламарчук, М.М.Скаткін, В.О.Сухомлинський та інші. В зарубіжній педагогії ця ж проблема досліджувалася Р. Дж. Канвейєм, В.М.Кніппом, М.Ліпманом, Г.Метьюзом, Д.Л.Текером у США, Л.Сміт і В.Раепером в Англії, Х. - Л.Фрезе в Німеччині, М.Тоззі у Франції та іншими .

В останні десятиліття розробкою проблеми інтеграції змісту освіти активно займалися українські педагоги В.П.Андрущенко, О.В.Бабкіна, Н.М.Бібік, С.У.Гончаренко, М.М.Закович, В.Р.Ільченко, С.Ф.Клепко, О.М.Мащенко, В.Ф.Моргун, Е.Л.Носенко, І.Ф.Радіонова, В.А.Рижко, А.Й.Сиротенко, Т.С.Яценко та інші. Окремі питання цієї проблеми

розглядалися також у працях В.М. Мадзігона, М.Б.Євтуха, В.І.Бондара, І.Д.Беха, М.С.Вашуленка, І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало, О.В.Сухомлинської, М.Д.Ярмаченка та інших [1 ,с. 57]

Актуальність нашої теми обумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку вищої школи особливої гостроти набуває питання поліпшення ефективності знань. Завдання вищої школи – озброїти студентів міцними і глибокими знаннями основ наук, а це можливо лише за умов практичної реалізації міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутнього фахівці. Іноземна мова, як ніяка інша дисципліна, відкрита для численних міжпредметних зв'язків, для використання інформації з інших галузей знань. Проблема реалізації міжпредметних зв'язків не нова, їй присвячено чимало наукових праць методичного та загально - педагогічного характеру. Однак у наш час вона звучить з особливою силою. [2 , с. 103].

На наш погляд, реалізація міжпредметних зв'язків при викладанні іноземних мов носить ще в деякій мірі епізодичний характер. Це пояснюється, насамперед, відсутністю скоординованості між навчальними програмами з іноземної мови та з інших навчальних дисциплін, що робить неможливим свідоме перенесення студентів набутих знань у сферу іноземної мови. Тому у сучасній педагогіці значення міжпредметних зв'язків набуває все більшої сили. Треба зазначити, що саме вони сприяють раціоналізації навчального процесу і є одним із шляхів інтегрування освіти, засобом підвищення загальноосвітнього, загальнокультурного потенціалу навчального закладу. Крім того, завдання і зміст іншомовного навчального спілкування студентів змінюються і розширюються за рахунок підключення іноземної мови до вивчення інших предметів.

Найголовнішу роль у використанні міжпредметних зв'язків на заняттях виконує педагог. Він нині повинен навчатися управляти діяльністю як усього колективу , так і кожного окремого студента [5 , с.83]. Тому кращі педагоги завжди ведуть пошук, використовують активні методи навчання: роботу в малих групах, бригадах, парах. Кожен педагог бере на озброєння все найкраще, використовує технічні засоби навчання, вводить опорні сигнали, роботу асистентів, збільшує час самостійної роботи на занятті. Навіть вчителі, які достатньо довгий час працюють у вищих навчальних закладах , мають знати, що на сучасному етапі пріоритетними напрямками вдосконалення навчально - виховного процесу є упровадження інтегрованих курсів, особливо на заняттях у студентів, які вчать дві іноземні мови.

На сьогоднішній день педагоги активно використовують на практиці при вивченні нового матеріалу такі нетрадиційні види занять , як гра, семінар , змагання, подорож, а також інтегровані заняття. Але проведення таких уроків дуже складна робота для педагога. До того ж виконання вимог до занять з використанням міжпредметних зв'язків, можливо лише при суттєвому розвитку ерудиції педагога, коли він знає

іноземну мову на високому рівні. В іншому випадку заняття може бути зірваним, або зовсім не сподобається студентам. [3 , с.79].

Таким чином, спільно з іншими предметами вивчення іноземної мови сприяє формуванню і розвитку у студентів, які вивчають німецьку мову як другу у вищих навчальних закладах, ключових міжпредметних компетенцій, що включають в себе освітню, ціннісно - орієнтаційну, загальнокультурну, навчально - пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова, а також компетенцію особового самовдосконалення. [4, с. 119].

Що стосується практичної частини нашої теми, то ми хочемо звернути вашу увагу на літературознавчі аспекти у процесі використання міжпредметних зв'язків на заняттях німецької мови. Ми хочемо довести, що такі дисципліни як німецька мова і література є невід'ємними одна від одної. Зупинимо свою увагу на основних видах роботи, які мають місце в процесі викладання німецької мови у вищих навчальних закладах. В основі навчального процесу лежать тексти підручника переважно монологічні, доводиться добирати додатково діалогічні тексти, які закріплюють і дещо доповнюють матеріал основного тексту. Добираємо матеріал для заучування напам'ять. Складаємо додаткові вправи для розвитку мовних навичок. Працюємо над створенням словника. Цей словник буде виконувати дві функції : перевіричну (для педагога) та допоміжну (для студентів).

Текст, який підлягає опрацюванню, студенти спочатку самостійно читають, виписують слова і перекладають. Опрацьовуючи текст далі під керівництвом викладача, вони виражають думки, щодо фабули тексту. Також розглядають головні образи або події, які були описані у розповіді. Це може бути праця над історичною епохою у якій була написана розповідь. [6, с.433].

Перевіривши, чи всі студенти зрозуміли суть тексту починаємо, в переважній більшості випадків, виконувати вправи, мета яких навчити елементів системи мови. Це, по - перше, підстановчі таблиці, по - друге, відповіді на запитання, складання речень з поданих слів. Відповідаючи або складаючи речення з поданих слів, студент повинен вжити певну дієслівну форму, іменник в певному відмінку та обов'язковим є використання нової лексики. Це допоможе студентам краще зрозуміти смисл слів, правильно їх тлумачити та покращує зорову пам'ять. Поряд з такими вправами проводимо коротенькі перекази, розповіді, описи, в яких студенти повинні вжити те чи інше граматичне явище. Бо граматики та лексики не можуть бути відокремлені одна від одної.

Наступний етап – закріплення лексики. Пояснюючи і закріплюючи лексику, намагаємося, по можливості, менше користуватися перекладом, адже наша мета навчити студентів мислити іноземною мовою. На цьому етапі виконуємо вправи на синонімію, словотворення, на багатозначність, а також вправи, на основі яких студенти повинні зрозуміти

слововживання. Закріпивши лексику, переходимо до відтворення, до розвитку мовних навичок. Цей етап роботи починається з відповідей на запитання по тексту.

І, нарешті, – відповіді на запитання по темі, складання ситуацій, самостійне складання діалогів, опису картинок, сюжетних картин. На цьому ступені мають місце елементи спонтанної мови. Саме вона призводить до розвитку мовлення, граматично та лексично правильного. У процесі розповіді ми бачимо наскільки студент сприйняв та зрозумів текст. При такій роботі вчитель з легкістю зможе зрозуміти рівень підготовки студентів, або на що йому потрібно звернути увагу. [6, с. 435].

Саме завдяки такій праці з текстом студенти починають не просто читати і переказувати, але й намагаються дійти до суті тексту, розкрити його значущість у літературознавчому аспекті. А це насамперед активізує пізнавальну діяльність студентів.

У роботі з ліричними творами, можна попрацювати з перекладом віршів, їх інтерпретацією у літературі різних країн. Наприклад у роботі з віршами Гете, ми можемо розглянути як вітчизняні письменники переклали його вірш - “Wanderers Nachtlied” (Мандрівника нічна пісня). [7, с. 34]. При цьому ми повинні розглянути найважливіші моменти його літературного життя, та зрозуміти яке місце цей вірш займав у житті письменника. Наступним етапом нашої роботи є знайомство з перекладами його вірша. Учні читають переклади руських поетів та роблять порівняння (порівняльну таблицю). Це переважно вірші І. Аненського, В. Брюсова та М. Лермонтова. Тут ми розглядаємо та вирішуємо хто з вище названих письменників був найбільш близьким до оригіналу. Ми пропонуємо вам приклад цієї частини роботи – Heute sprechen wir über dem große deutsche Dichter Johann Wolfgang von Goethe. Zuerst werden wir kurz die Biographie des Dichters Johann Wolfgang von Goethe kennenlernen. Goethe liebte es sehr nach Ilmenau zu fahren, um sich dort ein wenig zu erholen. Von hier aus wanderte er oft auf den Berg Kickelhahn, zu einem kleinen Haus im Walde. Da wohnte Goethe im Herbst 1783 acht Tage lang. In dieser Zeit erstand sein bekanntes Gedicht “Wanderers Nachtlied”. Goethe schrieb es mit Bleistift an die hölzerne Wand des Häuschens:

Über allen Gipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spürest du.
Kaum einen Hauch .
Die Vöglein schwiegen im Walde
Warte nur, balde
Ruhest du auch.

<p><i>В. Брюсов</i></p> <p>На всех вершинах Покой: В листве, в долинах Ни одной не дрогнет черты, Птицы спят в молчании бора Подожди только: скоро Уснешь и ты.</p>	<p><i>И. Аненський</i></p> <p>Над высотой горной Тишь... В листве уж черной Не ощутишь Ни дуновенья В чаще затих полет... О, подожди!.. Мгновенье – Тишь и тебя ... возьмет.</p>	<p><i>М. Лермонтов</i></p> <p>Горные вершины Спят во тьме ночной; Тихие долины полны свежей мглой; Не пылит дорога, Не дрожат листы ... Подожди немного Отдохнешь и ты!</p>
---	--	---

Також ми можемо запропонувати студентам познайомитися з творчою діяльністю німецького письменника Б. Брехта. Найбільш цікавим у праці з цим письменником є те, що перш за все він був драматургом. Тому після того як студенти познайомляться з біографією та творчістю цього видатного діяча, можна зробити невелику постановку будь - якого твору. Такий вид праці підвищає культурний інтерес студентів, дає змогу проявити свою креативність та проявити себе з іншого боку. Наприклад під час праці над біографією можна використати невеликі тексти.

10.2.1898 in Augsburg als Sohn eines Fabrikdirektors geboren 1914 erste Gedichte und Geschichte 1918 Entstehung des Theaterstücks Baal 1921 Umzug nach Berlin 1922 Uraufführung des Dramas Trommeln in der Nacht, Kleist - Preis 1924 Uraufführung des Dramas Im Dickicht der Städte 1926 Konzeption des Epischen Theaters 1928 Uraufführung der Dreigroschenoper 1939 schreibt Mutter Courage und ihre Kinder 1949 Übersiedlung nach Ost -Berlin. Gründung des Berliner Ensembles 1954 Stalin – Preis für Frieden und Verständigung 14.8.1956 Tod durch Herzinfarkt. [8, с. 98].

Отже ми можемо зробити висновок, що використання міжпредметних зв'язків на заняттях німецької мови у вищих навчальних закладах, є невід'ємною частиною навчального процесу. Бо саме вони є, перш за все, опорою, фундаментом для повноцінного сприйняття і розуміння нових знань, формування навиків і розвитку умінь. Також треба зазначити, що вони дозволяють узагальнювати і систематизувати наявний мовний і мовленнєвий досвід і забезпечують повноту знань. Все це просто необхідно для досягнення мети освіти, яка насамперед відповідає за знання фахівців. [3, с. 123].

Література

1. **Архипова Т.** Межпредметные святы : в чем их актуальность / Архипова Т. – К., 2001. – 125 с. 2. **Бим И. Л.** Некоторые проблемы современного обучения ИЯ. – М., 2001. – 187 с. 3. **Єрьомкін А. І.** Технологія реалізації міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін у педагогічному вузі / А. І. Єрьомкін, Андреева Н. Б., – Луцьк : Вежа, 1995. – 137с. 4. **Клос Є.,** Питання педагогіки середньої і вищої школи / Клос Є., Ковальчук Л. – Львів : Світ, 1996. – 213 с. 5. **Музальов О.** Міжпредметні зв'язки: засоби, методи, форми (музичне виховання) // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1997. – № 1. – С.80 – 85 . 6. **Настольная** книга преподавателя иностранного языка : справ. пособие / Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько, С. И. Петрова. – , СТЕР - МН. : Выш. шк., – 2004. – № 9. – С.433 – 435. 7. **Тимофеева А. М.,** Николаева Л. М. Интегрированное обучение немецкому языку и немецкой литературе / Тимофеева А. М., Николаева Л. М. – Великий Новгород, 2002. – 73 с. 8. **Jutta Orth - Chambah, Michaela Perlmann - Balme, Susanne Schwalb** EM neu: Brückenkurs : Deutsch als Fremdsprache – Niveaustufe B1 : Lehrerhandbuch. – München : Hueber Verlag, 2006. – 108s.

Абрамова Ю.Г. Використання міжпредметних зв'язків при викладанні німецької мови у вищих навчальних закладах: літературознавчий аспект.

В статті розглядається проблема використання міжпредметних зв'язків при викладанні німецької мови у вищих навчальних закладах. До уваги був взятий літературознавчий аспект цієї проблеми. Були визначені основні етапи використання міжпредметних зв'язків на заняттях з літератури.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, інтеграція, вища школа.

Абрамова Ю.Г. Использование межпредметных связей в процессе преподавания немецкого языка в высших учебных заведениях : литературоведческий аспект.

В статье рассматривается проблема использования межпредметных связей в процессе преподавания немецкого языка в высших учебных заведениях. Особое внимание было уделено литературоведческому аспекту данной проблемы. Были определены основные этапы использования межпредметных связей на занятиях по литературе.

Ключевые слова: межпредметные связи, интеграция, высшая школа.

Abramowa Y.G. Using of the interdisciplinary connections in a teaching of german in higher education: literary aspect.

The problem of using the interdisciplinary connections in a teaching of german in higher education. Special attention was given a problem of literary aspect. Were determined main stages of a using interdisciplinary connections in classes of a literature.

The key words: interdisciplinary connections, integration, high school.

УДК 37.016:811.112.2

Колтун О.В.

**НАВЧАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОГО АСПЕКТУ
НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ**

Сучасний стан мовної освіти України характеризується спрямованістю на розвиток міжнародних відносин за рахунок її виходу до європейського та світового простору, де іноземна мова розглядається як важливий засіб міжкультурного спілкування. У зв'язку із цим, навчання іноземної мови обмежується не лише розвитком мовної та мовленнєвої компетенцій, але й суттєво переорієнтовано на досягнення ефективності навчання культурологічного компоненту, який передбачає засвоєння учнями знань соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, культурних цінностей та морально-етичних норм іншого народу, а також формування вмінь їх використовувати у практичній діяльності [1, с. 11]. Реалізація очікуваного результату стає можливою завдяки бурхливому розвитку різноманітних технічних засобів (відео та аудіо матеріалів, Інтернету, комп'ютерних технологій), серед яких важлива роль відводиться аудіопісні, що сприяє формуванню мовних знань та мовленнєвих навичок на рівні, передбаченому навчальною програмою в рамках загальноосвітніх навчальних закладів України.

Метою цієї статті є демонстрація можливостей використання пісенного матеріалу для формування лексико-граматичних навичок у процесі навчання німецької мови. Тема статті є досить актуальною на сьогоднішній день, оскільки сучасна методика викладання іноземних мов потребує застосування новітніх технологій, що є запорукою вдосконалення процесу навчання іншомовної лексики та граматики. Аналіз та узагальнення наукових праць (В. Артюкова, І. Бічева, А. Валієва, С. Гебель, Б. Джандар, О. Карпенко, О. Кудравец, І. Лащикова, Т. Ломова, О. Михайлова, З. Нікітенко, Г. Нурияхметов, Р. Реймер, Г. Фоміна, О. Шевченко), присвячених проблемі

використання пісенного матеріалу в процесі навчання іноземної мови, вказують на те, що у сфері мовної освіти ступінь зацікавленості цим питанням є достатньо високим. Сьогодні все більше дослідників, педагогів, методистів як в Україні, так і закордоном звертається до проблеми залучення нетрадиційних засобів навчання іноземним мовам. Як зазначає І. О. Зімня, пісня – це джерело комплексної інформації про мову. Пісенний матеріал успішно використовується для введення, закріплення та активації лексичних одиниць та граматичних форм, а також сприяє формуванню та розвитку мовленнєвої компетенції учнівської аудиторії [2, с. 76]. Закордонні дослідники (М. Abbott, G. Brell, K. Hellwig, T. Murphey, F. Rauscher) працюючи над питанням використання засобів музичної наочності виходять з того, що "музика і мистецтво вільно інтерпретуються, залишають слід в культурній свідомості, збуджують креативність, викликають індивідуальні мовні реакції" [3, с. 179].

Традиційне використання пісні базується на створенні комфортної атмосфери на занятті, що сприяє формування позитивного ставлення до вивчення іноземної мови, а також розглядається як одна з наочних можливостей продемонструвати вживання нових лексичних одиниць і граматичних конструкцій поряд із відпрацюванням іншомовної вимови. При цьому пісні сприймаються, у першу чергу, як елемент культури народу, чия мова вивчається, тому їхнє опрацювання на уроках іноземної мови відбиває частину хрестоматійних знань про країну [4, с. 107]. Таким чином, ефективність використання пісні на уроках іноземної мови полягає у відображенні іншої культури, розкритті сучасних реалій світу. Крім того, оскільки пісня є джерелом радості та розваги, це допомагає встановити контакт із учнями, стимулюючи зацікавлення дітей до мови, що володіють різними рівнями знань і вносить різноманітність у процес навчання [5, с. 27].

Добір пісенного матеріалу залежить від рівня мовленнєвої компетенції та вікових особливостей учнів. Звертаючи увагу на особливості характеристики кожного із рівнів мовленнєвої компетенції («А», «В», «С»), викладених у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти щодо вивчення, викладання, оцінювання знань з іноземної мови, рівень «А» кваліфікується як елементарний користувач, «В» і «С» – незалежний та досвідчений користувачі відповідно [6, с. 23], що й висуває відповідні вимоги максимально ефективного використання пісенного матеріалу на заняттях з німецької мови [6, с. 24, 33, 66, 68].

Таблиця 1. Рівні оволодіння пісенним мовленням.

Досвідчений користувач	C2	Я можу розуміти широкий спектр пісенних матеріалів, у тому числі деякі пісенні тексти, що містять елементи неунормованої мови, і визначити найтонші деталі включно із поглядами і
------------------------	----	---

		<p>ставленнями виконавця, а також і зміст інформації.</p> <p>Я можу розуміти спеціалізований пісенний матеріал, в якому вживається велика кількість колоквіалізмів, регіональних виразів та незнайомої термінології.</p>
	С1	<p>Я можу розуміти пісенне мовлення на абстрактні та складні теми поза сферою моєї діяльності, хоча мені може знадобитись підтвердження окремих деталей під час повторного прослуховування, особливо якщо вимова є незнайомою.</p> <p>Я можу розуміти широкий діапазон пісенних матеріалів, які містять значну кількість сленгових елементів, колоквіалізмів або ідіоматичних виразів, навіть якщо мовлення нечітко структуроване і коли зв'язки між думками є лише імпліцитними та не виражені.</p>
Незалежний користувач	В2	<p>Я можу розуміти пісенне мовлення на конкретні та абстрактні теми на нормативній мові у нормальному швидкісному темпі.</p> <p>Я можу розуміти нормативне пісенне мовлення як на знайомі, так і незнайомі теми, які зазвичай зустрічаються в особистому житті, навчанні та професійній діяльності. Лише незвичний фоновий шум, нечітка структура або вживання ідіоматичних зворотів спричиняє деякі проблеми.</p> <p>Я можу розуміти довгі, складні положення тексту пісні, у тому числі деталі змісту, якщо надається можливість прослухати більш детально важкі місця пісенного тексту.</p>
	В1	<p>Я можу розуміти головний зміст пісень, мовлення яких чітко і повільне та представляє собою фактичну, лінійно структуровану інформацію на загальні повсякденні теми або теми особистих інтересів.</p>

		Я можу розуміти пісенне мовлення, яке нормативно організоване, визначаючи головну думку пісні та специфічні деталі, якщо вимова мені в основному знайома.
Елементарний користувач	A2	Я можу розуміти пісенне мовлення, виконане у нормативному, повільному, чіткому темпі на знайомі теми без надмірних зусиль. Я можу розуміти пісенне мовлення із визначенням його теми та основної інформації, пов'язаних за змістом із конкретними, безпосередніми потребами повсякденного життя та формально виражених короткими, простими конструкціями.
	A1	Я можу розуміти пісенне мовлення, виконане не у нормативному, повільному, чітко артикульовану та/чи повторювану темпі. Я можу розуміти пісенне мовлення, що вміщує повсякденні вирази, прості запитання та короткі інструкції.

У відповідності до особливостей рівня «А» початківцям пропонуються коротенькі пісні повільного темпу, з простою лексикою та синтаксисом, чіткою артикуляцією, простою мелодією. Звернімося, наприклад, до першого фрагмента юмористичної пісні «Die Nachbarn» (Marionetz), де чіткого вираження здобуває граматичний аспект німецької мови, а саме – тематичний блок «Ступіні порівняння прикметників»: *Meine Augen sind so **rund** / Bei dem Nachbarn **runder**. / Meine Nase ist so **lang**, / Bei dem Nachbarn **länger***. У запропонованому випадку представлено зіставлення як порівняння однієї й тієї ж якісної характеристики живої істоти (людини), вербально вираженої тим самим прикметником, проте у різних формах: (1) сполучник *so* + Adjectiv (Positiv) – *rund, lang*; (2) Adjectiv (Positiv) + суфікс *-er* = Adjectiv (Komparativ) – *runder, länger* (в останньому прикладі вчителю необхідно прокоментувати також появу «ä»). Відтак, наведений текст пісні доцільно залучати до використання на початковому рівні («А») навчання німецької мови. Специфікація рівня «В» передбачає звернення до більш складних пісень, які мають розгалужений словниковий склад, що може охоплювати деякі ідіоматичні вирази, ускладнені, граматичні конструкції, котрі вміщують декілька компонентів. Текст пісні «Fehlbilanz» (Udo Jürgens), який пропонується нами для учнів рівня «В», знайомить з граматичною темою «Partizip I / Partizip II», окрім цього, лексичний склад цієї пісні представляє собою численну групу іменників

(Wahrheit, Träume, Geschäfte, Werbung, Entertainment), даючи можливість організувати виконання тренувальних вправ з метою поповнення словникового запасу учнів: *Grelles Entertainment – / Eingefrorene Träume: Fehlbilanz. / Blühende Geschäfte – / Abgestorbene Bäume: Fehlbilanz. / Strahlend junge Werbung – / graue Altersheime: Fehlbilanz. / Wahrheit, die uns blind macht, / Überall zu wenig und zu viel.* На високому рівні знань «С» бажано зосередитись на доборі пісень з елементами розмовного стилю, верлану, арго, у яких вимова й інструментування є наближеними до природного мовлення. Так, раціональніше використовувати молодіжні пісні сучасних німецьких виконавців (наприклад, «Irgendwann Bleib I Dann Dort» (STS)), оскільки вони відображають характерні для розмовного стилю лексико-граматичні явища (скорочування слів, випадання голосних приголосних, вільний порядок слів та ін.), занурюючи учнів у світ сучасної німецької мови: *Der letzte Sommer war sehr schön, / I bin in irgendeiner Bucht g'leg'n / Die Sunn wie Feuer auf der Haut, / Du riechst das Wasser und nix is laut / Irgendwo in Griechenland, / Jede Menge weiter Sand / Auf mein' Rück'n nur dei Hand.*

Отже, при доборі пісенного матеріалу важливо звертати увагу на змістову та формальну складові, зокрема словниковий матеріал та граматичні конструкції.

Сучасний урок іноземної мови характеризується великою інтенсивністю і вимагає від учнів концентрації уваги. Швидка стомлюваність на уроках іноземної мови викликана специфікою предмету: необхідністю у великій кількості тренувальних вправ і великого об'єму матеріалу для запам'ятовування. Цим і пояснюється зниження успішності учнів, погіршується їхня дисципліна, посилюється стан тривожності. Усе це обумовлює необхідність щодо формування особливого емоційного середовища (природність, сміливість і безпосередність у спілкуванні) з урахуванням максимального об'єму труднощів у процесі навчання. Внаслідок організації роботи с пісенним матеріалом стає можливим створення такої атмосфери на уроці іноземної мови.

Загальною метою уроку, на якому вивчається пісня, є ознайомлення з пісенною культурою іншої країни та вдосконалення мовленнєвої компетенції.

З методологічної точки зору стандартна процедура роботи над піснею розподіляється на декілька етапів [7, с. 31]:

1. Знайомство з піснею, пояснення її назви.
2. Прослуховування пісні.
3. Читання тексту за диктором, робота с коментаріями.
4. Вправи по відробітку лексико - граматичного матеріалу пісні.
5. Переклад пісні.
6. Повторне прослуховування пісні.
7. Робота над вимовою.
8. Індивідуальне прочитання тексту пісні.

9. Виконання пісні хором.
10. Вправи на повне розуміння змісту тексту.
11. Повторне виконання пісні хором.
12. Творчі вправи на матеріалі тексту.

У відповідності до специфіки нашої розвідки звертаємося до особливостей організації етапу роботи з лексикою та граматичними конструкціями пісенного матеріалу, метою якого є збагачення словникового запасу та засвоєння граматики.

Суттєвою перевагою пісні у навчанні іноземним мовам як однієї із видів мовного спілкування є те, що вона забезпечує більш ґрунтовніше засвоєння і розширення лексичного запасу, оскільки включає нові слова і фрази [8, с. 46]. У піснях вже знайома лексика зустрічається в новому контекстуальному оточенні, що допомагає її активізації з опорою на власні, географічні назви, реалії країни мова, якої вивчається, а також на поетику пісенно - віршованого мовлення. Це сприяє розвитку у студентів "відчуття мови", у тому числі розвиває здібності до інтерпретації стилістичних особливостей пісенного тексту. Формування лексичного навичку припускає оволодіння правилами співвідношення конкретної лексичної одиниці з іншими у межах лексико-семантичної групи, оволодіння навичками вибору і вживання лексичних елементів, а також смисловим сприйняттям лексичної одиниці в тексті. Досягнення окресленого ефекту стає можливим завдяки тому що, учні добре сприймають, запам'ятовують і відтворюють готові лексичні конструкції, оскільки останні римуються або вводяться під музику, ритм.

У піснях краще засвоюються і активізуються граматичні конструкції, часте повторення яких веде до автоматизації. Поряд із цим, саме пісенний матеріал з його специфічною емоційною забарвленістю дозволяє формувати необхідні для спілкування певні граматичні механізми за одночасного уникнення зайвого теоретизування.

Основними етапами формування комунікативних навичок у контексті оволодіння лексико-граматичною стороною іноземної мови шляхом залучення текстів пісенного жанру є: ознайомлення і первинне закріплення, тренування та застосування.

Головною метою етапу ознайомлення учнів із текстом пісні є створення надійного фундаменту для подальшого формування лексико-граматичної компетенції, що гарантує реалізацію успішного спілкування в різних життєвих ситуаціях. Для досягнення цієї мети важливо розкрити значення окремих слів, пояснити утворення певних граматичних форм і їх вживання в усному мовленні, та забезпечити контроль розуміння нового явища і первинне закріплення.

Подальше засвоєння навчального матеріалу відбувається в результаті виконання тренувальних вправ, метою яких є формування навичок точного відтворення явища, що вивчається, в типових для його функціонування мовних ситуаціях. Виходячи з цього, варто зазначити, тренування є відповідальним етапом здобуття знань у межах навчальної

програми стосовно навчання лексико-граматичного аспекту іноземної мови. Це пояснюється специфікою тренувальних вправ, виконання яких забезпечує автоматизованого вживання граматичних конструкцій та лексичних одиниць як в усному так і писемному мовленні. Організація цього етапу роботи над піснею включає такі дії [9, с. 6]:

- імітацію;
- підстановку;
- трансформацію;

Імітація являє собою процес відтворення мовленнєвого зразка. З цією метою пісня вивчається напам'ять для кращого запам'ятовування граматичної форми чи лексичної одиниці. Завдяки виконанню імітативних вправ закладається акустичний образ нового явища в пам'яті учнів, і розвивається здібність до прогнозування. Таким чином, формується механізм аналогії в утворенні форм лексико-граматичних елементів.

Наступна дія, яка спрямована на закріплення навчального матеріалу і вироблення автоматизму у вживанні мовних структур в аналогічних життєвих ситуаціях – підстановка.

Вправи на підстановку сприяють виробленню такої властивості мовного навичку, як "гнучкість", характерною особливістю якої є опанування всього різнобіччя форм, властивих певному граматичному чи лексичному явищу за рахунок різноманітних трансформацій, доповнення і розширення цих форм. Як приклад, ми можемо визначити учнів завданням продовжити запропонований текст пісні, де відпрацьовуються дієслова (*rechnen, zahlen, malen*) в третій особі множини: *In der Klasse rechnen wir, / In der Klasse zahlen wir, / In der Klasse, in der Klasse, / In der Klasse malen wir. / (In der Klasse schreiben wir, lesen, spielen, basteln...)*

За підстановкою йде наступна дія учня – трансформація, сутність якої заключається в формуванні вмінь щодо комбінування, заміни, скорочення або розширення заданих структур в реченні. Трансформація може торкатися різних мовних явищ, наприклад порядку слів, кореневих голосних, суфіксів, закінчень і т. д. Для здійснення трансформації пісенного тексту можна запропонувати такий приклад: *Wir malen, malen, malen, / Augen wir malen, / Wir malen eine Nase, / Wir malen einen Mund. / Augen wir malen, die Nase und den Mund. / Wir malen, malen, malen das Gesicht.*

Під час проходження теми "Особисті займенники" на етапі її закріплення можна організувати виконання завдання на заміну особистого займенника "wir" на будь-який інший і відповідно змінити форму дієслова "malen": *Wir malen, malen, malen, / Augen wir malen, / Ich male eine Nase, / Du malst einen Mund. / Augen wir malen, die Nase und den Mund. / Wir malen, malen, malen das Gesicht.*

Завершальний етап роботи з піснею ґрунтується на переході від формування лексико-граматичних навичок до розвитку мовних умінь. Провідною метою цього етапу є активізація лексико-граматичного

складу пісні відповідно до мовних обставин без уживається мовної підказки [10, с. 158]. Організація етапу застосування отриманих знань сприяє придбанню такої властивості мовного навичку як "гнучкість", про яку вже згадувалось в даній роботі.

Забезпечити оволодіння такої властивості можливо завдяки виконанню вправ репродукційного характеру, які розраховані на набуття вмінь та навичок практичного відтворення отриманих знань у процесі спілкування. Репродукція лексико-граматичної сторони тексту пісні передбачає виконання таких завдань:

- активізація нової граматичної структури в усному мовленні у складі діалогічних і монологічних висловів;
- переказ або виклад змісту прослуханого тексту;
- використання різного типу граматичних структур та лексичних елементів у непідготовленій мові;
- включення в бесіду освоєного лексико-граматичного матеріалу в нових ситуаціях;
- бесіди на основі опрацьованого тексту.

Отже, формування граматичних та лексичних навичок відбувається поетапно з урахуванням умов функціонування лексико-граматичних структур у мові.

Варто наголосити, що перспективи залучення текстів пісенної творчості у процес навчання іноземної мови є неоціненними, зважаючи на те, що XXI століття – це період бурхливого розвитку техніки та комп'ютерних технологій, що зумовлює застосування аудіовізуальних засобів у навчанні. Саме це відкриває вчителю можливість поповнення свого "робочого столу" різноманітними CD-дисками з записами іноземних виконавців. Виконання пісень під фонограму або караоке сприяє вдосконаленню навичок іншомовної вимови одночасно з активізацією аудитивних навичок. Пошукові системи Яндекс, Рамблер, Альта Вісту та інші допомагають учням знайти необхідну пісню в Інтернеті з її подальшим використанням на уроці іноземної мови.

Отже, підбиваючи підсумок, треба зазначити, що тексти пісень на німецькій мові надають необмежені можливості для формування мовних навичок у процесі навчання лексико-граматичного аспекту іноземної мови, оскільки вони насичені фразеологізмами, кліше, значною кількістю граматичних конструкцій. Також доцільно згадати, що використання пісенного матеріалу забезпечує здобуття фонологічних знань та розвиток фонетичних здібностей під час прослуховування пісні, розкриває учням культуру іншої країни, та є розважальним елементом у процесі навчання, що гарантує повноцінне опанування іноземної мови.

Література

1. Програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи (англійська, французька, німецька та іспанська).

Пояснювальна записка // Іноземні мови в навчальних закладах : науково - методичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 10-27. **2. Зимняя И. А.** Психология обучения иностранным языкам в школе / Ирина Алексеевна Зимняя. – [2-е изд.]. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с. **3. Bleu G.** Bildende Kunst und Musik im Fremdsprachenunterricht / Gabriele Bleu, Karl-Heinz Hellwig (Hsg.). – Frankfurt: Peter Lang, 1996. – 210 с. **4. Фоміна Г.** Пісня – як джерело взаєморозуміння / Г. Фоміна // Іноземні мови в навчальних закладах: науково-методичний журнал. – 2005. – № 7. – С. 106-112. **5. Ситдикова І.** Знання втілені в пісні / І. Ситдикова // Іноземні мови в навчальних закладах : науково-методичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 54-56. **6. Загальноєвропейські** Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с. **7. Артюкова В. А.** Песни на уроке немецкого языка в старших классах / В. А. Артюкова // Иностранный язык в школе. – 1997. – № 1. – С. 31-33. **8. Кудравец О. В.** Музыка и песни на уроках немецкого языка / О. В. Кудравец // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 2. – С. 45-50. **9. Халецька Л. П.** Використання пісенного матеріалу у навчанні французької мови / Л. П. Халецька // Іноземні мови. – 2008. – № 2. – С. 3-7. **10. Вопросы** контроля обучения учеников иностранному языку: метод. пособие / под ред. А. А. Миролюбова. – Обнинск : Титул, 1999. – 112 с.

Колтун О.В. Навчання лексико-граматичного аспекту німецької мови у контексті пісенної творчості.

У статті представлені результати дослідження в галузі мовної освіти загальноосвітніх навчальних закладах стосовно залучення текстів пісенного жанру у процесі навчання лексико-граматичного аспекту німецької мови. Автор цієї статті вивчає місце та роль пісні, а також можливості її використання у вивченні іноземної мови. В данній роботі розглядаються особливості організації етапу роботи з лексикою та граматичними конструкціями пісенного матеріалу.

Ключові слова: текст пісенного жанру, лексико - граматичний аспект, критерій відбору пісенного матеріалу, граматичні та лексичні навички, імітація, підстановка, трансформація, репродукція.

Колтун Е.В. Обучение лексико-грамматическому аспекту немецкого языка в контексте песенного творчества.

В статье представлены результаты исследования в сфере языкового образования общеобразовательных учебных заведений относительно приобщения текстов песенного жанра в процес обучения лексико-грамматического аспекта немецкого языка. Автор этой статьи изучает место и роль песни, а также возможности ее использования в изучении иностранного языка. В данной работе рассматриваются особенности организации этапа работы с лексикой и грамматическими конструкциями песенного материала.

Ключевые слова: текст песенного жанра, лексико-грамматический аспект, критерии отбора песенного материала, грамматические и лексические навыки, имитация, трансформация, репродукция.

Koltun O.V. Learning of lexical and grammatical aspects in the process of studying the German language in the context of art song.

In this article are represented results of research in field of linguistic education of general educational establishments concerning the question of bringing texts of song's genre into process of studying lexical and grammatical aspects of German. The author of this article determines a place and role of a song, and possibility of its use for studying of foreign language. In this work are examined the features of organization of working stage with a vocabulary and grammatical constructions.

Keywords: text of song's genre, lexical- grammatical aspect, criterion of selection of song's material, grammatical and lexical skills, imitation, substitution, transformation, reproduction.

УДК 811.112.2'367.4'37

Kudrjawzewa O.D.

PRÄPOSITIVERGÄNZUNGEN AUS SICHT DER METHODIK

Einer der schwierigsten Bereiche, mit denen die ukrainischen Germanistikstudenten konfrontiert werden, ist die Aneignung der deutschen Präpositionen. Der Untersuchungsgegenstand des vorliegenden Beitrags sind die Präpositionalphrasen in der Funktion einer Ergänzung [1, c. 67].

Die Lernenden brauchen bei ihrem Aneignungsprozess einer Fremdsprache bzw. Zweitsprache ein Schema, d.h. bestimmte Richtlinien, an die sie sich halten können. Die Sprache ist nicht so arbiträr, wie sie uns manchmal vorkommen mag. Der schwere Weg zum Erlernen der Präpositionen sollte unseres Erachtens nicht ausschließlich mit dem reinen *Auswendig-Lernen* erschwert werden. Es kann auch eine semantische Beschreibung der Präposition nicht große Hilfe leisten. Ein kontrastives Vorgehen, das zwar in anderen Bereichen empfehlenswert sein kann, ist hier ausgeschlossen. Eine reine Übersetzung vom Ukrainischen ins Deutsche und umgekehrt würde nur zum Interferenzprozess führen [5, c.17), König [4, c.31], z.B. *думати про к-н*– *denken an*, *ніклуватись про к-н* – *sich kümmern um*, *говорити про к-н*–*sprechen über/von* usw. Bei einer reinen Übertragung aus der Muttersprache würde bei diesen Verben vermutlich die deutsche Präposition *über* gewählt werden, was als direkte Entsprechung der

ukrainischen Präposition *про* verallgemeinert wird. Ähnliche Probleme ergeben sich bei folgenden Aussagen wie: *Я їду потягом – Ich fahre mit dem Zug – *Ich fahre den Zug. Я думаю про цю подорож. – ich denke an diese Reise – *Ich denke über diese Reise.* Es steht hier außer Frage, dass ein Vorgehen dieser Art nicht gerechtfertigt werden kann. Kontrastiv muss den Studenten vor allem bewusst gemacht werden, dass das deutsche Präpositionsinventar über mehr Präpositionen verfügt als das Ukrainische, und dass daher Kasus im Ukrainischen oft mehreren deutschen Präpositionen entsprechen. Für das Erlernen der Präpositivergänzungen wird häufig vorgeschlagen, dass die Studenten das Verb mit der entsprechenden Präposition erlernen, d.h. als eine Einheit, die untrennbar ist, um eine bestimmte Bedeutung wiederzugeben. Das wäre der erste Schritt, aber damit kann man nicht vermeiden, dass die Studenten fragen: *Wieso kommt hier diese Präposition vor? Warum nicht eine andere? Welcher Unterschied besteht zwischen z.B. „sich freuen auf“ und „sich freuen über“, wenn beide als Entsprechung von „радіму ч-н“ gelten?*, wobei der Lehrer oft zur Antwort gibt: *Das ist so, die Präposition ist fixiert oder Das muss man auswendig lernen, es gibt keine Regel dafür.*

Die Aktualität des Beitrags besteht darin, eine auf die fixierte Präposition bezogene Didaktik zu entwickeln. Dafür könnte man von der Bildung semantischer Verbfelder ausgehen. Außerdem kann das Hinzufügen der semantischen Kasus bei der Beschreibung der Präpositionen einen methodischen Weg bieten. Wie mit den Verbfeldern und den semantischen Kasus im Unterricht vorgegangen werden sollte, kann schrittweise erläutert werden. Nach der Untersuchung von semantischen Verbfeldern [6, c. 86] lässt sich erkennen, dass bei einigen Verbfeldern regelmäßig der gleiche Präpositionalanschluss vorhanden ist

- Auf** → **Verben der Perseveration:** *auf etw. beharren, auf etw. bestehen, auf etw. insistieren*
- Auf** → **Verben der Grundlegung:** *auf etw. aufbauen, auf etw. basieren, s. auf etw. gründen, s. auf etw. stützen*
- Aus** → **Verben des Folgens und der Folgerung:** *sich aus etw. ergeben, aus etw. folgen, aus etw. resultieren*
- Von** → **Verben der Entfernung, Differenz:** *sich von jdm./etw. distanzieren, sich von jdm./etw. verabschieden, etw./jmdn. von etw./jdm. trennen.*
- Zu** → **Verben der Änderung:** *s. zu etw. bekehren, zu etw. übertreten, zu etw. konvertieren, jdn. zu etw. bekehren*

Die hier dargestellten Ergebnisse gelten als erster Schritt, denn das Ziel ist,

dass die Studenten selbst im Weiteren diese Verbfelderliste vervollständigen und ergänzen. Es besteht auch die Möglichkeit, dass einem Verb 15 unterschiedliche Präpositionen zugerechnet werden können. Hätten wir bei der vorhergehenden Tabelle Verben der Bestandteilrelation, wie z.B. *in etw. bestehen*, *aus etw. bestehen*, oder Verben des mentalen Prozesses bzw. der Kognition, wie z.B. *etw. aus etw. lernen*, *etw. von jdm. lernen*, hinzugefügt, dann würden die Studenten andere Hilfsmittel brauchen, denn die Einteilung der Verben in semantische Verbfelder wäre unzureichend. In diesem Fall könnte man die semantischen Kasus heranziehen; es stellt sich hier aber die Frage, wie die theoretischen Erkenntnisse der Linguistik im Fremdsprachenunterricht angewandt werden sollten, ohne die Dinge zu sehr zu komplizieren.

Im Folgenden möchten wir die These aufstellen, dass die semantischen Kasus für die Erklärung und das Erlernen dieser Präpositionen von grundlegender Bedeutung sein könnten. Man muss von der Engelschen Beschreibung der Relatoren bzw. semantischen Kasus ausgehen [1, c. 145; 56 c. 145], aber in einer vereinfachten Version. Engel unterscheidet, im Gegensatz zu anderen Sprachwissenschaftlern, vier Relatoren bzw. Kasus (*Agentiv*, *Affektiv*, *Lokativ*, *Klassifikativ*) [2, c. 135].

• Der Lokativ kann durch die Partikel *wo* und durch davon abgeleitete Ausdrücke wie *woher*, *wohin* u.a. erfragt und durch die Partikel *da* und ihre abgeleiteten Ausdrücke beantwortet (anaphorisiert) werden. Zur Veranschaulichung dienen folgende Beispiele:

o *nicht indizierter Lokativ (LOC)* - *Ich wohne in Deutschland.*

Fragetest: *Wo?* Anaphertest: *dort, da*

o *indizierter Lokativ (LOCdir)*:

Lokativ allativ (LOCall): *Er fährt nach Spanien.*

Fragetest: *Wohin?* Anaphertest: *dorthin*

Lokativ ablativ (LOCabl)- *Er kommt aus England.*

Fragetest: *Woher?* Anaphertest: *dorthier*

Lokativ präteritiv (LOCprt)- *Er irrte durch den Wald.*

Fragetest: *Wodurch?* Anaphertest: *dadurch*

Die Subklassifizierung des Lokativs und die unterschiedlichen Begriffsbestimmungen sind im Deutschunterricht kein Ziel. Da die Begriffsbestimmung *Lokativ (LOC)* ausreichend ist, können wir diese theoretische und terminologische Erklärung außer Acht lassen. Es kann auch vorgeschlagen werden, dass die Studenten selbst eine bestimmte Terminologie oder Paraphrase entwickeln. Außerdem kennen die Studenten diese Bezeichnung aus ihrer Muttersprache und die Engelschen Frage- und Anaphertests sind ins Ukrainische übertragbar.

Der Klassifikativ (KLS) gibt die Klassenzuordnung an. Als Beispiele können folgende angeführt werden:

1. *Das Mädchen heißt Anna.*

2. *Er ist zum Arzt geworden.*

3. *Es ist aus feinem Stoff gemacht.*

4. *Die Informationsveranstaltung geriet zum Massenspektakel.*

Als Fragewörter gelten *Wer?* oder *Was?* und als Anapher *es* oder *so*. Eine Untergliederung des Klassifikativs kann auch erfolgen, wobei das Ausgangsziel (Beispiel 3.) oder die Zielklasse (Beispiel 4.) bezeichnet wird. In diesem Fall lauten die Fragewörter *woraus* bzw. *wozu* und die Anaphern *daraus* bzw. *dazu*. Wie im Fall des Lokativs lassen sich ebenfalls die Unterscheidungsparameter des Anapher- und Fragetests ins Ukrainische übertragen.

Der Agentiv (AG) und der Affektiv (AFF), die jeweils weiter differenziert werden können, bezeichnen Größen im weitesten Sinne, z.B.:

5. [*Diese Behauptung* (AFF)] *erwies sich als zutreffend.*

6. [*Ich* (AG)] *esse* [*eine Pizza* (AFF)].

7. [*Sie* (AG)] *kommt morgen früh.*

Da die Unterscheidung zwischen agentivisch/nichtagentivisch mittels der Fragewörter zu irreführenden und sogar falschen Ergebnissen führen kann, hat Engel vier Tests entwickelt [2, c. 89], die als Filter in dieser obligatorischen Reihenfolge durchzuführen sind: den Reflexiv-Test, den Vollpassiv-Test, den Teilpassiv-Test und den Thematisierungstest. Diese Tests gehen aus solchen Parametern wie die Verbtypologie (reflexiv, nicht reflexiv), das Passiv (volles Passiv, generelles Passiv) und die Thematisierung aus. Eine Voraussetzung für die Anwendung solcher Tests im Unterricht ist, dass die Studenten über fortgeschrittene grammatische Kenntnisse verfügen. Um den Studenten ein nachvollziehbares Unterscheidungsmittel anzubieten, können die Fragen *Was macht x?* und *Was passiert x?* vorgeschlagen werden, die für unsere Zwecke behilflich sind, weil die zweite Frage nicht bei Nicht-Agentivität gestellt werden kann. Die Auffassung von Engel lässt auch die relationale Bedeutung einbeziehen. Wie in den Beispielen unten dargestellt wird, erweist sich in vielen Fällen für das Vorkommen einer bestimmten Präposition als entscheidend, ob der Mitbeteiligte eine *Institution* [inst], ein *Mensch* [hum] oder ein *Tier* [zool] ist. Beide Bedeutungen, die relationale und die kategoriale, sind unumgänglich, um bestimmte Korrelationen zwischen Verb und Verbumgebung feststellen zu können.

Die Verwendung der bereits angeführten Kasusliste im Unterricht gründet auf folgenden Parametern:

- bestimmte theoretische Auffassungen von Engel (2, c. 229) können für den DaF-Unterricht vernachlässigt werden, so sollte z.B. die erweiterte der Agentivität im Unterricht nicht vertieft werden, ebenso wenig wie die dazu von ihm entwickelten Tests (2, c. 230).
- Die Studenten benötigen in diesem Fall keine eingehende theoretische Erklärung des Valenzbegriffs. Sie verfügen bereits aus dem Umgang mit der Fremdsprache über ausreichende Kompetenz, oder grob gesagt: sie wissen, dass bestimmte Verben mit Akkusativ-, Dativ- oder Genitivergänzung vorkommen. Von der Muttersprache her wissen sie auch, dass es Präpositivergänzungen gibt, obwohl sie diese anders benennen.
- Die Beschreibung der Kasus *Lokativ*, *Klassifikativ* und *Affektiv* kann so folgt veranschaulicht werden: die Kasus *Lokativ* und *Klassifikativ* sollten für die

Studenten einfach erkennbar sein, denn ihrer Unterscheidung liegen auch syntaktische Kriterien zugrunde, die von Engel vorgeschlagenen Anapher- und Fragetests (Engel, 1996a,b). Analysieren wir folgende Beispiele:

In keiner Zeitung steht etwas über den Krieg

Fragetest: *Wo?/ Де?* Anaphertest: *hier, dort./мym, мам.*

Semantische Klassifikation: *Lokativ*

Das macht die Stadt selbst zu einem sicheren Ort.

Fragetest: *Wozu?/Чум? Яким?* Anaphertest: *dazu/мум, таким*

Semantische Klassifikation: *Klassifikativ*

Für die Kasus *Affektiv* und *Agentiv* werden wir die Fragen *Was macht x?* sowie *Was passiert x?* verwenden. Der Affektiv könnte sogar *per Negationen* beschrieben werden, d.h. wenn keine Agentivität zugewiesen werden kann, muss ein Affektiv vorliegen, z.B.

10. *Niemand hat sich [an ihn (AFF)] erinnert.*

11. *Ich muss die Arbeit eine oder sogar zwei Stunden unterbrechen, während sich meine Augen [an das elektrische Licht (AFF)] gewöhnen.*

12. *In ihrem Schlafzimmer sprechen [die Kinder (AG)] von ihrem Großvater*

Die semantischen Kasus sind für die Erklärung der Präpositionsehr nützlich. In Bezug auf die semantischen Kasus ist die von uns vorgeschlagene Methode so anzuwenden: *Zur Unterscheidung von „lernen aus“/„lernen von“*: Zuerst werden den Studenten Beispiele angeführt, wie z.B.:

13. *Ich lerne etwas aus den Büchern.*

14. *Er hat das Schloss repariert, wie er es vom Meister gelernt hatte.*

Der *von*-Präpositionalphrase sind die Merkmale [hum/inst] zugeordnet, d.h. die Mitbeteiligten sind Menschen, Menschliches [hum] oder von Menschen geschaffene Institutionen [inst]. Die *aus*-Präpositionalphrase wird durch die kategoriale Bedeutung „Gegenstand/Situation“ [geg: Bücher/situ] gekennzeichnet. Dem Lernenden reicht dieses Unterscheidungskriterium aus, aber der Lehrer sollte auch darauf achten, dass hier unterschiedliche Relatoren vorhanden sind, d.h. bei den *von*-Präpositionalphrasen der Affektiv und bei der *aus*-Präpositionalphrase der Lokativ.

Zur Unterscheidung von „werden aus“/„werden zu“ geht man davon aus, dass bei *werden aus* und *werden zu* der gleiche Relator, Klassifikativ, vorhanden ist. Zur Veranschaulichung können folgende Beispiele angeführt werden:

15. *Der Teufel hörte auf, eine abstrakte Idee zu sein und wurde [zu etwas Greifbarem (KL)].*

16. *[Aus einer angeborenen Gabe (KL)] wurde ein verschämtes Leiden.*

Im Beispiel 15. handelt es sich um die Zielklasse und im Beispiel 16. um die Ausgangsklasse. Zu dieser Klassifikation dient der Fragetest (15. *Wozu?*, 16. *Woraus?*) und der Anaphertest (15. *dazu*, 16. *daraus*). Entscheidend ist auch die Zuordnung dieser Verben zu bestimmten Verbfeldern.

Zur Unterscheidung von „bestehen aus“ und „bestehen in“:

17 *Michael fragte ihn, woraus die Frühstücke des Großvaters bestanden.*

18 *Das Problem besteht darin, die Methode schnell anzuwenden.*

In beiden Beispielen kommt Klassifikativ vor, aber die Einheit *bestehen in* drückt die Bedeutung „sein“, „sein Wesen in etw. haben“ aus und die Einheit *bestehen aus* gibt die Bedeutungsnuance „Bestandteil sein“ wieder. Mit dem Einbezug der kategorialen Bedeutung lässt sich auch eine andere Eigentümlichkeit erklären: *aus jdm. bestehen* verlangt Plural, während *aus etw. bestehen* keine Beschränkung aufweist.

Das Hauptziel ist, so viele Beispiele wie möglich einem Verbfeld zuzuordnen. Die Unterschiede bzw. die Ausnahmen sollten bei diesem Vorgehen nicht den Schwerpunkt bilden, obschon sie natürlich nicht zu verleugnen oder zu verbergen sind.

Terminologie und die Beschreibung der semantischen Kasus bereiten für Ausländer Schwierigkeiten, darum muss die bestimmte spezifische Didaktik der deutschen Präpositionen entwickelt werden. Der Lehrer soll in jedem Fall die Entscheidung treffen, inwieweit die vertiefte theoretische Erklärung der semantischen Kasus adäquat ist, aber in jedem Fall muss er die Valenztheorie bzw. die syntaktische und semantische Valenz (relationale und kategoriale Bedeutung) beherrschen. Es muss den Studenten nicht der Valenzbegriff, die semantische Valenz usw., als reine theoretische Erklärung vermittelt werden, denn sie benötigen nur Hilfsmittel oder eine bestimmte Methodologie, um die Präpositionen richtig ohne Auswendiglernen anzuwenden.

Literatur

- 1. Engel, U.** Semantische Relatoren. Ein Entwurf für künftige Valenzwörterbücher. / U. Engel In: Weber, N. *Semantik, Lexikographie und Computeranwendung*. Tübingen, 1998. – SS. 223-236.
- 2. Engel, U.** Deutsche Grammatik/ U. Engel– Neubearbeitung. - München, 2008. – 388 S.
- 3. Helbig, G.; Buscha, J.** Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht/ G. Helbig, J. Buscha. Leipzig, 17. Aufl. Leipzig/Berlin/München, 2007. – 634 S.
- 4. König, E.** (1996) Kontrastive Grammatik und Typologie./ E. König. In: Lang, E.; Zifonun, G. (Hgg.) *Deutsch typologisch*. Jahrbuch 1995 des Instituts für deutsche Sprache. Berlin/New York, 1995. – SS. 31-54.
- 5. Schröder, J.** Interferenzuntersuchungen . eine Form linguistischer Vorarbeit zur Effektivierung des Fremdsprachenunterrichts./ J. Schröder. In: *Deutsch als Fremdsprache XIII*, 2007. SS. 17-22.
- 6. Schumacher, H.** *Verben in Feldern. Valenzwörterbuch zur Syntax und Semantik deutscher Verben.* / H. Schumacher. - Berlin/New York, 1986. 430 S.

Кудрявцева О.Д. Прийменникові додатки з позицій методики.

В статті йдеться про застосування на заняттях з німецької мови як іноземної таких засад теоретичної граматики У. Енгеля як от: диференціації прийменникових поширювачів за допомогою тестів та семантики відмінків у спрощеному варіанті. Це дозволить уникнути вивчення прийменникових віддієслівних керувань напам'ять.

Ключові слова: прийменникові додатки, семантичне поле, тест на питання/відповідь, семантика відмінків.

Кудрявцева Е.Д. Предложные дополнения с позиций методики.

В статье речь идет об использовании на занятиях немецкого языка как иностранного таких положений теоретической грамматики У. Энгеля как: дифференциация предложных дополнений с помощью тестов и семантики падежей в упрощенном варианте. Это позволит избежать изучение предложных отглагольных управлений наизусть.

Ключевые слова: предложные дополнения, семантическое поле, тест на вопрос/ответ, семантика падежей.

Kudrjawzewa O.D. Preposition objects in terms of methods.

The article deals with the problem of using of such principles of theoretical grammar of W. Engel at German classes as: preposition spreaders differentiation with the help of tests and semantics of cases in a simplified variant. This will provide the opportunity of learning the preposition verbal governments by heart.

Key words: preposition objects, semantic field, question/answer test, semantics of cases.

УДК 37.016:811.134.2

Меденцов О. В.

**ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ, ВАРІАНТИЗМІВ
ТА АНГЛІЦИЗМІВ ДЛЯ УЧНІВ ТА СТУДЕНТІВ НА УРОКАХ
ІСПАНСЬКОЇ МОВИ**

Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи. Потреба в державному освітньому стандарті виникла у зв'язку з демократизацією української освіти, яка дозволила кожній окремій школі вибудовувати більш менш автономну систему середньої освіти. У цих умовах стандарт є стрижнем і основою, яка є обов'язковою і незмінною для всіх типів шкіл. Усе це стосується також навчання іноземних мов у школі, у тому числі іспанської мови також.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показав, що навчання іспанської мови учнів в умовах середніх та вищих навчальних закладів є достатньо розробленою педагогічною проблемою. *Проблемі навчання та*

вивченню іспанської мови присвячено багато праць: В. С. Віноградова, О. Перліна, О. І. Родригес-Данилевської, А. І. Патрушева, А. В. Чічіна, Г. В. Рогової, С. І. Пасова, С. Ю. Ніколаєвої та інших. Але проблема навчання та вивчення іспанської мови учнів та студентів залишається дотепер невирішеною і вимагає спеціального дослідження.

Об'єктом дослідження є процес навчання учнів та студентів іспанської мови з використанням діалектизмів, варіантизмів та англіцизмів.

Предметом дослідження є педагогічні умови навчання іноземної мови учнів та студентів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов значення навчання іспанської мови з використанням діалектизмів на заняттях іспанської мови.

Практичне значення цієї роботи визначається можливостями її дослідження у вищих навчальних закладах різних ступенів, а також використанням її практичної частини на заняттях з іспанської мови.

Як відомо, у більшості українських шкіл викладаються англійська, німецька, французька та іспанська мови. Серед усіх цих мов, загальна кількість школярів, які вивчають іспанську набагато менше, в порівнянні з іншими. Але останнім часом, усе більше учнів та студентів України починають вивчати іспанську мову в зв'язку з поширенням її значення та навчання та не тільки в Україні, а у всьому світі також. Тому що, іспанська мова - це одна з чотирьох робочих мов ООН, Європейської спілки, Африканської спілки та Організації Американських Держав. Це одна з міжнародних мов у світі, якої розмовляють близько 500 мільйонів людей (40 мільйонів Іспанії), а також люди, які вивчають мову.

Лексичний корпус іспанської мови здебільшого складається із слів латинського походження. Це зрозуміло, адже іспанська мова виникла з народної латині, яка увібрала в себе елементи розмовної та діалектної різновидів латинської мови та мала свої регіональні варіанти [1, с. 68].

Порівняно багато, тобто 3-4 тисячі слів в іспанській мові арабського походження, та також сама кількість, а може і більше американського: ці слова виникли на американському континенті переважно під індійським впливом. Американізм виражаються ще в тому, що інколи в деякій країні Латинської Америки одне й те саме слово має інакше, а в деяких випадках, зовсім інше значення. Проте нема таких принципових відмінностей, щоб вони здійснювали труднощі для учнів [2, с. 18].

У школах та вищих навчальних закладах вивчається кастильська норма іспанської мови, тому що вона прийнята основною нормою іспанської мови. Адже існує дуже багато діалектів та мовних варіантів іспанської мови. До діалектів іспанської мови належать північні (кастильський, рioxський, арагонський, дурро, каталанський, та галісійський) та південні (мадридський, ла-маншський, мурсійський, естремадурський, андалусійський та канарський) діалекти Іспанії. Зокрема виділяють діалекти Африки (сахарський та діалект в Екваторіальній Гвінеї), іспанської мови в Америці (амазонській, андській, антиохській, східно-

болівійський іспанські різновиди) та Карибського басейну (півнчно-колумбійський, домініканський, панамський, пуерторіканський, центральновенесуельський та марайбський). А також кожна країна Латинської Америки має свої численні діалекти (чилійський, мексиканський, північноамериканський, парагвайський та інші) [3].

Окрім діалектизмів іспанської мови існує ще й варіантизми. Їми вважають ті лексичні одиниці, які характерні за звичай тільки для одного національного варіанта іспанської мови. Серед латиноамериканських варіантів змов виділяють мексиканізми, кубанізми, аргентинізми, перуанізми, венесуалізми та інші.

Ось декілька прикладів варіантизмів, які вживаються у різних країнах Латинської Америки:

Куба – *camellia* (мак), *cao* (птиця, схожа на ворона), *canalí* (весло для каное), *cantúa* (різновид кондитерського виробу), *boruga* (охолоджуючий напій), *botijuela* (підлабузник).

Мексика - *paracha* (банановий лист), *parachar* (пестити), *calmil* (город біля дома селянина), *pancho* (рій; бджіл, маса, безліч предметів чи тварин).

Чилі – *camarico* (улюблене місце; зв'язок між коханими), *panizo* (поклад корисних копалин; численність, велика кількість, вигідне діло), *botar* (давати розрахунок, звільняти; зшибати, перекидати).

Колумбія – *panelero* (підлесливий), *pandar* (казати один одному ніжності), *cantaleta* (буркотіння), *canónigo* (дратівливий) [1, с. 87-88].

Як нам відомо, кожна мова розвивається та збільшує кількість слів у своєму словнику. Це все є наслідком розвитком інноваційних технологій, створенням нових сучасних приладів та знарядь для людства. Та іспанська мова в цьому не є виключенням. У наш час іспанська мова, рівно як і інші мови, продовжує розширювати свій лексичний запас за рахунок іншомовних запозичень. Особливо помітний зараз вплив англійської мови [1, с. 75]. Видатний російський професор та лексиколог С.І. Ожегов дає нам таке визначення англіцизмів. «Англіцизми - це слово, чи мовленнєвий оборот у будь-якій мові, запозичені з англійської мови та створені за зразком англійського слова чи словосполучення» [4, с. 25]. Англіцизми (*anglicismos*) стали з'являтися у іспанській мові починаючи з XVIII ст. Їх асиміляція іноді йшла повільно. До XVIII століття, наприклад, відносять виникнення таких слів як *dandy*, *club*, *vagón*, *túnel*, *tranvía*, *líder*, *yate*, *mitin*, *reporter*, *turista*, *tenis*, *festival* та інші [1, с. 75]. У тексті «*Barbarismos*» [5, с. 246-247] показано вплив та запозичення англіцизмів у іспанську мову. Зараз іспанці вживають «*comics*» замість іспанського слова «*tebeos*», «*parties*» замість «*fiestas*», «*boss*» - «*jefe*», «*homeless*»- «*pobres*», «*basket*» - «*baloncesto*», «*bacon*» - «*grasa*», «*auto-stop*» – «*autoestop*». У сучасній іспанській мові ці слова замінюються на англіцизми, та використовуються не тільки у повсякденному мовленні, але й в газетах, на телебаченні тощо. Зараз, як і

в XVIII ст. вже більше слів приходить в іспанську з англійської, такі слова як “gim-jazz”, “lifting”, “show heavy”, “jogging”, “footing” та інші.

Багато нових слів поповнюють теперішній склад іспанської мови через те, що ці слова позначають ті речі та явища, які з’явилися нещодавно, але вже міцно закріпилися в повсякденному житті іспанців. Серед відносно нових іспанських слів можна назвати такі:

Movida – від *moverse* – рухатися, пересуватися, еквівалент слова «тусовка».

Marcha – перехід з одного бару в інший з метою *tomar una copa у una tapa* – типове іспанське явище, яке має масовий характер з 9 вечора до 1-2 ночі.

Vocata – від *bocateria* – закусочна, бистро – «іспанській Макдональдс»-широко розповсюджена система швидкого харчування з набором бажаних у Іспанії бутербродів, салатів, кави та соків.

Plusmarca – від *plus* – «ще, більше» та *marcar* «ставити знак, мітку», - синонім англомовного слова *record* (рекорд, досягнення, вершина, пік).

Більша частина такого типа новоутворень з’являється у мовленні молоді. Існує й молодіжний сленг, іспанської – *cheli*. Саме з *cheli* прийшли такі слова, як:

Perdedor – по аналогії з англ. *loser*, - невдаха, слабак, «нуль».

Despiste – від *despistrarse* – збиватися зі сліду (шляху), - має значення «невдаха», «прольот». Напр.: *He perdido el tren. ¡Que despiste!*

Duro – еквівалент «нового руського» слова «крутий» («крутий хлопець», «крута машина» та інше).

Pasota – від *pasar*- «проходити повз», «не звертати увагу», а звідси – «начхати», «наплювати» - об означення людини, якій усе «до лампочки», усе рівно. Фразу «*Yo paso de ir a clase*» можна перекласти як: «Мені цей урок по барабану». Відомий серед молоді вираз *ser pasota* приблизно прирівнюється жаргонному виразу «бути пофігістом» [5, с. 247-249].

Як вже згадувалось у статті, існує багато відмінностей між іспанською мовою у різних країнах. Та суттєво відрізняється латиноамериканський іспанський від класичної кастильської мови:

- У тих випадках, коли іспанці використовують 2 особу множини (*vosotros, -as*), у Латинській Америці використовують *ustedes*.

Nosotros pasaremos las vacaciones de verano en la montaña, у ustedes, ¿уа tienen planes? -Ми проведемо відпустку в горах, а у вас є вже будь-які плани?

- Дуже поширене явище *voseo*, тобто використання *vos* замість *tú* та зв’язних з ним специфічних дієслівних форм.

Vos hablas – ти говориш

Vos bebes – ти п’єш

Vos te levantas – ти встаєш

- Для латиноамериканського варіанта іспанської мови характерно вживання зменшувальних суфіксів.

Ahorita - зараз

Tempranito - рано

Lueguito – пізніше, після.

- У Латинській Америці *Indefinido* часто використовують замість *Preterito Perfecto*, а *Preterito Perfecto* – замість *Indefinido*.

¿Ya oiste lo de antes? – Ти чув що трапилось?

Nase unas semanas he regresado. – Я повернувся декілька тижнів тому.

- У країнах Латинської Америки використовується багато слів, які невідомі в Іспанії. Деякі загальні слова в латиноамериканському іспанському мають інше значення, ніж в Іспанії [6, с. 96-97].

Таблиця № 1.

	Значення слова в Латинській Америці	У Іспанії
carro	машина	віз
plata	гроші	срібло
camión	автобус	вантажівка
luego	зараз	потім

Слово “carro” крім значення як «віз, візок» має значення як «вагон» (на Кубі) та «обман, шахрай, шахрайство» (у Венесуелі). А іспанське слово “azafata” (стюардеса) у Чилі означає «таріль, таця, піднос». Також дієслово “relajar” – «ослаблювати, розслабляти» на Кубі та Пуерто-Ріко має інше значення – «проявляти неповагу» та дієслово “agarrar” більше використовується у Венесуелі у значенні «сісти у автобус» ніж дієслово “cojer” в Іспанії.

Також до слова “dinero” (гроші) можна підібрати синоніми, такі як “peseta”, “duro”, “pasta”. Та вираз “No tengo un duro (pasta, peseta)” буде мати значення «В мене не має ні копійки». Наприклад, для того, щоб сказати, що деяка річ коштує досить дорого, можна це висловити одним виразом в Латинській Америці – “Todo está por las nubes”.

Ці особливості сформувалися в наслідок деяких факторів, наприклад впливу корінних мов Латинської Америки на іспанську мову, а також взаємодія та взаємовплив багатьох європейських мов (іспанської, португальської, італійської, англійської, французької) [6, с. 96-97].

Фрагмент вправ за темою статті:

Ejercicio 1.

Розташувати слова в правильному порядку згідно з перекладом.

Camellia, paracha, canalí, pandar, cantúa, boruga, botijueta, canónigo calmil, rancho, ranizo, botar.

Город біля дома селянина, мак, весло для каное, дратівливий, рій, звільняти, охолоджуючий напій, банановий лист, підлабузник, вигідне діло, казати ніжності, різновид кондитерського виробу.

Виконуючи дану вправу студенти та школярі перевіряють знання лексики та вміння орієнтуватися в ній; перевіряються знання на множинний вибір та розуміння лексичного матеріалу учнів.

Ejercicio 2.

Запропонованим варіантизмом та діалектизмом підберіть якомога більше синонімів у сучасній Іспанській мові.

Botar, canalí, pandar, cantúa, camión, carro, duro, movida, panelero.

Наприклад: duro – sólido, firme.

Мета: Перевірити рівень володіння мовою та словниковий запас учня.
Ejercicio 3.

Вставити необхідні за змістом англіцизми за у речення.

1. Estos _____ son muy interesantes.
2. Su _____ no es tan responsable en la empresa.
3. Esta persona no tiene casa. El es _____ .
4. Milena y Pedro quieren hacer las _____ y han invitado a muchos amigos.
5. _____ es un tipo de deporte para los altos.
(Boss, homeless, parties, comics, basket).

Корисність цієї види вправ, полягає в тому, що учні, маючи вже готове речення повинні підібрати необхідні слова за змістом. Перевіряються розуміння учня речення в цілому та вміння визначити необхідне слово за змістом.

Ejercicio 4.

Використовуючи Табл. № 1 складіть по 2 речення зі словами, які б мали різне значення в Латинській Америці та Іспанії.

Приклад: *Plata* – срібло; гроші.

1. Plata es como oro es un metal precioso.
2. Me falta un poco plata para comprar un libro.

Слова: *camión, carro, luego.*

Вправа, в якій учні повинні скласти різні за значення слова, які мають різне значення в Іспанії та Латинській Америці. В цій вправі перевіряється вміння учнів складати речення та показувати різницю значення слів у реченні. Учні показують свої вміння правильно будувати речення та показувати різниця між ними.

Ejercicio 5.

Використовуючи англіцизми та іспанські неологізми складіть коротку усну розповідь на тему «Вечірка до дня святого Валентина» починаючи з кліше.

Слова: *camellia, bocata, marcha, plata, movida, party, camarico, pandar.*

Mañana es el día de San Valentín y yo quiero presentar a mi muchacha un regalo bueno....

Завдання полягає в тому, щоб перевірити вміння учнів складати письмову розповідь на зазначену тему, перевіряючи їх вміння в складанні міні-твору. Складність цього завдання полягає в тому, що більшість з запропонованих слів не зв'язані між собою. Учні використовую свою уяву в будові твору.

Ejercicio 6.

Вставити необхідні прийменники та усно розповісти значення виділених слів.

1. Se acercaron ... saludarnos... cuanto nos vieron en la movida.
2. Es muchacho muy duro, aunque se casó ... esta muchacha muy pobre al enamorarse ... ella muchísimo .
3. Es una mala persona y muy panelero. Se complace hacer daño ... los demás.
4. Piensa ... lo que te he dicho. Tú he perdido mucho plata.
5. Insisto ... ir a la bocata una solo.
6. Nos acostumbramos ... cenar temprano en el calmil .
7. Soy pasota. Me niego aceptar esas condiciones.
8. Hemos aprendido ... preparar la cantúa.
9. No hay nada mejor ... beber boruga en verano .

Мета цієї вправи - перевірити граматичні та лексичні навички учнів. Правильне використання прийменників у реченні та їх узгодження зі словами. Друга частина - перевірка розуміння лексики в залежності від самого речення.

Ejercicio 7.

Доповніть речення використовуючи усі вам відомі варіантизми, діалектизми та англїцизми в іспанській мові. Зверніть увагу на узгодження часів.

1. Entraron en la sala después de que
2. Ya habíamos terminado, cuando
3. He sabido que
4. Me han dicho que
5. ¿Ha sido usted el que ...?
6. Le habían contado que
7. Haré lo que
8. Mientras trabajaba en aquella compañía
9. Se enfadó tanto que
10. Cuando era niño

Остання вправа перевіряє здатність учнів складати комплексні речення, використовуючи шаблон (першу частину). Учні повинні володіти навичками та знати правило на узгодження речень у складному реченні.

Отже, останнім часом проблема дидактичних аспектів навчання іноземної мови є предметом глибокої наукової зацікавленості педагогів, лінгвістів та методистів. Одержано певні науково- практичні результати з методики навчання іноземної мови (у тому числі іспанської), але проблема навчання учнів мові з використанням спеціальної лексики є досить поширеною проблемою.

Перспективи подальших розробок будуть здійснені у цьому напрямку вже в більше детальному вивченні методів навчання на уроках з іспанської мови.

Література

1. **Виноградов В. С.** Лексикология испанского языка: Учебник В. С. Виноградов. – 2 изд., испр. и доп.- М.: Высш. шк., 2003. – 244 с.
2. **Перлин О.** Учебник испанского языка. – Варшава, 1975. – 520 с.
3. http://es.wikipedia.org/wiki/Idioma_espa%C3%B1ol
4. **Ожегов С. И., Шведова Н. Ю.** Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений/ Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 стр.
5. **Чичин А. В.** Испанский язык (основной курс). – М.: Московский лицей, 2003 – 320 с.
6. **Йоланда М. О.** Испанский язык. Краткий курс грамматики. – М: ООО «ТД «Издательство Мир книги», 2007. – 120 с.

Меденцов О.В. Значення використання діалектизмів, варіантизмів та англіцизмів для учнів та студентів на уроках іспанської мови.

В статті поставлено завдання показати значення використання діалектизмів, варіантизмів та англіцизмів при вивченні іспанської мови для студентів та учнів. А також приведені різновиди вправ для перевірки знань.

Ключові слова: діалект, варіантизм мови, англіцизм, запозичення, використання.

Меденцов А.В. Значение использования диалектизмов, вариантизмив и англицизмов для учеников и студентов на уроках испанского языка.

В статье поставлена задача показать значение использования диалектизмов, вариантизмив и англицизмов при изучении испанского языка для студентов и учащихся. А также приведены разновидности упражнений для проверки знаний.

Ключевые слова: диалект, вариантизм языка, англицизм, заимствования, использование.

Medentsov A.V. The importance of using dialects, variants of language and English words for pupils and students on the lessons of Spanish language.

The article is shown the importance of using dialects, variants of language and English words in studying Spanish language for students and pupils. And also shows the variety of exercises to test knowledge.

Key words: dialect, the variant of language, English word, borrowings, using.

УДК 811.112

Твердохлебова И.П.

МНЕМОТЕХНИКА В ПРАКТИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Ассоциации образов и связи разных систем облегчают изучение любого предмета. Секрет хорошей памяти на языки состоит в формировании множества ассоциаций для каждой идеи, которую следует сохранить в памяти. Чем больше других идей и звуков ассоциируется с новой разучиваемой информацией, тем легче нашей памяти удерживать ее.

На протяжении последних лет развиваются школы мнемотехники, а в трудах отечественных и зарубежных психологов и психолингвистов таких как А.Р. Лурия, Г.А.Челпанов, В.Я. Романова, С.Л.Рубинштейн, Д.Хьюбел, А.Бергсон, Л.Каспер анализируются эффективные методы тренировки и развития памяти.

Цель данной статьи – привлечь внимание специалистов к несложным мнемоническим упражнениям по развитию памяти и дать ответ на вопрос можно ли использовать мнемотехнику для изучения иностранных языков.

Применение специальной техники запоминания не облегчает процесс изучения языка, но делает его более быстрым, качественным и полностью контролируемым. Положительная обратная связь - важнейший компонент в обучении. Когда у учащегося что-нибудь не получается, то изучаемый предмет становится "скучным", "неинтересным". Когда очевидны положительные результаты своих действий и все хорошо запоминается - это вызывает желание заниматься дальше и изучать предмет глубже. Одним из положительных побочных эффектов от применения мнемотехники в учебе - возникновение интереса к изучаемой дисциплине, а при изучении иностранного языка наличие заинтересованности - один из главных факторов, так как объем запоминаемого материала большой и процесс обучения носит продолжительный характер. Многие бросают занятия иностранным языком именно по причине того, что на пятом-шестом уроке начинает накапливаться не усвоенный материал. Возникает непонимание, трудности, потеря интереса и, как следствие, отказ от продолжения обучения. Авторы большинства отечественных учебников иностранных языков вообще не рассматривают тему запоминания новой лексики, фраз. Предполагается, что новая лексика и грамматика будет усвоена учащимся естественным образом, в процессе выполнения большого количества упражнений. Мнемотехнику не интересуется сама

методика подачи учебного материала в учебнике иностранного языка. Составление такой методики - задача специалиста, хорошо знающего иностранный язык и имеющего большой опыт преподавания и методической работы. Автор учебника подбирает новые слова, новые фразы, диалоги и тексты, постепенно вводит грамматические правила, фонетику, разбивает учебный материал на небольшие порции, уроки, модули и обеспечивает плавное наращивание сложности и объема учебного материала. Мнемотехнику интересует совершенно другой вопрос. Как "переложить" информацию из учебника в мозг? Как быстро и эффективно запомнить новые слова, фразы и правила очередного урока? Как обеспечить долговременное запоминание (безвозвратное обучение)? Как добиться автоматизации навыка говорения, перевода? Как добиться непосредственного понимания иностранной речи без внутреннего перевода на родной язык?

Как известно, при изучении иностранного языка одна из основных задач – пополнение словарного запаса. Многие запоминают слова, используя зубрежку. Но существуют эффективные приемы, позволяющие свести количество повторений при запоминании до минимума. Мнемотехника предлагает не только методы запоминания новых слов, но рассматривает процесс изучения языка комплексно[1]. В технику входит и запоминание новых слов, и их закрепление в долговременной памяти, и техника накопления в мозге большого количества фраз, и методика работы со звуковым материалом, прилагаемым к учебнику. Прежде, чем обратиться к принципам и методам классической мнемотехники, следует вспомнить некоторые положения теории памяти. Как человек запоминает новые слова? Как происходит запоминание фразы? Как человек понимает родную речь и речь на иностранном языке? Осознание проблемы - это уже часть решения проблемы. Каковы фоновые возможности памяти при изучении иностранного языка? В чем основная трудность при естественном запоминании иностранных слов?

Фоновые возможности памяти примерно следующие: запоминание всего 5-ти новых слов в день (в среднем за весь период прохождения курса обучения). Преподаватели иностранного языка утверждают, что у взрослых людей, которые не очень упражняют свою голову запоминанием и чтением, итого меньше. Основная проблема заключается в том, что часто запоминание носит иллюзорный характер. Если учащийся на контрольной работе правильно воспроизводит новые иностранные слова (и получает за это отличную оценку), это не говорит о том, что он действительно запомнил эти слова. Обычные методы тестирования знаний не учитывают тот факт, что информация в мозге стирается - быстро и безвозвратно[4]. Мнемотехника прекрасно осознает механизм самопроизвольного стирания информации в мозге, поэтому и методы запоминания, и методы проверки качества запоминания новой лексики, учитывают эту особенность памяти человека. Эффект стирания

информации можно проиллюстрировать на запоминании длинного числового ряда. Допустим, человек, обученный технике запоминания, запоминает 200 цифр. Запоминает достаточно быстро, с однократного восприятия (число за числом) и воспроизводит все эти цифры почти без ошибок. Но никто не говорит о том, что уже через два-три часа он не сможет повторить числа, которые запоминал и вспоминал. В памяти навсегда можно сохранить 200 цифр[3]. Но для этого учащийся должен проделывать специальные действия по закреплению в мозге новой информации, а эти действия носят продолжительный характер. Для качественного закрепления любой информации в мозге необходимо несколько дней. Как проверяется запоминание иностранных слов в мнемотехнике? Во-первых, в мнемотехнике само запоминание делится на первичное - качество запоминания проверяется сразу после окончания процесса запоминания, - и вторичное - проверяется долговременное запоминание, например, через неделю. Лицам, прошедшим тест на долговременное запоминание слов можно гарантировать, что им больше никогда не придется заглядывать в словарь в поиске этих слов.

Полное запоминание, которое называют ускоренным обучением, начинается с ввода информации и сохранения ее в особой форме. Смысл запоминания иностранного слова заключается в установлении устойчивой рефлекторной связи между "старым" зрительным образом и его новым словесным обозначением. Слово - это стимул, поступающий в мозг, а зрительный образ - это реакция мозга, обеспечивающая понимание слова. Рефлекс должен работать автоматически и мгновенно. Если этого нет, значит, рефлекс не образован. А если рефлекс не образован, то, несмотря на отличные оценки на зачете, учащийся забудет новые слова в самое ближайшее время. Вплоть до того, что ему будет казаться, будто он никогда их раньше не учил.

Любой человек - лингвист от рождения. Мозг запоминает новые слова гораздо лучше, чем телефонные номера и исторические даты. Процесс запоминания иностранных слов и фраз в мнемотехнике носит естественный характер и очень похож на то, как учит свой родной язык ребенок. Когда говорят, что сначала было слово – это заблуждение. Сначала были образы, а потом придумали для них слова. Речь - это не средство мышления. Это средство коммуникации, позволяющее накапливать в отдельной голове опыт тысяч людей, без непосредственного личного переживания этого опыта. С помощью речи мы передаем свои мысли-образы другим людям в устной форме или посредством письменности. Смысл запоминания новых иностранных слов можно выразить в простом вопросе: "А как англичане называют этот зрительный образ?" После запоминания новых слов путем установления связи между образом и его новым словесным обозначением, понятие "перевод" теряет смысл. Так как иностранная речь начинает пониматься непосредственно, так же, как и речь на родном языке (образы возникают в воображении рефлекторно под

стимулирующим действием слов). Важно помнить, что мозг человека отлично приспособлен к запоминанию отдельных слов и фраз.

Техника запоминания иностранных слов - одна из сложных техник. Прежде чем изучать эту технику, необходимо пройти предварительный тренинг, изучить базовые приемы запоминания, натренировать устойчивость внимания, сформировать навык запоминания с помощью зрительных образов. В процессе тренировки учащийся учится не только быстро запоминать большой объем информации, но и повышается чувствительность памяти. Это выражается в улучшении способности вспоминать даже слабые связи. Запоминание и припоминание - это разные процессы. Поэтому следует тренироваться не только запоминать, но и вспоминать.

Процесс изучения материала учебника иностранного языка методами мнемотехники состоит из нескольких этапов. Наиболее значимыми из них являются: - «форматирование» памяти - в мозге необходимо сформировать примерно 1000 вспомогательных опорных образов, на которые учащиеся будут последовательно фиксировать новые запоминаемые слова и фразы, так как после закрепления очередной порции новых слов и фраз, на те же опорные образы можно записывать новые слова и новые фразы[4]. Система опорных образов может использоваться многократно. Последовательное запоминание новых слов и фраз - это не самоцель, а необходимость. Запоминание последовательности нужно для того, чтобы была возможность равномерно повторять по памяти новую лексику и грамматику. Секрет заключается в том, что только повторение по памяти дает эффект быстрого и качественного закрепления новых слов. Повторение по бумажке - это напрасный труд. Когда человек повторяет, глядя в учебник, это называется не повторением, а повторным восприятием информации. Мнемотехника четко разделяет эти два процесса. В мнемотехнике повторением называется воспроизведение информации исключительно по памяти. Привычное для всех повторение и мнемоническое повторение - это совершенно противоположные процессы. При повторном восприятии информации из учебника - информация поступает в мозг. При припоминании (по памяти) - информация генерируется мозгом, то есть, выводится из мозга. Если заранее не сформирована система вспомогательных опорных образов, то процесс равномерного повторения (припоминания) большого количества новых слов и фраз - невозможен. Наличие в памяти системы опорных образов, на которые фиксируется новый учебный материал, дает возможность реализовать на практике принцип интенсивного обучения. Свободный доступ к новому материалу непосредственно в памяти позволяет выполнять упражнения на закрепление новых слов и фраз в любое свободное время: во время прогулки, в общественном транспорте. Очень важна дозировка учебного материала. Часто спрашивают: "Сколько слов нужно запоминать в день?" Ровно столько,

сколько содержится в очередном уроке в учебнике. В первых уроках учебника новых слов мало. Примерно 30 - 50 новых слов. В середине учебника уроки становятся более объемными. Значит, нужно быть готовым запомнить примерно 150-250 новых иностранных слов в четкой последовательности, так, как они даются в уроке. Техника запоминания позволяет запоминать за один час примерно 60 новых слов, с обязательной фиксацией их последовательности. Следовательно, для запоминания порции новых слов урока потребуется в среднем около 3 часов непрерывной умственной работы. Нетренированный человек "отключится" уже через 20-30 минут. Мозг просто устанет.

Запоминание новых слов урока выделяется мнемотехникой в первостепенную задачу. Рекомендуется не изучать урок до тех пор, пока слова не будут качественно закреплены в памяти. Учащийся не поймет материал урока, если не знает слов. А если приступить к изучению урока после закрепления слов, то большинство упражнений урока можно смело пропустить. Таким образом, после закрепления слов, объем прорабатываемого материала в учебнике уменьшается как минимум в два раза. Технология фиксации в памяти новых слов урока следующая. Сначала вы запоминаете не русские слова, и не английские слова. Сначала запоминается смысл слов. Это зрительные образы, которые обозначаются словами. Как бы разные люди не называли образ "машина", все они представляют в воображении один и тот же образ. Язык образов - един для всех. Мнемотехника учит быстро кодировать в образы любые части речи. Не только существительные, но и предлоги, наречия, глаголы, прилагательные. Значения слов (в виде зрительных образов) фиксируются на заранее подготовленной системе опорных образов. Самое главное - связать новые звуки и произношение, слова с чем-то уже знакомым, а затем создавать разнообразные ассоциации, чтобы к новому слову вело множество тропинок.

Главное в образовании ассоциаций - это яркость образа. Чем ярче воображение, тем легче создавать связи между ними, соответственно больше слов запомнят учащиеся. Ассоциации должны быть необычными, нестандартными, абсурдными, смешными, образными, неожиданными, новыми. Чем с большим числом других фактов связан разучиваемый новый факт, тем легче и дольше он остается в памяти. Существует множество причин, по которым человек не может запомнить информацию. Основными причинами являются следующие моменты: недостаточная концентрация внимания, несоблюдение основных законов памяти, сложность самой информации для запоминания, а также ее плохая организация и слабо развитая природная память. Забывание связано с неумением вспомнить, с неумением подобрать нужный ключ к нужной двери. И вот в этом случае на помощь может прийти мнемоника.

Мнемоника - это искусство запоминания, совокупность приемов и способов, облегчающих запоминание и увеличивающих объем памяти путем образования искусственных ассоциаций:

- по контрасту (антонимы)- черный - белый (black-white);
- по сходству (синонимы), например, боль, страдание (pain, suffering);
- по различию(антонимы) – холодный – горячий, huge-tiny
- по звучанию: сон – тон, bank-tank;
- по корню слова: высота – высокий, beauty-beautiful;
- часть – целое: нос-лицо, nail-finger;
- подчинительные ответы: -человек (мужчина) – отец, женщина – мать, man – father, woman-mother;
- обобщающие: яблоко – фрукт, огурец – овощ, apple-fruit, cucumber-vegetable;
- дополняющие обстоятельства, например, бежать быстро, медленно –run quickly, slowly;
- определения - комната темная, мужчина- смелый, заяц- трусливый, room – dark, man – brave
- эгоцентрические ответы (личностные реакции): одиночество – всегда, никогда, успех - возможен, невозможен.

Можно изучать иностранный язык и традиционными методами - многие так его и изучают, - но применение специальной техники запоминания позволяет существенно сократить общее время, затраченное на изучение иностранного языка. В среднем - это примерно в 10 раз. Это значит, что программа обучения, рассчитанная на три года, может быть усвоена за 3 - 4 месяца. Но эти четыре месяца придется заниматься не просто каждый день, но целыми днями, в любое свободное время.

Мнемотехника использует естественные механизмы памяти мозга и позволяет полностью контролировать процесс запоминания, сохранения и припоминания информации. Эта техника значительно повышает обучаемость человека любым дисциплинам. Овладение мнемотехникой – это овладение инструментальным навыком, как обучение машинописи, стенографии. Для формирования навыка необходимы упражнения. После формирования навыка запоминания человек может пользоваться этим навыком в любое время. Система апробированных упражнений на практических занятиях по устному переводу подтвердила, что мнемотехника дает возможность накапливать в памяти большое количество точной информации, экономить время при

запоминании. Сохранение запомненных сведений в памяти - мощная тренировка памяти и мышления, хороший шанс быстро освоить несколько специальностей и стать профессионалом в своей области, возможность пользоваться разнообразной информацией и отличная гимнастика для мозга.

Литература

- 1. Авшарян Г. А.** Суперпамять. Проверенный тренинг для школьника/ Авшарян Г.А. — Москва : АСТ ВКТ, 2008. — 224 с.
- 2. Гарибян С. А.** Школа памяти. Суперактивизация памяти через возрождение эмоций. / Гарибян С.А. —Москва:Самвел.РУ,2008—96с.
- 3. Kasper L. F.** The keyword method and foreign language vocabulary learning: A rationale for its use. / (Kasper L. F. Foreign Language Annals, 26(2), 1993. — 244-251p.
- 4. Buzan T.** Use Your Perfect Memory: Dramatic New Techniques for Improving Your Memory. / Buzan T. Penguin, 1991. —220 p.

Твердохлебова І.П. Мнемотехніка у практиці викладання іноземних мов.

У статті розглядається роль мнемотехніки у вивченні іноземних мов і особливості асоціативних зв'язків для тренування пам'яті.

Ключові слова: мнемоніка, пам'ять, запам'ятовування, асоціації.

Твердохлебова И.П. Мнемотехника в практике преподавания иностранных языков.

В статье рассматривается роль мнемотехники в изучении иностранных языков и особенность ассоциативных связей для тренировки памяти.

Ключевые слова: мнемоника, память, запоминание, ассоциации.

Tverdokhlebova I.P. Mnemonics in the Practice of Teaching Foreign Languages.

The article examines the role of mnemonics in teaching foreign languages and feature associative connections for memory training.

Keywords: mnemonics, memory, association.

УДК 373.5.016:811.133.1'342

Chavva T.Yu.

LES PARTICULARITÉS DE L'APPRENTISSAGE DE LA PHONÉTIQUE FRANÇAISE

En 1954, Malmberg soulignait déjà l'importance de la phonétique dans l'apprentissage des langues: « L'enseignement des langues étrangères est aussi un domaine où la phonétique a une très grande importance pratique. Celui qui veut apprendre à bien prononcer une langue étrangère, devra acquérir d'abord la maîtrise d'un grand nombre d'habitudes articulatoires nouvelles (une base articulatoire). Il ne faut pas croire qu'il s'agisse seulement d'apprendre quelques sons nouveaux et, pour le reste, utiliser les sons déjà connus. C'est un système d'habitudes articulatoires, y compris l'intonation et l'emploi des accents expiratoires, qui sera remplacé par quelque chose de nouveau» [6, p.21-23]. Il soulignait encore que, sans une connaissance plus profonde de la phonétique des deux langues en question, le professeur de langue n'arriverait jamais à apprendre à ses élèves une prononciation parfaite de la langue nouvelle.

Le but de cet article est de montrer les particularités de l'apprentissage de la phonétique des points différents: la phonétique dans la classe, comprendre le message, produire du sens, éliminer le texte écrit, lever les inhibitions.

L'actualité de l'article peut être expliquée par la diversité des points de vue sur la question de l'apprentissage de la phonétique, ce qui aide les professeurs à perfectionner ce processus aux établissements d'enseignement.

Comme le souligne Kenworthy, si le but, pour les autres aspects de l'apprentissage d'une langue étrangère, est d'approcher d'aussi près que possible la compétence d'un natif, on signale souvent pour l'acquisition de la prononciation, un objectif minimal d'intelligibilité confortable, c'est-à-dire permettant à l'apprenant d'être compris sans difficulté dans les situations impliquant l'usage de la langue – cible [4, p.8-9]. Le problème qui se pose est que le concept d'intelligibilité n'est pas précis. A ce propos, Lado distingue le niveau de communication, et le niveau linguistique. En termes de communication, la substitution d'un autre système de sons produit un bruit qui fait chuter l'intelligibilité du message transmis. En termes linguistiques, les distinctions phonologiques, qui servent à identifier les mots et les phrases de la langue-cible, peuvent être perdues et créer une ambiguïté [5]. La langue présentant des redondances considérables, le message total sera encore transmis, mais les chances de mauvaise compréhension ou de perte d'information augmentent avec chaque signal linguistique non différencié. Pour Schmidt-Nielsen, l'intelligibilité, comme l'évaluation de la parole, est très dépendante du matériel de parole testé, des auditeurs évaluant

l'intelligibilité, et de la nature de la tâche à effectuer [9]. Bradlow et al. montre que les femmes sont plus intelligibles en tant que groupe.

L'intelligibilité n'est pas sans lien avec la *représentation phonétique*. En effet, la structure sonore comporte deux aspects principaux : un élément purement physique, et un élément abstrait ou de connaissance. Tous deux sont liés dans la tâche d'apprentissage. Développer une représentation phonétique signifie établir un ensemble de valeurs qui expérimente les traits phonologiques du système de sons de telle manière qu'ils puissent permettre aux propriétés des sons les plus abstraites d'être converties en réalisation articulatoire et perceptive effective.

La troisième tâche à laquelle l'apprenant doit faire face, est de construire les représentations phonétiques pour les sons et les patrons sonores en langues étrangères, et d'identifier les traits articulatoires (moteurs) et perceptifs (sensoriels) nécessaires pour la prononciation. C'est du développement de ces capacités langagières que dépendra la compétence communicationnelle et phonétique de l'apprenant.

Si on parle de la production du sens, il faut noter qu'une bonne compétence communicationnelle n'est pas seulement, comme le pensent généralement de trop nombreux didacticiens, une maîtrise convenable de la syntaxe et un lexique assez conséquent. C'est aussi, comme le précise Pagel, une maîtrise des aspects phonétiques et, en premier lieu, des éléments prosodiques [8]. C'est encore plus vrai lorsqu'on s'adresse à des étudiants qui seront eux-mêmes de futurs enseignants de langue. La sémantique est en étroite corrélation avec la phonétique puisque tous les sons que nous produisons afin d'établir une communication transmettent un sens.

Produire des sons correctement, c'est produire de sens. Si la sémantique intervient en permanence, on ne peut donc pas traiter la phonétique à part. Pour identifier correctement le sens, il faut, au préalable, avoir identifié correctement le support phonique. En fait, sans une bonne phonétique, nous n'avons, à l'oral, aucune chance de transmettre un message qui sera bien compris, même si les mots ont été bien choisis et si la syntaxe est correcte. Borrel ajoute que, « pour un étranger, ce qui a du sens, c'est d'abord le support phonique avec ses sons, son intonation, son rythme » [2, p.36]. Un étranger aura plus envie d'échanger de l'information s'il est sûr d'être compris et si lui-même comprend bien ce qu'on lui dit.

Il faut donc changer l'ordre des acquisitions, et dire, de manière très nette que, si l'on veut véhiculer du sens dans nos communications, - il faut avant tout être capable de produire des suites phonétiques correctes. Mais, si l'on constate un certain nombre de problèmes de prononciation chez les apprenants, c'est très probablement parce que l'enseignant, d'une manière générale, ignore certains aspects de la phonétique corrective.

Certains spécialistes suggèrent alors que l'enseignement de l'oral doit précéder celui de l'écrit. En effet, si l'on pense à la manière dont on apprend sa langue maternelle, on se rend compte que le support écrit n'en fait pas partie. Le Bel suggère d'éliminer le texte écrit ou de n'y recourir que lorsque

le type d'exercice le requiert [7]. D'après Borrel encore, « il faut donc recréer les conditions de l'apprentissage naturel, normal puisqu'il a fait ses preuves depuis longtemps » [2, p. 4-5]. Ceci veut dire qu'il faut s'appuyer, au tout début, sur la langue orale et non, comme on le fait trop régulièrement, sur l'écrit. Wioland remarque à ce propos que « l'écriture masque, sous une forme figée depuis plusieurs siècles en français, la régularité des habitudes de prononciation et d'importantes caractéristiques de l'oral qui ne sont pas prises en compte » [10, p.45-46].

Les méthodes verbo-tonales audiovisuelles ont bien intégré ce paramètre, en recréant des conditions, qui se voudraient les plus proches possibles de la réalité, de l'acquisition des langues naturelles. Les aspects phonétiques sont donc premiers.

Quoi qu'il en soit, l'apprentissage des langues implique toujours une confrontation de deux systèmes phonologique et phonétique, et tout cela a des effets bien précis dans le processus d'acquisition d'une langue étrangère. De cette confrontation se dégagent des aspects purement phonétiques, comme la coarticulation, phénomène présent dès lors que l'on articule, soit en langue maternelle soit en langue étrangère. Dans toutes les langues, dès que les sons apparaissent dans le discours, ils sont confrontés aux phénomènes de phonétique combinatoire. Alors, apparaissent les problèmes de coarticulation. Parler une langue, ce n'est pas aligner des sons les uns à la suite des autres, car interviennent très souvent des procédures de compensation. Comment acquérir ces connaissances, si on ne pratique pas la langue orale ?

La morphosyntaxe de l'oral et celle de l'écrit diffèrent dans de nombreuses langues, et dans certaines plus que dans d'autres. Les problèmes d'interférence phonétique sont une difficulté que certains didacticiens et enseignants ne prennent pas suffisamment en compte. Cela s'explique par le fait que chez la plupart d'entre eux une formation en prononciation fait défaut.

« Dans le processus de l'enseignement/apprentissage entrent également en jeu des aspects psychologiques et culturels, qui doivent être pris en compte par l'enseignant » [1, p. 18]. En effet, quel sentiment de réussite et de confort éprouve-t-on sachant que l'on prononce correctement ! Une bonne maîtrise phonétique, même si les acquisitions syntaxiques et lexicales sont faibles, est un facteur décisif dans la levée des inhibitions en classe de langue, et ailleurs.

Avant même de comprendre le sens des mots, l'auditoire est charmé ou irrité par le son de sa voix. Pour être conscient de son impact, il faut comprendre son mécanisme. Pour maîtriser les effets de la voix, il faut travailler le placement, le volume, le débit, l'articulation et l'accentuation.

Quant au placement de la voix, il faut dire qu'il naît dans le larynx. Le souffle en passant fait vibrer les cordes vocales et produit une note. La note est transmise par le pharynx, la bouche et le nez : trois résonateurs. La bonne qualité de la voix dépend de l'équilibre réalisé entre ces trois résonateurs. Ainsi : une résonance trop pharyngée donne une voix sourde, caverneuse ; une résonance trop buccale donne une voix rauque, autoritaire ; une résonance trop nasale donne une voix fluette, nasillarde.

Quant au volume, pour se faire écouter, il faut d'abord se faire entendre : une voix trop faible exige de l'auditoire un effort d'attention tel que peu à peu il finit par ne plus écouter ; une voix trop forte qui provoque peut-être au débit de l'intervention un effet de surprise fatigue l'auditoire.

Quant à l'articulation, il faut noter que bien articuler consiste à détacher et enchaîner correctement les syllabes. C'est le contraire de bredouiller ou d'avaler les mots. L'articulation donne de la netteté à la parole.

Le débit c'est la vitesse à laquelle l'orateur parle. Un débit lent calme, confère de la gravité aux propos ; un débit précipité signifie agitation, nervosité. Cependant la régularité trop respectée du débit engendre la monotonie. Varier les changements de vitesse stimule l'intérêt de l'auditeur.

Quant aux pauses, en effet les pauses et les silences sont des arrêts plus ou moins longs. Ils constituent une sorte de ponctuation orale. Ce sont des moyens efficaces, quand ils sont maîtrisés, pour retenir ou attirer attention défaillante.

Il y a arrêt sur un point important l'auditoire comprend que le point est essentiel. Il y a arrêt après une question l'auditoire comprend que quelqu'un doit prendre la parole et répondre. Il y a arrêt au milieu d'une phrase l'auditoire regarde et cherche à comprendre ce qui se passe.

Quelques mots sur l'accentuation et l'intonation. Accentuer, c'est insister sur une syllabe, sur un mot. Mettre l'intonation, c'est changer la hauteur de la voix.

- En jouant sur les deux éléments la personne traduit des sentiments.

Exemple 1 : on peut prononcer *un bonjour* attendri, poli, enthousiaste, lassé, etc.

- La personne exprime une puissance de conviction.

Exemple 2 : «ce POINT est très intéressant» ou «ce point est TRES intéressant ».

Il faut se rappeler toujours *les pièges de la prononciation*. Par exemple, le problème du «h» aspiré. *Seuls quelques vrais « h » aspirés sont recommandés.*

Il existe encore le problème des liaisons. Faire une mauvaise liaison produit un effet ridicule de surcharge. Omettre toute liaison produit un effet argotique.

Il faut relier les mots unis par le sens à l'intérieur d'un même groupe

- les + nom: les oiseaux
- adjectif + nom: le petit enfant

Mais on ne lie pas

- le nom et l'adjectif quand celui-ci est placé après : un orateur/ennuyeux

- dans les noms composés au pluriel : les pinces/à vélo, les machines/à sous [3, p. 5-7].

On peut dire, en guise de conclusion, que la maîtrise de la prononciation, du fait même qu'elle dégage un encouragement important, même à une acquisition des aspects grammaticaux et lexicaux de manière plus efficace, justement lorsque l'apprenant a pris confiance en lui parce qu'il sait bien prononcer. Il n'hésitera pas, alors, à intervenir, c'est à dire à pratiquer la langue.

L'auteur espère qu'*en perspective* cet article peut être utilisé par les professeurs de français aux établissements d'enseignement.

Bibliographie

1. Berri P. Manuel de phonétique et de diction françaises/P. Berri. – Paris : Larousse, 2001.-209 p. **2. Borrel M.** A l'écoute des sons. Les voyelles. Les consonnes / M.Borrel.-Paris : Clé International, 1991.-91 p. **3. Fedorova L.** Communication orale et interprétation/L. Fedorova/-Kyïv : Université linguistique, 2000.-92 p. **4. Kenworthy J.** Plaisir des sons/ J. Kenworthy. - Paris : Alliance Française-Hatier-Didier, 1987. – 202 p. **5. Lado G.** Phonétique française pour hispanophones / G.Lado. – Paris : Hachette-Larousse, 1964.-175 p. **6. Malmberg K.** Notions élémentaires de Phonétique / K.Malmberg.- Paris : Larousse, 1954.-186 p. **7. Le Bel.** Exercices de correction phonétique /Le Bel.- Paris : CREDIF, 1973. – 115 p. **8. Pagel P.** Exercices systématiques de prononciation française/ P.Pagel.- Paris : Hachette-Larousse, 1996.-119 p. **9. Schmidt-Nielsen.** Introduction à la phonétique corrective/ Schmidt-Nielsen.-Paris: Hachette/ Larousse,1994.-98 p. **10. Wioland D.** Introduction à une Phonétique du français /D. Wioland.- Paris : Larousse, 1991.-84 p. **11.** Site internet: <http://www3.unileon.es/dp/dfm/flenet/phon/cahier/>

Шавва Т.Ю. Особливості навчання французької фонетики.

В даній статті мова йде про необхідність звертати увагу на деякі особливості французької мови у процесі її навчання. Автор надає точки зору з цього приводу французьких та українських філологів, а також наводить приклади практичної діяльності у цьому напрямку.

Ключові слова: система артикуляційних навичок, використання наголоса видихання, фонетична промова, внятність промови, бурмотіти, гортань, інтонація.

Шавва Т.Ю. Особенности обучения французской фонетики.

В данной статье речь идет о необходимости должного внимания к вопросу о некоторых особенностях французской фонетики в процессе ее обучения. Автор дает точки зрения по данному вопросу французских и

українських філологів, а також приводить приклади практичної діяльності в цьому напрямку.

Ключевые слова: система артикуляційних навиків, використання ударення на видиху, фонетичне виголошення, виїмкість виголошення, бормотати, гортань, інтонація.

Shavva T.Yu. The peculiarities of the French phonetic teaching.

The current article deals with the need of due attention to the question about some peculiarities of the French phonetic in the process of its teaching. The author gives his points of view according to the question of the French and Ukrainian philologists and also gives the examples of the practical activity in this direction.

Key words: the system of the articulation skills, usage of the stress on the exhalation, phonetic pronunciation, the distinctness of the pronunciation, to murmur, larynx, intonation.

УДК 378.016:811

Шевченко О.О.

**СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ З ОРГАНІЗАЦІЇ
АУДІЮВАННЯ НА ЗАНЯТТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ**

Модернізація сучасної освіти, що знаходить своє втілення у прагненні до гуманізації освіти, вимагає від педагогів пошуку нових досконаліших способів формування і розвитку духовної етичної, соціально активної особистості, готової до самовдосконалення і самореалізації. В процесі виховання молодого покоління акцент робиться на формуванні в ньому умінь спілкуватися в цивільному суспільстві, умінні бути максимально вільним і відкритим, умінні брати участь в діяльності і організувати її.

У зв'язку з цим відбулася зміна цілей навчання іноземній мові. Тепер стратегічною метою навчання іноземній мові є формування умінь іншомовного спілкування. Проте, аналіз методичної літератури, присвяченої проблемам формування умінь іншомовного спілкування, показав, що увага методистів сконцентрована на продуктивній стороні спілкування (на навчанні говорінню) в збиток рецептивній стороні (навчання аудіюванню), забуваючи про те, що аудіювання як вид мовленнєвої діяльності є відносно автономним (наприклад, слухання лекцій, доповідей, радіопередач і т.п.) і треба приділяти увагу розвитку умінь, мистецтва слухати співбесідника, розуміти і приймати його.

Метою цієї статті виступає дослідження аудіювання як одного з видів мовної діяльності з урахуванням основних форм та методів навчання на заняттях з вивчення німецької мови у вищому навчальному закладі.

Перш ніж ми проаналізуємо головні форми та методи навчання аудіювання, спочатку визначимо, що саме є аудіюванням. За думкою Ніколаєвої під аудіюванням мається на увазі процес сприйняття і розуміння мови на слух під час її породження [3, с.117]. З точки зору психофізіології аудіювання трактується як перцептивна розумова мнемічна діяльність. Перцептивна тому, що здійснюється сприйняття (перцепція); розумова – бо пов'язана з основними розумовими операціями: аналізом, синтезом, індукцією, дедукцією, порівнянням, абстрагуванням, конкретизацією; мнемічна – тому, що відбувається виділення і засвоєння інформативних ознак мовних і мовленнєвих одиниць, реформування образу і впізнавання як результат зіставлення з еталоном, який зберігається в пам'яті [3, с.117].

Хочеться відзначити, що останніми роками проблема аудіювання все більше привертає увагу методистів. Ведеться серйозний теоретичний пошук у вивченні цього складного процесу. Проте до теперішнього часу вихід в практику викладання порівняно невеликий. Деякі роботи присвячені окремим аспектам навчання даному виду мовленнєвої діяльності, зокрема, аудіюванню монологічного мовлення (Сатінова В.Ф., Алексеева Л.М.), аудіюванню при опорі на говоріння і читання (Дехерт С.Р.), розумінню на слух аудіо тексту певної тривалості звучання (Пруссаків А.Д., Гез Н. І. та ін.), формуванню умінь аудіювання на основі комплексного використання засобів навчання (Кохамовська О.В.), контролю умінь аудіювання (Куніна М.В.), а також системі вправ для навчання аудіювання (Ніколаєва С.Ю.).

Існувала точка зору, що якщо при навчанні усної мови викладач зосередить всі зусилля на мові і забезпечить оволодіння цим умінням, то розуміти мову учні навчатися стихійно, без спеціального цілеспрямованого навчання. Неспроможність цієї точки зору була доведена як теорією, так і практикою [1, с. 137-139].

Незважаючи на те, що аудіювання є комплексною мовленнєвою розумовою діяльністю, не можна відкидати й той факт, що воно базується на природній здатності, яка удосконалюється у процесі індивідуального розвитку людини і дає їй можливість розуміти інформацію в акустичному коді, накопичувати її в пам'яті, відбирати та оцінювати її згідно з інтересами чи поставленими завданнями. Важливі фактори успішності формування такої здатності залежать загалом від рівня розвитку слухача (його пам'яті, уваги, інтересу тощо), умов сприйняття аудіо текст та від мовних особливостей аудіо тексту та його відповідності мовленнєвому досвіду і знанням студентів [3, с.118]. При цьому треба відмітити, що навіть люди, які достатньо вільно володіють іноземною мовою, мають труднощі при слуханні автентичної мови.

Таким чином це доводить, що аудіювання є одним з найскладніших видів мовної діяльності і, на думку багатьох методистів, повинно розвиватися краще за інші уміння.

Під час навчання аудіюванню викладач ставить за мету: розуміння на слух іншомовної мови студентами. Для досягнення цієї мети навчання, треба щоб студент розумів іноземну мову на слух і тим самим був здатний брати участь в актах усного спілкування. Але досвід свідчить, що найбільші труднощі при іншомовному спілкуванні людина зазнає саме при сприйнятті і розумінні мови на слух, тобто при аудіюванні.

Ми пропонуємо наступну класифікацію всіх труднощів аудіювання, розроблену на основі класифікацій Єлухіної Н.В. і Прусакової Н.Н.

Таблиця 1.1. Основні труднощі аудіювання за класифікацією Єлухіної Н.В. і Прусакової Н.Н [2, с.32-34]

I		II
<i>Труднощі, пов'язані з мовними аспектами</i>		<i>Труднощі, пов'язані з культурою країни</i>
Труднощі, пов'язані з особливостями акту слухання і мовної діяльності того, що слухає (широкий круг тем, багатий мовний матеріал, швидший темп мови носіїв мовлення).	Труднощі, пов'язані з особливостями мови носіїв мови (невідповідність матеріалів більшості УМК критеріям автентичності; відмінність розмовної і письмової мови, автентичні текстів і учбових текстів, фамільярного і літературного стилів).	Труднощі, пов'язані з соціолінгвістичним і соціокультурним компонентом комунікативної компетенції (мова, будучи феноменом певної цивілізації, повинна вивчатися в контексті цієї цивілізації).

Таким чином, наявність значних і багатообразних труднощів аудіювання є безперечним фактом. Очевидно, що для успішного навчання аудіюванню потрібна методична система, що враховує ці труднощі і що забезпечує їх подолання. Отже висновок тут лише один: знявши труднощі, ми полегшуємо оволодіння аудіюванням і це дасть швидкі і відчутні результати [5, с.186].

Все ж таки, для подолання труднощів необхідно виходити з факторів, що полегшують сприймання мовлення на слух. Це можуть бути перш за все методи та форми навчання аудіювання.

Поняття "метод" означає шлях до поставленої мети. В сучасній методиці навчання іноземних мов метод трактується в широкому і вузькому смислі. В *широкому смислі метод* означає систему навчання. В методиці відома ціла низка методів: прямий метод,

комунікативний метод, аудіо-лінгвальний метод та інші. У вузькому смислі метод означає спосіб упорядкованої діяльності вчителя та студента на шляху до поставлених цілей навчання. В цьому смислі метод — це спосіб, що забезпечує взаємодію студента і вчителя. Учитель організує навчальну діяльність студента, студент її реалізує. Виходячи із закономірної їх взаємодії, в методиці навчання іноземних мов розрізняють методи-способи, що їх застосовує вчитель, і методи-способи, що їх застосовує студент [4, с.281-282].

Для забезпечення навчальної діяльності учитель застосовує такі методи-способи: демонстрацію (показ), пояснення та організацію вправління.

Навчальний процес з іноземної мови включає три основні методичні етапи. Це етап презентації нового іншомовного матеріалу, етап тренування та етап практики в застосуванні засвоєного матеріалу у процесі спілкування і в різних видах мовленнєвої діяльності.

На кожному з названих етапів використовуються відповідні методи - способи. На етапі *презентації* - це демонстрація (показ) нового матеріалу та способів оперування ним. Учитель демонструє зразки мовлення, показує їх функціонування в контексті. Така демонстрація може здійснюватися з опорою на малюнок, предмет, дію та ін. Студент в цей час знайомиться з новим матеріалом та способами оперування цим матеріалом. Демонстрація нового матеріалу супроводжується поясненням учителя. Таке пояснення здійснюється одночасно з організацією самостійного пошуку, що стимулює розумову активність, необхідну для успішного засвоєння нового матеріалу. Зі свого боку, студент осмислює нові мовні та мовленнєві явища на основі розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння та умовиводу. В ході осмислення учень може робити відповідний запис, креслити схеми, таблиці та ін.

На етапі *тренування та практики* вчитель організує вправління студентів у застосуванні засвоєного матеріалу в усному або письмовому спілкуванні. При цьому використовуються різноманітні вправи. У свою чергу студенти здійснюють операції вправління в різних видах мовленнєвої діяльності.

Управління навчальною діяльністю реалізується завдяки здійсненню учителем контролю за успішністю учнів в оволодінні іншомовною мовленнєвою діяльністю на кожному етапі навчання. З боку студентів управління навчальною діяльністю відбувається завдяки застосуванню ними самоконтролю та самокорекції у процесі ознайомлення та осмислення іншомовного матеріалу і вправління в іншомовному спілкуванні [4, с.285-286].

Якщо метод навчання – це сукупність прийомів і способів залучення до навчально-пізнавальної діяльності студентів, задіявання різних їхніх аналізаторів, то форма навчання – це спеціальна конструкція навчального процесу, характер якої зумовлюється змістом навчання, методами, прийомами, засобами діяльності вчителів і студентів [6, с.385].

Ця конструкція являє собою внутрішню організацію змісту, тобто реально виступає як процес взаємодії вчителів і студентів під час роботи над певним навчальним матеріалом.

На сучасному етапі розвитку дидактичної науки є кілька варіантів класифікації форм організації навчання. Ось деякі з них. В. Окунь поділяє їх на три групи: 1) домашня робота (якщо брати до уваги аудіювання, то треба привести наступний приклад: студенти, в якості домашнього завдання, отримують текст, який буде прослуховуватись, чи їм треба підготувати доповідь на тему майбутнього аудіювання); 2) робота після занять та 3) робота під час занять (до, під час та після прослуховування студентам треба виконати конкретні завдання) [6, с.389].

Ч. Купісевич класифікує форми навчання на основі таких критеріїв: 1) кількості учнів (індивідуальна і групова форми організації навчальної діяльності); 2) місця навчальної діяльності учнів (прослуховування в класі, дома тощо); 3) тривалістю дидактичного заходу (лекційні та поза лекційні) [6, с.389].

Підводячи підсумок, необхідно особливо підкреслити, що навчання природній, сучасній іноземній мові можливо лише за умови використання матеріалів, складених з урахуванням особливостей культури і менталітету носіїв мови відповідно до прийнятих і використовуваних мовних норм, за умов урахування усіх можливих засобів, для полегшення сприйняття іншої мови, не зважаючи на те, що студенти не мають достатніх контактів з носіями мови. Слід ще раз підкреслити, що завдяки правильному комбінуванню необхідних форм та методів навчання аудіювання можна забезпечити легке та ефективне розуміння іноземної мови.

Література

- 1. Демьяненко М. Я.** Основы общей методики обучения иностранным языкам / Демьяненко М. Я., Лазаренко К. А., Мельник С. В. – Киев, 1984. – 255 с.
- 2. Елухина Н. В.** Преодоление основных трудностей понимания иноязычной речи на слух как условие формирования способности устно общаться / Елухина Н.В. // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 4. – С. 32-34.
- 3. Методика** навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник для студентів вищих закладів освіти / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – Київ: Ленвіт, 1999. – 320 с.
- 4. Общая методика** обучения иностранным языкам : Хрестоматия / [сост. А. А. Леонтьев]. – М. : Рус. язык, 1991. – 360 с.
- 5. Соловова Е. Н.** Методика обучения иностранным языкам : Базовый курс лекций / Соловова Е. Н. – М. : Просвещение, 2002. – 241с.
- 6. Ягунов В. В.** Педагогіка : Навч. Посібник / Ягунов В. В. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

Шевченко О.О. Сучасні форми та методи роботи з організації аудіювання на занятті у вищому навчальному закладі.

Дана стаття досліджує один з видів мовної діяльності, а саме – аудіювання, та основні форми та методи роботи з організації навчання аудіюванню на занятті у вищому навчальному закладі. Також приділяється увага певним труднощам, що можуть виникнути у навчанні з аудіювання.

Ключові слова: аудіювання, перцепція, розумові операції, мнемія.

Шевченко О.А. Современные формы и методы работы по организации аудирования на занятии в высшем учебном заведении.

Данная статья исследует один из видов речевой деятельности, а именно - аудирование, и основные формы и методы работы по организации обучения аудированию на занятии в высшем учебном заведении. Также уделяется внимание определенным трудностям, которые могут возникнуть в обучении по аудированию.

Ключевые слова: аудирование, перцепция, мыслительные операции, мнемия.

Shevchenko O.A. Modern forms and methods of teaching to organize auding on the lesson in the institution of higher education.

This article explores one type of speech activity namely - listening, and basic forms and methods of the organization of teaching listening in class at the university. Also pays attention to certain difficulties that may arise in the training of listening comprehension.

Key words: listening, perception, mental operations, Mnemonic.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81' 243

Вознюк М.Ю.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

Як оцінювати переклад? На це питання можна відповідати на побутовому рівні, а саме: «звичайний/ незвичайний» переклад; переклад «подобається/ не подобається», «точний/ неточний», «неграмотний» переклад. Іноді переклад оцінюється за висновками типу:

- а) художню літературу під силу перекладати тільки письменникам та поетам;
- б) спеціалісти, які знають іноземну мову, перекладають завжди краще, ніж перекладачі – дилетанти;
- в) цей перекладач зовсім не володіє іноземною мовою.

Зустрічаються також оцінювання перекладу без порівняння з оригіналом (тут головне наголошується на володінні перекладачем рідної мови) або без урахування комунікативної ситуації та зовнішніх умов виконання перекладу (наприклад, синхронний переклад).

Все це унеможливує об'єктивне оцінювання перекладів при роботі у ВНЗ і настановує на розробку деяких головних правил та створення єдиної системи правильного оцінювання перекладів.

По-перше, оцінювати переклад можна тільки, порівнюючи його з оригіналом.

По-друге, оцінювач (у ВНЗ це – викладач перекладу) повинен добре знати та урахувати зовнішні умови тексту оригіналу, а саме: час, місце, призначення, потенційні користувачі та таке інше.

По-третє, оцінювати треба не знання перекладачем іноземної мови у порівнянні зі знаннями викладача, а загальну перекладацьку компетентність (тобто конкретні дії, рішення перекладача та їх наслідки, а також загальну якість перекладу).

До цього треба додати кілька загальних принципів оцінювання. Насамперед, це – *об'єктивність*. Тут треба утриматись від особистих уподобань, а також емоційних «висновків», наприклад: «Це ж треба було собі таке уявити!», або «Найтупішого перекладу я ще не зустрів!».

Інший важливий принцип це – *обґрунтованість*. Кожна оцінка повинна бути обґрунтована. А добитися цього можна тільки за допомогою цілосної системи правил, з якими викладач повинен завчасно

ознайомити студентів. Йому треба постійно дотримуватись цих правил, що, між іншим, дуже важко. Вельми часто ці правила порушуються самими викладачами, коли оцінюються володіння студентами іноземною або рідною мовою, замість оцінювання рівнів еквівалентності.

Цілісна система правил, на яку ми вказували вище, будується на *критеріях* оцінювання.

Головним критерієм оцінювання можна назвати *якість перекладу*. Цей критерій є фундаментальною категорією перекладознавства, оскільки якість перекладу являє собою його єдиний предмет. На практиці ця категорія складається з опозиції « адекватний/ неадекватний» переклад. В середині цих субкатегорій можна виділити свої опозиції. Наприклад, субкатегорія неадекватного перекладу утворює опозицію « буквалістський/ вільний переклад». А субкатегорія адекватного перекладу поділяється у свою чергу на максимально та мінімально адекватний переклад.

У спеціальній перекладацькій літературі зустрічаються різні терміни для оцінювання якості перекладу. «Достеменний/недостеменний», «тотожний/нетотожний», «літературний/нелітературний», «реалістичний/нереалістичний», «еквівалентний/нееквівалентний» переклад, «адекватний/ неадекватний» переклад і таке інше. Терміни «адекватний/неадекватний» переклад на сьогодні є найбільш припустимими, оскільки вони викликають щонайменше хибних, неправильних асоціацій (наприклад, «тотожний» можна зрозуміти як «буквальний», а «реалістичний» - відповідаючий літературній школі реалізма).

Отже, «адекватним» можна назвати переклад, який повністю передає комунікативно релевантну інформацію оригіналу в оптимальних або принаймні припустимих формах мови перекладу.

Буквалістський переклад або порушує ті чи інші норми мови перекладу («Доктор вже був? = Le docteur a déjà été (замість est venu) ?») або перекичує зміст оригіналу : (« Expérience passe science / замість Досвід краще за науку = Не питай розумного, а питай бувалого».)

Вільний переклад зовні використовує норми мови перекладу, але він відходить від змісту оригіналу, додаючи до нього немотивовані «відсебеньки». Так, « анкету » треба перекладати як « un formulaire », бо « une enquête » означає « розслідування».

І перший, і другий переклади порушують інформацію, яку Р. К. Міньяр-Белоручев називає «ключовою». Він розробив шкалу оцінки якості перекладів в залежності від цінності квантів інформації, що не була передана, або була додана.

Загальна градація перекладацьких помилок за Р. К. Міньяр-Белоручевим має такий вигляд:

- 1) помилки першого ступеня (найбрутальніші), пов'язані з доданням квантів ключової інформації;

- 2) помилки другого ступеня, пов'язані з втратою квантів ключової інформації;
- 3) помилки третього ступеня, пов'язані з появою або втратою квантів додаткової або уточнюючої інформації;
- 4) помилки четвертого ступеня, пов'язані з появою або втратою квантів повторної або нульової інформації.

Треба уточнити, що ця градація більш підходить до усного перекладу, якому Р. К. Белоручев присвятив усе своє життя.

Оцінки якості перекладу перш за все містяться у виявленні помилок перекладача на основі порівняння оригіналу з перекладом. Причини перекладацьких помилок не дуже різноманітні. Ось як зумів їх звести до єдиного вчений-перекладач Н.К.Гарбовський:

- а) недостатнє володіння мовою оригіналу;
- б) недостатнє обізнання теми тексту оригіналу;
- в) погане розуміння того, що висловлює автор з предмету;
- г) невміння розпізнати особливості індивідуального стиля автора.

До типології причин перекладацьких помилок, запропонованої Н.К.Гарбовським, можна додати ще дві причини, пов'язані з особистістю перекладача, а саме: відсутність розвинутих навичок переходу від однієї мовної системи до іншої, а також недостатній рівень володіння мовою перекладу (навіть коли йдеться про рідну мову). Якщо ця остання причина ясна, та не потребує зайвих коментарів (нею треба оволодівати все своє життя!), то перша причина міститься у невмінні перекладача користуватися перекладацькими трансформаціями, лексичними замінами, вирішувати завдання з передачі фонових знань, інакше кажучи, у браку володіння технологією перекладу. При цьому перекладач може цілком адекватно розуміти загальний зміст тексту, його деталі і предметну ситуацію. Дуже типовий випадок на заняттях з перекладу у ВНЗ: «Все розуміємо, а перекласти не можемо!» Таким чином, джерело перекладацьких помилок криється у браку володіння технологією перекладу, а цьому треба навчатись.

Ще один погляд на класифікацію перекладацьких помилок ми знаходимо у перекладознавця А.В.Шевніна. Він поділяє помилки перекладачів на експресивні та імпресивні. Імпресивні помилки походять від неправильного розуміння та сприйняття тексту оригіналу. Експресивні помилки виникають у тексті перекладу, коли перекладач, створюючи свій «опус», приймає хибні рішення. До таких помилок, які, до речі, А.В. Шевнін називає «паранормативами», він відносить помилковий порядок слів, помилки з комбінаторики слів, з вживання синонімів, з неправильного вживання видо-часових форм, ігнорування стилевих особливостей текстів, «хибних друзів» перекладача, тавтологію, орфографічні помилки тощо. Як бачимо, А.В. Шевнін пропонує не стільки типологію помилок, скільки типологію причин помилок у перекладі.

Що ж стосується типології суто перекладацьких помилок, то вона найбільш повно відображена у працях В.В. Сдобнікова. Цей російській перекладознавець підкреслює важливе значення оцінювання якості перекладу особливо, його впливу на методику викладання перекладу або, за його термінологією, на дидактику перекладу. Треба відзначити, що значущість викладання перекладу особливо зросла за останні роки, коли кількість «шкіл перекладачів», кафедр та факультетів з підготовки перекладачів набагато збільшилась. Важливо зрозуміти, що викладання перекладу як і оцінювання його якості складають одне ціле, вони невід'ємні одне від одного. Саме через те, що підготовка спеціалістів-перекладачів, як це робиться на традиційних перекладацьких факультетах та на факультетах іноземних мов, передбачає попередню розробку критеріїв оцінок якості перекладу, без яких неможливо коментувати помилки студентів, та спрямовувати їх розумову діяльність на отримання найкращого результату. Однак, навчання перекладачів практикується у багатьох школах та ВНЗ без критеріїв оцінювання, «навмання», що, звісно, не гарантує високої якості підготовки перекладачів. Але, дякуючи Богові, такий стан справ не є узагальненим, бо багато викладачів перекладу керуються своєю особистою системою оцінювання, яка не завжди співпадає з системою оцінок перекладів колег навіть з однієї кафедри.

Отже, повернемося до типології перекладацьких помилок В.В.Сдобнікова. Він розподіляє їх за значущістю, від найбрутальніших до незначних, наступним чином :

- 1) змістовні помилки (коли порушується зміст тексту);
- 2) логічні помилки (коли перекручуються логічні зв'язки між окремими частинами тексту, що перекладається, або порушуються причинно-наслідкові відношення);
- 3) стилістичні помилки (коли порушується узус мови перекладу, норми сполучення слів, використовуються терміни або слова іншого стилю, має місце дуже ускладнений синтаксис, тощо);
- 4) орфографічні помилки;
- 5) помилки з пунктуації.

Саме тут виникає питання кваліфікації або розцінювання перекладацьких помилок. Зрозуміло, що найсерйознішою є помилка змістовна, оскільки вона в значній мірі заважає висловленню авторського наміру, не віддзеркалює позиції автора оригіналу, та перекручує зміст тексту, що перекладається. Поява такої помилки у студентському перекладі знижує його загальну оцінку мінімум на 0,5-1 пункт в залежності від «ваги» помилки.

Логічні помилки, які були означені вище, можна оцінювати в діапазоні -0,3-0,5 пунктів.

Стилістичні помилки не призводять до перекручування змісту тексту, але вони перешкоджають розумінню авторської думки. Отже,

змінюються враження від тексту та його комунікативний ефект. Кожна така помилка «коштує» студенту -0,2 пункта.

Нарешті помилки з орфографії та пунктуації примушують потенційного споживача перекладу звертати увагу на ті елементи тексту, на яких автор не робив наголос. «Вага» такої помилки – 0,1 пункта.

Оцінюючи переклади студентів, не менш важливо знаходити та підкреслювати достоїнства та знахідки перекладача. І це може значно підвищити оцінку. Отже, саме співвідношення достоїнств та недоліків (помилки) визначає остаточне оцінювання перекладів студентів.

Далі треба розглянути, як оцінюються переклади студентів на конкретному прикладі. Звернемося до другої частини навчального посібника автора статті «Переклад текстів з науково-технічної тематики». У сьомому уроці в тексті «Espace : sursis pour la navette» ми знаходимо такий абзац:

« Pour le vol qui se prépare, des mesures radicales ont été prises. Les ingénieurs ont tout bonnement supprimé deux longs morceaux de mousse qui protégeaient une série de câbles et de lignes de pressurisation. Mais cela ne suffira pas. La NASA s'attend à ce que d'autres fragments d'isolent se détachent du réservoir - sans entraîner de conséquences, selon ses prévisions ».

Наведемо переклад однієї з студенток:

« Задля польоту, який готується, радикальні заходи були вжиті. Інженери просто ліквідували два довгих уривка пінки, які захищали серію кабелів та трубопроводів надмірного тиску. Але цього недостатньо. НАСА чекає, що інші фрагменти ізоляції відірвуться від ресівера, без спричинення наслідків, за її передбаченнями ».

Отже, в першому реченні ми звертаємо увагу на вислів «радикальні заходи були вжиті». Тут треба перекласти “було вжито радикальних заходів”. Перекладач не захотів міняти порядок слів та скопіював оригінал: це становить одну стилістичну помилку = -0,2 пункти.

У другому реченні перекладач повинен пояснити, як він розуміє дієслово «ліквідувати». Оскільки «ліквідувати» означає «знищити», «покінчити з» то це дієслово тут треба замінити на «замінити» (пробачте за тавтологію!) . Це дорівнює ще -0,2 пункти. А от як перекладач здогадався, що «lignes de pressurisation» означає «трубопроводів надмірного тиску», тоді як майже в усіх словниках вони перекладаються як «лінії герметизації» – залишається загадковим явищем : + 0,2.

Трете речення помилкове тільки з точки зору граматики (теперішній час замість майбутнього). Це не впливає на зміст фрази, отже не є помилковим. Дійсно, краще було б перекласти: «Але це ще не все,»

А от останнє, четверте речення містить змістовну помилку. Про що йдеться у французькому тексті? Про те що НАСА робить все, щоб крім ізолюючої пінки вжити заходи по захисту головного резервуара (а

не ресивера, ще – 0,2 пункти!). Зміст цієї фрази перекручено у перекладі. Отже, викладач перекладу повинен зарахувати: -0,5 пункти, та запропонувати інший варіант: «НАСА передбачає, якщо інші шматки ізолюючого матеріала відірвуться від резервуара, це не спричинить ніяких наслідків».

У підсумку, переклад можна оцінити : $-0,2, -0,2, -0,5 = -0,9$ пунктів. Це дорівнює: $5-0,9 = 4,1$.

Типологія, яка була запропонована В.В.Сдобниковим, не є « истиной в последней инстанции » отже, вона може змінюватись. Але важливо те, що вона може бути реферативним підґрунтям для створення інших типологій перевірки якості перекладів, а без цього неможливо уявити собі кваліфіковану підготовку перекладачів.

Література

- 1. Гак В. Г.** Теория и практика перевода. Французский язык / В. Г. Гак, Б. Б. Григорьев. – М. : Интердиалект+, 2001. – 455 с.
- 2. Кириленко К. І.** Теорія і практика перекладу французької мови / К. І. Кириленко, В. І. Сухаревська. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 149 с.
- 3. Миньяр-Белоручев Р. К.** Курс устного перевода. Французский язык / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Московский лицей, 2000. – 144 с.
- 4. Максименко О. В.** Усний переклад. Теорія, вправи, тексти (французька мова) / О. В. Максименко. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 168 с.
- 5. Скворцов Г. П.** Учебник по устному последовательному переводу / Г. П. Скворцов. – Санкт-Петербург : Союз, 2000. – 158 с.
- 6. Гарбовский Н. К.** Теория перевода : учебник / Н. К. Гарбовский. – М. : Изд-во Московского ун-та, 2004. – 286 с.
- 7. Шевнин А. Б.** Эрратология. – Екатеринбург : Уральский гуманитарный институт, 2003. – 183 с.
- 8. Сдобников В. В.** Критерии оценки качества перевода и типология переводческих ошибок : сборник научных трудов НГЛУ. / В. В. Сдобников. – Вып. 8. – Нижний Новгород, 2007. – 175 с.
- 9. Вознюк М. Ю.** Офіційна – ділова кореспонденція та її переклад / М. Ю. Вознюк, О. С. Клименко, М. Є. Шабінський. – Луганськ : Вид-во СЛУ, 2006. – 120 с.
- 10. Вознюк М. Ю.** Контрактна документація та її переклад / М. Ю. Вознюк, О. С. Клименко. – Луганськ : Вид-во СЛУ, 2008. – 101 с.
- 11. Вознюк М. Ю.** Переклад текстів з науково-технічної тематики / М. Ю. Вознюк. – Луганськ : Вид-во СЛУ, 2010.
- 12. Федорова Л. О.** 15 уроків французької мови / Л. О. Федорова. – К. : Ленвіт, 1997. – 209 с.

Вознюк М.Ю. Критерії оцінювання перекладу.

У пропонованій статті йдеться про визначення критеріїв оцінювання якості перекладів на семінарських заняттях у ВНЗ. Надається аналіз різних типів помилок та їх оцінювання. Підкреслюється

важливість розробки системи оцінювання якості перекладу як основної, фундаментальної категорії перекладознавства.

Ключові слова: якість перекладу, система оцінювання, категорії перекладознавства.

Вознюк М.Ю. Критерии оценивания перевода.

В данной статье речь идет о критериях оценки качества переводов на семинарских занятиях в ВУЗах. Автор подчеркивает важность разработки этой проблемы переводоведения, которая находится на начальной стадии. Она, однако, оказывает большое влияние на качество самого перевода и является основополагающей в дидактике (преподавании) перевода.

Ключевые слова: качество перевода, система оценивания, категории переводоведения.

Voznyuk M.Yu. Peculiarities of the translation evaluation .

This article deals with peculiarities of the evaluation of translation quality on the practical lessons in the Universities. The author underlines the importance of the development of the translation problem which is on the beginning level. It influences on the quality of the translation and is the most important thing in the didactic (teaching) translation.

Key words : translation quality, evaluation system, categories of translation.

УДК 811.111'255.2:6

Гаражанкіна О.М.

**ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕМАТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ
СЛОВНИКА МАШИНОБУДУВАННЯ ТА ГІРНИЧОЇ СПРАВИ)**

Науково-технічному стилю притаманні: відсутність емоційного забарвлення, ясність, чіткість, стислість викладення матеріалу, об'єктивність, точність, логічна послідовність тощо. Науково-технічні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові труднощі та проблеми.

Лексичними труднощами науково-технічного перекладу є: багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового

відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів в науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики. Визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, абрєвіатур, такі "фальшиві друзі" перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо.

Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, є повне розуміння його перекладачем. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок в перекладі. Перекладач повинен детально вивчити ту галузь науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

Лексичні трансформації під час перекладу вживаються тоді, коли не можна підібрати повний еквівалент або лексичні одиниці під час перекладу змінюють не тільки зовнішню форму, але й набувають нового значення, відмінного від вихідних одиниць.

Об'єктом дослідження є лексичні трансформації при перекладі.

Предмет дослідження: закономірності використання лексичних трансформацій при перекладі текстів науково-технічної тематики з циклів машинобудування та гірництва.

Теорія перекладацьких трансформацій з'явилась в середині ХХ століття й викликала великий інтерес у лінгвістів. Серед вітчизняних дослідників, які займались розробкою питань, пов'язаних з положенням даної теорії, необхідно відмітити імена таких видатних вчених, як Я. І. Рецкер, В. Н. Комісаров, Л. С., Бархударов, А. Д. Швейцер, Т. Р. Левицька, А. М. Фітерман, А. В. Федоров і багато інших.

Перекладацькі лексичні трансформації - це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу.

На основі класифікацій І.Я. Рецкера, Л.С. Бархударова, В.Н. Комісарова, П. І. Копаньова, Т. Р. Левицької, А. М. Фітермана, В.І. Карабана та інших дослідників, можна здійснити спробу створення власної класифікації, розглядаючи кожний вид лексичної трансформації окремо:

1. Конкретизація значення слова

Лексичний елемент, як відомо, перекладається не окремо, сам по собі, в ізоляції від речення та тексту, де він вживається, а в сукупності

його контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик. Тільки так досягається точність та адекватність перекладу слів (в тому числі й термінів). Чим більше враховуються перекладачем всі характеристики слова, що перекладається, тим адекватнішим буде його переклад.

Однією з таких важливих характеристик є норми та традиції вживання слів у тій чи іншій сфері мовлення. Знання словникових відповідників є необхідною, але недостатньою умовою адекватного перекладу лексики. Переклад лексичних елементів не обов'язково передбачає тільки вибір словникових відповідників. Крім того важливим є вміння підібрати контекстуальні відповідники, що не завжди фіксуються у перекладних словниках.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традицій мовлення.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики [Карабан В. І. 2002, с. 300], наприклад:

The largest machine-building subsectors in terms of their employment *are engaged in* instrument-making and machine-tool construction. - Найбільші підсектори машинобудування, відносно до їх застосування, *займаються* виробленням приладів та верстатобудуванням.

In base configuration, the EC-1600 *comes* without an enclosure, the complete access to the table is allowed for very large workpieces. - В базовій конфігурації, модель EC-1600 *з'являється* без корпусу, повний доступ до столу забезпечується при обробці дуже крупних деталей.

2. Генералізація

Генералізацією, Л. С. Бархударов та В. Н. Комісаров, називають явищем протилежним до конкретизації, - заміну одиниці вихідної мови, яка має вужче значення, одиницею мови перекладу, з більш широким значенням.

А. Д. Швейцер для диференціації різних видів семантичних трансформацій користується традиційною схемою семантичних відносин в семасіології, де розрізняються гіпонімічні, гіперонімічні, метонімічні та метафоричні відносини [Швейцер 1988, с. 144]. Для позначення одного і того ж об'єкту можуть бути використані мовні одиниці вужчого, конкретного значення (гіпоніми), та одиниці більш широкого, абстрактного значення (гіпероніми). Трансформацію, в якій гіперонім замінюється гіпонімом, А. Д. Швейцер називає гіпонімічною, відповідним терміном для неї у Л. С. Бархударова та В. Н. Комісарова служить – «конкретизація». Трансформацію протилежного напрямку (від гіпоніма до гіпероніма), він називає гіперонімічною, а Л. С. Бархударов та В. Н. Комісаров – відповідно «генералізацією». Наприклад:

Workpiece sizes *run the gamut* from 305 x 914mm to 711 x 3048mm. - Розміри заготовок *можуть бути* від 305 x 914 мм до 711 x 3048 мм.

These features and capabilities *are normally found on* machines costing thousands more – and some aren't available anywhere else. - Такі функції та можливості зазвичай *характерні* для верстатів, які дорого коштують, - а деякі з них, взагалі ніде не знайти.

Трансформація генералізації звичайно використовується при перекладі загальнонародного та загальнонаукового (загальнотехнічного) шарів лексичного складу наукових і технічних текстів. Оскільки її застосування може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обачно, тільки у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних, або стилістичних норм мови перекладу.

3. Додавання слова

Розглядаючи цю трансформацію, ми повинні зробити наступне застереження. Як відомо, перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту, що перекладається.

Коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу. Як можна бачити, тут не йдеться про зміни смислу оригіналу через вилучення частини загального смислу оригіналу або додавання до загального смислу.

Отже, трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують в культурі мови перекладу [Карабан В. І. 2002, с. 308-309], наприклад:

Crushers are deployed *in drifts*. – Дробарки використовуються *при веденні горизонтальних розробок*.

These machines are flexible enough *for* high-torque, heavy-duty cutting as well as your finest high-speed machining operations. - Ці верстати є достатньо гнучкими, *щоб забезпечити* великий крутильний момент, тяжкі режими різання, а також виконання операцій високошвидкісної обробки з найвищою точністю.

The results: less chip clogging and double or triple tool life. - Результати: стружка менше забивається, а стійкість інструменту *зростає* в двічі або в тричі.

В наведених прикладах виділені курсивом слова відсутні в поверхневій структурі оригіналу, але їхній зміст імпліцитно присутній в тексті. Оскільки трансформація додавання зумовлена необхідністю дотримання норм мови перекладу, застосування цієї трансформації потребує належного знання мови перекладу та її норм.

4. Вилучення слова

Говорячи про цю трансформацію, слід зробити застереження, вірне й для лексичної трансформації додавання. Перекладач від себе, тобто довільно, не може вилучати нічого із змісту тексту, що перекладається. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої.

Для цього застосовується трансформація вилучення - виправдане з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного змісту тексту [Карабан В. І. 2002, с. 311-312]:

Large parts were *treated* and *machined* in a single setup. – Великі деталі *оброблялись* за один раз (вилучення одного з членів тавтологічної пари).

This is an apt remark *to make*. – Це є влучним зауваженням (вилучення означення).

Слід зазначити, що ця трансформація не є поширеною при перекладі науково-технічних текстів. Застосовуючи її, слід стежити за тим, щоб в перекладі не було зменшено обсяг оригінальної інформації.

5. Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови

Через різного роду лексичні та граматичні особливості мов оригіналу та перекладу та розбіжності у мовленнєвих нормах перекладачу доводиться застосовувати трансформацію заміни частини мови, коли, наприклад, іменник замінюється у перекладі на прикметник, а прикметник – на дієслово тощо. Така трансформація може застосовуватися до слів майже всіх частин мови, однак найчастіше це спостерігається у випадку таких частин мови, як іменник, дієслово, прикметник та прислівник [Карабан В. І. 2002, с. 312]:

Mechanical engineers also design machine components. - *Інженери-механіки* також проектують і розробляють деталі машин (заміна прикметника на іменник).

The results: less chip *clogging* and double or triple tool life. - Результати: стружка менше *забивається*, а стійкість інструменту зростає в двічі або в тричі (заміна іменника на дієслово).

The high-speed machining option for VLK vertical and horizontal machining centers provides a powerful tool *to reduce* cycle times and improve accuracy. - Функція високошвидкісної обробки для вертикальних та горизонтальних верстатів ВЛК забезпечує потужний інструмент для *скорочення* часу циклів та підвищення точності (заміна інфінітива на іменник).

Заміна слова вихідної мови однієї частини мови словом іншої частини мови цільової мови у процесі перекладу або набуття ним іншої морфологічної категорії – називається транспозицією. За повної транспозиції, окрім переходу слова внаслідок перекладу з однієї частини мови в іншу, відбуваються також лексико-семантичні та синтаксичні трансформації відповідних мовних одиниць. До неповної транспозиції

належить перехід слова з однієї морфологічної категорії до іншої в межах тієї самої частини мови [www.lib.ua-ru.net/diss/cont/354662.html].

6. Перестановка слова

Сутність трансформацій перестановки (її ще називають пермутацією) полягає в тому, що при перекладі лексичні елементи міняються місцями (тобто, змінюють позицію на протилежну), наприклад: control system – система управління / керування; numerically controlled machine – верстат з числовим програмним керуванням (ЧПК); explosion engine – двигун внутрішнього згорання; safety regulator valve – золотник регулятора безпеки; tool advance – подача інструменту; coal beneficiation – збагачення вугілля і т.ін.

Як правило, це має місце у випадку перекладу словосполучень або фраз. [Карабан В. І. 2002, с. 314]

Вибір серед цих основних прийомів лексичних трансформацій складає одне з основних професійних умінь перекладача. Велику роль при цьому грає робота зі словниками, оскільки часто існують відмінності їх інформаційного потенціалу. Крім цього, перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

Перекладачу слід зважати на лексико-граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні розходження між англійською та українською мовами, які вимагають під час перекладу перебудови синтаксичної структури речення або лексичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з граматикою, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні та граматичні зміни.

Література

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) - М.: «Междунар. отношения», 1975.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, Нова книга, 2002.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. – М.: ЭТС, 2001.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода - М.: ВШ, 1990.
5. Копанев П. И. Теория и практика письменного перевода / П. И. Копанев, Ф. Беер. – Минск : Высш. шк., 1986.
6. Реформатский А. А. Лингвистические вопросы перевода // Иностр. языки в шк. 1952.
7. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Валент, 2007. - 227с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты). – М., 1988.

Гаражанкіна О.М. Лексичні трансформації при перекладі текстів науково-технічної тематики (на матеріалі словника машинобудування та гірничої справи).

В пропонованій статті автор досліджує характерні риси науково-технічної літератури та вивчає основні труднощі її перекладу, а також наводить визначення поняття «лексичні трансформації при перекладі» і пропонує їх класифікацію на матеріалі словника машинобудування та гірничої справи).

Ключові слова: переклад науково-технічної літератури, лексичні трансформації, конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, заміна, перестановка.

Гаражанкина О.Н. Лексические трансформации при переводе текстов научно-технической тематики (на материале словаря машиностроения и горного дела).

В предлагаемой статье автор исследует характерные черты научно-технической литературы и изучает основные трудности ее перевода, а также приводит определение понятия «лексические трансформации при переводе» и предлагает их классификацию на материале словаря машиностроения и горного дела.

Ключевые слова: перевод научно-технической литературы, лексические трансформации, конкретизация, генерализация, добавление, извлечение, замена, перестановка.

Garaghankina O.M. Lexical transformations in translation of scientific and technical texts (on basis of machine building and mining cycles' vocabulary).

In the following article the author investigates the characteristic features of scientific and technical literature and studies the main difficulties of its translation; gives the definition of lexical transformations in translation and suggests its classification on basis of machine building and mining cycles' vocabulary.

Key words: translation of scientific and technical literature, lexical transformations, concretization, generalization, addition, omission, substitution, permutation.

УДК 811.112.2'373.72

Головня А.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ КУЛЬТУРНОГО
КОМПОНЕНТА ПОРІВНЯННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПРОЗОВИХ
ТВОРІВ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА**

Порівняння є елементом оцінної діяльності з одного боку, і універсальним способом переосмислення значення слів з іншого. Традиційно порівняння вважається найпростішим мовним засобом створення образності у художній літературі [4; 5; 6; 8]. Однак, на даному етапі розвитку лінгвістичної науки активно розглядається думку про те, що порівняння є одним із засобів пізнання світу, зокрема, його етнокультурної специфіки, поділяє ціла низка сучасних мовознавців [1; 2; 11]; сучасні лінгвістичні пошуки спрямовуються на вивчення мисленневих процесів і їхнього зв'язку з культурою, ментальністю, духовністю певного етнічного осередку [3; 7; 9]. За допомогою цього мовностилістичного засобу виражається національно-культурна специфіка ментальності й характеру будь-якого етносу. Саме така специфіка порівняння зумовлює його актуальність.

Оскільки кожна нація має своє уявлення про дійсність та навколишній світ, сприймаючи оточуюче середовище відмінно від інших націй, порівняння віддзеркалюють світ кожного етносу по-різному, відображаючи культурний компонент, притаманний певному народу. Художня проза класика світової літератури, видатного англійського письменника Редьярда Кіплінга, відзначається неповторністю, оскільки у ній перетинаються різні національно-культурні традиції, зокрема, західна (англійська) та східна (індійська). Тому метою даної статті є визначення лінгвостилістичних особливостей передачі культурного порівняння у прозі Р.Кіплінга при перекладі його творів.

У творчості Редьярда Кіплінга відбувається перехід від фактографічного освоєння конкретних життєвих ситуацій до символічного та міфопоетичного відтворення дійсності, простежується виразний шлях від реалій до міфу і символу з їхнім світоглядним універсалізмом. Порівняння як ніщо інше відображає авторський світогляд, його культуру та національний компонент.

Дослідження способів передачі порівняння з англійської на українську мову визначається вагомою роллю, яку оцінність відіграє в семантиці порівняння та сучасними вимогами до перекладів художньої прози, коли йдеться не лише про передачу змісту оригіналу, а й про оптимальне відтворення емоційно-експресивної оцінки, інформативності, образності вислову тощо.

Мова Редьярда Кіплінга відзначається образним характером. Цьому сприяє широке використання метафори та метонімії. Використовуючи їх, автор виражає основні поняття, що важливі для його картини світу. Будь-яке з цих особливостей має різні прояви, і лише при їхньому метафоричному зображенні є можливість передати нюанси, що у своїй сукупності становлять важливі поняття, закладені у свідомості певного національно-культурного угруповання.

Особливий інтерес становлять, так звані «образні порівняння», більшість з яких не співпадають в різних мовах. Те, що представники однієї культури виділяють і підкреслюють одні властивості тварин, а представники іншої культури – інші властивості, нерідко пояснюється «міфологічним контекстом»: властивості, якими наділені тварини в казках, міфах, легендах, билинах однієї культури закріплені в свідомості носіїв даної культури, і та або інша ознака згодом асоціюється з конкретною твариною.

Тому, до основних проблем перекладу стійких порівнянь відносяться наступні:

1. Приналежність порівнянь англійської і української мов до різних стилістичних пластів лексики;
2. Національна специфіка образу порівняння;
3. Різні асоціації, експресивність і оцінка, ув'язнені в образі порівняння;
4. Втрата фонетичних евфонічних засобів.

Образність є однією з найважливіших характеристик стійких порівнянь. Найменше проблем виникає з універсальними для української і англійської культур порівняннями. Але ця група є вельми нечисленною унаслідок значної розбіжності внутрішньоструктурних ознак англійської і української мов.

Найскладніше перекладати порівняння, що містять національно-специфічний образ, який може бути або 1) незнайомий культурі перекладу, або 2) інакше інтерпретуватися. Такі міжкультурні ускладнення вимагають особливого розгляду і вироблення спеціальної стратегії з подолання труднощів при перекладі.

До національно-специфічних відносяться, по-перше, порівняння, образи яких характеризуються яскраво-вираженим національним колоритом (*as cunning as Tabaqui, to dance like Mor the Peacock*), і, по-друге, порівняння, образи яких схожі на рівні плану виразу, але розрізняються по своєму змістовному наповненню і асоціаціям (*as scared as a rabbit, to work like a horse, as cross as a bear*).

What would the Jungle think if I, the Black Panther, curled myself up like Sahi the Porcupine, and howled? [15, с. 39].

Що подумали б Джунглі, як би я, чорна пантера, почала вихилятися, немов який-небудь Сагі, дикобраз, та ще й вила при цьому? [12, с. 35].

У випадку з реаліями проблема очевидна, і перекладач вибирає стратегію для її вирішення (калькує образ, вдається до описового перекладу або супроводжує реалію лінгвокультурологічним коментарем). Випадки ж, коли образи на рівні плану виразу співпадають, але володіють різним асоціативним і оцінним потенціалом, представляють найбільші труднощі, оскільки не ідентифікуються як проблемні.

Переклад вважається адекватним і еквівалентним, якщо перекладачеві вдається зберегти не тільки фактичну, але і експресивну, емоційну, оцінну інформацію, тобто передати як денотативне, так і конотативне значення слова або виразу.

Mowgli in the grass began to shake as though he had the fever [15, с. 317].

Мауглі сидячи у траві, затремтів, наче в лихоманці [12, с. 164].

При передачі оцінки та експресивності порівняння можна скористатися наступним алгоритмом: 1) Визначити, який з компонентів конотації виконує домінуючу функцію в тексті і виявити функцію порівняння в тексті (іронія, посилення, створення образності). 2) Відповідно до цієї функції і за допомогою засобів мови перекладача підібрати оптимальний для даної ситуації спосіб перекладу.

Переклад порівнянь залежить від ряду чинників, що визначають рішення перекладача у кожному конкретному випадку. При передачі порівняння враховується його тип (стійке, авторське або перетворене автором мовне порівняння) і стилістичні характеристики (образність, оцінка і експресія).

Умови і закономірності перекладу на українську мову багато в чому визначаються схожістю і відмінностями 1) у структурі і принципі побудови порівняльного обороту, 2) у емоційно-оцінних асоціаціях порівнянь в мові оригіналу і мові перекладу, 3) у соціально-культурних перевагах вживання. На переклад впливає як вузький контекст (на рівні пропозиції), так і ширший контекст (на рівні абзацу або навіть всього тексту твору).

Приклади перекладу порівнянь повним еквівалентом є скоріше винятком, ніж правилом в силу не тільки мовних, структурних особливостей мов, але і їх культурних, соціальних, оцінних відмінностей.

Як у англійській, так і в українській мові лев є уособленням сміливості і хоробрості (порівняємо: “powerful”, “impressive” or “brave” і «сильний», «могутній», «хоробрий»). Порівняння співпадають також на стилістичному рівні, будучи книжними. На цій підставі переклад можна вважати повним еквівалентом.

Якщо образні основи української та англійської мов різняться, перекладачі, як правило, використовують аналог для передачі інформаційного потенціалу порівняння:

Still ran Dingo – Yellow-Dog Dingo – hungrier and hungrier, grinning like a horse-collar [14, с. 60].

Бо за ним гнався та гнався Дінго, рудий пес Дінго все голодніший та голодніший, що роззявив пащу, схожу на темний порожній льох [13, с. 65].

В цьому прикладі перекладач не залишає авторське порівняння паші з сідлом, а застосовує аналог, порівнюючи пашу з темним льохом. Такий варіант є досить влучним, він експресивний та інформативний для українського реципієнта.

Наступний приклад демонструє нам застосування такого перекладацького прийому як опущення:

For he hopped like a cricket; like a pea in a saucepan or a new rubber ball on a nursery floor [14, с. 61].

Бо той скакав, мов суха горошина у горщику, мов новий гумовий м'ячик у дитячій кімнаті [13, с. 65].

В даному випадку перекладач опустив порівняння *he hopped like a cricket*. Насправді, переклавши це словосполучення еквівалентним *стрибав мов цвіркунчик*, перекладач не спотворив би зміст і не порушив образності тексту. Навпаки, таке порівняння дуже близьке українцям і носить експресивний характер. Тому, на нашу думку, в цій ситуації такий метод не є цілком виправданим.

З метою пояснення порівняння, котре не має в українській мові на еквіваленту ні аналогу та не може бути перекладено дослівно, перекладачу слід вдатися до описового перекладу:

Jungle-fashion, he slept out the rest of that night and all the next day, for his instincts, which never wholly slept, warned him there was nothing to fear [15, с. 320].

За звичаями Джунглів, Мауглі проспав решту ночі і весь наступний день; його інстинкт, що повністю ніколи не засинав, підказував, що в цій хаті нічого боятися [12, с. 167].

Такий переклад є влучним і чітко передає зміст англійського словосполучення.

Калькування як перекладацький прийом використовується тоді, коли образ порівняння зрозумілий носіям культури перекладу. Це стосується порівнянь, що містять в своєму складі терміни спорідненості, природні явища, а також міфологічні образи, знайомі обоим культурам.

The Butterfly's Wife looked at Balkis, and saw the most beautiful Queen's eyes shining like deep pools with starlight on them [14, с. 149].

Метелиха поглянула на Балкіс і побачила, що очі в красуні султаниці сяють, немов глибокі чисті озера, в яких відбиваються зорі [13, с. 43].

Використання калькування як прийому виправдано тоді, коли інформація, що передається порівнянням еквівалентна на семантичному, емоційному, стилістичному рівнях. Проте, як впливає з аналізу прикладів, перекладачі часто зловживають калькуванням, використовуючи його навіть тоді, коли воно недоречне в українському тексті: володіє іншим асоціативним потенціалом, пов'язано з приписуванням образу порівняння інших властивостей і якостей:

He could see the charcoal-burners huddled in a knot, old Buldeo's gun-barrel waving like a banana-leaf, to every point of the compass at once [15, с. 194].

Хлопчик бачив, як усі вуглярі збилися до купи, як рушниці старого Бульдео затремтіла мов банановий лист, і завертілася то в один, то в другий бік [12, с. 95].

В цьому випадку було б доречніше використати не калькування, а метод аналогу і ввести в текст перекладу порівняння з українським культурним компонентом, наприклад: *затремтіла мов кленовий лист*.

Розглянемо наступне порівняння, переклад якого призвів до спотворення експресивного значення висловлювання.

He did this, Best Beloved, to show that his heart was as white as the birch-bark and that he meant no harm [14, с. 82].

Цим він хотів сказати, серденько моє, що в душі у нього немає нічого лихого і що серце його чисте, як біла березова кора [13, с. 105].

Порівнюючи серце з білою корою берези, автор твору хотів підкреслити його невинність та чистоту. Проте для українського читача таке порівняння не є експресивним і викликає відчуття чужорідності. Адже концепт берези ми використовуємо для позначення стрункості. тому, в цьому випадку доречніше було б використати такі порівняння як *чистий мов слюза, кришталь, невинний мов усмішка немовляти* тощо.

I must if you insist on looking like a sun-flower against a tarred fence [14, с. 39].

Та, мабуть, доведеться, якщо ти й далі скидатимешся на соняшник під почорнілим тином [13, с. 30].

У вищезазначеному порівнянні перекладач також зберіг авторське порівняння, проте, це не призвело до спотворення образності, оскільки соняшник під тином присутній асоціативній картині українського читача.

Важливою закономірністю при використанні калькування є не тільки наявність відповідного образу в мові перекладу. В процесі аналізу прикладів були виявлені випадки, коли українська мова не володіла необхідним порівнянням, але калькування органічно вписувалося в український текст, не викликаючи відчуття чужорідності і неприйнятності. Такі випадки стосуються, перш за все, тих понять, які близькі або схожі в обох культурах.

В наступному прикладі перекладачу, нажаль, не вдалося передати образ таким чином, щоб у читача не виникало відчуття чужорідності:

You show up in this dark place like a mustard-plaster on a sack of coals [14, с. 38].

Але тебе в цьому місці видно, як жовтий гірчичник на спині вугляра [13, с. 28].

You show up in this dark place like a bar of soap in a coal-scuttle [14, с. 38].

Адже тебе в цьому місці видно, як брусок мила у відерці з вугіллями [13, с. 28].

І хоча поняття *мило* та *вугілля* є рідними в українській мові, проте вживання цих лексем разом у порівнянні викликає відчуття неприйнятності. Таки порівняння не є емоційно-експресивним в українській мові. Загалом, такі авторські порівняння становлять великі труднощі для перекладача, проте, вдаватися до калькування в такому разі, слід дуже обережно. Адже, в першу чергу потрібно передати саме емоційність та експресивність образу. В даному випадку можливе перетворення авторського порівняння. Можливо, було б доречніше, якби перекладач переклав своїм порівнянням, яке б не лише передало початковий образ, але й було б близьким для української культури. Наприклад: *видно, як червоний мак посеред степу* тощо.

Використання аналога при перекладі характерний для таких порівнянь, образна основа яких відрізняється в англійській і українській мовах. Такий спосіб перекладу продуктивний в тих випадках, коли початковий образ не здатний викликати у читача тих асоціацій, які виникають у англомовного читача, і вимагає заміни з об'єктивних причин.

Отже, ефективність передачі порівняння як інформаційно насиченої одиниці залежить від того, якою мірою переклад зберігає закладену в початковому тексті інформацію: 1) об'єктивну, або наочно-логічну, таку, що відображає якийсь фрагмент реальної дійсності; 2) експресивну, емоційну і естетичну (здатність порівняння викликати у читача певні відчуття і емоції через яскраву образність, що лежить в основі порівняння), 3) стилістичну (співвіднесення порівняння до того або іншого функціонального стилю або підстилю).

Література

- 1. Бельчиков Ю. А.** О культурном коннотативном компоненте лексики // Язык: система и функционирование: Сб. науч. тр. – М.: Наука, 1988. – С. 3–5. – Режим доступу: <http://teneta.rinet.ru/rus/be/belchikovocultnconnot.htm>. – Заголовок з екрану.
- 2. Брюховская Л. Г.** Язык – как носитель этнокультурных норм. // Межкультурные коммуникации в когнитивном аспекте: V Житниковские чтения: Всерос. науч. конф. – Челябинск: Челябинский гос. ун-т, 2001. – С. 200–203.
- 3. Воркачев С. Г.** Культурный концепт и значение // Труды Кубанского гос. технолог. ун-та. Сер. Гуманитарные науки. – Краснодар, 2003. – Т. 17, Вып. 2. – С. 268–276.
- 4. Кирсанова Н. П.** Сравнение как основа номинации в современном немецком языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. - СПб. : Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена, 1997. - 16 с.
- 5. М'яснянкiна Л. В.** Порiвняння в системi образних засобiв мови. – Режим доступу: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/movazmi/body/visnyk23/Statti_Miasniankina.htm. – Заголовок з екрану.
- 6. Новикова Е. В.** Эталоны сравнения в немецкой языковой картине мира : автореф. дис. ... канд. филол. наук. - Омск, 2006. — 23 с.
- 7. Назарова И. В.** Типология компаративных единиц

в когнитивном аспекте (на матеріалі російського і французького мов) : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.19. — Воронеж, 2000. - 234 с. **8. Павлюк Т. П.** Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті. Режим доступу: — <http://intkonf.org/pavlyuk-tp-logichni-ta-obrazni-porivnyannya-u-suchasnomu-poetichnomu-teksti>. — Заголовок з екрану. **9. Попова З. Д., Стернин И. А.** Язык и национальная картина мира. — Воронеж, 2002. - 59 с. **10. Прокопчук Л. В.** Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : дис...кандидата філол. наук : 10.02.01 / Прокопчук Леся Василівна. - Вінниця, 2000. - 197 с. **11. Самосудова Г. Г.** Художественный текст – субъективный образ объективного мира // Концептуальная картина мира и интерпретативное поле текста с позиций лингвистики, журналистики и коммуникативистики: Сб. матер. – Барнаул: Изд-во АлтГТУ, 2000. – С. 122–129. **12. Кіплінг** Редьярд. Мауглі. / Джозеф Редьярд Кіплінг; [пер. з англ. В.Й. Прокопчук та інш]. – К.: Веселка, 1979. – 272 с. – (Наші джерела). **13. Кіплінг** Редьярд. Як і чому: Казки. для мол. шкіл. віку./ Джозеф Редьярд Кіплінг; [пер. з англ. Л.Т. Солонька]. – К.: Веселка, 1984. – 128 с. – (Наші джерела). **14. Kipling** Rudyard. Just So Stories. / Joseph Rudyard Kipling – N.Y.: Penguin Books, 1994. – 160 p. **15. Kipling** Rudyard. The Jungle Books. / Joseph Rudyard Kipling – N.Y.: Penguin Books, 1994. – 335 p.

Головня А.В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга.

У даній статті розглядаються проблеми перекладу порівняння як засобу передачі етнокультурних особливостей і національної ментальності двох народів.

Ключові слова: порівняння, переклад, культура, культурні особливості, інтерпретація.

Головня А.В. Особенности передачи культурного компонента сравнения при переводе прозы Редьярда Киплинга.

В данной статье рассматриваются проблемы перевода сравнения как средства передачи этнокультурных особенностей и национальной ментальности двух народов.

Ключевые слова: сравнение, перевод, культура, культурные особенности, интерпретация.

Golovnia A.V. The peculiarities of the rendering of the cultural component of the comparison while translating the prose of Rudyard Kipling.

In the article there are discussed the problems of translation of the comparison as the means of rendering of the ethnocultural peculiarities and national mentality of two nations.

Key words: comparison, translation, culture, cultural peculiarities, interpretation.

УДК 811.111:340.113.1

Дорда С.В.

МОВА ПРАВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

Особливості взаємозв'язку мови та права з давніх пір цікавлять як мовознавців, так і правознавців. Розвиток нових засобів комунікації, становлення процесу правової інтеграції та гармонізації у країнах Європейського Союзу, процес адаптації законодавства України до вимог Європейського законодавства є тими факторами, що привертають значну увагу до питань міжмовної комунікації у сфері права за кордоном та в Україні. Все це дає підстави говорити про те, що юридичний переклад є одним з аспектів взаємовідносин між сферами права та лінгвістики. Науковців і практиків цікавить вивчення методології та техніки перекладу юридичних текстів інших правових систем [1; 2; 3; 4; 5].

Перш за все розглянемо особливості мови права на прикладі української та англійської мов. Мова права є не лише знаковою системою, але й невід'ємною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями. Тому слушним вбачається твердження про те, що особливості мови права зумовлені особливостями самого права. Цілком очевидно, що права без мови немає і бути не може, а мові притаманні свої особливості і навіть закони, які і з'ясовують мовознавці. Так само очевидно, що право здійснює значний вплив на мову, формує мову права в межах правової системи, концепції, доктрини тощо. Досить вагомий вплив на мову права має така особливість права, як високий ступінь абстракції юридичних понять. На противагу спеціальним галузям, наприклад, техніки, де терміни позначають конкретні предмети і можуть бути зображені навіть графічно, що дозволяє достатньо легко визначити зміст поняття та співвіднести поняття з його мовним позначенням, мова права виражає абстрактні поняття та зв'язок між ними.

Юридичне функціонування мови – особливе середовище, в якому існують свої внутрішні закономірності, що склалися у правотворчих і правозастосувальних процесах, закріплені у спеціальних законодавчих актах чи прийняті в юридичній практиці. Воно визначається рядом факторів як лінгвістичного (внутрішні тенденції розвитку системи в синхронному і діахронному плані, економії мовленнєвих засобів), так і

екстралінгвістичного порядку (причинами соціального, політичного, ідеологічного характеру тощо).

А.С. Піголкін характеризує мову права як мову офіційного документа, що виражає волю колективу, суспільства, має державно-владний характер і чітко визначену офіційну форму [6, с. 7].

Мова права – це функціональний різновид літературної мови з характерними лінгвостилістичними та структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [7, с. 156].

Мові права в цілому властиві такі ознаки: офіційність; повнота; раціональна стислість; системність; логічність; об'єктивність; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язально – інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо [8, с. 61].

Будучи складною поліфункціональною підсистемою літературної мови, мова права виконує низку функцій, серед яких Н.В. Артикуца визначає наступні базові (загальномовні) і специфічні функції:

- 1) номінативна (називання правових реалій і понять);
- 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом);
- 3) аксіологічна (правової та морально-етичної оцінки);
- 4) комунікативна (правового спілкування);
- 5) регульовально-волюнтативна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість);
- 6) культурноносна (збереження й передача правового знання та правової культури);
- 7) естетична (мовностилістична довершеність тексту закону як еталон для усіх юридичних документів) [7, с. 157].

Актуалізація певного набору базових і специфічних функцій на мовленнєвому рівні залежить від мети і призначення, змісту і форми, жанру і стильової належності юридичного тексту.

Серед юристів та лінгвістів поширені погляди про те, що мова права є видом офіційно-ділового стилю. Офіційно-діловий стиль можна охарактеризувати як сукупність мовних засобів, що задовольняють сферу офіційно-ділових стосунків, яка виникає між органами влади і населенням, між установами, організаціями, між установами та приватними особами, між членами суспільства в різних сферах їх правової та господарської діяльності.

Офіційно-діловий стиль характеризується наступними ознаками: офіційність; консервативність; нейтральність; безособовість; об'єктивність; документальність; точність та ясність (зрозумілість) викладу; логічність і аргументованість; лаконічність; достовірність; доречність. Зупинимось на деяких з них.

Консервативний характер. Цей стиль майже не відгукується на нове у розвитку мови, з усіх стилів мови він найменше піддається змінам. По-перше, усталені конструкції приводять до однакової, усталеної реакції на них, до однакового розуміння і тлумачення текстів, що досить важливо для суспільного життя. По-друге, зміна конструкцій, засобів, уведення нового призводить і до їх різного трактування, що особливо небажано для цього стилю. По-третє, така консервативність уможливорює стандартизацію документів.

Точність та ясність (зрозумілість) викладу. Вони базуються на правильному доборі слів та словосполучень, граничній точності формулювань, значній чіткості висловлюваної думки. Тобто ясність забезпечується точним добором потрібного слова, правильним використанням його в контексті. Зрозумілим має бути кожне окреме слово тексту, кожний зворот.

Проте в мові права використовуються специфічні мовні засоби, обмежити які рамками лише офіційно-ділового призначення неможливо. Маючи широку й відкриту сферу побутування, мова права характеризується функціонально-стильовою та жанрово-стильовою неоднорідністю.

Значну частину юридичної лексики в англійській мові складають юридичні терміни, які є однозначними та більшість яких перекладається українською мовою за допомогою словосполучень та описово, наприклад: *cojuror* – особа, яка підтверджує під присягою те, в чому присягнувся інший.

Розповсюдженням є вживання в англійській мові права особливих ідіоматичних виразів і фразеологічних одиниць, які зовсім або майже не використовуються у загальнолітературній мові, наприклад: *Richard Roe* – відповідач у судовому процесі, справжнє ім'я якого невідоме або не розкривається; "*Miranda*" ("*Miranda rights*") – права, які має затриманий за підозрою у скоєнні злочину і включають в себе право мовчати, право на допомогу адвоката і присутність адвоката під час допиту.

Англійській мові права притаманні певні стилістичні відмінності від загальнолітературних норм:

- поширені еліптичні конструкції, особливо у типових документах, форма і зміст яких змінюються незначною мірою (зведення, повідомлення, рішення, висновки тощо);
- поширені звороти офіційно канцелярського стилю в документах загально- або адміністративно-господарської тематики;
- суворо регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів спеціальної термінології в певних юридичних документах;
- складні речення, які містять не одне складносурядне або складнопірядне речення.

Прикладом останньої характеристики може стати уривок діючого в Англії закону про заповіт:

"No will shall be valid unless:

- a) *it is in writing, and signed by the testator or some other person in his presence and by his direction; and*
- b) *it appears that the testator intended by his signature to give effect to the will; and*
- c) *the signature is made or acknowledged by the testator in the presence of two or more witnesses present at the same time; and*
- d) *each witness either –*
 - I) *attests and signs the will; or*
 - II) *acknowledges his signature in the presence of the testator (but not necessarily in the presence of any other witness), but no form of attestation shall be necessary” [9, с. 36].*

Розповсюдженням є вживання латинських слів і виразів у англійськомовних юридичних текстах усіх видів – від законодавчого акту до контракту та листів:

The claim for breach of contract fails *inter alia* to state facts sufficient to constitute a cause of action, is uncertain as to what contract plaintiffs are suing on, and is uncertain in that it cannot be determined whether the contract sued on is written, oral or implied by conduct.

The complaint alleges breach of contract as follows:” At all times herein mentioned, plaintiffs were a part [*sic*] to the Construction Contract, as well as intended beneficiaries to each subcontract for the construction of the house. In light of the facts set out above, defendants, and each of them, have breached the Construction Contract.” .

On its face, the claim alleges only that defendants “breached the Construction Contract”. But LongCo is not a party to the Construction Contract. Therefore LongCo cannot be liable for its breach. See *e.g.* GSI Enterprises, Inc. v. Warner (1993) ” [9, с. 35].

Характерним для англійськомовних юридичних текстів є вживання слів та виразів давньо- та середньоанглійської мови, особливо складних слів, які загалом більше не вживаються в сучасній англійській мові (*thereto; thereon; thereof; therewith; therefore; therein; hereafter; aforesaid; whereby*), а також слів та виразів, які походять з французької мови, наприклад: *replevin* – позов про повернення володіння рухомою річчю.

Поширеним є вживання формальних та церемоніальних слів та виразів: *I do solemnly swear; Your Honour; May it please the court.*

Говорячи про українську мову права, слід зазначити, що порівняно з англійською в ній міститься набагато менше запозичень та складних конструкцій. Крім того, на відміну від англійської мови права, українській мові права не властиве вживання значної кількості формальних і церемоніальних слів та виразів, однак не можна повністю заперечити їх існування. Церемоніальний жанр представлений переважно в усній публічній мові та послуговується усталеними зворотами, наприклад: *Дозвольте..., З нагоди..., Ваша честь.*

Оскільки юриспруденція має безпосереднє відношення до соціально-політичних та культурних особливостей держави, юридичний

переклад являє собою надзвичайно складне завдання. Для забезпечення адекватного перекладу юридичних текстів, мова перекладу повинна бути особливо точною, достовірною та недвозначною.

Однією з проблем, що потребують детального вивчення в теорії перекладу, залишається проблема вибору адекватного відповідника у процесі перекладу юридичних текстів однієї мови іншою. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, процедура зводиться до його звичайної підстановки, проте за його відсутності – до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. Це такі фактори, як референційне та денотативне значення потенційних відповідників; їх стилістична належність; контекстуальне оточення; мовні норми; сполучуваність слів тощо [2].

Окрім того, слід враховувати у процесі перекладу юридичного тексту, зокрема тексту нормативно-правового акта, можливість виникнення різних за рівнем складності ситуацій, пов'язаних із пошуком відповідників правових термінів у мовах двох правових систем. Узагальнюючи, такі ситуації можна розбити на чотири основні групи:

1. Термін, що потребує перекладу, позначає правовий інститут, що є аналогічним правовому інституту в правовій системі, мовою якої здійснюється переклад. При цьому зазначені інститути мають однакове нормативне врегулювання.
2. Термін, що потребує перекладу, позначає аналогічний правовий інститут, який має інше правове врегулювання.
3. Відповідний правовий інститут, що позначений терміном, який потребує перекладу, існує в одній правовій системі, але вже не існує в іншій.
4. Відповідний правовий інститут існує в одній правовій системі і не є властивим іншій [5].

Крім пошуку еквівалентних відповідників, основними прийомами юридичного перекладу можна назвати наступні:

- прийом опису – переклад, наприклад, слова за допомогою поширеного пояснення його значення: *demisable* – який може бути відданий в оренду або переданий у спадщину; *accreditee* – особа, в присутності якої здійснюється акредитування.

- транскодування – передача звукової та/або графічної форми слова вихідної мови засобами абетки мови перекладу. Слово *acquirer* можна передати як “еквайер”. В юридичному контексті це слово означає „банк або компанію, що здійснюють весь спектр операцій по взаємодії з точками обслуговування карток, які складаються з терміналів у торгово-сервісній мережі і банкоматів”.

- калькування (дослівний переклад або буквальный переклад): *manpower* - людські ресурси;

- перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватного передавання їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність з точки зору значення і контексту [4].

Слід зазначити, що дані прийоми треба застосовувати лише пересвідчившись, що в мові перекладу дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники і неможливо використати інші прийоми перекладу.

Не слід забувати під час перекладу юридичних текстів про національну варіативність термінів, тобто наявність різних термінів у американському, британському та інших варіантах англійської мови, що позначають одне і те ж явище, поняття, процес тощо, або, навпаки, наявність одного терміна у цих варіантах англійської мови на позначення різних понять: статут юридичної особи (компанії, товариства) – *articles of association* (у Великій Британії), *bylaws* (у США).

Під час перекладу слід також враховувати національні особливості написання чисел та математичних знаків в різних країнах. Так, пробіл відокремлює групи цифр у Франції, наприклад, 345 499; в Німеччині та Австрії відокремлюються крапкою – 345.499; у США, Великобританії, Японії відокремлюються комою – 3,000,000. Відповідно, що помилка у прочитанні такого символу може коштувати компанії чи іншій юридичній або фізичній особі велику суму грошей при перекладі документів.

Перекладаючи юридичні тексти треба брати до уваги і той факт, що велика кількість загальноживаних слів в юридичних текстах може мати термінологічне значення. Наприклад, слово *nuisance* (досада, прикрість, неприємність) в юридичному контексті буде мати значення „втручання в чиєсь користування землею”; слово *consideration* (міркування, підстава) – в юридичному документі означатиме „компенсація, винагорода, зустрічне задоволення”.

Наприкінці можна сказати, що юридичний переклад не дозволяє жодної можливості альтернативного тлумачення, інваріантності чи невизначеності. Одна із особливостей права – це його нематеріальність. Якщо, наприклад, в механіці будь-який термін можна описати за допомогою характеристик або зобразити графічно, то в юридичній сфері мова йде про абстрактні поняття та їхній взаємозв'язок. Тут все починається з мови і закінчується нею: концепція, теорія, доказ, результат складаються із слів і описуються словами. Від правильності перекладу може залежати доля великого контракту, результат судового розгляду, фундамент міждержавних відносин.

Література

- 1. Алимов В. В.** Юридический перевод: Практический курс. Английский язык / В. В. Алимов. – изд. 3, стереот. – 2005. – 160 с. **2. Вагапов А. С.** Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов [Электронный ресурс] / А.С. Вагапов. – Режим доступа: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml. **3. Гамзатов М. Г.** Техника и специфика юридического перевода / М.Г. Гамзатов. – СПб., 2004. – 182 с. **4. Карабан В. І.** Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с. **5. Хворостянкіна А.** Дефініції у законодавчих текстах: питання теорії [Електронний ресурс] / Хворостянкіна А. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/6669/> **6. Язык закона** /под ред. А.С. Пиголкина. – М.: Юрид. лит., 1990. – С. 7-10. **7. Артикуца Н. В.** Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України / Н.В. Артикуца //Зб. матеріалів наук.- практ. конф. – С. 155-158. **8. Правнича лінгвістика:** навч. посіб. /Г.П. Проценко, Л.М. Шестопалова, О.Ф. Прохоренко [та ін.] за заг. ред. С.М. Гусарові. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2010. – 312 с. **9. Powell R.** Law Today / R. Powell. – Longman, 2007. –128 p.

Дорда С.В. Мова права та особливості її перекладу.

В статті розглядаються характерні риси мови права на прикладі української та англійської мов. Приділяється увага особливостям юридичного перекладу.

Ключові слова: мова права, поліфункціональна підсистема, базові та специфічні функції, прийоми юридичного перекладу.

Дорда С.В. Язык права и особенности его перевода.

В статье рассматриваются характерные черты языка права на примере украинского и английского языков. Уделяется внимание особенностям юридического перевода.

Ключевые слова: язык права, полифункциональная подсистема, основные и специфические функции, способы юридического перевода.

Dorda S.V. The Language of Law and Peculiarities of its Translation.

The article deals with the study of the peculiarities of Ukrainian and English language of law. The attention is paid to the characteristic features of legal translation.

Key words: language of law, polyfunctional subsystem, basic and specific functions, ways of legal translation.

УДК 81'25

Mykhailenko O.O.

TRANSLATION TECHNIQUES AS A TERMINOLOGY PROBLEM

Description of the translation process is one of the major tasks of the translation theory. It concentrates on the internal process and mechanisms of the activities of the translator's mind [6, p. 47]. Translation is a rather individual matter brinking on art and almost in any case requiring unique and unprecedented decisions. And yet even in translation of poetry, which undoubtedly demands the most individual approach, a translator is bound to use a more or less standard set of devices which helps to convey the ideas of the source text in the best possible way and, generally speaking, makes it possible to translate [4, p.90]. In translation theory this set of devices is known as translation techniques or operations performed by the translator in the process of rendering a source-language text by means of an equivalent target-language text. But still a more widely used term for these operations in the national translation studies is translation transformations, a more exact term being transformation operations while foreign translation theorists mostly use the term "translation techniques".

However, there is some disagreement among the translation scholars about translation techniques – not only terminological but also conceptual. There is even a lack of consensus as to what name to give to call the categories, different labels are used (procedures, techniques, strategies) and sometimes they are confused with other concepts [5, p.499]. So the *aim* of this article is to provide a brief overview of the most serious terminological and conceptual confusions as for translation techniques, distinguishing between a method, a strategy and a technique of translation.

It is an established fact in Translation Studies that if a dozen translators tackle the same poem, they will produce a dozen different versions [1, p.35].

Terminological diversity and the overlapping of terms make it difficult to use these terms and to be understood. The same concept is expressed with different names and the classifications vary, covering different areas of problems. The category of a translation technique itself is given different names – translation procedure, translation strategy, translation method, etc.

This confusion was established by J. Vinay and J. Darbelnet's pioneer proposal, when they presented the procedures as a description of the ways open to the translator in the translation process [5, p.506]. Nevertheless, the procedures do not refer to the process followed by the translator, but to the final result. The confusion has persisted and translation techniques have been confused with other translation categories: method and strategies.

In the authors' opinion [5], a distinction should be also made between a translation method that is part of the process, a global choice that affects the whole translation, and translation techniques that describe the result and affect smaller sections of the translation.

The use of the term *procedures* by the famous French linguists J. Vinay and J. Darbelnet created confusion with another category related to the process – translation strategies. Procedures are related to the distinction between declarative knowledge (*what you know*) and procedural or operative knowledge (*know-how*). Procedures are an important part of procedural knowledge, they are related to knowing how to do something, the ability to organise actions to reach a specific goal. Procedures include the use of simple techniques and skills, as well as expert use of strategies. Strategies are an essential element in problem solving. Therefore, in relation to solving translation problems, the authors [5, p.507] think a distinction should be made between techniques and strategies. Techniques describe the result obtained and can be used to classify different types of translation solutions. Strategies are related to the mechanisms used by translators throughout the whole translation process to find a solution to the problems they find. The *technical procedures* (the name itself is ambiguous) affect the results and not the process, so they should be distinguished from strategies and called translation techniques.

The authors [5] also suggest distinguishing between a method, a strategy and a technique of translation stating that they are different categories and this is quite logical.

Translation method refers to the way a particular translation process is carried out in terms of the translator's objective, i.e. a global option that affects the whole text. The translation method affects the way microunits of the text are translated – the translation techniques. Thus, one should distinguish between the method chosen by the translator, e.g. literal or adaptation that affects the whole text, and the translation techniques, e.g. literal translation or adaptation that affect microunits of the text [5, p.507].

Whatever method is chosen, the translator may encounter problems in the translation process, either because of a particularly difficult unit, or because there may be a gap in the translator's knowledge or skills. This is when translation strategies are activated. Strategies are the procedures used by the translator to solve problems that emerge when carrying out the translation process with a particular objective in mind [5, p.508].

According to L. Venuti, strategies of translation involve the basic task of choosing the foreign text to be translated and developing a method to translate it. Both of these tasks are determined by various factors: cultural, economic, and political. Strategies in producing translations inevitably emerge in response to domestic cultural situations. But some are deliberately domesticating in their handling of the foreign text, while others can be described as foreignising, motivated by an impulse to preserve linguistic and cultural differences by deviating from prevailing domestic values [7, p.240].

In everyday English the noun *strategy* is considered to be a lexical unit of fuzzy semantics meaning *a planned series of actions for achieving something; skillful planning in general* [3, p.1640]; *a plan of action designed to achieve a long-term or overall aim* [2]. Due to this the term *translation strategy* has no clear definition and no clear features. What is known for sure is that a translation strategy can be correct or incorrect. And if a translator chooses an incorrect strategy the translation will be poor.

Translators use strategies for comprehension (e.g. distinguish main and secondary ideas, establish conceptual relationships, search for information) and for reformulation (e.g. paraphrase, retranslate, say out loud, avoid words that are close to the original). Because strategies play an essential role in problem solving, they are a central part of translation competence [5, p.508].

Strategies open the way to finding a suitable solution for a translation unit. The solution will be materialized by using a particular technique. Therefore, strategies and techniques occupy different places in problem solving: strategies are part of the process, techniques affect the result. However, some mechanisms may function both as strategies and as techniques. For example, paraphrasing can be used to solve problems in the process (this can be a reformulation strategy) and it can be an amplification technique used in a translated text (a cultural item paraphrased to make it intelligible to target text readers). This does not mean that paraphrasing as a strategy will necessarily lead to using an amplification technique. The result may be a discursive creation, an equivalent established expression, an adaptation, etc. [5, p.509].

The authors [5] also present a dynamic and functional approach to translation techniques. In their opinion, most studies of translation techniques do not seem to fit in with the dynamic nature of translation equivalence. If one is to preserve the dynamic dimension of translation, a clear distinction should be made between the definition of a technique and its evaluation in context. A technique is the result of a choice made by a translator, its validity will depend on various questions related to the context, the purpose of the translation, audience expectations, etc. If a technique is evaluated out of context as justified, unjustified or erroneous, this denies the functional and dynamic nature of translation. A technique can only be judged meaningfully when it is evaluated within a particular context. Therefore, the authors [5] do not consider it makes sense to evaluate a technique by using different terminology.

According to [5], translation techniques are not good or bad in themselves, they are used functionally and dynamically in terms of: 1) the genre of the text; 2) the type of translation (technical, literary, etc.); 3) the mode of translation (written translation, sight translation, consecutive interpreting, etc.); 4) the purpose of the translation and the characteristics of the translation audience; 5) the method chosen (interpretative-communicative, etc.).

So, following the authors [5], translation techniques can be defined as procedures to analyse and classify how translation equivalence works. They

have five basic characteristics: 1) they affect the result of the translation; 2) they are classified by comparison with the original; 3) they affect microunits of text; 4) they are by nature discursive and contextual; 5) they are functional.

Thus, having considered in this overview article various views on a translation technique as one of the important theoretical universals, it is possible to draw a conclusion that the modern translation studies still lacks coordination in defining its basic categories and needs terminology unification. Since the translation theory develops dynamically, its terms are to be précised what needs cooperative work of world translation theorists.

Reference Literature

- 1. Bassnett S.** Translation Studies. – S. Bassnett. – London, New York: Routledge, 2002. – 176 p.
- 2. Lingvo x3.** Electronic Dictionary. – www.lingvo.ua.
- 3. Longman Dictionary** of Contemporary English. – Edinburgh: Pearson Education Ltd, 2003. – 1950 p.
- 4. Miram G.** Basic Translation / G.Miram. – Kyiv: Nika-Center, 2005. – 280 p.
- 5. Molina L., Hurtado A.** Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach /L. Molina, A.Hurtado // Meta: Translators' Journal. – 2002. – N.4. – Vol. 47. – P. 498-512.
- 6. Olikova M.O.** Theory and Practice of Translation / M.O.Olikova. – Lutsk: Vezha, 2000. – 170 p.
- 7. Venuti L.** Strategies of Translation / L. Venuti // Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Edited by Mona Baker. – London, New York, 2001. – P.240-244.

Михайленко О.О. Прийом перекладу як термінологічна проблема.

У статті представлено стислий огляд найсерйозніших термінологічних та концептуальних розбіжностей у визначенні прийому перекладу, з розмежуванням понять метода перекладу та стратегії перекладу.

Ключові слова: прийом перекладу, метод перекладу, стратегія перекладу.

Михайленко Е.А. Прием перевода как терминологическая проблема.

В статье представлен краткий обзор наиболее серьезных терминологических и концептуальных разногласий на определение приема перевода, с разграничением понятий метода перевода и стратегии перевода.

Ключевые слова: прием перевода, метод перевода, стратегия перевода.

Mykhailenko O.O. Translation Techniques as a Terminology Problem.

The article presents a brief overview of the most serious terminological and conceptual confusions as for translation techniques, distinguishing between a method, a strategy and a technique of translation.

Key words: translation technique, translation method, translation strategy.

УДК 81'255.4:821.111 КЕРПОЛЛІ

Klymenko O.S., Klymova N.I., Ptushkina N.V.

**WAYS OF HOMONYMIC PUNS INTERPRETATION ON THE
EXAMPLES OF L. CARROLL'S TALES**

Problem definition in general and in the context of its connection with scientific tasks. This article is devoted to the analysis of pun phenomenon and its types. Most attention is paid to homonymic puns which are abundant in L. Carroll's tales about Alice and ways of their interpretation. Successful rendering of puns is an actual problem of Theory of Translation. This kind of wordplay analysis and its translation ways identification help to widen the potential opportunities of interpretation. Furthermore, finding keys to the proper pun translation may refute the widely-spread opinion that humour of one culture cannot be fully comprehended by representatives of another one. Such jokes are standard rhetorical or poetic devices in literature of many languages. Pun as a figure of speech emphasizes an idea, allows to express it in a felicitous, "capacious" and simultaneously short form, which adds special vividness, emotionality and effectiveness to speech and strengthens its expressive qualities. As a stylistic device it allows to realize all inexhaustible opportunities and richness of the word in a text in the form of a game, and to use a wide spectrum of other stylistic devices as well (for example, hyperbole, zeugma, occasionalism).

The topic chosen for this investigation is actual from the point of studying pun as a stylistic device widely used in various literary genres as a method of creating humorous or rhetoric effect. The necessity of rendering pun in translation or interpretation of literary texts arouses special interest as this language phenomenon is often referred to as 'untranslatable'. The descriptive translation of play on words is not supposed to be the proper one, therefore the problem of pun 'untranslatability' needs solving.

In the article there has been made an attempt to analyze the phenomenon of pun and its types and to translate examples of homonymic puns from the two books by Lewis Carroll about Alice.

Analysis of the last investigations from the publications in which solving of this problem was started and on which the author's research is based. Pun phenomenon and its translation problem were investigated by such prominent linguists as V. Vinogradov, A. Shcherbina, A. Morokhovsky, N. Gal, N. Lubimov, A. Fyodorov, N. Demurova, S. Vlahov and S. Florin. In this article the classifications by D. Delabastita, S. Florin and S. Vlahov were used.

Identification of the general problem's unsolved parts which this article is devoted to. In the article there has been made an attempt to analyze the pun phenomenon and its functioning in a literary text and to translate homonymic examples of puns abundant in L. Carroll's tales, preserving the principle of wordplay in the Ukrainian language. It makes the scientific novelty of this investigation. Popularity of this kind of wordplay among many writers and poets is conditioned by the fact that pun is a convenient way of giving characteristics to a protagonist, to add expressiveness and zest to the speech of characters, to make a witty joke and to express ideas ambiguously, leaving readers guess about the true sense of the words. Lewis Carroll can truly be called The King of Puns as nearly each page of his tales contains at least one pattern of them. Anglo-American poet W. H. Auden claims that "In both worlds, one of the most important and powerful characters is not a person but the English language" [1, p. 4].

The investigation of the ways of Carroll's puns translation is conducted not for the first time but it is actual from the point of their interpretation into the Ukrainian language considering the fact that today there exists only one Ukrainian translation of the tales in contrast to more than ten Russian ones.

Setting of the article's tasks. The aim of this article is to analyze pun as a stylistic device and to disprove the statement that this kind of wordplay is 'untranslatable' by making attempts to interpret the examples of this phenomenon in L. Carroll's books about Alice. Special attention is paid to homonymic puns as they prevail in the aforesaid works of literature. One of the main tasks is to identify the ways of such puns interpretation.

Presentation of investigation basic material with the achieved results substantiation. Being a vehicle of irony and satire or simply a means of creating a witty joke, pun is widely used in the English language as well as in the Russian and Ukrainian ones. Though English poet and literary critic S. Johnson as well as S. Freud disparagingly referred to punning as "the lowest form of humour" [2], puns and other forms of wordplay have been frequently used by a great number of famous writers and poets, such as W. Shakespeare (who is estimated to have used over 3,000 puns in his plays), J. Donne, Ch. Dickens, L. Carroll, J. Joyce, A. Pope, A. Pushkin, N. Gogol, F. Dostoyevsky, V. Nabokov, D. Minaev, O. Vyshnya and others. Such popularity of the phenomenon eliminates any possibility of its omission in

translation. Therefore, when rendering pun into the target language, it is very important to preserve the principle of wordplay and the effect of unexpectedness.

There exist various definitions of the phenomenon. The simplest is given by W. Redfern: “To pun is to treat homonyms as synonyms” [3, p. 16], the fullest one – by A. Morokhovsky, “Pun is a stylistic device, a play on words, based on the humorous use of similar-sounding words and word-combinations with incompatible meanings. Among the means of pun creation there is polysemy, homonymy, homographs, humorous etimologization of words, etc” [4, p. 192].

On the basis of the existing classifications and types of wordplay defined by D. Delabastita, V. Kukharenko, S. Vlahov and S. Florin we tried to compile a full *pun classification* making some generalization and additions. The types are subdivided depending on: 1) the form of pun (verbal, visual); 2) the quantity of languages the means of which are used in pun (monolingual, bilingual); 3) the presence or absence of two linguistic structures (which are formally similar) simultaneously (horizontal, vertical); 4) the basis or core of pun (phonetic, morphological, lexical, phraseological, on the level of the whole text).

We have analyzed L. Carroll’s “Alice’s Adventures in Wonderland” and “Through the Looking-Glass, and What Alice Found There” according to this classification and have come to several conclusions. All puns in the books are verbal (except for one) and monolingual, horizontal ones prevail over vertical and, what is most important for this investigation, lexical puns (especially those based on homonyms) are the most frequent ones.

Interpretation of the above-mentioned books represents the biggest challenge and the most difficult task as one of the prominent Carroll’s books’ translators, B. Zakhoder, stated not without reason: „Легче перевезти Англию, чем перевести Алису” [5, p. 3] – “It is easier to transport England than to translate Alice” (translation is ours, N.P.). According to N. Demurova, another tales’ translator, “Wordplay is important for Carroll itself, it determines the characters’ actions and the plot development in the whole” [6, c. 167]. Thus, simple omission or descriptive translation of play on words, especially when dealing with Carroll’s books, will not be supposed the proper one and, so, the problem of pun ‘untranslatability’ needs solving. This article is devoted to the interpretation of homonymic puns as they occur in the author’s tales most frequently (there were found 20 examples of them).

Homonymic puns cannot be translated word for word as they are based on similar sounding words with different meanings and it is almost impossible to find an equivalent pair of homonyms in any other language. It is very important to preserve the principle of wordplay in pun translation. It can be done by inventing a similar pun in the target language, using another pair of homonyms within the boundaries of the given context. The example mentioned below illustrates this.

The Duchess proves to Alice that mustard is a mineral and says: "There's a large mustard-mine near here. And the moral of that is – "The more there is of mine, the less there is of yours" [7, p. 103]. In order to preserve the effect of unexpectedness we found a pair of Ukrainian homonyms within the joke's context: "руда" (ore) and "руда" (hair colour): "І неподалік є шахта, де здобувають таку гірничну руду. А звідси ось яка мораль: «Ти хоч білявка, хоч руда, а шахта все одно моя!»" (translation is ours, N.P.).

In the next pun the Gnat gives Alice advice how to play truant when the governess calls her to her lessons: "If she couldn't remember my name, she'd call me "Miss!" as the servants do. – Well, if she said "Miss," and didn't say anything more, – the Gnat remarked, – of course you'd miss your lessons. That's a joke" [8, p. 36]. We interpreted it using homonyms "люба" (darling) and "Люба" (female name): "Якщо вона не згадає моє ім'я, то звернеться до мене так: "Вже час займатися, люба!". – Але ж Люба – це не твоє ім'я, – зауважив Комар. – Отже ти спокійнісінько зможеш пропустити уроки! Як тобі мій жарт?" (translation is ours, N.P.).

It is not always possible to render homonymic puns with the help of finding homonyms in the target language. In such case one can use another means of lexical pun creation, for example, humorous etimologization of words:

"The master was an old Turtle – we used to call him Tortoise. - Why did you call him Tortoise, if he wasn't one?, - Alice asked. - We called him Tortoise because he taught us" [7, p. 109].

In order to preserve the principle of wordplay in translation of this pun we draw analogy between the verb "навчати" (to teach) and the noun "начальник" (boss), slightly adjusting the latter: " Нашим вчителем був старий Черепаха, але ми називали його Навчальником. – Але чому ви його так називали, коли він насправді був вашим вчителем, а не босом? – здивувалась Аліса. – Ми прозвали його Навчальником, тому що він навчав нас" (translation is ours, N.P.).

Homonymic puns can be rendered with the help of paronyms as well. The next example demonstrates it: "The Mock Turtle said: no wise fish would go anywhere without a porpoise. - Wouldn't it really? - said Alice in a tone of great surprise. - Of course not, - said the Mock Turtle, - why, if a fish came to me, and told me he was going a journey, I should say "With what porpoise?". - Don't you mean "purpose"? - said Alice. - I mean what I say, - the Mock Turtle replied in an offended tone" [7, p. 119].

We found paronymic relations between a kind of fish – "кета" (chum salmon) – and purpose – "мета" : "Жодна розумна риба не буде плавати без кети. – Справді? – здивувалась Аліса. – Ну а як же! Якщо б до мене підпливла риба і сказала б, що збирається у подорож, я б її запитав: "З якою кетою?" – відповів Черсупаха. – Можливо, Ви мали на увазі "з якою метою?" – перепитала Аліса. – Я завжди маю на увазі саме те, що говорю, – образився Черсупаха" (translation is ours, N.P.).

Usage of polysemantic words is another way for interpreting homonymic puns. The next one contains two pairs of homonyms and, therefore, is translated with the help of two polysemantic pairs: “How is bread made? – I know that! – Alice cried eagerly. – You take some flour... – Where do you pick the flower? – the White Queen asked. – In a garden, or in the hedges? – Well, it isn’t picked at all, – Alice explained: – it’s ground – How many acres of ground? – said the White Queen. – You mustn’t leave out so many things” [8, p. 123].

“Як роблять хліб? – О, та це я знаю! – палко вигукнула Аліса. – Несеш яйця... – А як ти можеш їх знести, якщо ти не курка? – спитала Біла Королева. – Не знести, а принести – з кухні, – пояснила Аліса. – Отже, береш яйця, борошно і заводиш тісто... – А як далеко треба його заводити? На п’ять, шість метрів? – поцікавилась Біла Королева. – Ти випускаєш так багато подробиць!” (translation is ours, N.P.).

Thus, it was clearly illustrated that homonymic puns can be rendered into the target language by inventing a similar pun based not only on homonyms but on polysemantic words, paronyms and humorous etimologization of words as well. Preserving the principle of wordplay within the given context takes the first place.

Conclusions and prospects of further investigations. In this article we studied the phenomenon of pun, having compiled its complete classification. L. Carroll’s tales about Alice have been analyzed according to this classification. As a result it has been stated that puns based on homonyms were used by the author most frequently.

While interpreting Carroll’s homonymic puns we tried to preserve the principle of wordplay and the effect of unexpectedness within the tales’ context. It became possible due to the usage of homonyms and other means of lexical pun creation in the Ukrainian language. Therefore, the statement of wordplay’s ‘untranslatability’ has been disproved.

A translator’s ability to render any pun and principles of its wordplay with all its peculiarities and stylistic functions speaks about his high proficiency not only in his native but in a foreign language as well and also about mastery to interpret a belles-lettres text, preserving its beauty, originality and every subtlety of its meaning. In our opinion, this represents the main task of a translator.

The next stage of our investigation will be connected with the detailed analysis of other kinds of puns interpretation ways.

Література

- 1. Auden W. H.** Today’s “Wonder-World” Needs Alice / Aspects of Alice. Edited by Robert Phillips. – New York: The Vanguard Press, 1971. – P. 3-12.
- 2. Pun** / Wikipedia, the free encyclopedia [Electronic resource]. – 2010. – Mode of access: <http://en.wikipedia.org/wiki/Pun>.
- 3. Redfern W.** Puns. – London: Blackwel, 1984. – 234p.
- 4. Стилістика** англійського язика / А.Н.

Мороховский, О.П. Воробьева, К.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – Киев: Вища школа, 1984. – 247с. **5. Заходер Б.** Глава никакая, из которой тем не менее можно кое-что узнать [о Льюисе Кэрролле] / Кэрролл Л. Приключения Алисы в Стране Чудес / Пересказ Б.Заходера. – М.: Дет. лит., 1979. – С. 3-11. **6. Демурова Н.М.** Голос и скрипка (К переводу эксцентричных сказок Льюиса Кэрролла) // Мастерство перевода. – М., 1970. № 7. – С. 150-185. **7. Carroll L.** Alice's Adventures in Wonderland. – London: Collector's Library, 2004. – 153p. **8. Carroll L.** Through the Looking-Glass, and What Alice Found There. – London: Macmillan Children's Books, 2006. – 134p.

Клименко О.С., Климова Н.И., Птушкіна Н.В. Способи перекладу омонімічних каламбурів на прикладі казок Л. Керролла.

У даній статті було проведено дослідження поняття каламбуру та його видів, в особливості омонімічного, характерних для казок Льюїса Керролла, а також шляхів їх інтерпретації українською мовою.

Ключові слова: гра слів, омоніми, пароніми, вербальний каламбур, омонімічний каламбур.

Клименко О.С., Климова Н.И., Птушкина Н.В. Способы перевода омонимических каламбуров на примере сказок Л. Керролла.

В данной статье было проведено исследование понятия каламбура и его видов, в особенности омонимического, характерных для сказок Льюиса Керролла, а также видов их интерпретации в украинском языке.

Ключевые слова: игра слов, омонимы, паронимы, вербальный каламбур, омонимический каламбур.

Klymenko O.S., Klymova N.I., Ptushkina N.V. Ways of homonymic puns interpretation on the examples of L. Carroll's tales.

This article is devoted to the analysis of pun notion and its types, homonymic one in particular, characteristic for the tales of Lewis Carroll and ways of their interpretation into the Ukrainian language.

Key words: play on words, homonyms, paronyms, verbal pun, homonymic pun.

УДК 81'25 (045)

Сидоренко С.І.

МІСІЯ ПЕРЕКЛАДАЧА В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Антропоцентрична спрямованість сучасних філологічних студій акцентує увагу на ролі особистості – творця тексту і дискурсу. Особистість перекладача є визначальним фактором у складному процесі адекватного сприйняття оригінального тексту та творення його перекладеного відповідника, при цьому особистісні чинники, що впливають на успішність акту перекладу як процесу перенесення тексту з оригінального мовно-культурного контексту в іншомовний, мають як заданий характер, тобто не залежать від вибору самого перекладача (рівень знання мов, культурологічна компетентність, стилістична майстерність тощо), так і довільний, тобто залежать від установок і намірів перекладача (вибір методів, приймів перекладу тощо).

Особистість перекладача та вимоги до перекладацької діяльності були предметом аналізу у низці дисертаційних досліджень (О.Б. Бушев 2010, Ю.І. Матюшина 2010, М.Г. Інютін 2006, О.М. Шевченко 2005, Т.Г. Пшонкіна 2005 та ін.). Мета цієї статті – проаналізувати вимоги, що висувалися до перекладача та перекладацької майстерності у різні історичні епохи, окреслити бачення перекладацької місії на основних етапах розвитку європейської цивілізації. Безперечно, у рамках короткої статті ця мета реалізується лише у самому загальному вигляді. Наше завдання полягає в тому, щоб визначити домінуючі підходи до ролі перекладача, сформульовані впливовими творцями художнього слова-перекладачами різних епох.

У давньому Римі переклад розглядався як змагання з досягненнями творців давньогрецької культури або засіб адаптації їхніх творів до потреб наднаціональної римської цивілізації. Квінтіліан в “*Institutio Oratoria*” зауважує, що перекладач не може залишатися задоволеним лише імітацією оригіналу, не прагнучи перевершити його [1, с. 25]. У “*De optimo genere oratum*”, говорячи про переклад промов ораторів, Цицерон наполягає на тому, що завдання перекладача – не перекладати дослівно, а намагатися відтворити у мові перекладу силу та переконливість оригіналу. Цицерон бачить свою роль перекладача в тому, щоб «дати співвітчизникам розуміння того, що вони повинні переймати у найкращих зразках аттичного стилю, а також мовленнєвих формул, які потрібно використовувати» (*тут і далі переклад цитат мій – С.С.*) [1, с. 21]. Праці давньоримських майстрів слова поклали початок функціонуванню перекладу як різновиду літературної діяльності.

Репрезентативною щодо подальшої еволюції поглядів на місію перекладача була полеміка між отцями церкви IV- початку V століть Св.

Ієронімом та Св. Августином, яка стосувалася перекладу Святого Письма. Св. Августин, вважаючи беззаперечним авторитетом грецький переклад Біблії, відомий як Септуагінта, критично та з побоюванням ставився до намагань Св. Ієроніма уточнити латинський переклад Старого Завіту, здійснений з грецької мови, шляхом співставлення його з оригінальними текстами, написаними давньоєврейською та арамейською. Міркування церковної політики та необхідності підтримання серед віруючих авторитету грецького тексту, який вважався богонатхненним, для Св. Августина були вище за прагнення Св. Ієроніма до достовірності перекладу. Суперечка між догмою та достовірністю, канonom та перекладацькою творчістю простежується у поглядах на місію перекладача далеко за межами середньовіччя. Через одинадцять століть після Св. Ієроніма та Св. Августина французький гуманіст і перекладач Етьєн Доле був спалений інквізицією за те, що у своєму перекладі Платона він додав в одному абзаці декілька слів, що, на думку церкви, ставили під сумнів безсмертя душі [2, с. 141].

Епоха Відродження, разом з поновленням інтересу до античної культури, відкрила нову сторінку в історії перекладацької діяльності. Якщо раніше головна місія перекладача полягала у передачі спадщини класичних текстів сучасному та майбутнім поколінням, при цьому часто за рахунок достовірності відтворення оригіналів або навіть їхньої цілісності, тепер акцентується необхідність відновлення чистоти оригінального тексту, видалення неточностей та спотворень, що накопичилися століттями. Новий філологічний підхід, поширенню якого сприяло винайдення друкарства у XV ст., стимулював перекладацьку діяльність, надавши місії перекладача нових обривів.

У трактаті “*De interpretatione recta*” (1420) італійський історик-гуманіст Леонардо Бруні виклав правила, яких повинен дотримуватися перекладач. Суттю його рекомендацій є те, що перекладач повинен адекватно зрозуміти оригінальну працю. Перекладач має досконало володіти як вихідною, так і цільовою мовами і у перекладі повинен, крім змісту, відтворювати авторський стиль і ритміку речень [3, с. 477].

У 1540 році Етьєн Доле виклав п'ять базових принципів перекладу у своїй праці “*La maniere de bien traduire d'une langue en l'autre*”. Він вимагає від перекладача глибокого розуміння оригінального тексту, високого рівня володіння мовою-джерелом та цільовою мовою, уникнення дослівної передачі вихідного тексту, використання загальноживаної мови (мови простих людей) та відповідної тональності [4, с. 13]. Привертає увагу четвертий принцип – перекладання мовою простих людей – який, очевидно, був сформульований у відповідь на тенденцію надмірної латинізації національних літературних мов у період їхнього формування.

Дискусія щодо адекватності використання рідної мови для перекладу творів класиків античності набула широкого масштабу в елізаветинській Англії. У відповідь консерваторам, які не бачили в

англійській мові потенціалу для відтворення художньої досконалості античної літератури, прогресивні вчені дивилися на діяльність перекладачів як на патріотичну місію збагачення культурного рівня англійської нації. Ніколас Грімальд, перекладаючи Цицерона, бажав «зробити для своїх співвітчизників те, що італійці, іспанці, голландці та інші іноземці повною мірою зробили для своїх» [3, с. 339].

Заснування Французької академії у 1635 році, яке дало потужний поштовх розвитку інтелектуального життя у Франції та сприяло зростанню престижу французької мови, вплинуло на загальний контекст культурного життя Європи. Новий підхід до перекладу, зокрема поетичного, відомий як *les belles infidels* («чарівні невірні»), був запропонований Нікола д'Абланкуром та його послідовниками. У передмовях до своїх перекладів давньогрецьких та римських авторів д'Абланкур виклав основні принципи свого підходу. Він вважав, що поет-перекладач має цілковите право на критичне ставлення до оригіналу, додавання, зміни та модернізацію оригінального тексту, якщо цього вимагають сучасні літературні канони і смаки та розбіжності між соціокультурними контекстами оригіналу та сучасного читача [5, с. 48-49]. У дусі Французької академії д'Абланкур та його послідовники ждали від перекладачів більшого, ніж відтворення оригіналу у процесі перекладу – їхньою метою було творення та удосконалення національної літературної мови. Високохудожні переклади, що характеризувалися прагненням одомашнити оригінальний текст, зробити його приємним та зрозумілим для цільової аудиторії, і вимагали від перекладачів умінь «задовольняти читача і удосконалювати автора», залишалися впливовими у Франції протягом XVII ст. і значної частини XVIII ст.

Водночас, підхід *les belles infidels* не сприймався багатьма освіченими людьми того часу. Так, П'єр-Даніель Юе чітко вимагав від перекладачів більшого ступеню достовірності, певного буквалізму, «смиреного» відношення до оригінального тексту. Юе зауважував, що найкращий переклад одночасно правильно передає думки автора і уважно слідує мові оригіналу [2, с. 144; 3, с. 412]. Юе підкреслював важливість наукового перекладу як інструменту розвитку цивілізації.

Раціоналістичні інтелектуали Німеччини XVIII століття Йоган Готтшед та Йоган Брайтінгер будували свої погляди на переклад та місію перекладача, виходячи з того, що існує суттєва схожість усіх мов, і тому будь-який текст-продукт однієї мови може бути перекладений іншою. Водночас вони визнавали, що різні мови не є дзеркальним відображенням одна одної. Проте, Готтшед і Брайтінгер мали різні думки щодо права перекладача змагатися з мовними, стилістичними та формальними характеристиками оригіналу та порушувати мовні та літературні канони цільової культури. Готтшед вважав, що якісний переклад повинен відповідати нормам «просвіченої», нормативної поезики, а якщо оригінал таким нормам не відповідає, перекладач зобов'язаний «підтягнути» його до них таким чином, щоб продукт

перекладу виглядав абсолютно німецьким текстом [3, с. 421-422]. Брайтінгер наполягав на тому, що менталітети різних націй знаходять відображення в особливостях їхніх мов, тому перекладач не повинен спотворювати думку оригіналу та відхилятися від джерела [3, с. 422].

В цей же час в Росії багато освічених людей дивилися на переклад як засіб збагачення російської літературної мови, утвердження її оригінальності та експресивного потенціалу. Петро I видав указ, що вимагав від перекладачів точного відтворення змісту оригіналу і більш високих стандартів праці.

У кінці XVIII ст. в Англії з'явилася важлива для теорії перекладу робота Олександра Тайтлера "Essay on the Principles of Translation" (1791). Тайтлер визначає роль перекладача як партнера автора оригінального твору і надає йому право, якщо це необхідно, втручатися в оригінальний текст з метою його удосконалення. Тайтлер бачить мету перекладу у створенні еквівалента, який долає мовні та культурні відмінності. Тайтлер розглядає перекладача як суддю, що поєднує якості критика та високопрофесійного письменника, чие завдання – представити автора таким чином, як сам автор хотів би бути представленим, без недоліків та вад [1, с. 188]. Навряд чи можна уявити вищу планку вимог, а водночас і вищий статус перекладача – адже за Тайтлером, досконалий перекладач має бути обдарований геніальністю такого ж рівня, що й автор, якого він перекладає [6, с. 204].

Епоха Романтизму була пронизана національною ідеєю. На перший план вийшли потреби розвитку і утвердження національної мови, літератури, культури в цілому. Німецькі романтики бачили завдання перекладача в забезпеченні зв'язку між національною культурою в її західноєвропейському контексті з культурами інших країн. Один із лідерів німецького романтизму, поет, перекладач, критик Август Шлегель, чії переклади шекспірівських п'єс забезпечили їм авторитетне місце у німецькій класичній літературі, розглядав літературний твір як єдність форми і змісту, органічне художнє створіння, що є продуктом свідомих, цілеспрямованих зусиль творця. Тому завдання перекладача – віддати належне оригінальному твору, уважно поставившись до кожної його деталі, відтворюючи його у всій цілісності і гармонійності, пам'ятаючи, що будь-яка зміна може спотворити і зруйнувати досконале творіння. Мова перекладу, на думку Шлегеля, повинна бути легкою і приємною, читач повинен отримувати враження, ніби він читає німецький текст, а не переклад [3, с. 423]. Таким чином, Шлегель вимагав від перекладача поєднувати «об'єктивне» із «суб'єктивним» – вірність оригіналу, з одного боку, і творчу трансформацію і натуралізацію згідно з вимогами цільової культури, з іншого.

Романтична концепція перекладу, що знайшла своє вираження у теорії та практиці шекспірівських перекладів А. Шлегеля, була системно проаналізована Фрідріхом Шлейєрмахером, впливовим німецьким

теологом кінця XVIII-початку XIX ст., провідним діячем німецького романтизму, у його лекції “Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens”, прочитаній в Королівській академії наук в Берліні в 1813 році. Шлейєрмахер надавав високого значення місії перекладача, розглядав переклад як важливу національну справу.

Шлейєрмахер наполягає на тому, що саме читача потрібно привести до автора, а не навпаки, що читач мусить навчитися сприймати стратегію очуження при перекладі. Лише таким шляхом, на думку Шлейєрмахера, перекладач може передати «животворчу силу», що «створює нові форми засобами гнучкого мовного матеріалу» [1, с. 206]. Шлейєрмахер так формулює вимогу до майстерності перекладача: було б «ідеально, якби можна було сказати, що, якби автор вивчив німецьку так добре, як перекладач вивчив латинську, він би переклав свою працю, написану латинською, так само, як це зробив перекладач» [1, с. 205].

Хоча Шлейєрмахер наполягає на тому, що перекладач повинен «привести» читача до автора, він також говорить про зустріч читача з автором «десь посередині», і ця зустріч відбувається саме завдяки перекладачеві та в ньому самому як людині, в руках якої знаходиться ключ до іноземного [1, с. 206].

В Англії XIX ст. конфлікт між принципами одомашнення та очуження знайшов своє відображення у відомій суперечці між Метью Арнольдом і Френсісом Ньюменом з приводу перекладу Гомера. Обидва вчені поділяли бачення місії перекладача, характерне для епохи Романтизму. Вони вважали обов'язком перекладача достовірне відтворення оригіналу, а також визнавали необхідність єднання в перекладі перекладача з оригіналом. Проте, погляди на засоби досягнення мети у них були різними. Арнольд відстоював канонічну традицію літературного перекладу, згідно з якою перекладач повинен усунути розбіжність між іншомовним текстом і культурою англійського суспільства, привести текст оригіналу у відповідність до літературного канону та моральних цінностей англійського буржуазного суспільства [5, с. 130]. Ньюмен дотримувався принципу очуження при перекладі, аби читач усвідомив відмінності між його культурою та культурою оригіналу [3, с. 342]. Ньюмен був першим у невеличкій групі вікторіанських перекладачів, хто розвивав стратегію очуження і протистояв традиції одомашнення, що домінувала в англійській перекладацькій традиції з XVII ст.

Здійснений у цій статті огляд підходів до місії перекладача та вимог до перекладацької діяльності, що домінували на різних етапах розвитку європейської цивілізації, свідчить про те, що незважаючи на постійно існуюче протиборство між «об'єктивним» та «суб'єктивним», буквалізмом і творчістю, у всі часи основна вимога до перекладача була незмінною – перекладач завжди залишався з'єднуючою ланкою між культурами різних народів, і від нього очікувалось успішне виконання своєї відповідальної ролі – посередника між автором і читачем.

Перспективним, на нашу думку, є здійснення глибокого аналізу суспільних вимог до перекладачів та перекладацької майстерності як в діахронічній перспективі, так і на різних синхронних зрізах, з урахуванням плюралістичності підходів, що існували на кожному історико-культурному етапі.

Література

1. Translation: Theory and Practice: A Historical Reader / [Edited by Daniel Weissbort and Astradur Eysteinnsson]. – Oxford University Press, 2006. – 649 p. **2. Translators through History** / [Edited and directed by Jean Delisle and Judith Woodsworth]. – John Benjamins Publishing Company. UNESCO Publishing, 1995. – 346 p. **3. Комиссаров В. Н.** Теория перевода (лингвистические аспекты) / Комиссаров В.Н. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с. **4. Routledge Encyclopedia of Translation Studies** / [Edited by Mona Baker]. – London and New York: Routledge, 2005. – 654 p. **5. Venuti L.** The Translator's Invisibility. A History of Translation / Lawrence Venuti. – London and New York: Routledge, 2004. – 353 p. **6. Tytler A. F.** Essay on the Principles of Translation / Alexander Fraser Tytler. – London: Published by J.M. Dent and Co., New York: Published by E.P. Dutton and Co. Digitized for Microsoft Corporation by the Internet Archive in 2007. – 240 p.

Сидоренко С.І. Місія перекладача в історичній перспективі.

В статті відображені вимоги, що висувалися до перекладача та перекладацької майстерності, окреслено бачення перекладацької місії на основних етапах розвитку європейської цивілізації.

Ключові слова: місія перекладача, принципи перекладу, завдання перекладача, оригінальний текст, одомашнення, очуження.

Сидоренко С.И. Миссия переводчика в исторической перспективе.

В статье отражены требования, которые предъявлялись к переводчику и переводческой деятельности, показано видение миссии переводчика на основных этапах развития европейской цивилизации.

Ключевые слова: миссия переводчика, принципы перевода, задача переводчика, оригинальный текст, доместикация, форенизация.

Sydorenko S.I. A translator's mission in historical perspective.

The article features the understanding of a translator's mission and the basic requirements set for translators and their activity at the various stages of European history.

Key words: translator's mission, principles of translation, translator's task, source text, domestication, foreignization.

УДК 81'255.2

Шурма С.Г.

АДЕКВАТНИЙ ПЕРЕКЛАД МЕТАФОР УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ Е. ПО)

Художній переклад є одним із найскладніших видів перекладацької діяльності [1, с. 11], основним завданням якого є "відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови" [2, с. 3]. Така необхідність передачі образів породжує ряд труднощів перекладу, які постають перед перекладачем. Так, перекладачеві необхідно постійно балансувати між зорієнтованістю на мову-джерело та мову перекладу [3, с. 23-24; 1, с. 13], а також максимально точно відтворити картину світу, закладену автором у творі [1, с. 14]. Саме метафорика художнього твору дозволяє реконструювати таку картину світу, зрозуміти особливості світосприйняття та світовідчуття письменника чи поета, а отже, адекватно перекласти такий художній твір. Власне тому неабиякого значення набуває адекватний художній переклад метафоричних образів оригінального твору [4, с. 217; 5, с. 43].

Актуальність дослідження визначається важливістю проблематики перекладу метафори для перекладознавства, у тому числі в контексті вивчення когнітивної природи метафори, а також комплексним підходом до визначення ступеня адекватності перекладу метафоричних образів оригіналу. Мета дослідження полягає у встановленні меж адекватності відтворення українською мовою метафоричних образів англійської художньої прози Е. По. Під адекватним перекладом ми розуміємо передачу стилістичних та експресивних відтінків оригіналу [6, el-ref] за допомогою застосування перекладних трансформацій, що носять формально-семантичний характер, перетворюючи форму, значення та концептуальну основу вихідних одиниць. Таким чином адекватним вважаємо переклад, який відповідає таким критеріям: 1) вербальна відповідність створеного образу; 2) збереження образу, створеного в оригіналі; 3) збереження концептуальної основи словесної метафори.

Переклад метафори багато в чому залежить від того, наскільки близькі одна від одної культурно-мовні традиції вихідної мови, та як здійснюється переклад. "Метафоричну семантику складають кілька взаємопов'язаних елементів: початкове значення слова, образ, який створюється в результаті співставлення та новий понятійний зміст, нова

номінація, яка виникає в результаті осмислення метафори" [4, с. 30]. Власне адекватна передача семантики метафори і складає основні труднощі для перекладача. Перекладач відштовхується від семантики слів в метафоричному сполученні оригіналу та співставляє лексичне значення слів мови оригіналу та мови перекладу. В багатьох випадках мовні образи метафоричних словосполучень мови оригіналу вдається передати метафоричними образами, що мають еквівалентну семантичну основу та є рівними по номінативній функції. Проте, для подолання труднощів передачі метафори рідною мовою, особа, яка здійснює переклад, може також вдаватися до вербальної заміни елементів метафори, заміни або зміни образу, вилучення переносного значення та перекладу повним еквівалентом [7, с. 56]. Традиційно вважається, що, якщо семантична основа образу оригіналу передана точно, то результатом є адекватний мовний образ у мові перекладу.

Проте на нашу думку, аналіз лише вербальної та семантичної основи метафори для визначення адекватності перекладу є неповним без встановлення її концептуальної відповідності. У когнітології вважається, що світ предметів та ідей люди пізнають, передовсім, завдяки розумовій операції мапування, тобто осмислення одних об'єктів чи ділянок досвіду шляхом встановлення аналогії з іншими [8, с. 181; 9, с. 199]. Дослідження концептуальної сторони авторських метафор дає змогу зрозуміти, чому саме та чи інша послідовність словесних знаків була використана письменником у формуванні тканини художнього твору [10, с. 96], а розгляд когнітивних механізмів, завдяки яким у тексті оповідань формується ця сукупність образів і кожний окремий функціонально значущий образ, є відповіддю на те, яким чином концептуалізуються важливі для автора явища дійсності. З позиції когнітивного підходу вивчення метафори в перекладі, визначення концептуальної метафори, з якої походить авторська словесна метафора, дозволяє побачити спільне і відмінне у тому, як в різних культурах структурується досвід людини, а також встановити, чи є концептуальна відповідність між оригінальним образом та його перекладом.

Аналіз метафоричних образів 10 оповідань Е. По ("MS Found in a Bottle", "Morella", "King Pest", "The Island of the Fay", "The Fall of the House of Usher", "Eleonora", "The Tell-Tale Heart", "Hop-Frog", "The Gold-Bug", "Shadow – A Parable") показав, що референти словесних метафор утворюють такі референтні поля: "навколишній світ" (33 метафори) та "світ людини" (31 метафора), які своєю чергою поділяються на підкласи. Так, поле референтів "навколишній світ" поділяється на 6 підкласів, з яких найбільш вживаними є референти підкласу "просторові об'єкти" (33%), напр., "*one small circular island, profusely verdured, reposed upon the bosom of the stream*" (IF, 506), "фізичні явища" (21%), напр., "*the sounds of the song departed*" (Shadow, 58) та "час" (18%), напр., "*The time had now arrived*" (Morella, 73). Найчисельнішими референтами в метафоричних образах Е. По є "океан", "вітер" та "рослиність". Ця група

метафор є найрепрезентативнішою в доробку Е. По, що зумовлено готичною традицією зображувати події на фоні природи, яка виступає віддзеркаленням почуттів героїв чи передвісником певних подій. Одиначними є випадки метафоризації концептів підкласу "планети", "феномени природи" та "артефакт".

Серед корелятивів, до яких тяжіє метафорика оповідань Е. По, кореляти підкласу "жива істота", які поєднуються з референтами підкласів "просторові об'єкти", "фізичні явища", "планети" та "феномени природи". Це означає, що такі референти, як *вода, ліс, гори, місяць, сонце, річки та озера, острови, дерева*, тощо, зазнають персоніфікації. Наприклад, гори у метафорі "*the proud watchful mountains that look down upon all*" (IF, 506) постають перед нами гордими особами, навіть трохи суворими, схожими на стражників, які пильно слідкують за порядком. Метафори, що несуть інформацію про об'єкти природи, виходять на перший план. Автор намагається розкрити взаємозв'язок між особистістю людини та природою, адже відомо, що людина є невід'ємною частиною природи. Для письменника природа є не просто оточенням людини, це – динамічна, рухлива стихія, світ вітру, річок, лісів та гір.

Менш вживаним є корелят "артефакт", який в одиначних випадках поєднується з референтами підкласів "просторові об'єкти", "час" та "планети". Наприклад, в метафорі "*the sun sank rapidly to rest*" (IF, 509) референт "сонце" поєднується із корелятом "корабель". Якщо в окремих випадках референт "сонце" поєднується з корелятом "жива істота", напр., "*Sovereign the Sun*" (Eleonora, 205), то в наведеному вище прикладі сонце зображено як корабель, образ якого виникає завдяки вживанню лексеми "*sank*" (тонути, іти на дно). Інший корелят "субстанція" в одиначних випадках поєднується з референтами підкласів "фізичні явища" та "час". Наприклад, у метафорі "*while the hours waned and waned away*" (FHU, 120) час зображено як субстанцію – "*waned away*" (зменшуватися, зникати), – яка може зменшуватися у кількості, зникати, або випаровуватися. Референти підкласу "час" поєднуються із корелятом "щось, що рухається". В результаті такого поєднання маємо метафоричний образ, в якому час зображено як щось, що не стоїть на місці, а постійно перебуває у русі. Наприклад: "*The night appointed for the fete had arrived*" (HF, 300) ("*arrive*" – приїжджати, прибувати).

Відтворення метафоричних образів референтного поля "навколишній світ" в українських перекладах у 70% метафоричних образів відбувається шляхом підбору перекладачем повного еквівалента, у 20% – шляхом часткової образної заміни та у 10% – шляхом вилучення переносного значення. Наприклад, у метафорі-оригіналі "*one small circular island, profusely verdured, reposed upon the bosom of the stream*" (IF, 507) референтом виступає "просторовий об'єкт" "острів" (*island*), який метафоризується за допомогою корелята "людина/жива істота", актуалізованого лексемою "*reposed*" (спочивав). У перекладі

О.В. Фешовця "на водяній гладіні спочивав круглий острівець, укритий буйною зеленню" (ОФ, el-ref) збережено і референт і корелят оригінального образу. Шляхом часткової образної заміни, відтворено метафору "*the sun was about sinking*" (IF, 509) у перекладі "*от-от мало сісти сонце*" (ОФ, el-ref). У Е. По сонце зображено як корабель, що ось-ось потоне (*sinking*), проте в українському варіанті маємо вже зовсім інший образ, де сонце зображено як живу істоту (*сісти*). Відтворення метафоричного образу шляхом вилучення переносного значення можна простежити у метафорі "*the sounds of the song departed*" (Shadow, 130) та її перекладі "*зникали пісенні звуки*" (Тінь, el-ref). Хоча референт метафори (*sounds*) збережено у перекладі В.Й. Шовкун (*звуки*), образність оригіналу втрачено шляхом вилучення лексеми "*departed*" і заміни її на нейтральне дієслово "*зникали*".

Інше поле референтів "світ людини" поділяються на 10 підкласів, з яких найбільш вживаними є референти підкласу "почуття та емоції" (32%), напр., "*Love entered within our hearts*" (Eleonora, 203), "ментальна діяльність" (19%), напр., "*What new crotchet possessed his excitable brain?*" (GB, el-ref), та "людина і тіло" (16%), напр., "*eyes glared with unnatural lustre*" (GB, el-ref). Поле референтів "світ людини" є більш розгалуженим. Так, окрім вже зазначених, сюди входять такі підкласи, як "душа", "стан людини", "життя", "смерть" та інші. Можемо стверджувати, що поле референтів "світ людини" вказує на високий ступінь фокусування автора саме на людині, її почуттях, емоціях, тощо. Герой оповідань Е. По, як правило, людина розумна і освічена, сприйняття навколишнього світу якою виходить далеко за рамки буденності; світ для неї є ворожою силою, яку треба підкорити: вона зусиллям волі долає смерть ("Morella") або ж розмірковує над природою збочень та хвороби ("The Fall of the House of Asher"), розв'язує криптографічні загадки ("The Gold-Bug").

Найчастіше референти поля "світ людини" поєднуються з корелятами "жива істота", "субстанція", "контейнер" і лише в одиничних випадках з корелятами "море", "вогонь", "сонце", "артефакт", та деякими іншими. Наприклад, у метафорі "*The mind struggles to establish a connection – a sequence of causes and effect – and, being unable to do so, suffers a species of temporary paralysis*" (GB, el-ref) відбувається поєднання кореляту "жива істота" (актуалізований лексемою "*struggles*" та словосполученням "*suffers a species of temporary paralysis*") із референтом "розум" (*mind*), в результаті чого маємо метафоричний образ, де розум є живою істотою, якій властива певна поведінка та стан паралічу. Таким чином, можемо стверджувати, що світ для автора – це буття в його динаміці. Характерною особливістю динамічного сприйняття світу є те, що динаміка властива не лише живим істотам, але й такому кореляту, як "речовина", що концептуалізується як рухлива субстанція, для якої характерні проходження внутрішніх реакцій, зміна внутрішньої форми та внутрішнього стану.

В українських перекладах метафоричних образів Е. По, що відносяться до поля референтів "світ людини", 68% метафор відтворено повністю, 20% – шляхом часткової образної заміни, 10% – шляхом вилучення переносного значення.

Метафори, що підпадають під названі вище категорії, походять із певної кількості концептуальних метафор, які характеризують світобачення Е. По. Ці концептуальні метафори можна розділити на метафори-вмістища (МОРЕ – КОНТЕЙНЕР), структурні (ЖИТТЯ – ЦЕ СУБСТАНЦІЯ), конструкційні метафори (ЛІС – ЦЕ КОНСТРУКЦІЯ), онтологічні (СМЕРТЬ – ЦЕ ПОДОРОЖ ДО КІНЦЕВОГО ПУНКТУ ПРИЗНАЧЕННЯ) та орієнтаційні (СПОКІЙ – ЦЕ ЗГОРИ) [11, с. 142-144; 12, с. 11, 14-18, 26, 50-51]. В ході проведення дослідження ми встановили, що одним із найпоширеніших шляхів утворення метафоричних образів у творах Е. По є культурна модель ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ, що складає 50% усіх метафоричних образів, які зустрічаються у творах Е. По. Культурної моделі ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ – це укорінене розуміння людиною всесвіту, яка за вертикальною шкалою розташовує "вищих" створінь та їх якості над "нижчими" створіннями та їх якостями [13, с. 166]. Угорі ієрархії знаходиться людина, далі слідує тварини, рослини, артефакти і замикають ланцюг природні фізичні предмети [13, с. 170-171]. Так, найбільш вживаним серед референтів ВЕЛИКОГО ЛАНЦЮГА БУТТЯ є референти природних феноменів, які найчастіше поєднуються із корелятами ЖИВА ІСТОТА. Усі природні феномени та об'єкти природи зазнають персоніфікації, адже вони наділені тими ознаками та якостями, що притаманні саме людині. Проте, у доробку Е. По зустрічаються і випадки, коли референт ЛЮДИНА поєднується із корелятом ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ, як у метафорі "*See what a glass of good wine can do! Why, your eyes are shining already!*" (GB, el-ref), де основою метафоричного образу є концептуальна метафора ОЧІ – ЦЕ СОНЦЕ. Тобто, ієрархія, де людина є мірилом всього зберігається, проте часом і порушується.

Під час перекладу метафоричних образів оригіналу українською мовою, концептуальна метафора може бути або відсутня (12%), або змінена (22%), або ж не зазнавати жодних змін у структурі (66%). Наприклад, в основі авторської метафори "*My soul from our first meeting, burned with fires it had never before known*" (Morella, 70) лежить концептуальна метафора ДУША – ЦЕ ЩОСЬ, ЩО ГОРИТЬ. Під час перекладу "*В душі моїй спалахнуло невідане доти полум'я*" (Морелла, el-ref) змін зазнає не тільки референт концептуальної метафори, а і корелят й з'являється абсолютно нова концептуальна метафора ПОЧУТТЯ – ЦЕ ПОЛУМ'Я. Перекладач І.С. Бояновська змінила не лише вербальну сторону образу, але і концептуальну, а отже змінила і сприйняття метафори.

Малий відсоток деметафоризації на вербальному і концептуальному рівнях, на нашу думку, свідчить про увагу перекладачів до образної структури оригіналу й усвідомлення

сміслового та емоційного навантаження, яке міститься у метафорі оригіналу, а також про адекватність художнього перекладу. Високий ступінь еквівалентності відтворення авторського метафоричного концептопростору в перекладі з англійської мови на українську творів Е. По також підтверджує можливість максимального відтворення оригінальної метафоричної системи. Подальше дослідження граматичної та синтаксичної відповідності метафоричних образів автора могло би поглибити та розширити наше розуміння адекватності перекладу метафор.

Література

- 1. Некряч Т. Є.** Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів: навч. посіб. для студ. переклад. ф-тів ВНЗ / Т.Є. Некряч, Ю.П. Чала. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 195 с.
- 2. Коптілов В. В.** Першотвір і переклад [Роздуми і спостереження] / Коптілов В.В. – К. : Дніпро, 1972. – 214 с.
- 3. Корунець І. В.** Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / Корунець І. В. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с.
- 4. Романюга Н. В.** Відтворення метафоричної образності при перекладі української прози англійською мовою (на матеріалі оповідання В. Винниченка "Голод") / Романюга Н. В. // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (38). – Житомир, 2008. – С. 217-220.
- 5. Маругина Н. И.** Когнитивный аспект перевода метафоры (на материале повести М.А. Булгакова «Собачье сердце» и ее переводов на английский язык) / Маругина Н. И. // Язык и культура. – Томск: Томский государственный университет, 2008. – №4. – С. 42-52.
- 6. Поліщук А. В.** Особливості адекватного перекладу науково-технічних текстів. Види науково-технічного перекладу [Електронний ресурс] / А. В. Поліщук // Филологические науки/6: Актуальные проблемы перевода. – Режим доступу до журн.: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Philologia/53872.doc.htm.
- 7. Казакова Т. А.** Практические основы перевода. English – Ukrainian / Казакова Т.А. – Серия : Изучаем иностранные языки. – СПб. : Издательство Союз, 2000. – 320 с.
- 8. Белехова Л. І.** Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Белехова Лариса Іванівна. – К., 2002. – 476 с.
- 9. Metaphor is like analogy** / [D. Gentner, B. Bowdle, Ph. Wolff, C. Boronat] // The Analogical Mind: Perspectives from Cognitive Science : [ed. by D. Gentner, K. J. Holyoak, V. N. Kokinov]. – Cambridge : MIT Press, 2001. – P. 199-253.
- 10. Науменко А. М.** Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики) / Науменко А.М. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 416 с.
- 11. Радченко О. Ю.** Види концептуальної метафори: підстави класифікації / Радченко О. Ю. // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2003. – № 586. – С. 141-144.
- 12. Lakoff G.** Metaphors We Live By / Lakoff G., Johnson M. –

Chicago; L. : University of Chicago Press, 1980. – 354 p. **13. Turner M.** The Literary Mind. The Origins of Thought and Language / Turner M. – N. Y., Oxford : Oxford University Press, 1996. – 187 p.

Шурма С.Г. Адекватний переклад метафор українською мовою (на матеріалі оповідань Е. По).

Статтю присвячено дослідженню проблем адекватного перекладу метафоричних образів прозових творів у семантичному та когнітивному ракурсах. В ході зіставного аналізу було виявлено, що відтворення образності оповідань Е. По на вербальному, образному та концептуальному рівнях відбувається кількома шляхами: повністю, шляхом часткової заміни, а також шляхом демегафоризації.

Ключові слова: адекватний переклад, метафора, концептуальна метафора, культурна модель ВЕЛИКИЙ ЛАНЦЮГ БУТТЯ.

Шурма С.Г. Адекватный перевод метафор на украинский язык (на материале рассказов Э. По).

Статья посвящена исследованию проблемы адекватного перевода метафорических образов прозы в семантическом и когнитивном ракурсах. В ходе сопоставительного анализа было выявлено, что образность рассказов Э. По на вербальном, образном и концептуальных уровнях может воссоздаваться в переводе полностью, путем частичной замены, а также путем демегафоризации.

Ключевые слова: адекватный перевод, метафора, концептуальная метафора, культурна модель БОЛЬШАЯ ЦЕПЬ БЫТИЯ.

Shurma S.G. Adequate translation of E. Poe's metaphoric imagery into Ukrainian.

The article focuses on adequate translation of prose metaphoric imagery from semantic and cognitive perspectives. Comparative analysis revealed that E. Poe's imagery, in terms of its verbal, image and conceptual correspondence, may be rendered fully, by way of partial substitution, or demetaphorisation in Ukrainian translations.

Key words: adequate translation, metaphor, conceptual metaphor, cultural model THE GREAT CHAIN OF BEING.

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

УДК 81.111'373: 81.111'221

Кузнєцова Д.Ю.

СИНЕСТЕЗІЙНІ МЕТАФОРИ У НОМІНАЦІЯХ МІМІЧНИХ ЕКСПРЕСІЙ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Усебічне вивчення специфіки обміну інформацією передбачає, з-поміж іншого, звернення до невербальних компонентів комунікації, зокрема виразів обличчя, безпосередня роль яких у створенні емоційного клімату, збільшенні експресивності мовлення і забезпеченні зворотного комунікативного зв'язку вже не викликає сумнівів [1; 2; 3]. У руслі сучасних філологічних досліджень невербальних засобів актуальність статті визначається спрямованістю на механізми немовної концептуалізації емоцій і емоційних станів, однією з основних ланок якої є метафоричні номінації мимічних експресій людини. Відтак об'єктом дослідження у роботі є метафоричні номінації невербального компонента комунікації “вираз обличчя” в англomовному художньому дискурсі, а його предметом виступають особливості функціонування представлених у них синестезійних образів.

Пізнання виразу обличчя, відповідно й вербалізація цього невербального компонента безпосередньо пов'язані з процесом сприйняття [4], який, слідом за І. Г. Рузіним, визначаємо як “систему дій, спрямованих на обстеження об'єкта і створення його образу” [5, с. 93]. На позначення якісних характеристик образу відчуття, його виражених диференційних ознак, пов'язаних із належністю до певного сенсорного аналізатора (зорового, слухового, нюхового, смакового або дотикового), у роботі використовуємо термін “модальність” [6, с. 5–6]. У нашій класифікації осмислення лицевих виявів шляхом взаємодії між собою різних модальностей тлумачиться як полімодальне, що є більш відомим як явище синестезії. У лінгвістиці цим терміном позначають один з механізмів концептуальної метафори, суть якого полягає в застосуванні знаків одних відчуттів на позначення інших [7, с. 123]. У схрещуванні відчуттів дослідники схильні бачити інтуїтивне прагнення розуму сприймати світ не дискретно, як це робить наука, а синтетично, в його єдності, зв'язку і взаємозалежності елементів, з урахуванням різноманітних аналогій і тотожностей [8, с. 113].

Проблема синестезії на підставі зорових образів вивчалася представниками Вюрцбурзької школи гештальтпсихології, зокрема у працях В. Вундта, який інтерпретував метафори, зумовлені образними сприйняттями миміки обличчя людини та смаковими відчуттями [9, с. 539]. Нам видається можливим не обмежувати синестезійне осмислення

емоційних лицевих експресій лише перцептивною модальністю смаку. Виявлені нами синестезійні перенесення у номінаціях виразів обличчя можуть проводитися у таких напрямках:

- кінестезичні ознаки на позначення візуальних ознак (*a frosty look, a wooden face*);
- смакові ознаки на позначення візуальних ознак (*to frown sourly, a sweet smile*).

Ще на початку 50-х років минулого століття С. Ульман сформулював таку статистичну закономірність: близько 80% синестезійних метафоричних перенесень відбуваються виключно від нижніх рівнів ієрархії сприйняття до верхніх рівнів, тобто від ольфакторної, смакової і кінестезичної модальностей до візуальної й аудіальної, і лише трохи більше 20% – у зворотному напрямі [10, с. 266–289]. Результати аналізу нашого ілюстративного матеріалу підтверджують це положення. Найпоширенішими є випадки осмислення лицевих експресій через кінестетичну і смакову модальності, а випадки використання з цією метою лексичних засобів на позначення аудіальної модальності є поодинокими. Нами не було виявлено жодних випадків вживання власне ольфакторних номінацій для концептуалізації цього невербального компонента, проте ми зафіксували приклади мовних одиниць, які характеризуються синкретичним значенням, тобто одночасно позначають смакові і нюхові ознаки. У психології цей факт пояснюють нерозчленованістю модусів смаку і нюху на першосигнальному рівні [11, с. 6]. Виходячи з цього, ми тлумачимо ольфакторну модальність факультативною для синестезійного осмислення мімічних виявів. Зупинимося детальніше на кожному типі окремо.

Появу синестезійного перенесення в напрямі від кінестезичної модальності до візуальної пояснюють особливостями сприйняття людиною навколишнього світу, зокрема спільностями у роботі рук і очей: око, як і рука, послідовно оглядає, “торкається” контурів предмета [12, с. 25]. Дотик дає людині змогу пізнавати широке коло ознак, проте суб’єктивні образи цих властивостей не завжди можна представити як різновиди шкірних відчуттів: дотик, тиск, тепло, холод, біль. Причину такої невизначеності вбачають у тому, що для шкірної перцепції головним є принцип не модальності, а топографії [5, с. 83]. Оскільки у нашому дослідженні сфера дотику не обмежується лише сприйняттям якості поверхні й консистенції, а ми залучаємо до неї також температурні й гравітаційні характеристики, ми виокремлюємо такі групи кінестетичних мовних засобів, які описують емоційні лицеві експресії людини:

- позначення типу речовини: *I hastily move my hands to my lap, sit up straight and adopt a stony expression* [13, с. 200];
- позначення якості поверхні: *Zach’s chest tightened a notch, and his smile was not as smooth as he would have liked. How did she manage that?* [14, с. 37];

– позначення наявності / відсутності на поверхні речовини: *His smile was as dry as the desert dust coating her carpet* [15, с. 8];

– позначення температурних ознак: *Vernet's visage turned ice-cold, an eerie transformation* [16, с. 226].

В основу метафоричних значень синестезійних номінацій виразів обличчя покладені семи 'оцінка' ('приємно' / 'неприємно') та 'інтенсивність' ('багато' / 'мало'), оскільки "переходячи до сфери позначення іншого відчуття, вони втрачають свої початкові семантичні компоненти і реалізують абстрактні кількісні й якісні значення" [17, с. 18]. З усієї групи кінестетичних мовних засобів сема позитивної оцінки наявна в значеннях лексем *soft* і *warm* і похідних від них *to soften*, *softly*; *warmly*, які десемантизуються і переходять до розряду оцінних. Такий вираз обличчя персонажа художнього твору стає мімічним виявом щирих емоцій зони схвалення (радість, задоволення, щастя) і маркує його дружнє, приязне ставлення до комунікативного партнера. Незначні візуально помітні зміни в цьому напрямі можуть свідчити про позитивну емоційно-аксіологічну організацію спілкування і трактуватися як перший крок до подолання непорозуміння, навіть якщо людина нічого не вимовляє. Попри всі спроби, героїні наступного фрагмента так і не вдається "докричатися" до доньки. На безрезультатність її старань вказує черствий вираз на обличчі останньої: *Edwina remained engulfed in silence, her expression as obdurate as ever, and Emma went on, "Trust your son, trust his judgement. I certainly do." She searched her daughter's face, seeking a sign of softening on her part, but it was still closed and unyielding* [18, с. 117].

Прикметники *dry* і *sharp* у складі метафоричних номінацій лицевих експресій також зазнають десемантизації, а реалізовані ними нові значення набувають негативної аксіологічної направленості, як у такому фрагменті: *I looked back at him; a joke? He was still smiling, a small dry smile* [19, с. 88]. Маленька стримана посмішка на обличчі чоловіка свідчить про напруженість стосунків між комунікантами.

Мовні одиниці *sharp* і *piercing* традиційно використовують у вербалізаціях негативних виразів очей, а саме експресій зневаги, осуду, несхвалення. Виступаючи в ролі своєрідних "емоціогенних каталізаторів" [20, с. 23], ці лексеми орієнтують читача на високу інтенсивність відповідних емоційних станів, як у такому прикладі: *Ernestina gave Charles a sharp, reproachful glance; for a wild moment he thought he was being accused himself – then realized* [15, с. 104].

Компонентами кінестетичних номінацій виразів обличчя можуть бути прикметники, похідні від назв різноманітних речовин, а саме: *adamant*, *glassy*, *iron*, *leaden*, *plastic*, *steely*, *stony*, *velvety*, *watery*, *wooden*. З усієї групи наведених мовних одиниць сема 'позитивна оцінка' представлена в значенні лише лексеми *velvety*, яка вживається для опису ніжного виразу очей, як у такому прикладі: *Then he turned and saw her and the velvety eyes creased up in an appreciative smile* [19, с. 194].

Усі інші прикметники цієї групи входять до складу номінацій лицевих експресій негативної конотації. Так, лексема *watery* позначає безрадісний і сумний мімічний вияв, прикметники *adamant*, *iron*, *leaden*, *stony*, *wooden* вербалізують нерухоме, безпристрасне обличчя людини, яка в певній ситуації настроєна некооперативно, а мовна одиниця *plastic* маркує штучність експресії, контрольованість у продукуванні з боку суб'єкта, наприклад: *"Yes," says Erin with a plastic smile. "I'll just go and get it"* [13, с. 210].

Нічого спільного з привітністю і щирістю в наступному фрагменті не має мімічний жест "усмішка", на позначення якого вжито прикметник *slimy* (слизький). Звичайно такий вираз має людина, яка має на меті отримати те, чого бажає, і при цьому не надто переймається про враження, яке справляє на оточуючих: *His face was oozing a slimy smile as he saw Wendy* [21, с. 302].

Група кінестезичних мовних засобів позначення виразів обличчя також представлена такими номінативними одиницями зі спільним компонентом значення 'низька температура', як-то: прикметниками *chilly*, *cold*, *cool*, *frosty*, *frozen*, *half-frozen*, *ice-cold*, *icy*, *wintery* та інші; дієсловами *to cool*, *to freeze*; прислівниками *coldly*, *cooly*.

Звичайно у "холодних тонах" описують астенічні лицеві вияви, наприклад, експресії страху, тривоги, що є фізіологічно виправдано, оскільки для них характерним є саме пониження температури тіла [22, с. 437]. Причинами "заморожування" обличчя, тобто відсутності мімічних рухів, також стають здивування, розгубленість, байдужість, а крижаний вираз може стати сигналом невдоволення і навіть гніву, незважаючи на те, що агресивність традиційно осмислюється як вогонь: *"Apparently so," Audra responded in an icy tone that matched her eyes* [18, с. 403]. В англійській лінгвокультурі концепт презирства також базується на уявленні про щось холодне, навіть крижане. Пояснюють це прагненням особистості відсторонитися, збільшити відстань при негативній оцінці, що в європейській свідомості асоціюється з відчуженням ("похолоданням") у стосунках [23, с. 151]: *Elinor gives me a cold, gracious smile* [13, с. 95].

У наведених нижче прикладах має місце порушення тональності спілкування, що спричиняє непорозуміння, образи, комунікативні провали. Іноді для налагодження розмови та встановлення контакту достатньо лише, щоб обличчя комуніканта трохи "розтануло": *"I'm pleased to meet you, Professor Douglass," says Helen, extending her hand. His frosty expression thaws a degree or two* [24, с. 55].

Діаметрально протилежними "холодним" експресіям за формою є "гарячі" вирази обличчя, які вербалізуються номінативними одиницями, що мають спільний компонент значення "висока температура", а отже їхня семантика вирізняється наявністю семи інтенсивності. До них належать: прикметники *blazing*, *boiling*, *burning*, *flaming*, *heated*, *hot* та інші; дієслова *to blaze*, *to boil*, *to burn*, *to flame*, *to*

grow / go hot та інші; прислівник *hotly*. У досліджуваних нами художніх текстах з жаром переважно асоціюються шкірні реакції як психофізіологічні вияви емоційного комплексу “сором, збентеження, провина”, як у такому прикладі: “*Taste it again. Iris is relentless. ‘You need to try harder.’ My face is growing hot as I struggle for words* [13, с. 173].

Кохання та пристрасть також традиційно осмислюють як полум'я (КОХАННЯ Є ВОГОНЬ), а найпромовистими виразниками цих почуттів на обличчі людини визнають очі. У наступному фрагменті палкий погляд героїні, який вона кидає на Чарльза, не може залишитися непоміченим чоловіком: *Sarah was all flame. Her eyes were all flame as she threw a passionate look back at Charles* [15, с. 249].

Уміння контролювати невербальною поведінкою здатне перетворити міміку на інструмент соціального впливу. Людині, яка посміхається так тепло, що аж тануть серця (*the smile that melts hearts*), неможливо відмовити: *This is the smile that melts hearts. One look and you know you are done for!* [14, с. 67].

Однією з найяскравіших ілюстрацій синестезійного осмислення виразів обличчя можна впевнено вважати вислів В. Шекспіра *The tartness of his face sours ripe grapes* – “Стиглий виноград кисне від виразу його обличчя” (“Коріолан”, дія 5, сцена 4), який ілюструє застосування знаків смакових відчуттів на позначення лицевих експресій. В сенсорному полі людини смаковій, а особливо ольфакторній модальностям звичайно відводять периферійний статус, що частково обумовлюється їхнім незрозумілим характером [5, с. 84] і меншим ступенем розвиненості в людей, ніж, наприклад, у собак, які здатні розпізнавати до 300000 запахів. Цим звичайно пояснюють також і відносну бідність відповідних класів атрибутів [25, с. 144]. У нашому ілюстративному матеріалі вони представлені простими прикметниками *acid, bitter, distasteful, sour, sweet*, складним прикметником *sour-sweet*, які конкретизують іменники на позначення холістичних виразів обличчя (*an expression, a face, a look*) і лицевих жестів (*a smile, a frown*), а також прислівниками *acidly, bitterly, sourly, sweetly*, які деталізують дієслівні номінації мімічних рухів (*to frown, to smile, to smirk*).

У цій групі мовних засобів сема “позитивна оцінка” присутня лише в семантиці прикметника *sweet* і похідного від нього прислівника *sweetly*, які, втративши свої денотативні значення позначення смакових ознак, переходять до розряду оцінних. Такий вираз обличчя персонажа стає мімічним виявом кохання, спокою, ніжності і завжди позитивно сприймається комунікативним партнером, як у такому прикладі: “*Luke says you’re not feeling well, Becky?*” *Her face is syrupy sweet. “Let’s have a look”* [13, с. 306].

Майстерне використання мімічних жестів стає умовою досягнення мети. У представленому нижче фрагменті ситуація спілкування вимагає від героїні подати себе в образі жінки, перед якою важко встояти. З цієї

метою вона навмисно солодко посміхається (*smile sweetly*) і заграє (*flutter her eyelashes*), викликаючи бажану для себе реакцію оточуючих: *To drive men out of their minds, it was enough for Phoebe to smile sweetly and flutter her eyelashes* [14, с. 28].

У семантиці інших номінативних одиниць групи смакової палітри яскраво виражена сема 'негативна оцінка'. Так, лицева експресія, описана прикметником *bitter*, або мімічний жест, конкретизований прислівником *bitterly*, виражатимуть залежно від контексту горе, страждання, образу, обурення і навіть ненависть (приклад № 1), а незадоволений і сумний вираз обличчя героїні в прикладі № 2 позначений прикметником *sour*:

(1) [...] *she was so startled by the naked hatred etched on his cold and bitter face she hardly heard his muttered response* [21, с. 40];

(2) *Paula made a sour face. "Not good, Agnes. In fact I'd venture to say that it went extremely badly"* [18, с. 43].

В англійській мові, на відміну від української, ці мовні одиниці характеризуються синкретичною семантикою, оскільки одночасно вербалізують смакові й ольфакторні ознаки. Наведемо відповідні словникові визначення: *bitter* (adj): "*having a sharp, pungent taste or smell; not sweet*"; *sour* (adj): "*with an unpleasant taste or smell especially because of no longer being fresh*" [26]. Різкий та їдкий мімічний вияв, позначений у тексті прикметником *acid*, може глибоко вразити і навіть образити співрозмовника.

Лексичне значення першого компонента складного прикметника, який позначає суб'єктивне сприйняття ознаки, пов'язане з найменуваннями смаку (*sour-faced* (adj): "*unfriendly or looking bad-tempered*" [26]). За характером відношень між складниками такі прикметники співвідносяться із синтаксичними конструкціями, зокрема підрядними словосполученнями – *a sour face*. У групі номінативних одиниць позначення смакової модальності привертає увагу складний прикметник *sour-sweet*, який містить компоненти зі взаємовиключною семантикою. Звернемося до такого прикладу: "*A choice of evils,*" *said Nellie's sour-sweet face and shake of the head* [15, с. 56]. У своєму прямому значенні, тобто для представлення смакових властивостей, цей прикметник має нейтральну або ж позитивну семантику, проте, описуючи вирази обличчя, він, як і інші мовні одиниці цієї групи, втрачає своє денотативне значення і переходить до розряду оцінних одиниць з домінантною семою 'негативна оцінка'. Використання означення, яке являє собою єдність протилежностей, для вербалізації лицевої експресії можна пояснити амбівалентною природою останньої, а негативне забарвлення – неможливістю її однозначної інтерпретації реципієнтом, що викликає в нього внутрішнє напруження і відчуття невизначеності.

У наступному прикладі представлено рідкісну метафоричну номінацію виразу обличчя "усмішка", синестезійне перенесення в якій відбувається в напрямі від аудіальної до візуальної модальності. Втративши свій первинний семантичний компонент "відсутність звуку",

прикметник *quiet* позначає слабку інтенсивність аналізованої кінеми. Описана в цьому фрагменті стримана, навіть таємнича усмішка містера Ленгдона, напевно, є виявом не емоційного стану адресанта, а скоріше маніфестує його приховані наміри: *With a quiet smile Langdon pulled a piece of paper from the pocket of his tweed coat and handed it to Faulkman* [16, с. 177].

В англomовному художньому дискурсі вербалізація невербального компонента “вираз обличчя” також відбувається через контрастивні стилістичні засоби, протилежні значення яких викликають емоційну дезорієнтацію [27]. Так, в основу номінації *Eyes of softest fire!* [14, с. 248] покладено синестезійний оксиморон. Осмислення експресії очей персонажа вимагає змін у характері та змісті уявлень про цей невербальний компонент. Очі можуть палати як від кохання, так і від ненависті, оскільки лексема *fire*, яка є цілком нейтральною до протиставлення емоцій зон схвалення і несхвалення, звичайно маркує високий ступінь інтенсивності їх вияву, а також поєднує семи світла і блиску. Аналізована номінація ілюструє процес семантичної трансформації: рух здійснюється від синтаксично залежного члена цього контрастивного тропа *softest* до – головного *fire*, що приводить до його десемантизації, тобто іменник *fire* втрачає сему інтенсивності. Такий погляд героїні вже не обпікає, а зігріває, тому зміст аналізованого синестезійного оксиморона тлумачимо як вияв теплих почуттів до співрозмовника.

Отже, полімодальному осмисленню невербального компонента комунікації “вираз обличчя” притаманна аксіологічність, яка виникає внаслідок образно-експресивного підсилення семантики мовних одиниць його позначення. Формування узуальних метафоричних позначень мімічних виявів підпорядковується жорсткій закономірності і відбувається у певних напрямках від однієї семантичної сфери до іншої. Здійснений у цій роботі аналіз синестезійних образів у метафоричних номінаціях мімічних експресій відкриває можливості для подальших наукових розвідок питань лінгвального представлення невербальних компонентів комунікації. Перспективним убачається вивчення специфіки мовних і мовленнєвих одиниць на позначення ольфакторних засобів, які безпосередньо задіяні у формуванні емотивного коду англomовної лінгвокультури.

Література

- 1. Крейдлин Г. Е.** Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
- 2. Сержкова І. І.** Магія невербальної

комунікації: [навч. посібник] / І. І. Сєрякова. – К.: Вид. Центр КНЛУ, 2004. – 95 с. **3. Солощук Л. В.** Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі / Людмила Василівна Солощук. – Х.: Константа, 2006. – 300 с. **4. Болдырев А. О.** Восприятие выражения целого и частично закрытого лица: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Болдырев Андрей Олегович. – М., 2006. – 158 с. **5. Рузин И. Г.** Когнитивные стратегии именованя: модусы перцепции (зрение, слух, осязание, обоняние, вкус) и их выражение в языке / И. Г. Рузин // Вопросы языкознания. – 1994. – № 6. – С. 79–100. **6. Редька І. А.** Синестезійна образність поетичного тексту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської жіночої поезії кінця ХІХ – початку ХХІ століття) : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / І. А. Редька. – К., 2009. – 20 с. **7. Shen Y.** ‘Heard melodies are sweet, but those unheard are sweeter’: synaesthetic metaphors and cognition / Y. Shen, R. Aisenman // Language and Literature. – 2008. – Vol. 7, № 2. – P. 123–140. **8. Складьревская Г. Н.** Языковая метафора как объект лексикологии и лексикографии: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.01 / Складьревская Галина Николаевна. – Ленинград, 1989. – 430с. **9. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія** / [уклад. О. Селіванова]. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716с. **10. Ullman S.** The Principles of Semantics / S. Ullman. – Oxford : Blackwell, 1957. – 342p. **11. Костюченко О. В.** Формування сенсорних образів на основі нюхових відчуттів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 "Загальна психологія" / О. В. Костюченко. – К., 2003. – 19с. **12. Майданова Т. В.** Синестетические метафоры в художественной речи ХХ века : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Майданова Татьяна Владимировна. – М., 1992. – 194с. **13. Kinsella S.** The Undomestic Goddess / Sophie Kinsella. – L. : Black Swan, 2006. – 416 p. **14. Krantz J.** Dazzle / Judith Krantz. – L. : Bantam Books, 1991. – 576 p. **15. Jonker J.** Last Tram to Lime Street / Joan Jonker. – L. : Headline, 1995. – 469p. **16. Brown D.** The Da Vinci Code / Dan Brown. – N.Y. : Anchor Books, 2003. – 390p. **17. Гак В. Г.** Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста / В. Г. Гак // Вестник МГУ. – 1993. – № 3. – С. 87–95. **18. Bradford B.** Hold the Dream / Barbara Bradford. – L. : Harper Collins Publishers, 2004. – 831 p. **19. Bradford B.** Hold the Dream / Barbara Bradford. – L. : Harper Collins Publishers, 2004. – 831 p. **20. Телия В. Н.** Экспрессивность как проявление субъективного фактора в языке и её прагматическая ориентация / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М.: Наука, 1991. – С. 5–36. **21. Bushnell C.** Lipstick Jungle / Candice Bushnell. – L.: Abacus, 2008. – 432 p. **22. Ильин Е. П.** Эмоции и чувства: [учеб. пособ.] / Евгений Павлович Ильин. – [2-е изд]. – М.: Питер, 2007. – 782 с. : ил., табл. – (Мастера психологии). **23. Покровская Я. А.** Отражение в языке агрессивных состояний человека (на материале англо- и русскоязычных художественных текстов): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.20 /

Покровская Яна Александровна. – Волгоград, 1998. – 188с. **24. Lodge D.** *Thinks . . .* / David Lodge. – L. : Secker & Warburg, 2001. – 342 p. **25. Попова У.** ‘The fool sees with his nose’: metaphoric mappings in the sense of smell in Patrick Süskind’s *Perfume* / У. Попова // *Language and Literature*. – 2003. – Vol. 12, № 2. – P. 135–151. **26. Oxford English Dictionary Online** [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://www.oed.com.htm>. **27. Маріна О. С.** *Контрастивні тропи й фігури в американській поезії модернізму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови”* / О. С. Маріна. – К., 2004. – 23с.

Кузнєцова Д.Ю. Синестезійні метафори у номінаціях мімічних експресій (на матеріалі англомовного художнього дискурсу).

У статті запропоновано аналіз синестезійних метафор в англомовних номінаціях невербального компонента комунікації “вираз обличчя”, які функціонують у дискурсивному просторі твору. Установлено, що цим номінаціям притаманна аксіологічність, а їх формування відбувається у певних напрямках від однієї семантичної сфери до іншої.

Ключові слова: вираз обличчя, номінація, синестезична метафора, художній дискурс

Кузнєцова Д.Ю. Синестезические метафоры в номинациях мимических экспрессий (на материале англоязычного художественного дискурса).

В статье предложен анализ синестезических метафор в англоязычных номинациях невербального компонента коммуникации “выражение лица”, которые функционируют в дискурсивном пространстве текста. Установлено, что эти номинации являются аксиологически маркированными, а их формирование происходит в определенных направлениях от одной семантической области к другой.

Ключевые слова: выражение лица, номинация, синестезическая метафора, художественный дискурс

Kuznietsova D.Yu. Synaesthetic metaphors in facial expressions designations (a study of English fictional discourse).

This article delineates and analyses synaesthetic metaphors in English facial expressions designations which function in the discourse space of a literary text. It has been demonstrated that such denominations are marked axiologically. The directionality in their structure has been defined.

Key words: facial expressions, designation, synaesthetic metaphors, fictional discourse

УДК 811. 111'42

Недайнова І.В.

**АНТИГЛОБАЛІЗМ: КОНЦЕПТУАЛЬНО-
СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ
(на матеріалі інтерв'ю депутата
Європарламенту Джулетто Кеза)**

Важливі світові події наприкінці ХХ сторіччя (падіння Берлінської стіни, розпад Радянського Союзу та комуністичних режимів східноєвропейських країн) призвели до прийняття демократичного західного стилю спілкування в політиці та закріплення ринкових відносин в Європі. Таке становище здавалося буде незмінним, однак після багаторічної дезінтеграції лівих сил та їх поразок на сучасному політичному обрії з'явився новий рух, що проявляє свою активність в різних куточках світу. Цей рух не гуртується навкруги однієї ідеї, навпаки, фокус його інтересів досить різноманітний: його активісти виступають проти об'єднаних економічної та політичної інфраструктур, сміливо виступають за ідентифікацію національних культур, відверто наступають на відомі впливові корпорації та світові об'єднання (такі як Світовий Економічний Форум чи чергова зустріч країн Великої сімки). Ця ефективна боротьба вже не сприймається у "global village" як анархічна маячня чи утопічна теорія, цей процес вже має своє ім'я – АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЯ, він розповсюджується, міцніє і іноді шокує світ своїми радикально-революційними діями. З переміщенням акцентів уваги антиглобалістського руху з однієї галузі суспільства на іншу поширюються і сфери комунікації антиглобалістів між собою та з іншим світом, світом глобалізму.

Саме тому нам вважається актуальним аналіз творення текстів антиглобалістської тематики, вивчення притаманних цим текстам характеристик на різних мовних рівнях та опис тих факторів, що роблять ці тексти одиницями сучасного дискурсу.

Наш інтерес до аналізу тексту антиглобалістської тематики як до дискурсу підтверджується актуальністю розгляду самого поняття "дискурс", що пов'язано з питанням про мову як філософсько-соціальну категорію (Л. Вітгенштейн, Ч. Пірс, Г. Фреге, М. Хайдеггер, М.М. Бахтін). Сьогодні різноманітні види інституціональних дискурсів приваблюють все більше і більше дослідників, і ці дослідження призвели до появи фундаментальних робіт з теорії та аналізу різних видів дискурсу: в сфері досліджень політичного дискурсу це роботи В.І. Карасика, П.Б. Паршина О.Ф. Русакової, Є.І. Шейгала, Т.А. ван Дейка, Р. Водака, Е. Лаклау, Ш. Муффа, Л. Чуліаракі та інші; в сфері вивчення релігійного дискурсу вагомими є дослідження М.Н.Ересько, В.І. Карасика, Н.Б. Мечковської, О.А. Прохвятилової, Ч. Каррена, Дж.

Ніксона, Р. Рорті та інших; в області аналізу юридичного дискурсу визначилися О.С. Олександров, Є.А. Кротков, А.В. Поляков, Т.А. ван Дейк та інші. В роботах зазначених авторів з різних позицій розглянуто проблеми суб'єкту дискурсу, його когерентності, поліфакторності його динамики, його типологічні ознаки, тощо.

Готуючи теоретичний базис до даної статті, нами був виявлений той факт, що антиглобалістська тематика – відносно нова проблема для вітчизняних та зарубіжних вчених: вона є, в основному, фокусом уваги політологів. На жаль, нами не було знайдено робіт з аналізу саме антиглобалістського дискурсу як лінгвістичного явища. Однак, в своєму дослідженні ми використовуємо теоретичне надбання різних як вітчизняних, так і зарубіжних вчених щодо критичного аналізу дискурсу, а саме спираємося на роботи А.О. Кібріка [1], П.Б. Паршина [1], Г.Г. Почепцова [2], О.Ф. Русакової [3], Т.А. ван Дейка [4], Н. Ферклоу [5; 6], Л. Чуліаракі [7].

Перш ніж розглядати дискурсні характеристики обраного нами для аналізу тексту, приділимо увагу самому процесу антиглобалізації.

Як ми вже зазначали на початку статті, глобалізаційні зміни кінця 90-х 20 сторіччя і початку 21 сторіччя призвели до стрибка активності суспільних об'єднань, що відстоювали інтереси широких шарів населення в боротьбі проти соціальної несправедливості в умовах глобалізації. В наш час, коли цей рух вже зарекомендував себе серйозною протиборчою силою, антиглобалісти висувають свої вимоги до національних урядів та міжнародних організацій, що впливають на становище громадян. Сьогодні антиглобалістський рух відрізняється від соціальних течій минулих років, тому що він представляє собою нову соціально-політичну силу, новий тип сучасного діяча: це транснаціональна сила, яка має своєрідну, гнучку організацію, свою стратегію та тактики боротьби і навіть своє консолідаційне зібрання – Всесвітній Соціальний Форум (the World Social Forum), що призваний об'єднувати зусилля антиглобалістських організацій у роботі над альтернативними соціально-економічними проектами [8].

Сучасні інновації в розвитку глобальних технологій (таких як мобільні телефони, електронна пошта, Інтернет, факс) призвели до закріплення позицій антиглобалізму як швидко та кардинально реагуючої на глобальні процеси сили. Використання переваг сучасних засобів комунікації при плануванні протестів та маршів, координації та мобілізації дій, в обміні інформацією додає ефективності заходам, що проводяться, та призводить до появи нових стратегій боротьби. Сіткове проведення антиглобалістських заходів є характерною рисою сьогодення. Сітлова структура засобів комунікації дозволяє дає дуже зручну і ефективну можливість вести дискусії та дебати в просторі, не підлеглому цензурі та контролю владоутримуючих структур [9].

Відрізняючою цей рух від інших рисою є також неоднорідний склад його прихильників: це можуть бути “зелені”, діячі профспілок,

соціалісти; представники малого бізнесу та борці проти корпоративних об'єднань; захисники прав людини, релігійні та жіночі організації, анархісти, борці національних рухів різних континентів, тощо [8].

На нашу думку, специфічність антиглобалізму як ідеологічного руху полягає саме в тому факті, що він є формою протеста майже до всіх сфер глобальних об'єднань і, як було згадано вище, має дуже різнобарвний мовний колектив. Тоді цілком природньо, що дискурсні характеристики антиглобалізму будуть відображувати елементи інших, вже досить детально описаних дискурсів, як-то політичного, економічного, культурологічного і т.і. Навіть без ретельного аналізу можна стверджувати, що антиглобалістський дискурс – це особливий вид дискурсу (маються на увазі ті його характеристики, що лежать на поверхні), в якому на фоні яскраво виражених екстралінгвістичних факторів (етика поведінки, специфічна форма одягу, певна символіка, бойкотування, голодування і т.ін.), використовуються такі лінгвістичні явища як памфлети; програми та статути; плакати, лозунги; сленгізована лексика; фольклорна спадщина (анекдоти, частушки, шутки); поезія; комікси; архаїчна лексика; окказіоналізми.

У даній статті ми поставили за мету дослідити концепти, що, на нашу думку, складають поняття АНТИГЛОБАЛІЗМ в його сучасному стані, і оцінити їх функціональну доцільність в дискурсному просторі. Новизну даній темі надає той факт, що цей рух є різнобарвним з точки зору соціальної приналежності його учасників, і як написала газета “The Times”: “Diversity is a major characteristic of anti-globalization protests and demonstrations, which are often described as "multi-generational, multi-class, and multi-issue”” [10].

Для досягнення поставленої у дослідженні мети ми проаналізуємо інтерв'ю, яке провів кореспондент газети “Вікно” з депутатом Європарламенту, антиглобалістом Джулетто Кеца в рамках його візиту на засідання міжнародного медіа-клубу «Format A3» у Криму.

Дане інтерв'ю ми впевнено відносимо до дискурсу, адже це текст, що взятий в аспекті розгортання подій, цілеспрямована соціальна діяльність [1; 2]: участь активістів у форумі направлена пошук шляхів подолання кризи в багатьох сферах глобального суспільства.

Розглянемо дискурсну модель даного інтерв'ю. Безперечно, воно має певну комунікативну стратегію: перебуваючи в Україні (в країні, яка виступає не організатором форуму, а лише його приймаючою стороною) Дж. Кеца має інтенції донести свою думку про події в світі, що хвилюють саме його як представника антиглобально налаштованої частини глобального суспільства. Цей дискурс в устах Дж. Кеца є репрезентацією певних ідей та образів, і певно, що ці образи формуються в певні концепти.

В аналізованому матеріалі нами виявлено, що АНТИГЛОБАЛІЗМ як соціальна реальність в сучасній картині світу в даному виді дискурсу

відображений наступними концептами: ЕКОЛОГІЯ, ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА, СУПРОТИВНИКИ та СОЮЗНИКИ.

Розглянемо, як виглядає лінгвістична концептуалізація АНТИГЛОБАЛІЗМУ (репрезентація шляхом референцій до сутніх характеристик поняття).

1. Концепт ЕКОЛОГІЯ, лінгвістично виражений як *RESOURCE WAR*, репрезентується у наступних реченнях: ... *the world is threatened with resource war; Today it is clear that development in the closed system of resources is impossible - the world has reached development limits; ... all resources of the planet are almost exhausted, and only a matter of time when they will definitively end; All our realities, everything to what we have got used - will change.*

2. Концепт ПОЛІТИКА (а саме *POWER CRISIS*) функціонує в даному виді дискурсу так: *It is necessary to understand that former democracy already dies; ... and because of the political apathy; The huge number of people does not have enough representation of their interests in power; ... all against parliaments, local councils etc.; It is just necessary to create a new system of representation, new parties and movements; ... Cultural, organizational, political revolution is necessary, it is necessary to reduce energy expenses.*

3. Концепт ЕКОНОМІКА, в лінгвістичному вираженні *THE ECONOMIC MARKET*, розгортається у наступних реченнях: *The civilisation of money will leave; People have transformed into purchase tools; We live for the market when we work and when we have a rest; It dictates us our actions; ... it is necessary to nationalise all the banks issuing money; We lose control over money.*

4. Концепт СУПРОТИВНИКИ, а саме *FINANCIAL ELITE*, виражено у наступних реченнях: *9 world banks gather in Wall-Street. Every month these nine people make the decisions, concerning six billion people: what the unemployment percent in the world will be, how many people will die of hunger, how many governments will be overthrown, how many ministers will be bought and so on. They are respectable criminals, but they are more influential than any world political leader. For them real power means money power; ... the biggest source of danger today is New York, Wall-Street and the USA. The dollar has already died today, the USA are bankrupts. But thus they are well-armed bankrupts, their economic attacks against Greece and Ireland are provoked to reduce only the sovereignty of the European currency and Europe as a whole.*

5. Функціоналізація концепту СОЮЗНИКИ (*RUSSIA, UKRAINE*) розгортається у наступних реченнях: ... *Europe as a political and cultural phenomenon will further exist; Russia could play large role in Europe; And together Europe and Russia could play a huge soothing role for the situation in the world; Russia has huge possibilities to influence the international life; ... it is necessary to create normal relations between sovereign, independent, neutral Ukraine, Russia and Europe [11].*

Як видно з наведених прикладів, в контексті даного дискурсу виникають певні згадані автором соціокультурні та історичні події (наприклад, *New York, Wall-Street and the USA; economic attacks against Greece and Ireland; the European currency; Russia could play large role in Europe; sovereign, independent, neutral Ukraine* або навіть таке: ... *but the USA in the events on 11th of September 2001 have postponed the crisis for 7 years. Have postponed - but have not cancelled. And in 2008 it has returned...* [11]). Звичайно, що для розкодування такого послання читач чи-то слухач повинен мати конкретні знання або конкретний життєвий досвід, і, певно, цей досвід має бути ненабагато меншим від досвіду самого автора дискурсу. І п. Дж. Кеца впевнений, що аудиторія його слухачів без зусиль зрозуміє речі, про які він говорить, тому що антиглобалісти опікуються проблемами, що відомі всьому світу..

Аналізуючи даний дискурс в аспекті його інтенціонального плану (тобто, сукупності елементів комунікаційного проекту, що забезпечує просування комунікативного наміру від задуму до його безпосереднього втілення [3]), зазначимо, що як комунікативний проект це інтерв'ю включає в себе як комунікативні наміри (ідеї: критика сучасного стану глобального суспільства у різних сферах сьогодення; комунікативні настанови: стимуляція активних дій), так і елементи стратегічного планування (тематичний план виступу, що може бути проілюстрований виділеними нами концептами). Щодо актуального плану даного дискурсу (тобто, до процесуального комунікативного акту, що включає застосування вербальних та невербальних форм спілкування [4]), можемо стверджувати, що в рамках цього плану у даному дискурсі проходить інтерактивний контакт між учасниками комунікації (в нашому випадку, це депутат Європарламенту п. Дж. Кеца та кореспондент газети "Вікно") як рівноправними учасниками комунікативної події.

За ствердженнями російських вчених О.В. Голодного, О.А. Гончарової, В.Є. Чернявської, актуальний план дискурсу включає в себе різноманітні типи переконання (персуазивна комунікація [3]). В аналізованому інтерв'ю ми знаходимо приклади таких персуазивних елементів дискурсу, коли автор робить спробу вербального впливу на свідомість адресата, реалізуючи комунікативні стратегії, наприклад: *I am against parliaments, local councils etc.; Cultural, organizational, political revolution is necessary, it is necessary to reduce energy expenses; The overwhelming majority of brains are supervised; We live for the market when we work and when we have a rest. It dictates us our actions; We are not free people* [11]. Тобто, в процесі персуазивної комунікації п. автор спонукає читачів на виконання певних дій: в його відповідях та міркуваннях про сьогоденний стан речей у світі антиглобаліст Дж. Кеца дає наступні настанови до дій: *It is just necessary to create new system of representation, new parties and movements. And this movement should go from below...; Here it is possible to create the international centre of studying of safety of the new*

world. It is necessary to make ideas. Tomorrow things will cost much, but ideas will be even more expensive [11].

У висновках до нашого дослідження зазначимо, що проведений аналіз доводить, що в даному дискурсі присутні стійкі структурні компоненти, які сприяють функціонуванню концептів антиглобалізму у дискурсному просторі. Як перспективу нашого дослідження, ми бачимо аналіз риторичних стратегій у інших дискурсах антиглобалістської направленості.

Література

- 1. Кибрик А. А., Паршин П. Б.** Дискурс // Энциклопедия “Кругосвет” / А.А. Кибрик, П.Б. Паршин [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/articles/82/1008254/1008254a9.htm>.
- 2. Почепцов Г. Г.** Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.chat.ru/~yankos/ya.html|Icq#75088656>.
- 3. Русакова О. Ф.** PR-дискурс: теоретико-методологический анализ / О.Ф. Русакова [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.madi.km.ua/page581.htm>.
- 4. Дейк ван Т. А.** Дискурс и доминирование: пер. с англ. // Современный дискурс-анализ: электронный журнал / Т.А. Дейк ван. – Вып. 1. – Т.1. – 2009. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.discourseanalysis.org>.
- 5. Ферклоу Н.** Диалектика дискурса: пер. с англ. // Современный дискурс-анализ: электронный журнал / Н. Ферклоу. – Вып. 1. – Т.1. – 2009. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.discourseanalysis.org>.
- 6. Fairclough N.** Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language / N. Fairclough. – London: Longman, 1995. – 285 p.
- 7. Chouliaraki L., Fairclough N.** Discourse in late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis / L. Chouliaraki, N. Fairclough. – Edinburgh, UK: Edinburgh University Press, 1999. – 221 p.
- 8. Мегорский Б. В.** Антиглобалистское движение в современном политическом процессе : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Мегорский Борис Вадимович. – Снт-Петербург, 2003. – 182 с.
- 9. Эриксон Д. Ф.** "Антиглобалистские" движения: истоки, стратегии, состав, ресурсы, культура, цена участия // Дискурс Пи / Д.Ф. Эриксон. – Вып. II. – 2002. – С. 99.
- 10. Time.** – 26 April. – 2000. – p.21.
- 11. Вікно** [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://vikno.eu/eng/politics/politics/antiglobalist-dzhulletto-keza-this-world-9-persons-correct.html>.
- 12. Anti-Globalization – A Spreading Phenomenon** // Canadian Security Intelligence Service. – Report No. 2000/08. – August 22, 2000 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.csis.gc.ca>.
- 13. Brecher J., Costello T., Smith B.** Globalization from Below: The Power of Solidarity / J. Brecher, T. Costello, B. Smith. – NY: South End Press, 2000. – 424 p.
- 14. Held D., McGrew A. G.** Globalization/anti-globalization: beyond the great divide / David Held, Anthony G. McGrew. – Cambridge, UK: Polity Press, 2007. – 424 p.
- 15. Oral Y.** Critical Approaches to Discourse: Language and Power / Y. Oral [Електронний ресурс] // Режим

доступу: <http://www.ingilish.com/critical-approaches-to-discourse.htm>. 16. Starr A. Naming the Enemy: Anti-Corporate Movements Confront Globalization / A.Starr. – NY: Zed Books, 2001. – 233 p.

Недайнова І.В. Антиглобалізм: концептуально-структурний аналіз сучасного дискурсу (на матеріалі інтерв'ю депутата Європарламенту Джулетто Кеца).

В даній статті на матеріалі конкретного інтерв'ю специфічної тематики проводиться аналіз антиглобалістського дискурсу та визначаються його основні концепти в сучасній картині світу. Стійкі структурні компоненти, що сприяють функціонуванню концептів антиглобалізму у дискурсному просторі, дають підстави для подальшого пошуку специфічних рис, що притаманні даному типу дискурсу.

Ключові слова: антиглобалізація, антиглобалістський дискурс, дискурсна модель, інтенціональний план, актуальний план.

Недайнова И.В. Антиглобализм: концептуально-структурный анализ современного дискурса (на материале интервью депутата Европарламента Джулетто Кеца).

В данной статье на материале конкретного интервью специфической тематики проводится анализ антиглобалистского дискурса и определяются его основные концепты в современной картине мира. Устойчивые структурные компоненты, которые способствуют функционированию концептов антиглобализма в дискурсном пространстве, дают основания для дальнейшего поиска специфических черт, присущих данному типу дискурса.

Ключевые слова: антиглобализация, антиглобалистский дискурс, дискурсная модель, интенсиональный план, актуальный план.

Nedainova I.V. Anti-globalisation: conceptual and structural analysis of modern discourse (based on the interview given by the Euro Parliament deputy Dzhuletto Keza).

In the article the anti-globalisation discourse analysis is being carried out and some basic anti-global concepts in the world picture are being revealed on the basis of some special subject-matter interview. The stable structural components that make the anti-global concepts function in the discourse space give us the chance for further searching of this discourse type's specific features.

Key words: anti-globalisation, anti-globalisation discourse, discourse model, intentional plan, actual plan.

УДК 81'42:82-92

Решетарова І.В.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МЕДІЙНОГО ТЕКСТУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Під час руйнації старих та утворення нових політичних поглядів процес найменування новітніх суспільно-політичних реалій широко віддзеркалюється мовою ЗМІ. Процес номінації нових явищ відбувається, як відомо, за допомогою лексичних одиниць, що вже існують у мові, за допомогою словотворчих можливостей певної мови, або шляхом запозичень з інших мов. Цей процес породжує численні варіантні найменування, такі, що вживаються як нормативні лексичні одиниці, чи як нестандартні номінативні варіанти, які характеризують особливості певного періоду і бувають наявними в мові лише тимчасово. А це урізноманітнює засоби, якими користується автор політичного тексту.

Таким чином, метою нашої статті є аналіз мови сучасних ЗМІ та виявлення особливостей медійного тексту суспільно-політичного характеру.

Стильові й мовні особливості медіатексту пов'язують з новітніми технічними засобами, особливостями масової комунікації, характером взаємовідносин адресанта й адресата інформації.

Наукова література з відповідної проблематики, починаючи з праць основоположників (Л.В. Щерба, Б.О. Ларін, В.В. Виноградов) і до наших днів, пропонує неоднозначне рішення. У сучасних дослідженнях масової комунікації науковці в основному не послуговуються терміном «функціональний стиль» чи «стиль» взагалі, перевага надається «мові газет», «телевізійному мовленню», «Інтернет-мові», «мові ЗМІ» тощо, адже означена галузь використання мови має справу з різноманіттям текстів, які не належать до публіцистичного стилю.

Наукові розвідки таких вчених, як М.М. Кожина [3; 4], Г.Я. Солганик [7], І.П. Лисакова [6] та ін., свідчать про розвиток публіцистичного стилю при повному збереженні своєї цілісності. Визнається, що публіцистичний стиль існує в письмовій (газета) і усній (радіо, телебачення) формах. Таким чином, усі «мови» масової комунікації вміщуються в газетно-публіцистичному стилі.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття з'явилися праці, в яких акцентується увага на виникненні нової функціонально-стильової єдності – мови масової комунікації (зокрема Т.Г. Добросклонска), характерними ознаками якої є тематична універсальність, поєднання елементів усної і письмової мови, поліфункціональність тощо.

Аналогічної думки дотримується В.Г. Костомаров, який говорить про істотні відмінності мови масової комунікації від історично-традиційних стильових утворень [5, с. 218], і Н.І. Клушина, яка називає стиль масової комунікації таким, що обслуговує широку галузь суспільних відносин, зокрема політичних, економічних, культурних, спортивних тощо [2, с. 23-24].

Тексти масової комунікації Н.І. Клушина дотепно називає «побіжною літературою», оскільки вони не розраховані на «тривале зберігання», а зорієнтовані на читача, сучасника автора, і передбачають його негайну реакцію. Це визначає специфічні мовні засоби, які обирає адресант. Характерною ознакою текстів масової комунікації є, за словами В.Г. Костомарова, чергування експресії та стандарту, що проявляється в пошуку нових, незвичних виражальних засобів мови, спрямованих на забезпечення впливового потенціалу тексту.

Таким чином, в роботі ми послуговуємося думкою, що наприкінці ХХ – початку ХХІ століття виникла нова функціонально-стильова єдність – мова масової комунікації.

Сьогодні, як і раніше, ЗМІ реалізують різноаспектні функції, на кшталт повідомлення, вплив, пропаганда тощо. Чим більш відкритим і демократичним стає життя суспільства, тим більше уваги приділяється мові політики і, відповідно, політичний дискурс виходить у коло інтересів не тільки професійних політиків але і журналістів, перекладачів, широкого загалу тощо.

Однією з помітних ознак сучасного медійного політичного дискурсу стала політична реклама. Для більшості існує єдине розуміння реклами як потужного інструменту впливу на поведінку споживача, незалежно від того, що саме рекламується – чи то сік, шампунь чи політичний кандидат.

Завдання політичної реклами – встановити контакт між представниками влади/претендентами на місця у владних структурах і широким загалом, здійснювати спрямований адресний зв'язок між ними, використовуючи доступну й адекватну знакову систему. Політична реклама покликана також виконувати інформаційну функцію – знайомити аудиторію з партіями, кандидатами, їхніми поглядами, пропозиціями, обіцянками, їхніми перевагами перед конкурентами тощо.

Політична реклама украй виправдана у суспільстві, яке тільки адаптується до умов плюралізму. Численність партій і схожість їхніх платформ дезорієнтує електорат. А реклама розтлумачує складні політичні концепції і програми, вихопивши з них найяскравіше, переклавши нудні тексти програм мовою емоцій, гасел, передвиборних слоганів, закликів, символів і вражаючих образів. Наприклад:

Другие обещают, мы делаем!

Моє життя належить народу України (слоган Віктора Януковича).

З людьми і для людей України (слоган Петра Симоненка).

Тільки Мороз може перемогти Кучму (слоган Олександра Мороза).

Ты что, самый умный? Да! (слоган Сергія Кириєнка).

Вірю. Знаю. Можемо (слоган Віктора Ющенка).

Бандитам – тюрми! (Рух, В'ячеслав Чорновіл).

Усє будет четко! (Молодіжний слоган, розроблений у штабі Леоніда Кучми).

Ваш голос сьогодні – наше майбутнє завтра (слоган «За ЄДУ» («За єдину Україну»)).

I Like Ike (Dwight Eisenhower's slogan).

The Experienced Candidate (Adlai Stevenson's slogan).

All the Way with LBJ (Lyndon Johnson's slogan).

In Your Heart, You Know He's Right (Barry Goldwater's slogan).

Happy Days Are Here Again (Franklin Roosevelt's slogan)

Honest. Able. Fearless (Al Smith's slogan).

It's Morning in America (Ronald Reagan's slogan).

Change We Can Believe In (Barack Obama's slogan).

За кордоном питання зв'язку мови і влади, мовного маніпулювання і пропаганди цікавили науковців досить давно, проте російські та українські дослідники звернули увагу на ці явища лише тоді, коли політична комунікація припинила бути закритою сферою вузького кола політиків.

Для медійного політичного тексту в цілому характерні такі специфічні ознаки: 1) вживання фразеологічних сполучень, медійних кліше і штампів; 2) використання конструкцій типу «V+that» при коментуванні політичних подій від третьої особи, напр., *The President argues that this decision will seriously handicap the country's economy* [1, с. 10] 'Президент вважає, що це рішення серйозно зашкодить економіці країни'; 3) вживання неологізмів, напр., *Bevinism, Gaullist, marshallization, pro-Arab movement*; 4) використання безособових зворотів, напр., *it is generally believed that* 'прийнято вважати', *it is officially announced that* 'офіційно повідомляється, що...', *it is rumoured that* 'пліткують, що...'; 5) вживання скорочень, напр., *M.P.* 'Member of Parliament', *T.U.C.* 'Trades Union Congress', *TV* 'Television'. Невід'ємною частиною політичного дискурсу також слід вважати вживання великої кількості евфемістичних і дисфемістичних одиниць найменування.

Використання евфемістичних одиниць номінації в політичних текстах масмедій має за мету зняти гостроту й конфліктність певної комунікативної ситуації, завуалювати або приховати інформацію чи її частину, що призводить до формування у свідомості адресата неповного чи хибного уявлення про факти, досягти комунікативного комфорту між усіма учасниками комунікації, додати експресії і переконливості авторській думці, викликати резонанс суспільства засобом висловлювання суб'єктивного погляду на ту чи іншу ситуацію, спровокувати усвідомлення адресатом необхідності певних дій,

підтримати мотивацію споживача придбати певний товар (підтримати певного кандидата) тощо.

Дисфемістичні одиниці номінації зустрічаються в медійному дискурсі меншою мірою через те, що використовуються виключно у «своїх» дерогативних функціях, тоді як евфемістична одиниця може «змінити колір», «замаскуватися» і виступити в ролі дисфемізму, скажімо, для іронії. У ситуаціях розмовного мовлення можливим є використання дисфемізму для покращення значення денотату, при цьому значну роль відіграє інтонаційне оформлення висловлювання.

В дискурсі масмедій дисфемізми вживаються переважно з метою дискредитації певних осіб чи фактів, зокрема шокування аудиторії, висловлення, передачі суб'єктивного негативного емоційно-оцінного чи іронічного ставлення і под.

Засоби евфемії виконують функцію, так би мовити, лакмусового папірця, виступаючи своєрідними індикаторами «кислотності» інформації, її приналежності до категорії «свої» або «чужі». Наявність евфемізмів засвідчує відносно позитивну оцінку автором подій і фактів, тоді як використання дисфемізмів говорить про негативну оцінку.

Суть політики є боротьба за владу і політичний дискурс є інструментом цієї боротьби. На функціональному рівні сутність політичної комунікації можна представити трьома складовими: формулювання і роз'яснення політичної позиції (орієнтація), пошук і згуртування прибічників (інтеграція), боротьба з супротивником (агональність) [8, с. 110-112].

Ці складові інтегруються в базу для політичного дискурсу опозицію «свої – чужі», яка є культурною константою, одним з найважливіших протиставлень в житті суспільства подібно до опозицій «добро – зло», «корисний – некорисний», «друг – ворог», «вірний – невірний».

В політичному дискурсі опозиція «свої – чужі» реалізується через свої, притаманні цьому дискурсу маркери, в тому числі, через цілеспрямований вибір позитивної чи негативної оцінної лексики. «Свої» маркуються позитивною оцінкою, в той час як згадування про «чужих» іде через презирливо-саркастичну оцінну лексику. Відповідно, навіть неподібна і обурлива дія «свого» описується за допомогою засобів евфемії – бридке не називається таким, використовується нейтральна як не позитивна оцінна лексика. Тоді як дія «чужого», навіть не такий вже і обурливий чи огидний учинок, подається через дисфемістичні засоби – небажані ознаки перебільшуються в напрямку від нейтрального до різко негативного.

Сьогодні у суспільстві зростає інтерес до політичної тематики у зв'язку з надзвичайно динамічним характером розвитку політичного життя у сучасному світі, підвищенням вимог до рівня освіченості та культури населення, процесами глобалізації у світі, розвитком інформаційних технологій тощо. Проте лише невелика кількість

систематизованого теоретичного матеріалу висвітлює проблеми медійних текстів суспільно-політичного характеру. Вважаємо, що подальші детальні розвідки та комплексний підхід до аналізу особливостей медійних політичних текстів є досить актуальним за сучасних умов.

Література

- 1. Закирова С. А.** Цитатные устойчивые фразы в общественно-политическом тексте и их перевод / С. А. Закирова // Текст как объект перевода. – Ташкент, 1988. – С. 10-16. **2. Клушина Н. И.** Интенциональные категории публицистического текста (на материале периодических изданий 2000-2008 гг.) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.01.10 „Журналистика” / Н. И. Клушина. – М., 2008. – 57 с. **3. Кожина М. Н.** О специфике художественной и научной речи в аспекте функциональной стилистики / М. Н. Кожина. – Пермь : Изд-во Перм. гос. ун-та, 1966. – 213 с. **4. Кожина М. Н.** Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Просвещение, 1993. – 224 с. **5. Костомаров В. Г.** Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В. Г. Костомаров ; [изд-е 3-е, испр. и доп.]. – СПб. : Златоуст, 1999. – 320 с. **6. Лысакова И. П.** Язык газеты и типология Пресс. Социолингвистическое исследование / И. П. Лысакова. – СПб. : Изд-во филол. фак-та СПбГУ, 2005. – 256 с. **7. Солганик Г. Я.** О закономерностях развития языка газеты в XX веке / Г. Я. Солганик // Вестник Моск. ун-та. Сер. 10. Журналистика. – 2002. – № 2. – С. 39-53. **8. Шейгал Е. И.** Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с.

Решетарова І.В. Особливості сучасного медійного тексту суспільно-політичного характеру.

У статті поставлено завдання проаналізувати мову сучасних ЗМІ та виявити особливості медійного тексту суспільно-політичного характеру.

Ключові слова: медійний текст, політичний дискурс, політична реклама.

Решетарова И.В. Особенности современного медийного текста общественно-политического характера.

В статье анализируются особенности языка современных СМИ и особенности медийного текста общественно-политического характера.

Ключевые слова: медийный текст, политический дискурс, политическая реклама.

Reshetarova I.V. Peculiarities of Modern Mass Media Political Text.

The article analyses peculiarities of the modern mass media language and features characteristic of the political media text.

Key words: mass media text, political discourse, political advertisement.

УДК 811.111

Соколова І.В.

**ДИСКУРС-АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ АНАЛІТИЧНОГО
ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Однією з основних вимог підготовки спеціалістів будь-якого профілю є оволодіння іноземними мовами. Знання іноземних мов відкриває доступ до великих масивів інформації в сучасному світі, що є необхідним елементом не тільки професійного і творчого зростання людини, але й підвищенням загального рівня її розвитку як особистості. Значне місце у вивченні іноземних мов відводиться умінню вільно читати іншомовну літературу з метою отримання різноманітної інформації.

Це соціальне замовлення вимагає розробки ефективних методик навчання іноземної мови, у тому числі, читання іншомовних текстів. Відбувається пошук нових технологій і методів роботи, вивчення індивідуальних способів здійснення читацької діяльності. Отримання інформації у процесі читання пов'язане з умінням читача декодувати нові символи, здійснювати операції структурування і переструктурування тексту, визначати його концепт. Вирішення цих завдань ускладнюється, якщо вивчення мови відбувається у дорослому віці і вимагає особливих зусиль у подоланні труднощів, що виникають на різних етапах навчання.

Саме цим фактором зумовлена актуальність даного дослідження, мета якого – визначення ролі та місця методу дискурс-аналізу в процесі навчання студентів аналітичного читання. Дослідження проводилось на матеріалі текстів малої форми як найбільш ефективних для досягнення цілей дослідження. Меті даного дослідження підкоряються наступні завдання:

- 1) визначити категоріальний апарат дослідження;
- 2) визначити завдання та етапи навчання аналітичного читання;
- 3) окреслити коло питань, які підлягають подальшому теоретичному дослідженню та експериментальній перевірці.

Об'єктом дослідження виступає дискурсивний аналіз як один з методів дослідження процесу комунікації. Предмет дослідження –

використання дискурс-аналізу в процесі викладання іноземної мови студентам економічних спеціальностей.

Визначаючи категоріальний апарат дослідження, перш за все слід дати дефініцію терміну «аналітичне читання». У нашому розумінні аналітичне читання – це спосіб ознайомлення з текстом, який залучає не тільки процес отримання нової інформації, але й вміння давати критичну оцінку отриманої інформації, а також усвідомлювати прагматичну мету та комунікативну настанову тексту.

Слід зазначити, що у процесі дослідження виявилось суттєвим розмежовувати поняття «комунікативна» та «прагматична» настанова/мета тексту. Комунікативна настанова, породжена інтенцією автора, відображує намір автора подати певну інформацію в тексті, розкрити певну тему. Прагматична мета, за визначенням В.Л.Наєра, є «матеріалізованим у тексті усвідомленим конкретним наміром адресанта зробити відповідний вплив на адресата» [3, с. 16]. Комунікативна і прагматична настанови, які є логіко-мовленнєвими поняттями, реалізують у тексті інтенцію його продуцента, що виступає поняттям психологічного плану.

Задля вирішення завдань дослідження звернемося також до тлумачення терміну «дискурс». В соціальних науках дискурс характеризується як «формалізований спосіб мислення, який може бути маніфестований за допомогою мови, як соціальна межа, що визначає те, що може бути сказаним на певну тему» (Michel Foucault). Але мета даного дослідження потребує більш конкретної дефініції, яка б поєднала підхід до дискурсу, як до автентичної мови, що функціонує в контексті, з більш вузьким тлумаченням дискурсу як тексту. Основними конститутивними характеристиками дискурсу є настанова мовленнєвої дії, учасники дії, інформація, загальні конверсаційні принципи [9, с. 31]. Таким чином, ми можемо розглядати будь-який письмовий текст як дискурс, що розгортається в конкретних умовах мовленнєвого спілкування, має свою прагматичну настанову, містить конкретну інформацію і відповідає загальним конверсаційним принципам.

В свою чергу, дискурс-аналіз — це метод дослідження комунікації, який має за мету вияв соціального контексту, що стоїть за усним чи писемним мовленням, дослідження взаємозв'язку між мовним кодом у спілкуванні та соціальними, психічними, психологічними, культурними процесами. Метод дискурс-аналізу використовується для дослідження мови, яка функціонує природно, в тому контексті, в якому вона використовується. Дискурс-аналіз, за визначенням багатьох науковців, не є кількісним або якісним науковим методом, але є способом ставити питання в межах певного кількісного або якісного методу. Фактично дискурс-аналіз допомагає розкрити приховану мотивацію за вибором певного методу аналізу тексту.

Дослідники дискурсу, незалежно від того, вивчають вони когерентність розширених структур або займаються інтерпретацією

текстів, цікавляться мовним вибором, який здійснюється мовцем задля його конкретної соціальної мети. Дискурсивний аналіз може бути використаний як структурний інструмент для аналізу текстової організації, так і як етнографічний інструмент для розширення усвідомлення конкретної культури. Це ще одна грань перетинання теоретичної лінгвістики та методики викладання – адже навчання мови неможливо без навчання відповідної культури.

Знання культури, яких потребують студенти для ефективної комунікації іноземною мовою, так звана «соціолінгвістична компетенція» [13], також включає знання про те, як використовувати жанри дискурсу в контексті спілкування. Отже, ефективною стратегією навчання іноземної мови є ознайомлення з асортиментом жанрів, як усних, так і письмових, їх загальною структурою, а також нормами їх використання в контексті оточуючого середовища.

В процесі навчання аналітичного читання викладач має навчати усвідомлення конкретної комунікативної ситуації, аналізу прагматичної настанови тексту та його комунікативної мети, відокремлення актуальної інформації. Валідним є аналіз дискурсу в аспекті його відповідності конversaційним постулатам Грайса: постулатів Кількості, Якості, Відношення, Засобу [2, с. 222-223]. Постулат Кількості знаходить своє відображення в мірі інформативності тексту, у способі надання актуальної інформації. Так, художньому тексту притаманні стилістичні засоби, які забезпечують інформаційну надлишковість і реалізують художній стиль викладу. Для наукового, публіцистичного, рекламно-інформативного стилів характерний стислий виклад інформації, який забезпечується економією мовних засобів.

Постулат Якості, може бути сформульований як об'єктивність відбиття фактичної інформації. Постулат Відношення (релевантності) формулюється П.Грайсом як вимога не відхилятися від теми повідомлення. Постулат Засобу відбивається на конкретних лінгвістичних засобах викладу інформації і визначає ясність, точність, логічність тексту. Додержання постулатів П.Грайса сприяє ефективності сприйняття тексту, забезпечує результативність акту комунікації.

Однією з найважливіших характеристик тексту в аспекті навчання аналітичного читання є його комунікативність. Комунікативність тексту визначається як його здатність забезпечити успіх комунікативної взаємодії людей. Вивчення комунікативності, яка виступає конститутивною властивістю будь-якого тексту, передбачає аналіз механізмів текстотворення, особливостей лінгвістичної організації текстів різних типів, встановлення нормативних моделей їх формування, можливості їх варіювання й прийнятність тих або інших варіантів [10, с. 65].

Метод навчання аналітичного читання засобами дискурс-аналізу включає наступні важливі етапи:

- 1) ознайомлення з текстом на рівні сприйняття інформації;

- 2) аналіз конкретної комунікативної ситуації (умов створення та функціонування тексту, факторів адресанта та адресата);
- 3) повторне прочитання тексту з одночасним аналізом актуальної інформації (тематичної лінії/ліній у випадку художнього тексту);
- 4) детальний аналіз засобів впливу;
- 5) формулювання аналітичних висновків щодо реалізації автором прагматико-комунікативної настанови тексту.

Дана модель є валідною для аналізу як художнього тексту, так і текстів з чітко вираженою прагматико-комунікативною настановою, а саме: рекламних, наукових, публіцистичних, текстів ділової документації, тощо. Суттєвим елементом моделі є усвідомлення реципієнтом конкретної ситуації, в умовах якої відбувається акт комунікації. У випадку художнього тексту слід проаналізувати історико-соціальні умови створення тексту, а також дослідити фактор адресанта. У процесі аналізу нехудожніх текстів слід визначити екстралінгвістичні умови функціонування тексту, дослідити умови реалізації категорії адресованості, визначити прагматичну мету тексту і засоби її досягнення.

Категорія адресованості вважається однією з конститутивних особливостей тексту, поряд із комунікативною інтенцією репродуцента. Під адресованістю розуміється текстова категорія, яка відбиває опремечену в семантиці й структурі тексту його направленість на припустимого адресата комунікації, задає певну модель інтерпретації тексту і слугує семантичною базою текстової репрезентації [1, с.15].

На необхідність враховувати фактор реципієнта вказували ще античні автори. У сучасних роботах з лінгвістики тексту цьому питанню приділяється особлива увага. Так, у працях з функціональної граматики акцентується необхідність розмежування двох взаємоспрямованих процесів – кодування і декодування мовленнєвої інформації та відповідно “граматику мовця”, і “граматику слухача”. Лінгвісти розглядають принцип “орієнтованості мовлення на партнера” (“Partnerbezogenheit der Rede”) як універсальний. Цей принцип означає орієнтацію адресанта на певного адресата як у виборі мовного матеріалу, так і в побудові мовлення, інколи навіть у звуковому його оформленні.

В рамках прагмалінгвістичних досліджень визначається, що “врахування соціальних і психологічних параметрів адресата (в тому числі гіпотетичного) та його взаємовідношення з адресантом грають значну роль у мовленнєвих актах і визначають не тільки тональність висловлення..., але й вибір мовленнєвого акту..., прямого або непрямого способу реалізації ілюкції в залежності від міжособистих відносин комунікантів” [9, с.37].

Різні аспекти взаємодії тексту і адресата досліджуються в межах філологічної герменевтики, літературознавства і поетики, естетики, лінгвостилістики, психолінгвістики, лінгвосеміотики, прагматики, перекладу, аналізу дискурсу. Об’єднуючим принципом для всіх дисциплін можна вважати тезу про те, що за кожним текстом стоїть мовна

особистість не тільки продуцента, а й припустимого реципієнта. Це зумовлює валідність твердження, що “всі тексти і все в тексті експліцитно або імпліцитно адресовано” [1, с.11].

Таким чином, створюючи текст, продуцент стикається з низкою проблем екстралінгвістичного характеру, найбільш суттєвими з яких є такі:

1. побудова гіпотези реципієнта в аспекті його суспільного і психолінгвістичного портрету і релевантних для даного акту комунікації якостей;
2. моделювання відносин із реципієнтом в аспекті суспільної норми і етики, психологічного стану;
3. прогнозування реакцій реципієнта.

Текст (як імпліцитно, так і експліцитно) містить інформацію про реципієнта. Текст включає в себе згорнуту систему всіх ланок комунікативного ланцюжка, і, подібно тому, як ми пізнаємо з нього позицію автора, ми можемо визначити й ідеального читача. Чітка прагматична спрямованість деяких текстів дає можливість визначити їх реципієнта, особистість якого виступає як параметризована.

Характеристика адресата має включати такі базові елементи, як знання екстралінгвістичного і лінгвістичного плану. Знання екстралінгвістичного характеру охоплюють комплекс набутих знань і досвіду, а також систему світогляду індивіда. Лінгвістичні/мовні знання характеризують ступінь володіння індивідом засобами й способами мовленнєвої діяльності. Крім того, гіпотетичний реципієнт повинен мати певний об'єм тезаурусу і загальних знань, необхідний для розуміння інформації в тексті. Так, наприклад, основною вимогою до реципієнтів наукових текстів є їх компетентність у певній сфері знань і зацікавленість у темі повідомлення.

Усвідомлення фактора адресата експліцитно реалізується через вибір мовних засобів впливу в межах конкретного тексту. Так, художні тексти спрямовані на широке коло читачів, можуть бути цікавими різним реципієнтам, незалежно від соціального статусу, стану чи віку. Прагматико-комунікативною метою даного типу текстів є не подання інформації, а розкриття певної теми, вплив на свідомість реципієнта. Саме тому спектр мовних засобів у художньому тексті такий широкий.

Науково-технічні тексти мають конвенціональний / колективний характер, що проявляється в їх функціонуванні в обмеженій професійній сфері і дозволяє використання таких засобів компресії інформації як кліше, штампи, скорочення. Цим також обумовлена певна композиційна будова тексту і застосування стереотипних засобів вираження.

У сфері створення рекламного тексту діють свої певні закони. На сучасному етапі розвитку рекламного бізнесу, метою якого є орієнтація на соціальні та етнічні сегменти ринку, пріоритетом у рекламному дискурсі стає пошук мовних одиниць, які створюють максимальний вплив на гіпотетичного адресата з урахуванням його національного

менталітету, вікових характеристик, соціального статусу, домінуючих ціннісних систем.

Заснований на дискурс-аналізі підхід до викладання іноземної мови дає студентам певні переваги. По-перше, сфокусований на організації та змісті дискурсу, даний підхід експліцитно звертається до відмінностей між культурологічно обумовленими жанровими диференціаціями. По-друге, цей підхід забезпечує інтенсивне засвоєння лексики і граматики в контексті спілкування. І нарешті, третя перевага даного методу полягає в тому, що студенти стають більш обізнаними в соціальній структурі та ідеології культури і суспільства, які створили певний дискурс.

Найбільш доцільним є застосування методу дискурс-аналізу в процесі навчання студентів навичок писемного мовлення та читання задля спеціальних цілей. За допомогою даного методу студенти навчаються не тільки читати та аналізувати тексти будь-якого жанру й типу, але й самостійно продукувати невеликі есе чи тексти з чіткою прагматичною спрямованістю (рекламні оголошення, ділові листи, тощо).

Література

- 1. Воробьева О. П.** Текстовые категории и фактор адресата / О. П. Воробьева. – К.: Высш. шк., 1993. – 200 с.
- 2. Грайс Г. П.** Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит. – 1985. – Вып. XVI. – С. 217 – 238.
- 3. Наер В. Л.** Прагматика текста и её составляющие / В. Л. Наер // Прагматика и стилистика. – М.: МГПИИЯ им. М.Тереза. – 1985. – Вып.245. – С. 4 – 13.
- 4. Новиков А. И.** Семантика текста и её формализация / А. И. Новиков– М.: Наука, 1983. – 215 с.
- 5. Разинкина Н. М.** Функциональная стилистика английского языка / Н. М. Разинкина– М.: Высш. шк., 1989. – 181 с.
- 6. Сидоров Е. В.** Проблемы речевой системности / Е. В. Сидоров. – М.: Высш. шк., 1987. – 140 с.
- 7. Скопюк Т. Г.** Термін у семантичній структурі англomовного наукового тексту (на матеріалі текстів з обчислювальної техніки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови“ / Т. Г.Скопюк. – К., 1997. – 20 с.
- 8. Смуциньська І. В.** Теоретичні засади дослідження текстової категорії модальності у ракурсі теорії мовленнєвої діяльності / І. В. Смуциньська // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2001. – С. 230 – 237.
- 9. Шевченко И. С.** Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв. / И. С. Шевченко. – Харьков: Константа, 1998. – 168 с.
- 10. Шестакова И. Г.** О композиционной организации текста научно-технической рекламы / И. Г. Шестакова // Лингвистические средства текстообразования. – Барнаул: Алтайск. гос. ун-т. – 1985. – С. 64 – 74.
- 11. Byrnes, H.** Discourse Analysis and the Teaching of Writing. – <http://www.adfl.org/bulletin/V15N2/152030.HML>
- 12. Halliday, M.A.K., McIntosh, A. and Strevens, P.** The Linguistic Science

and Language Teaching / Halliday, M.A.K., McIntosh, A. and Stevens, P. – London: Longman, 1964. 13. Kramsch, C. Context and Culture in Language Teaching / Kramsch, C. – New York: Oxford University Press, 1993. – 304 p.

Соколова І.В. Дискурс-аналіз як засіб навчання аналітичного читання студентів економічних спеціальностей.

В статті представлені деякі результати дослідження використання дискурсивного аналізу в процесі розвитку навичок читання задля спеціальних цілей. Дискурс-аналіз використовується для дослідження функціональних аспектів мовлення, що є актуальним в аспекті практичного застосування результатів суто теоретичних досліджень.

Ключові слова: дискурсивний аналіз, аналітичне читання, конwersаційні принципи, комунікативність.

Соколова И.В. Дискурс-анализ как средство обучения аналитическому чтению студентов экономических специальностей.

В статье представлены некоторые результаты исследования использования дискурсивного анализа в процессе развития навыков чтения для специальных целей. Дискурс-анализ используется для исследования функциональных аспектов речи, что является актуальным в аспекте практического применения результатов чисто теоретических исследований.

Ключевые слова: дискурсивный анализ, аналитическое чтение, конwersационные принципы, коммуникативность.

Sokolova I.V. Discourse-analysis as the means of teaching analytical reading to the students of Economics.

The article represents results of research of application of the method of discourse analysis in the process of development of reading for special purposes skills. The given research is topical in the aspect of practical application of results of purely theoretical investigations.

Key words: discourse analysis, analytical reading, conversational principles, communicativeness.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК [821.112.22-312.6+929 Клюгер]:305

Зубенко Д.В.

ЖІНОЧЕ ПИСЬМО ТА ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ ГЕНДЕРУ НА АВТОБІОГРАФІЮ РУТ КЛЮГЕР «ЖИТИ ДАЛІ. МОЛОДІ РОКИ»

Протягом довгого часу вчені працюють над такими поняттями як пам'ять і спогад, автобіографія і стаття. Багато вчених створювали різні теорії цих понять, вивчали їх. Як вони залежать один від одного? Під впливом чого утворюються? Що входить в їх суть і зміст? Це досить цікава та актуальна тема, над якою можна замислитися та яку можна досліджувати.

Кінець ХХ і початок ХХІ ст. позначені стрімким зростанням інтересу до гендерності автобіографічного письма. Існує декілька автобіографічних студій, які займаються гендерним аналізом: К. Гудманн, А. Голдмен, Ф. Шослер та інші зосереджують увагу на виявах суб'єктивності в автобіографіях, написаних жінками, а також звертаються до феміністичних та психоаналітичних інтерпретацій жіночого автобіографічного письма.

Робота виконана відповідно з комплексною темою кафедри романо-германської філології факультету іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка «Актуальні проблеми сучасної романо-германської філології: мовно-літературний та методологічний аспекти».

У наукову розробку проблеми жіночого письма та гендера зробили внесок багато науковців, зокрема, А. Ассман, Симона де Бовуар, Л. Ірігарей, Ю. Крістева, Е. Сікс, Дж. Батлер.

Мета нашої статті полягає у вивченні та висвітленні найбільш важливих моментів у вивченні пам'яті та спогаду, автобіографії та гендеру.

Феміністичний рух та феміністське літературознавство мають велике значення для розвитку гендерних досліджень. Філософ та письменниця Симона де Бовуар досліджує становище жінок та виводить поняття, які стали гаслами феміністичного літературознавства. Так як вона виявила, що «жінки дійсно присутні в літературі та в культурній історії як міф та як образ», феміністське літературознавство звернулось до життя та письма реальних жінок. Починаючи з дослідження образу жінки незабаром з'явився погляд на таку важливу річ, що зображує протиріччя родів, як процес уяви та видумки, за яким неможливо виявити

стать та образ авторів. До того ж було виявлено також невідомих, забутих чи проігнорованих авторок. Це призвело до корекції переважних канонів, до розширення понять літератури і обговорення умов та методів літературного дослідження. У 70-ті роки у франкомовних сферах з'являється розроблена концепція феміністичного літературознавства [3, с. 76].

Термін жіночого письма прийшов разом з Елен Сікс і також пов'язаний із такими теоретиками як Люсі Ірігарей та Юлією Крістевою, які мають частково розбіжні позиції. На думку Елен Сікс для народження жінки-суб'єкта необхідно створити простір, де вона могла би виступати як самостійний та рівнозначний з чоловіком суб'єкт соціальної дії. У якості однієї з стратегій реалізації такої програми Елен Сікс запропонувала концепцію жіночого письма [1, с. 56]. У роботі «Регіт медузи» Елен Сікс вперше вводить поняття жіночого письма (*écriture féminine*), яке звільняє від чоловічого типу мови, що прагне до єдиної істини [1, с. 42]. В іншій книзі «La jeune pée» («Знову народжена»), написаній у співавторстві з Клеман, піддається критиці саме порядок мови. Автори розкривають той факт, що в основі структури символічного значення завжди лежить первісний бінарний поділ на чоловіче та жіноче, при чому чоловіче оцінюється як позитивне, а жіноче – як негативне.

Особливий інтерес у феміністських літературознавчих теоріях викликає питання, чи відрізняється текст жіночого автора від тексту чоловічого автора якими-небудь зовнішніми, тобто формальними ознаками. В обговоренні цієї проблеми чималу роль відіграють ідеї французьких теоретиків-психоаналітиків Е. Сікс і Л.Ірігарей. Вони вважають, що західна раціональна філософія набула значущість завдяки виключенню жіночого. Ці вчені стверджують, що у філософському дискурсі, який пов'язаний і з літературним, немає місця для жіночого, для насолоди жінки, а вона особисто завжди пов'язується з пасивністю, іншими словами, пасивність жінки гарантує чоловічу силу та перевагу. Однак Сікс вважає, що саме в писанні, за допомогою прописування в тексті насолоди й тілесності, можна вирватися з маскулінного порядку або зруйнувати його. Письмо - це простір, де звільнення від політичних та економічних систем можливо. За твердженням Сікс, у жінки є виняткова можливість виражати себе у письмі через жіночий стиль, так як жінка не знищила свою бісексуальність, а визнає наявність іншого в собі.

Е. Сікс визначає жіночий стиль письма як спосіб, за допомогою якого можна звільнитися від гендерних ролей і дозволяти «іншому» ставати видимим. Таким чином, «жіночий стиль» не залежить від статі письменника.

Автобіографія Рут Клюгер *жити далі* без сумніву є однією з найвідоміших автобіографій більш нової літератури Голокосту. Клюгер користується самими різними способами, щоб диференціювати тему в численних гранях: її переживання як дитину у Відні та в

концентраційних таборів нацистів, її втечу, її життя в США; її пізніше повернення до Німеччини, спогад і забуття, ставлення до минулого, нарешті, звернення до «Привидів мерців», із самою собою, з щоденним «продовженням життя».

Сама оповідачка не впевнена наскільки її спогади є зрозумілими і чи відповідають вони подіям минулого; та чи можливо за допомогою образів створити міст спогадів: "Ми не можемо точно відчувати, де з'являється цей місток спогадів, виникає питання чи взагалі він існує, а можливо потрібно спочатку його викарбувати в своїй пам'яті і тільки тоді звести догори"[4]. Це не можливо зробити самому "будівельнику" розповіді, це підвладне тільки передумовам подій. Основна ціль дослідження Клюгер – це збудувати міст між спогадами, так щоб можна було покинути ув'язнене обмеженнями місце та поглянути на нього ззовні, відчувати та ввійти до іншого періоду життя. Але, якщо це не можливо, то необхідно спонукати виникненню спогадів у вигляді образів чи картинок, які можна чітко роздивитись. Дослідження Клюгер розглядаються як спроба визначити умови виникнення культурної пам'яті. Дослідження виявили, що текст цієї розповіді не спонукає до діалогу пропозицій між оповідачкою та читачем; цей діалог переростає у захоплення ідеєю створення спільного об'єднання спогадів у майбутньому.

Найважливіший аспект феміністичного проекту полягає не тільки в тому, щоб надати жінці-автору місце в літературному каноні, але й приєднати непомітність, натуральність та вічність жіночого життєвого досвіду до історії. Історичний досвід жінок вважався не досить важливим і значущим для того, щоб на нього звертали увагу і зберегли для майбутніх поколінь.

У цій статті ми провели аналіз літератури з поданої теми, коротко охарактеризували жіноче письмо та автобіографію Рут Клюгер.

Автобіографія Клюгер зображує становлення жінок, на які накладено відбиток суб'єктивних та історичних факторів таким чином, що воно не може вилучити ані роки терору через прізвища та імена, ані зібрати у єдине ціле картини пережитого. Своїми картинками зображення Клюгер підірвала загальні уявлення та чоловічий досвід у зображенні голокосту за допомогою до тепер не врахованого досвіду – спогадів жінок з перспективою знищити розрив між національним геноцидом та статтю. Це перед усім вдалося їй тому, що вона зробила темою різні «уламки» спогадів.

Отже, багато хто думає, що поняття «жіноче письмо» і «жіноча література» вже самі по собі приводять до витіснення жінок у гетто, де їх ще легше буде забувати. Проте подібна точка зору не виключає інших гендерних підходів, які можна брати до уваги. Крім того, багато дослідників вважають гендер лише одним із соціокультурних чинників, що впливають на літературну дію. Це означає, що не тільки між жінками та чоловіками, але й серед жінок, чоловіків, усередині одного індивіда,

тобто різниці, суперечливості та т.і. Одне із завдань феміністського літературного дослідження – зробити видимими, усвідомити ці різниці, звернути увагу на різні умови і значення, створені цими чинниками.

Подальші дослідження даної теми будуть пов'язані з детальним аналізом проблеми, будуть проаналізовані пам'ять та гендер, гендерні дослідження та значення автобіографії Рут Клюгер.

Література

1. Сикс Э. Хохот Медузы// Введение в гендерные исследования. Часть II: Хрестоматия. — ЦХГИ, Санкт-Петербург, Алетейя, 2001. **2. Assmann** 1999 – Assmann A. Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses. – München, 1999. **3. Jacobus Mary** (ed.). Women Writing and Writing About Women. New York and London: Groom Helm, 1979. **4. Klüger** 1992 – Klüger R. Weiter leben. Eine Jugend. – Göttingen, 1992. – 284. **Showalter Elaine.** Towards a Feminist Poetics // The New Feminist Criticism. Essays on Women, Literature and Theory / Showalter E. (ed.). New York: Pantheon Books, 1985.

Зубенко Д.В. Жіноче письмо та вплив категорії гендеру на автобіографію Рут Клюгер «Жити далі. Молоді роки».

В статті поставлено завдання вивчення та висвітлення найбільш важливих моментів у вивченні пам'яті та спогаду, автобіографії та гендеру. Прослідити вплив категорії гендеру на автобіографію Рут Клюгер «Жити далі. Молоді роки».

Ключові слова: гендер, жіноче письмо, феміністична критика, гендерні дослідження.

Зубенко Д.В. Женское письмо и влияние категорий гендера на автобиографию Рут Клюгер «Жить дальше. Молодые годы».

В статье поставлено задачи изучения и освещения наиболее важных моментов в изучении памяти и воспоминания, автобиографии и гендера. Проследить влияние категории гендера на автобиографию Рут Клюгер «Жить дальше. Молодые годы».

Ключевые слова: гендер, женское письмо, феминистическая критика, гендерные исследования.

Zubenko D.V. Female writing and influence of gender category on autobiography of Ruth Kluger “To Continue to Live: A Childhood”.

In the article is assigned task to research and to throw light upon the most important moments in research of memory and recollecting, autobiography and gender. Retrace an influence of gender category on autobiography of Ruth Kluger “To Continue to Live: A Childhood”.

Key words: female writing, gender, gender studies.

УДК [82.09:305]-047.44

Будурацька С.А.

**ТРИЯДА ГЕНДЕРУ, ЖАНРУ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ: НОВІ
ГОРИЗОНТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ ОПОВІДАЛЬНОГО
ТЕКСТУ**

З питань гендеру, в останнє десятиліття, була проведена багата кількість досліджень, з одного боку, здійснена їх переорієнтація, а з іншого «перехід на нові теми і методи дослідження», які включають в себе «пам'яті» і «спогади», як це зробила Інґа Стефан [12, с. 296]. Було опубліковано низька міждисциплінарні збірки з такими назвами як «Жінка та пам'ять» (Лур'є / Стрентон / Вісінус 1987), «Гендер та пам'ять» (Лодесдорф / Пассеріні / Томпсон 1996), «Пам'ять і стать» (Ешебах / Якобайт / Венка 2002), «Гендер та культурна пам'ять» (Хірш і Сміт 2002), являючи собою красномовне свідчення нинішніх дискусій. Теоретичні, історичні та культурні роз'яснення, що відповідають на питання «хто, що, як, навіщо і для кого» [12, с.84], є одними з найбільш важливих завдань гендерних досліджень. Спогади, пов'язані з гендером, а він, у свою чергу є продуктом культурної пам'яті та традиції освіти, чия мета являє собою роз'яснення того, що пам'ять і стать а також їх численні взаємовідносини і є гендер. Мова йде про постійний взаємозв'язок між статтю, видами та формами культурних традицій та практик. Термін концептуалізації передбачає троїстість поняття гендерних спогадів: вид, жанр, пам'ять. Проте формування пар між окремими компонентами належить до останніх тенденцій дослідження: наприклад, феміністка і теоретик літератури Марія Іглтон у 1989 році опублікувала ґрунтовний огляд теми «Жанр та стать» [1, с. 24]. У порівняльному виданні «Література як пам'ять культури» виділені не тільки питання гендеру, а й культурної пам'яті [6, с. 231]. Однак процес поєднання всіх трьох культурних явищ ще не є завершеним. Які ж відомості можуть подати тріадні концепції гендерних спогадів про аналіз розповідного тексту? Як вже було зазначено раніше, особливістю цього концептуального підходу є розповідні форми вираження, що використовуються як активна сила в соціально-гендерних відносинах. Цікавим є простеження у цьому процесі історично і культурно змінюваних системи переплетення літературних і не літературних форм гендерної концепції. Проте, класичні підходи феміністського аналізу оповідального тексту скористатися цим з метою пов'язати між статями особливості тексту в синхронній системі літературних творів та соціальних відносин.

З середини 1980-х років в гуманітарних науках неухильно підвищувався інтерес до понять, які підкреслюють колективний аспект культурної та наукової значимості пам'яті та спогадів. Висувалися різноманітні концепції та дослідницькі підходи у вивченні процесу пам'яті та спогадів, наприклад у дослідницьких роботах зарубіжних вчених зокрема робот Ассманів, Л. Ехтерхофф та А. Ерль. Значущими стали дослідження колективної пам'яті на початку ХХ-го сторіччя німецького мистецтвознавця Абі Варбурга та французького соціолога Моріса Хальбвакса. Одним із основних припущень досліджень культурної пам'яті є те, що групи та суспільства для розробки версій спільного минулого, яке циркулює кожен день у медіа-просторі, погоджуються на загальних цінностях і нормах аби таким чином стабілізувати колективну ідентичність. Тому Ян Ассманн розцінював культурну метафору пам'яті як класичне вираження культурної пам'яті. Термін культурної пам'яті можна тлумачити як прийняття кожним суспільством і кожною епохою своєрідного запасу текстів, зображень, разом з тим і обрядів, а з процесом їх «відходу», стабілізацію цінності як передавача колективно-загальних знань про минуле, засноване на груповій свідомості, єдності та індивідуальності [4, с. 15].

Однією з гендерних концепцій є актуальність культурних підходів питань пам'яті гендерного аналізу наративного тексту. Також зустрічаються аналогічні функції гендеру, що використовуються для стабілізації або деконструкції колективної самооцінки і переосмислення встановленого ієрархічного образу, з метою підтримання або підриву суспільно-політичних відносин. Ассманн виявив теорію «легітимації» та «відмінності» [4, с.138]. З точки зору феміністського літературознавства, як пише [3, с.155], відбулося привласнення ідентичності гендерних відносин, легітимність владних відносин, дотримання політичних і соціальних цілей. Ще пояснюється, «як генерується сенс та подання, як в нашій та західній культурі співпрацює дихотомія та ієрархія» [12, с. 28].

З 70-х років феміністки розробляли власну теорію культурної пам'яті: Був переписаний домінуючий чоловічий канон з внесеними «доповненнями» [12, с. 85]. З усіх культурних механізмів, які беруть участь в побудові діахронічного аспекту літератури та гендерних відносин, було проведено також дослідження з формування канону і літературної оцінки [9, с. 95]. Феміністські дослідження показали, що всі процеси в літературі перебувають під впливом культурної пам'яті: «вибір конфігурації, рейтингів, тегів і життя епохи залежать від гендеру» [3,с.149]. Але все ж таки літератури феміністського та гендерного напрямку не багато, тому дуже важко відстежити пряме посилання на культурну пам'ять. Також як і зіставити окремі уривки культурної пам'яті, хоча зв'язок між ними чітко простежується [6, с. 72] і навіть коли все починає збігатись, то завжди знаходиться сліпа зона, що руйнує весь ланцюг мислення [4,с.19]. Майже десятиліття триває діалог між дослідниками культури та літератури щодо гендерної теорії. Крім того,

теорії зображення тіла та пам'яті в літературознавстві та пошук гендерних відмінностей були розвинуті та взяті на озброєння [8, с. 7]. І тоді, нарешті, Ассманн, розкрив тему своїх досліджень, у роботі «Образи жінок у пам'яті чоловіків» [7, с. 229].

Гендерні відносини в процесі культурного обміну, їх запам'ятовування та забування в процесі взаємного впливу: гендерні концепції та пов'язані з ними владні відносини в структурі суспільства та вартість запасів культурної пам'яті. Вони відображаються, свідомо чи несвідомо, в минулому людини, в подіях та культурній об'єктивації за ступенем важливості. Прикладом такої гендерної спрямованості є селекційні процеси культурної пам'яті людського генія проявленого діапазоном письменника. На противагу цьому, культурні спогади можуть відігравати важливу роль у соціальних відносинах дійсності: як і цінності, у ієрархічному понятті, повинні бути створені в минулому часі задля достовірності історичних подій та побудови досвіду створення культурної пам'яті відносно статі. «Так було раніше, так буде завжди» є однією з найважливіших вимог соціального конструювання реальності. [6, с.138]. Культурні спогади можуть лишити чи надати законності існуючим гендерним відносинам. Так, наприклад, феміністками послідовно було завойовано право жіночого авторства, а не тільки розширення канонів літератури, що звичайно, продемонструвало на міжнародній арені продуктивність та соціальну значущість жінки-автора. На тлі соціологічних знань була створена теорія, що, для обґрунтування важливості творів, будуть братися правила існуючих соціальних відносин патріархального типу на базі яких і буде виводитися оцінка твору чоловіка або жінки. Феміністські дослідження канону та літературної оцінки виділяє два аспекти відносин та культурної пам'яті чоловіка та жінки – відносити антагоністичні наслідки до колективної пам'яті – гендерна вибірковість пам'яті і функцій пам'яті для легітимації гендерних відносин. Шанси потрапляння до канону мають бути різними, якщо мова йде про різницю статі. Літературні форми грають важливу роль у процесах запам'ятовування та забування на думку Інги Стефан: «Не тільки процес запам'ятовування та забування є статево-специфічним. Відмінності існують також між формами пам'яті жінок і чоловіків» [12, с. 85].

Теоретичний підхід виділення роду та спогадів у гендерно-орієнтованому аналізі тексту відкриває нові горизонти питань, тому що може бути застосованим не тільки до цілого тексту, а й до великих інтертекстуальних контекстів [5, с. 83], а ще і до спостереження за синхронністю системи діахронічного аспекту культури, а значить, культурної пам'яті [4,с.37]. Звертаючи увагу на синхронний діахронічний аспект відносин між розповідною формою, жанром і статтю, тобто на розвиток та передачу, присвоєння та маніпуляцію художніми формами, що виражена на гендерному рівні, що використовується в ЗМІ, дискурсах і практиці, можна виділити нове та незвичайне поняття гендерно-

орієнтованого аналізу тексту. На які рівні впливає соціальна пам'яті, стать, текстові форми та жанри? Чому одні літературні жанри та форми використовуються, а інші зникають у забутті? На якому рівні може відбуватися взаємодія історично-культурного співвідношення? Чи можлива відмова від жанрової і літературної традиції під впливом гендеру? Які з функцій перетворення літературних форм і жанрів (наприклад постмодерністський, що сприймається як характеристика гібридизації) відповідають за стабілізацію, безперервність або деконструкції гендерних концепцій?

Підсумовуючи вище викладене, треба зазначити, що для того, щоб зробити початкове викладення теорії культурно-історичного дослідження гендерних спогадів, треба виділити чотири етапи. По-перше, показати перетин гендерної та культурної пам'яті. По-друге, простежити на різних рівнях зв'язок пам'яті, форми, жанру і можливість їх гендерної взаємодії. По-третє, канон проявляється в центрі уваги як носій гендерних спогадів. Та четверте – треба на прикладі різновидів роману показати, як дослідження різних рівнів і функцій статі, форми, жанру та культурної пам'яті буде проявляти себе як компонент гендерної орієнтації на аналізу нарративного тексту. Крім цього для подальшого дослідження теми має сенс надати оповідально-теоретичним категоріям можливість за допомогою порівняння шляхом зіставлення автора та авторки емпірично пояснити питання про те, чи можуть насправді виявитись гендерно-специфічні відмінності у стилі письма. Так як моделі наратології дозволяють точно описати епоху автора – специфічні особливості шляху оповіді – такі, як для окремих романів або повних зібрань творів авторів характерні теоретично – оповідальні ознаки, вони створюють в першу чергу передумови для того, щоб добиватися перевірених результатів «жіночого письма». Кореляції наратологічних та гендерно-теоретичних аспектів дослідження може, таким чином, забезпечити розуміння синхронного поля напруги гендерно-специфічних стратегій оповіді у одній визначеній добі. Це може також пролити світло на питання, який внесок зробили оповідальні форми, жанри та засоби масової інформації для продуктивності статі [1, с. 37] та для побудови статевої відмінності. Гендерно-орієнтована наратологія тому, не в останню чергу, створила умови як для перегляду канонів з точки зору жінок, так і дослідження гендерних відмінностей у стиль письма, в есенціалістських правилах «природи» жінки [2, с.117]. Існує повна підстава, щоб ліквідувати розрив, який дуже довго був між феміністською літературою та гендерним дослідження, з одного боку, і наратологією та аналізом оповідального тексту, з іншого, збудувати міст за допомогою інноваційних завдань, моделей та підходів; та щоб інтерпретувати та аналізувати оповідальні тексти, спираючись на точні категорії теорії оповіді. Як це зокрема методично здійснюється, які відкриваються перспективи та які категорії аналізу та методи існують,

пояснюється у дисертаційному дослідженні, що присвячене проблематики гендеру літератури спогаду.

Література

1. Сикс Э. Хохот Медузы // Введение в гендерные исследования. Часть II: Хрестоматия. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2001. – 362 с.
2. Черкашина Т. Ю. Наративні виміри художньо-біографічної прози. – Луганськ: Монографія, 2009. – 200 с.
3. Assmann A. Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses. – München: Steidl Verlag, 1999. – 345 с.
4. Assmann J. Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. – München: Steidl Verlag, 1992. — 265 с.
5. Assmann J. Religion und kulturelles Gedächtnis. – München: Steidl Verlag, 2000. – 156 с.
6. Assmann J. und Hölscher T. Kultur und Gedächtnis. – Frankfurt a. M.: Fischer, 1991. – 356 с.
7. Burke P. Geschichte als soziales Gedächtnis / In: Assmann A., Harth. – Frankfurt a. M.: Fischer, 2003. – 476 с.
8. Caruth C. Trauma. Explorations in Memory. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995. – 267 с.
9. Jacobus M. Women Writing and Writing about Women. – New York: Groom Helm, 1979. – 298 с.
10. Langer Ph. Schreiben gegen die Erinnerung? Autobiographien von Überlebenden der Schoah. – Hamburg: Suhrkamp, 2002. – 287 с.
11. Poetics // The New Feminist Criticism. Essays on Women, Literature and Theory / Showalter E. (ed.). – New York: Pantheon Books, 1985. – 184 с.
12. Von Braun Ch., Stefan I. Gender Studies. – Berlin: Suhrkamp, 2001. – 375 с.

Будурацька С.А. Трияда гендеру, жанру та культурної пам'яті: нові горизонти гендерного аналізу оповідального тексту.

В статті поставлено завдання відобразити основні моменти гендерного дослідження культурної пам'яті та жанру на матеріалі наративного тексту.

Ключові слова: гендерна проблематика, культурна пам'ять, наративний текст.

Будурацкая С.А. Трияда гендера, жанра и культурной памяти: новые горизонты гендерного анализа повествовательного текста.

В статье поставлена задача отобразить основные моменты гендерного исследования культурной памяти и жанра на материале наративного текста.

Ключевые слова: гендерная проблематика, культурная память, наративный текст.

Buduratska S.A. A Trias-gender, a genre and cultural memory: new horizons of the gender analysis of the narrative text.

The article is aimed at depicting the main aspects of gender analysis of cultural memory and genre of the narrative text.

Key words: gender problematic, cultural memory, the narrative text.

УДК 821.161.1-32.09+929Тэффи

Попкова Ю.В.

ТЕМА КОШЕК В РАССКАЗАХ Н. А. ТЭФФИ

Тэффи – псевдоним Надежды Александровны Лохвицкой, в замужестве – Бучинской. Более всего она известна читателям как блистательная юмористка Серебряного века. Но следует отметить, что даже в своих юмористических произведениях она была далека от примитивного зубоскальства, сумев мастерски сочетать комическое и лирическое. Особенно трогательно в ее творчестве раскрыта тема детей и животных. Самые теплые чувства Надежда Александровна испытывала к кошкам. Этому факту можно найти большое количество письменных подтверждений. Об этом вспоминали ее современники, о своих любимых животных Тэффи писала в письмах родным. Ирина Одоевцева в книге «На берегах Сены» вспоминает разговор с Тэффи:

«– Мне было бы не так грустно и скучно в этом противном Биарице, если бы у меня была кошка, – мечтательно говорит Тэффи, снова сидя со мной на террасе кафе. – С кошкой мне было бы легче. Только чем бы я стала ее кормить? Ведь я и сама живу впроголодь. А кошка ужасная привередница, – той дряни, которой я питаюсь, я ей давать не посмела бы. Да она бы только фыркнула презрительно – станет она рютабагу есть! Замяукала бы, требуя печенки или рыбы. Но где их взять? Нет, лучше уж одной мучиться. Что бы я стала делать, если бы моя кошка от голода кричала?»

Да, Тэффи любит кошек. Так же как Колетт. Обе они о кошках много писали.

– Я просто не понимаю, – как можно не любить кошек, – продолжает Тэффи. – Для меня человек, не любящий кошек, всегда подозрителен, с изъясном, наверно. Неполноценный. Вот даже Вера Николаевна Бунина – на что уж, кажется, она добра и мила, а что она не

переносит кошек, боится их, как стена между ней и мной. Близости, дружбы между нами настоящей быть не может. Всегда чувствую отчужденность. Симпатизирую ей сдержанно, признаю ее бесспорные качества. Но кошек ей простить не могу. Люди для меня делятся на тех, кто любит кошек и кто их не любит. Человек, не любящий кошек, никогда не станет моим другом. И наоборот, если он кошек любит, я ему много за это прощаю и закрываю глаза на его недостатки. Вот, например, Ходасевич. Он любил кошек и даже написал стихи о своем коте Муре...

– А вы, Надежда Александровна, – спрашиваю я, – вы тоже писали стихи о кошках?

– А еще бы! И очень много. У меня кошачьих стихов набралось бы на целый том. Но они слишком интимны, чтобы их обнародовать, придавать гласности. Хотите, прочту какое-нибудь из них?

Я, конечно, хочу. И она начинает:

Белолопка – серокошка
Раз уселась на окошко,
А по улице идет
Очень важный тигрокот.
Скок! И сразу хватъ в охапку,
Серокошку – белолопку,
Под себя ее подмял,

Тигрокот, ну и нахал!» [1, с. 89-90]. Благодаря И. В. Одоевцевой сохранился этот забавный (юмористический) стишок о любимых животных Надежды Александровны. Но упоминание о них встречается и в ее прозе. Цель статьи – проанализировать рассказы Тэффи о кошках.

Зачастую образ кошки в произведениях писательницы служил для создания комического эффекта. В. Я. Пропп в книге «Проблемы комизма и смеха» пишет: «Чаще всего в юмористической и сатирической литературе, а также в изобразительном искусстве человек сопоставляется либо с животными, либо с предметами, и такое сопоставление вызывает смех» [2, с. 76]. Для подтверждения его слов приведем пример из рассказа Тэффи «Время»: «На эстраду вышел молодой человек, облизнулся, как кот, поевший курятинки...» [3, с. 20]. В данном случае писательница в качестве художественной детали использует портрет-сравнение. Для описания своего героя Надежда Александровна дает только одну единственную характеристику, и читатель сразу понимает, что персонаж юмористики был очень доволен собой и от удовольствия даже облизывался, как кот, которому достался лакомый кусочек. В. Я. Пропп считает, что «чаще сближение с животным производится как бы мимоходом, отчего комизм не снижается, а, наоборот, усиливается» [2, с. 78], чему мы и нашли подтверждение.

Уже в первом сборнике «Юмористических рассказов» не обошлось без упоминания кошки. В рассказе «Выслужился» речь идет о деревенском парне Лешке, которого тетка определила в «мальчишки для

комнатных услуг» [4, с. 17]. Услышав, что нужно быть все время у хозяев на глазах, мальчик воспринял этот совет буквально. И когда жилец уединился с дамой, он решил «держаться на глазах»: мешал дрова в печке, мыл пол, вытирал скатерть. И все старался что-нибудь придумать, чтобы быть на виду у жильца. И вот такой случай подвернулся: «В полутемной гостиной что-то пискнуло под его ногами, затем колыхнулась снизу портьера, за ней другая...

«Кошка! – сообразил он. – Ишь-ишь, опять к жильцу в комнату, опять барыня взбесится, как наемни. Шалишь!..»

Радостный и оживленный, вбежал он в заветную комнату.

– Я те, проклятая! Я те покажу шляться! Я те морду-то на хвост выверну!..

На жильце лица не было.

– Ты с ума сошел, идиот несчастный! – закричал он. – Кого ты ругаешь?

– Ей, подлой, только дай поблажку, так и после не выживешь, – старался Лешка. – Ее в комнаты пускать нельзя! От ей только скандал!..

Дама дрожащими руками поправляла съехавшую на затылок шляпку.

– Он какой-то сумасшедший, этот мальчик, – испуганно и смущенно шептала она.

– Брысь, проклятая! – и Лешка наконец, к всеобщему успокоению, выволок кошку из-под дивана» [4, с. 21]. Помимо комизма речи, для создания юмористического эффекта также используется комизм ситуации: слова, которые Лешка адресовал кошке, жилец и его дама сначала приняли на счет гостя, которая, по всей видимости, пришла в тайне и не желала огласки. Неуклюжее желание быть на виду в буквальном смысле не только срывает свидание жильцу, но и приводит к тому, что «на другой день Лешку выгнали» [4, с. 22].

Во втором сборнике «Юмористических рассказов» сразу в двух юмористических произведениях для создания комического эффекта писательницей создаются кошачьи образы. Например, в рассказе «Предсказатель прошлого» героиня в поисках «известного» хироманта зашла в подъезд, обстановка которого говорила сама за себя: «Лестница была корявая и грязная. Кошки владели ею беспредельно. Они шныряли вверх и вниз, кричали как бешеные и вообще широко пользовались своими правами. Дверь, за которой предсказывают прошлое, была обита грязной клеенкой и украшена нелепым звонком, болтавшимся прямо снаружи» [4, с. 203]. Квартира «предсказателя» также не отличалась богатством убранства. Не менее жалким был и сам хозяин жилья, который, несмотря на убогость обстановки, постоянно хорохорился, тщетно пытаясь показать своей гостье, что у него в клиентках известные личности: графини, княгини, баронессы и даже... полковник Иванов. Не получив никаких вразумительных объяснений ни о своем будущем, ни о настоящем и даже о прошлом, героиня не стала высказывать претензий, а

просто «заплатила, поблагодарила и вышла» [4, с. 206]. Но горехиромант не унимался:

«– Поблагодарите от меня графиню Задольскую! – вдруг крикнул он сверху.

– Что-о? – подняла я голову.

– Баронессу... за рекомендацию. И княжну тоже...

Слегка прищурился, он гордым взглядом окинул двух пегих кошек, примостившихся у самого порога. Вы, мол, твари, понимаете, кого пред собой видите?

– Непременно! – ответила я.

Я понимала, что раз нас слушают посторонние, то нужно быть деликатной.

Кошки переглянулись» [4, с. 206]. Желание персонажа казаться значительнее выглядит, по меньшей мере, смешно. Присутствие кошек в роли слушателей еще более усиливает комизм ситуации.

Но, помимо создания смешного, описание животных служит у Надежды Александровны и для создания трогательных сцен. Приведем цитату из рассказа «День», написанного Тэффи в эмиграции: «За дверью, по темной стене отчетливо плыли ящики, а внизу, что-то неясно шевелилось.

– Кошка.

Кошка смотрела человеческими глазами, испуганно и кротко.

Он хотел нагнуться, погладить, но стало больно.

– А у меня все колено болит, – сказал он и тут же вспомнил, что здесь Франция и испугался, что забыл об этом, и повторил тихонько:

– J'ai mal au genou.

Кошка шмыгнула в тьму, пропала» [3, с. 234]. Животные (в отличие от людей), по мнению писательницы, способны на истинные чувства; именно они могут скрасить человеческое одиночество, готовы выслушать и понять. В этом отрывке животное смотрит «человечьими», а не звериными глазами. А человек, обратившийся к французской кошке на русском языке, тут же исправляется и говорит с ней на ее «родном» языке, как будто бы это имеет для нее значение.

Правда, еще до эмиграции в 1916 году вышел сборник Тэффи «Неживой зверь», где очень трогательно описывается ее любовь к детям и животным. Писательнице даже пришлось написать предисловие, в котором говорилось, что «цель этого предисловия – предупредить читателя: в этой книге много невеселого.

Предупреждаю об этом, чтобы ищущие смеха, найдя здесь слезы – жемчуг моей души – обернувшись, не растерзали меня» [5, с. 295]. В предисловии ко второму тому собрания сочинений Тэффи, увидевшему свет в 1997 году написано: «В доме у писательницы всегда жили кошки. У каждой из них был свой характер, описываемый Тэффи с необычайной любовью и проникновением в душу животного. «У нас завелся кот, – рассказывает Тэффи дочери как о самом важном событии в своей жизни,

– красавец серо-белый angora. Пристал на улице. Очень благовоспитанный, ест мало, но только очень хорошие вещи... Я довольна, что он завелся, а то я целый день одна, а так есть с кем словом перекинуться». («Перекинуться» предполагает получить и слово в ответ. И Тэффи слышала это ответное слово, потому что обладала «видением словес твари»). <...> Для тех, кто не любил кошек, был – в назидание – написан рассказ «Оборотни» [6, с. 17-18]. В начале произведения Надежда Александровна дает небольшую классификацию оборотней. Ими могут быть собаки, кошки, волки. «Кошка-оборотень, – пишет Тэффи, – всегда очень большая, черная и непременно с отметиной: либо лапа белая (это чаще всего), либо на спине полоса. Шея у такой кошки очень длинная, и вся она худая, жилистая. И тоже, конечно, тени не бросает» [7, с. 502]. В рассказе речь идет о том, как одной даме, не любившей кошек, ночью приснилось, что она сама превратилась в это животное. Реалистичность сна очень ее напугала. Таким образом, писательница дает понять читателю, что тот, кто не любит кошек – может быть наказан, и однажды ночью превратится в оборотня.

Следует также отметить, что со временем произведения Надежды Александровны становились грустнее, особенно это стало заметно в ее эмигрантском творчестве. Одиночество, тоска по Родине заставили ее обратиться к теме любви. В эмигрантском рассказе «Вдвоем», вспоминая беспокойную ночь в Петербурге, Тэффи пишет именно о кошке, которая скрашивает одинокую жизнь хозяйки: «Колыхнулась портьера, звякнула на столе фарфоровая статуэтка об ножку лампы.

– Кошка! Ты?

Теплая, выгибается под рукою, сует голову в широкий мягкий рукав моего платья.

– Холодно? Зверь, милый, близкий. И тебе холодно! И тебя разбудила звериная предрассветная тревога, и все ты понимаешь, и страх у тебя перед тем черным, что лежит на тротуаре, одинаковый звериный, и тоска та же. Зверь близкий.

– Вдвоем-то нам лучше?» [3, с. 353-354].

О беззаветной любви кошки написан рассказ «Без слов». Начинается он с того, как одна «милая дама» описывает кошку, которая, по ее мнению, была «пребезобразная»: «Главное, расцветка. По фигуре – ничего себе. Кошка как кошка. Но вот расцветка подгуляла. По светлому фону – черные пятна. Это, конечно, в кошачьей внешности встречается довольно часто, но дело в том, что у этой кошки, о которой идет речь, пятна были расположены, так сказать, с большим юмором. Под правым глазом – черное полукольцо, как у пьяницы, которому подбили глаз кулаком. Другое пятно закрывало правое ухо и по глаза, словно лихо сдвинутая набекрень шапка. Над хвостом – нечто вроде вензеля с сиянием. И главное – нашлепка на середине носа, которая как бы переламывала нос пополам, – ну, словом, дальше идти некуда» [8, с. 341]. Далее героиня рассказывает о настырной и раздражающей любви

к ней кошки. Однажды та принесла и положила ей на колени полудохлую мышь. Дама не оценила поступка преданной ей кошки и не хотела бы повторения произошедшего. Далее женщина делает вывод, и в этом явно прослеживается позиция автора: «Конечно, если смотреть глубоко, то увидишь, как темная звериная душа, полюбив, отдала все, что у нее есть на свете. Ведь ничего, ровно ничего, никакого имущества у этой корявой кошки не было. Все отдала» [8, с. 342]. Писательница описывает кошку, как если бы это была дама. Оценивается «фигура» кошки, кошачьи пятна напоминают синяк под глазом у пьяницы и сдвинутую набекрень шапку. В начале рассказа для комического эффекта Тэффи сближает образ кошки с внешностью человека.

Итак, Тэффи в своем творчестве уделяла много внимания образам животных, особенно кошкам, которым она даже посвящала стихотворения, и писала о них рассказы. О ее привязанности существует множество подтверждений (воспоминания современников, ее собственные заявления). Зачастую кошки сравниваются с человеком, чаще всего с женщиной. При описании этих животных особое место уделяется деталям: Тэффи скрупулезно обрисовывает внешний вид и даже характер своих «героинь». Как известно, животные, в повадках которых проступают человеческие черты, вызывают улыбку. Тэффи иронизирует над человеческой натурой, ее физическим началом, приближенным к животному. Но, следует отметить, что писательница использовала образы кошек не только для создания комического (комизм ситуации, схожесть с внешностью человека), но и лирически-трагического (например, тема одиночества), что становится особенно заметным при знакомстве читателя с эмигрантским творчеством писателя.

Дальнейшее исследование видится в анализе рассказов, где речь идет о других животных.

Література

- 1. Одоевцева И. В.** На берегах Сены / И. В. Одоевцева. – М.: Худож. лит., 1989. – 333 с.
- 2. Пропп В. Я.** Проблемы комизма и смеха. – 2-е изд. / В. Я. Пропп. – Санкт-Петербург: Алетейя, 1997. – 285 с.
- 3. Тэффи Н. А.** Собрание сочинений: В 5 т. Т. 3: Все о любви; Городок; Рысь: Сборники рассказов / [сост. И. Владимиров]. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2008. – 416 с.
- 4. Тэффи Н. А.** Собрание сочинений: В 5 т. Т. 1: Юмористические рассказы; И стало так...: Сборники рассказов / [сост. И. Владимиров]. – М.: ТЕРРА–Книжный клуб, 2008. – 480 с.
- 5. Тэффи Н. А.** Собрание сочинений: В 5 т. Т. 2: Карусель; Дым без огня; Неживой зверь: Сборники рассказов / [сост. И. Владимиров]. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2008. – 432 с.
- 6. Тэффи Н. А.** Собрание сочинений. Том 2: «Неживой зверь» / [сост. и подготовка текстов Д. Д. Николаева, Е. М. Трубиловой]. – М., Лаком, 1997. – 384 с.
- 7. Тэффи** Рассказы.

Стихотворения / Тэффи. – М.: Эксмо, 2008. – 800 с. – (Библиотека Всемирной Литературы). **8. Тэффи** Антология сатиры и юмора России XX века. Том 12 / [сост. И. А. Мазнина]. – М. : Эксмо, 2007. – 544 с.

Попкова Ю.В. Тема кішок в оповіданнях Н. О. Тефі.

Тефі (псевдонім Надії Олександрівни Лохвицької, у заміжжі – Бучинської) – блискуча російська гумористка Срібного віку. В статті наводяться спогади її сучасників про любов письменниці до кішок, а також розглядаються різноманітні оповідання Тефі початку XX сторіччя, в яких зустрічаються згадки про кішок – улюблених тварин Надії Олександрівни.

Ключові слова: тема, кішка, оповідання, комічне.

Попкова Ю.В. Тема кошек в рассказах Н. А. Тэффи.

Тэффи (псевдоним Надежды Александровны Лохвицкой, в замужестве – Бучинской) – блистательная русская юмористка Серебряного века. В статье приводятся воспоминания ее современников о любви писательницы к кошкам, а также рассматриваются различные рассказы Тэффи начала XX века, в которых встречаются упоминания о кошках – любимых животных Надежды Александровны.

Ключевые слова: тема, кошка, рассказы, комическое.

Popkova Yu.V. The theme of cats in the short stories by Teffy.

Teffy (a pen-name of Nadezhda Alexandrovna Lokhvitskaya, Buchinskaya – in marriage) – a brilliant Russian Silver Age humourist. In the article we give the reminiscences of her contemporaries about the writer's love to cats, and also we examine different short stories by Teffy dated by the beginning of XXth century, in which there are references about cats – the beloved animals of Nadezhda Alexandrovna.

Key words: theme, cat, short stories, comic.

МОВА І КОМУНІКАЦІЯ

УДК 81:004.738.5

Бледнова О.Г.

ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКА ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИИ

Современные технологии поставили коммуникацию на новый уровень ее развития благодаря такому средству общения как Интернет. Наряду с другими средствами массовой коммуникации (телефонной и мобильной связью, телевидением и периодическими изданиями), информация, находящаяся в глобальной сети является более доступной (поскольку доступ к ней имеет любой человек, подключенный к сети Интернет), регулярно обновляемой, не имеет ограничений по объему, сопровождается большим количеством графической информации (схемами, фотографиями, видеороликами). Популярность сети Интернет растет с каждым днем и вместе с ней - количество людей, посещающих ее, поскольку Интернет способствует реализации трех основных потребностей человека: коммуникативной, познавательной и развлекательной [1]. Коммуникативная потребность удовлетворяется через переписку по электронной почте, общение в чатах, форумах и т.п. Познавательная потребность удовлетворяется посредством чтения сетевой прессы, поиска конкретной информации или знакомства с текущими новостями, а также дистанционных форм обучения и т.п. Примерами решения развлекательной потребности могут быть индивидуальные и групповые игры с компьютером или с реальными партнерами посредством Интернета. В данный перечень следует добавить еще один, специфический для Интернета вид деятельности – электронную коммерцию или e-business (платежи, денежные операции и т.п.)

Коммуникация в сети Интернет – относительно новое явление, и, как каждое новое явление, этот вид общения является предметом исследования представителей различных наук: информатики, кибернетики, психологии, психолингвистики, когнитивистики и т.д. Таким образом, на наших глазах складывается новое поле деятельности современного человека, которое обслуживается специфическими языковыми формами. В последние годы появляются работы, посвящённые различным аспектам языка в Интернете. Языку Интернет посвящены работы таких исследователей, как Ю.Д.Бабаевой, Е.П.Белинской, И.Васюкова, А.Е.Войскунского, В.Т.Галенко, Г.В.Дружина, Е.Г.Дьяковой, А.Д. Трахтенберга, А.Е.Жичкиной, Л.Ю.Иванова, Л.Ф.Компанцевой, О.Е.Котовой, В.Нестерова,

Е.Нестеровой, Е.Я.Прохоренко, А.С. Щербинина, Е.Раевской, Ф.Смирнова, О. В. Фриндте и Т.Келер, Х. Бехар-Израели и др.

Объектом для исследования послужил язык Интернет-коммуникации, а именно его официальная и неофициальная сферы. Предметом исследования являются официальная и неофициальная сферы общения в сети Интернет.

Цель работы – дать характеристику особенностей языка Интернет-коммуникации в деловой и неформальных сферах общения, а также указать наиболее распространенные факторы воздействия языка Интернет на сетевое имя пользователя.

Во многих научных трудах рассматриваются различные аспекты языка Всемирной паутины. Так, работа А.Е.Войскунского [1] посвящена особенностям языковой личности сети Интернет; монография Л.Ф.Компанцевой [2] – гендерному аспекту языка сети Интернет и психолингвистическим особенностям именованию личности в компьютерном сленге; работы В.Нестерова [3-4] – изучению непосредственно особенностей чатов, Г.В.Дружина [5] – проблемам сетикета (нетикета), т.е. правилам общения, интернетовского этикета; исследование А.В.Ходоренко [6] – наименованиям лиц в русскоязычной Интернет-коммуникации. Немецкий лингвист Хая Бехар-Израели исследует значение никнеймов в выражении идентификации личности Интернет-пользователей [7].

Характерным признаком и главным достоинством коммуникации в Интернете является возможность общаться в устной и письменной форме с любым субъектом при отсутствии географических и временных границ, а также высокая скорость передачи информации. Вслед за И.Шабшиным [8], представляется возможным выделить следующие характеристики Интернета как одного из средств массовой коммуникации:

1. Отсутствие централизованной организационной структуры. Интернетом никто не владеет и никто не управляет. Соответственно, в Интернете нет цензуры.
2. Высокая скорость распространения информации. Появившееся на сайте информационного агентства сообщение может быть мгновенно растиражировано другими Интернет-изданиями, а затем электронными (радио и телевидение) и печатными (газеты, журналы).
3. Информация в Интернете распространяется сетевым образом, наподобие распространения анекдотов и слухов. „Интернет обладает сходными свойствами с механизмом действия толпы: и в том, и в другом случае имеется реализующийся по-разному технически феномен неуправляемой никем структуры и „случайной среды“ [8].
4. Интерактивность коммуникации в Интернете. Интерактивность означает возможность вступать в прямой диалог с аудиторией, получать от нее обратную связь в режиме реального времени, а также возможность общения представителей данной аудитории между собой [8].

Интернет называют «виртуальным пространством» или «виртуальной реальностью». По мнению некоторых исследователей, А.Войскунского, И.Шабшина, Интернет выделяется из ряда технических новинок тем, что является „метасредой“, а именно средой для коммуникации, средой для реализации бизнес-технологий, средой для существования и работы СМИ, средой для хранения и обработки информации и т.д. В Интернете представляется возможным найти необходимую информацию по любой интересующей теме: новости, биографии и фотографии известных людей, тексты литературных произведений и песен, карты городов, рецепты блюд разных стран. Интернет дает возможность послушать музыку, посмотреть фильм, заказать билеты и даже сделать покупки. Интернет, как средство коммуникации дает пользователю неограниченную свободу выбора темы, вида и источника информации, представляя серьезную альтернативу традиционным средствам информации [8]. Относительно традиционных СМИ Интернет выигрывает сразу по нескольким параметрам. Это мультимедиа, персонализация, интерактивность, отсутствие посредников.

Параметр «мультимедиа» реализуется тем, что Интернет имеет возможность объединить визуальные, звуковые, печатные и видео-аспекты других СМИ. Следует заметить, что цена пересылки письма по электронной почте гораздо ниже пересылки с помощью обычной почты.

Персонализация заключается в том, что Интернет обеспечивает необходимой информацией на любом уровне заинтересованности индивидуумов или групп людей; в данном случае доставка может быть обеспечена согласно предпочтению пользователей через персонализацию содержания, рассылку по электронной почте и кабельному телевидению.

Интерактивность обеспечивает в Интернете диалог, а не монолог, который подразумевают традиционные СМИ. Взаимодействие, диалог и обратная связь между сотнями пользователей возможны через электронную почту, информационные табло, форумы, чаты и телеконференции.

Отсутствие посредников реализуется в возможности прямого доступа правительства к населению и наоборот, населения к власти, без вмешательства и манипуляции со стороны СМИ.

Согласно традиционным представлениям, коммуникация есть процесс передачи информации между адресантом (отправителем информации) и адресатом (получателем информации). Иначе говоря, в основе представлений о коммуникации лежит известная схема «адресант – передача информации – адресат». Однако каждый элемент данной схемы меняется в условиях массового развития коммуникаций в киберпространстве. Интернет работает по схеме «источник – сообщение – получатель», при этом сохраняя ее в первоначальном виде, либо придавая ей совершенно новый характер [9]. Коммуникация посредством Интернета может приобретать абсолютно разные формы, начиная от

всемирных веб-сайтов, находящихся в ведении главных новостных организаций, до листсерверов, занимающихся обсуждением фольклорной музыки и заканчивая личной перепиской друзей и коллег.

Существует целый ряд терминов, обозначающих коммуникацию посредством Интернет-технологий: виртуальная коммуникация, компьютерное общение, сетевая коммуникация, online-коммуникация и т.д. К наиболее распространенным способам общения через Интернет относятся электронная почта, чат, ICQ, форум или конференция.

Являясь одним из видов общения, Интернет-коммуникация имеет такие же сферы общения, как и общение в реальной жизни, а именно деловую и неформальную сферы общения. Между названными выше сферами общения существуют значительные психологические различия при технологической идентичности, т.е. в техническом плане никаких различий в этих сферах коммуникации нет, и Интернет-решения для их осуществления одинаковы, однако речевые и психологические феномены каждого из этих видов Интернет-общения различны [8].

Деловую online-коммуникацию, вслед за И.Шабшиным, мы дифференцируем по ее направленности на решение конкретных профессиональных задач, когда предметом обсуждения (например, в ICQ или форуме) является проблема, лежащая в сфере профессиональной деятельности собеседников.

Переговорный процесс, полностью опосредствованный Интернет-технологиями, фактически включает в себя те же элементы, что и обычные переговоры: сообщение информации, выдвижение аргументов и контраргументов, выражение согласия, несогласия и т.д. Выделим особенности деловой Интернет-коммуникации:

1. Письменная форма общения. В переговорах offline (т.е. в обычных переговорах в реальной жизни) основным способом передачи информации является, естественно, устная речь. Письменные, иллюстративные материалы носят, как правило, вспомогательный характер. Общение же в Сети чаще всего происходит в письменной форме. Письменный способ общения требует конкретного выражения мысли, уточнения формулировок, логичного высказывания. Он также способствует деловому стилю переговоров, что является необходимым при решении сложных конфликтных вопросов.

2. Цитирование собеседника. Копирование вопроса и непосредственно за ним следующее печатание ответа непосредственно вслед за ним является удобным способом отвечать на вопросы, заданные в электронном письме. Понимание того, что написанное тобой будет воспроизведено дословно и собеседника невозможно будет обвинить в искажении сказанного, усиливает внимание буквально к каждому написанному слову.

3. Деформализация общения. Стилль делового online-общения имеет тенденцию меняться с течением времени от более формального к менее формальному, что ведет к сокращению психологической

дистанции. Отметим, что личное знакомство, т.е. встреча в реальной жизни может ускорить сокращение психологической дистанции. При переписке по e-mail внешними маркерами такой динамики являются:

- сокращение информации в подписи, из которой постепенно убираются полные реквизиты, формальные речевые обороты и остаются только имя и фамилия автора, или, может быть только имя;

- изменение обращения к адресату в начале письма;

- частое употребление с возрастающей частотой менее формальных выражений;

- появление в тексте делового письма специальных символов, так называемых „смайликов“ (от англ. *smile* ‘улыбка, смеяться’). Смайлик – это комбинация символов и знаков препинания, которая применяется для создания физиономии, выражающей определенные эмоции [10]. Смайлик указывает на эмоциональное состояние особенно тогда, когда из самого текста не совсем понятно, что автор хочет сопроводить высказывание эмоцией.

- переход на „ты“.

4. Появление в деловых сообщениях информации личного характера. В случае делового online-общения первоначальная информация о самих себе, которую предоставляют друг другу собеседники, является минимальной по объему, тем не менее достоверной. В дальнейшем количество сообщаемой информации личного характера иногда увеличивается. Этот этап нередко реализуется также с помощью Интернет-решений: помимо сведений в письме, деловой партнер может получить гиперссылки на личную Интернет-страницу или персональный сайт.

5. Увеличение количества каналов коммуникации. В данном случае собеседнику сообщается номер не только рабочего, но и мобильного, иногда, и домашнего телефона, а также номер ICQ и адрес личного почтового ящика. Таким образом, расширяется спектр возможных каналов общения. Можно сказать, что человек становится, в буквальном смысле, более „доступным“.

Под неформальной Интернет-коммуникацией понимается общение с собеседниками на обыденные темы. Для такого общения характерна:

1. Анонимность, которая заключается в отсутствии достоверной информации о собеседнике или в недостаточной информации о нем. Анонимность освобождает пользователя от необходимости репрезентировать в процессе коммуникации самого себя, т.е. соответствовать своему реальному "Я", тем самым открывая возможности для конструирования альтернативных самопрезентаций. Отметим, что реализуются такие возможности не столько в деловой, сколько в неформально-развлекательной коммуникации, где нередко встречается сокрытие истинной информации или презентация ложной.

2. Физическая непредставленность в сочетании с анонимностью открывает простор, с одной стороны, для предоставления о себе недостоверной информации, с другой стороны – для фантазирования по поводу собеседника (прежде всего, при неформальном общении). В Интернете в результате физической непредставленности партнеров по коммуникации друг другу теряет свое значение целый ряд барьеров общения, обусловленных такими характеристиками партнеров по коммуникации, которые выражены в их внешнем облике: их полом, возрастом, социальным статусом, внешней привлекательностью/непривлекательностью, а также коммуникативной компетентностью человека, точнее – невербальной частью коммуникативной компетентности [].

3. Своеобразие протекания процессов межличностного восприятия в условиях отсутствия невербальной информации. „Как правило, сильное влияние на представление о собеседнике имеют механизмы стереотипизации и идентификации, а также установка как ожидание желаемых качеств в партнере“ [11].

4. Нерегламентированность поведения заключается в отсутствии четких правил online-коммуникации, особенно неформальной, где выражается в полной свободе самоопределения относительно завязывания и разрыва контактов, стиля коммуникации и т.д. Некоторые пользователи „презентируют себя с иной стороны, чем в условиях реальной социальной нормы, проигрывают не реализуемые в деятельности вне сети роли, сценарии, ненормативного поведения“ [11].

5. Снижение психологического и социального риска в процессе общения появляется вследствие анонимности и безнаказанности. „Проявляется в виде аффективной раскрепощенности, ненормативности и некоторой безответственности участников общения. Человек в сети может проявлять и проявляет большую свободу высказываний и поступков (вплоть до оскорблений, нецензурных выражений, сексуальных домогательств), так как риск разоблачения и личной отрицательной оценки окружающими минимален“ [11]. Отметим, что здесь речь идет о неформальном общении, где данная особенность сетевой коммуникации проявляется особенно ярко.

6. Компенсаторная виртуальная эмоциональность обозначается феноменом, который выражается в том, что затрудненность эмоционального компонента общения компенсируется активным использованием специальных значков для обозначения эмоций (смайликов) или описанием эмоций словами.

7. Использование разнообразных способов сетевой коммуникации (ICQ, e-mail, чат, форум и др.) и разнообразных способов самопрезентации (самоописание, анкеты, COPI (Cell Of Personal Information) собственные интернет-странички и т.д.).

Как и любое общение, общение в сети Интернет предполагает определенное название участников общения, т.е. создание

наименования (ник и логин). По мнению пользователей компьютером существует определенная разница между этими двумя понятиями. Ник – это имя, которое принимает участник коммуникации при общении с другими пользователями в сети, тогда как логин служит более официальным обозначением лица, намеревающегося войти в сеть Интернет. Функция ника – организация общения в сети между пользователями, а функция логина – организация контакта между пользователем и администратором сети. Ник и логин в принципе могут совпадать, поэтому некоторые лингвисты, такие как А.В. Ходоренко, считают целесообразным для обозначения имени пользователя ввести термин «никоним», под которым понимается любое вымышленное имя (как ник, так и логин), принимаемое участником Интернет-коммуникации. В нашей работе мы предлагаем использовать термин «сетевое имя».

Сетевое имя (англ. *nickname* ‘кличка, прозвище’) — особый вид антропонима, принятый пользователем Интернета для организации работы в сети и участия в Интернет-коммуникации (в форуме, чате, блоге) [12], например: *Sam, sky, Richter, Mädchen, Butterfly, Rotterdam, badDuck, Dominator, Satiini, DIDI3, FoV, nOnAme* и др.

Сетевое имя входит в разряд антропонимов и служит для выделения именуемого объекта среди других объектов, для его индивидуализации и идентификации. В то же время сетевое имя отличается от других антропонимов, являясь единицей с ограниченной сферой употребления, выполняющей специфические функции и представляющей собой результат исключительно искусственного, целенаправленного самонаречения.

При представлении имени в сети Интернет возникает ряд проблем и нерешенных вопросов; сложность феномена никнейма обусловлена взаимоотношениями в треугольнике – Интернет – Имя – Личность, три его составляющие не могут существовать отдельно. Они корректируют и влияют друг на друга [6, с.14].

Необходимо также подчеркнуть, что никнейм, как составляющая Интернет - дискурса и речевого акта в медиа-коммуникации сети Интернет, обладает значительной иллокутивной силой, оказывает влияние на остальных участников общения. Теория речевых актов представляет собой одно из наиболее плодотворных прагматических направлений для изучения медиа-коммуникации [6]; в центре ее внимания оказывается единичный речевой акт, осуществляемый коммуникантом в конкретной коммуникативной ситуации с целью модификации картины мира реципиента, для чего высказывание вкладывается соответствующая иллокутивная цель «иллокутивная сила». Понятие иллокутивной силы является центральным: в теории речевых актов она вербализуется в прямых и косвенных речевых актах, когда «говорящий стремится оказать определенное иллокутивное воздействие на слушающего; он стремится

сделать это, побуждая слушающего опознать его намерение оказания такого воздействия; наконец, он стремится побудить слушающего опознать его намерение с опорой на имеющиеся у слушающего знания о правилах, лежащих в основе производства высказываний» [6, с. 15].

Никнейм, представляющий собой словосочетание или иную синтаксическую структуру либо являющийся традиционным именем собственным, передает информацию о своем носителе и, как правило, обладает коннотативным значением и иллокутивной силой; цель носителя того или иного имени – оказать воздействие на участников чата.

Специфика языка, стиля общения сети Интернет, безусловно, влияет на феномен никнейма. Укажем наиболее типичные факторы воздействия языка Интернет на имя пользователя.

Система языка в Интернете представлена на уровне нормы и узуса, причем узус, по-видимому, играет более важную роль, чем в других дискурсах в силу того, что здесь отсутствуют какие-либо рычаги языковой и речевой регламентации. Данное положение можно проиллюстрировать следующими примерами никнеймов, представляющими собой лексические единицы с ярко выраженной разговорной окраской, недопустимой в письменной литературной речи, рус. Чай_принцессаЗануда, ОЛИГАРХША, Офигевший бабкин внук, англ. African Queen, Babs (blond and beautiful), нем. Нааааase, Qwertz и др. [6].

В сети Интернет антропонимное пространство отражено в графической системе стран Европы, причем самая распространенная графическая система английского языка употребляется чаще всего, отсюда – употребление русских лексических единиц средствами, например, английского языка, или же передача англоязычной лексики средствами русского языка, например: Croshk@, KISKA, KISULYA, KRASAVITSA, бейби, Кити и др.

Интернет, по утверждению А.Е.Войскунского, представляет собой уникальный „полигон“, на котором разворачивается испытание естественного языка [1]. Язык сети Интернет отличается как от литературного, так и от разговорного языка. Некоторые исследователи, такие как А.В.Ходоренко, полагают, что любой язык и как система, и как средство подвергся активному воздействию сети Интернет [6].

Как отмечалось выше, язык сети Интернет – это прежде всего язык на уровне узуса. Самым заметным становится формирование компьютерного жаргона как особого подязыка, существующего для обслуживания профессионалов в области информационных технологий. Две важнейшие особенности, которые отличают компьютерный жаргон как подсистему языка, – высокая скорость обновления арсенала жаргонизмов и незначительный пласт жаргонизмов, используемых отдельным носителем компьютерного сленга. Значительный объем выразительных средств приводит к тому, что большинство общающихся

используют лишь малую их часть. Так, популярный онлайн-словарь компьютерного сленга [14] насчитывает более 1600 лексических единиц. Таким арсеналом жаргонизмов не располагает даже компьютерщик с очень большим стажем. Как указывает О. И. Ермакова, на использование компьютерного жаргона влияют, в первую очередь, компетентность и возраст коммуникантов [14].

Для обозначения новых реалий используются имеющиеся единицы из арсенала языка, которые либо сохраняют исходную форму, либо трансформируются [6]. Наблюдается значительная активизация процесса словообразования. Наряду с аффиксацией, словосложением и аббревиацией, самыми продуктивными способами словообразования становятся метафорический перенос и языковая игра.

Во многих случаях в словообразовании участвуют английские элементы. Активное обыгрывание английских выражений может быть обусловлено стремлением компьютерщиков представить заведомо сложные реалии компьютерного мира с помощью простой и обиходной лексики. На эту мысль наводит тот факт, что многие обозначения намеренно не выходят за пределы бытового пласта лексики. Например, *веревка* (кабель), *ланиа* (провода), *форточки* (ОС Windows), *палка* (джойстик) и т.д. Это позволяет программистам, с одной стороны, бравировать собственной компетенцией, с другой – говорить о сложных реалиях простым языком [6].

Таким образом, формируется языковое пространство сети Интернет, которое коррелирует с личностью, и в рамках Интернет-пространства формируется языковая личность. К значимым чертам и особенностям языковой личности в сети Интернет можно отнести использование узуальной лексики, жаргонизмов, транслитерации и калек с английского как изначального языка сети Интернет, использование эмодзи для выражения настроений, эмоций.

Литература

- 1. Войскунский А. Е.** Интернет - новая область исследований в психологической науке./ А.Е. Войскунский \ \ Ученые записки кафедры общей психологии МГУ. Выпуск 1. - М: Смысл, 2002, с. 82-101.
- 2. Компанцева Л. Ф.** Гендерные основы Интернет-коммуникации в постсоветском пространстве / Л.Ф. Компанцева. - Луганск: Знание, 2004. – 402 с.
- 3. Нестеров В.** К вопросу о динамике сетевых сообществ. – [Электронный ресурс] / В.Нестеров. – Режим доступа к журналу: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/groupdyn>.
- 4. Нестеров В.** Что выплавляют из "тонн словесной руды", или попытка реабилитации чатов. – [Электронный ресурс] / В.Нестеров - Режим доступа к журналу: http://flogiston.ru/users/v_nesterov.
- 5. Дружин Г. В.** Прагматический аспект сетикета (нетикета) / Г.В. Дружин // Структура представления знаний про світ, суспільство, людину: у пошуках нових змістів. Зб. наук.

праць. Наукові записки Луганського національного педагогічного університету. – Луганськ: Знання, 2003. Т.1. – С.73-83.

6. Ходоренко Г. В. Найменування осіб у російськомовній Інтернет-комунікації: структурний і семантичний аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова» / Ганна Вікторівна Ходоренко. – Дніпропетровськ, 2006. – 226 с.

7. Bechar-Israeli, Naya. 1995. "From <Bonehead> to <cLoNehEAd>: Nicknames, Play and Identity on Internet Relay Chat". Journal of Computer-Mediated Communication. [Електронний ресурс] / Naya Bechar-Israeli - Режим доступу: <http://www.univie.ac.at/linguistics/publikationen/diplomarbeit/schepelmann/Daten/nicknames.htm>.

8. Шабшин И. О психологических феноменах и особенностях коммуникации посредством Интернета / И.Шабшин [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zhurnal.lib.ru/s/shabshin_i_i/internet.shtml.

9. Филатова О. Г. Интернет как масс-медиа. / О.Г.Филатова \ "Актуальные проблемы теории коммуникации". СПб. - Изд-во СПбГПУ, 2004. - С. 232-240.

10. Пасько В. П. Эффективная работа в Интернете. / В.П. Пасько - СПб.: ВНУ, 2003. – 544с.

11. Шевченко И. Некоторые психологические особенности общения посредством Internet. / И.Шевченко // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/shevchenko>.

12. Электронная энциклопедия. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/>

13. Войскунский А. Е. Метафоры Интернета / Ф.Е. Войскунский // Вопр. философии. – 2001. – №11. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.nethistory.ru/boblio/1043173332/html>

14. Бабаева Ю. Д. Войскунский А.Е., Смыслова О.В. Интернет: воздействие на личность / Бабаева Ю. Д., Войскунский А. Е., Смыслова О. В. // Гуманитарные исследования в Интернете. – М.: Наука, 2000. – 142 с.

Бледнова О.Г. Особливості мови Інтернет-комунікації.

В статті дається характеристика особливостей мови Інтернет-комунікації в діловій та неформальних сферах спілкування, а також вказуються найбільш відомі фактори впливу мови Інтернет на сітсьове ім'я користувача.

Ключові слова: Інтернет-комунікація, комунікант, користувач, сітсьове ім'я.

Бледнова О.Г. Особенности языка Интернет-коммуникации.

В статье дается характеристика особенностей языка Интернет-коммуникации в деловой и неформальных сферах общения, а также указываются наиболее распространенные факторы воздействия языка Интернет на сетевое имя пользователя.

Ключевые слова: Интернет-коммуникация, коммуникант, пользователь, сетевое имя.

Blednova O.G. Language characteristics of the Internet communication.

The article gives the **language characteristics of the Internet** communication in a the formal and informal communicative spheres. Besides the most widely-spread factors of influence of Internet language on user's nicknames are distinguished.

Key words: Internet communication, communicant, user, nickname.

УДК 81'42:007

Borysenko N.S.

Borysenko P.A.

**COLOR AS A MEANS OF NONVERBAL INTERACTION
IN INTERCULTURAL COMMUNICATION**

Being a mode of nonverbal communication, color is often the first one to be analyzed in visual interaction. There is a tendency to pick and use color based on personal preference, and if a person claims that he or she does not do this to some extent, he or she is lying. This issue gets complicated by taking into account that everyone understands color differently, and consequently, has different color preferences. Despite the inability to pick color accurately for communicating exact messages, color is an extremely powerful method of communication all the same, and ignoring the message that colors transmit will weaken the impact of our activities.

Each different national and historical background, the different traditions and habits, the different peoples' life experience, and aesthetic psychology of culture determine the difference of color connotation between different cultures. Misperception and/or wrong interpretation of color connotation by representatives of different cultures disables the effectiveness of communication and leads to misunderstanding.

Having realized that color is an organic part our life and that we are not aware of its influence on our interaction, scholars created a separate science called chromatics, which studies communication of messages through colors and color use in affecting people's mood, emotions, and impression of others [1].

According to Benjamin Whorf's linguistic relativity hypothesis, a person's language determines and limits what the person experiences. Consequently, not all concepts can be expressed in some languages. The language barrier can affect one's perception of color. For example, the Shona language in Zimbabwe and the Boas language in Liberia do not have any words, which distinguish red color from orange one. Therefore, the native speakers do not discriminate these different colors because of language limitations. On the contrary, Eskimos use 17 words for white as applied to different snow conditions because it is vitally significant for them [2].

Colors of clothing, products, packaging, or gifts send intended or unintended messages when people communicate interculturally for the reason that colors can mean one thing in the US, but something different in Asia or Africa. Lack of knowledge of the color connotation can cause some obstacles and even trouble in intercultural communication. For example, Shiite Muslims consider green color as a sacred one, and its use should be undertaken very cautiously because an inappropriate use of the color can be perceived as offensive [2]. Green is not used for wrapping packages in Egypt since green is the nationalist color of the country.

Having little knowledge about meaning of colors in China, exhibitors at an international trade show could not understand why Chinese visitors were not stopping by their booth. Exhibitors were wearing green hats and distributing green hats as gifts to visitors of the exhibition. Later they learned that for many Chinese, green hats are associated with infidelity, and the Chinese expression "He wears a green hat" indicates that a man's wife has been cheating on him. When the exhibitors discarded the green hats and started giving away gifts of some other colors instead, they got a number of Chinese visitors [3, p. 68].

White color, in the opinion of Western nations, symbolizes purity, elegance, and frank. When the young get married, the bride wears the snow-white wedding dress. The tradition goes back to the Victorian Ages, when Queen Victoria married her sweetheart in a beautiful white wedding dress. Even now, it remains the most popular for the brides, because it is a symbol of purity and fidelity.

Still, white color in China, Japan, and some other Asian cultures is a symbol of death, mourning, lifeless performance, and bad omen [4, p.161]. Therefore, when the people pass away, their relatives always wear the white clothes and hit the white long narrow flag to the funeral to mourn him or her.

Meanwhile, in Western cultural tradition, black is the color of death and mourning. It should be mentioned that in European and American cultures black symbolizes style and elegance; it is also a color of fashion. In Japanese culture, black is a symbol of nobility, age, and experience. That is why the *black belt* is a mark of achievement and seniority in many martial arts, whereas in, for example, Shotokan karate, a *white belt* is a rank-less belt, which comes before all the others [5].

Of all colors, red is regarded to have the strongest impact on human eyes and brains. This trait of the color is widely used in everyday communication. However, its use may be easily misinterpreted, if red color is applied in intercultural environment. The following situation is the brightest example of how the color may lead to an intercultural conflict. According to the European and American tradition, red color pens are used to correct mistakes in students' papers. Therefore, no wonder that working in South Korea, an American teacher of English made comments and constructive criticism in red ink on her students' papers. Although American and European students are accustomed to this practice, her Korean students were not. Those red color notes plunged the Korean students' families into shock, because red color is associated with death in their culture.

A Japanese-American whose firm conducted business in Japan told how he once averted a near disaster in American-Japanese relations. His company, which had its rich experience working with Chinese companies, selected and addressed 500 Christmas cards to its Japanese joint-venture partner. The cards were red because in China, red signifies happiness or good luck, and at the Chinese New Year, luck money is distributed in red envelopes. The Japanese-American stopped the mail just in time (as in Japan funeral notices are red). He said that his company almost had sent 500 funeral cards to its Japanese partner [6, p.41].

In America, there is a belief that if a person drives a red car, he or she drives fast. Police officers look for the red cars because they know that drivers of red cars like to speed. Therefore, if we do not want to be stopped by the American police officer it is better to avoid renting a red car there.

So, mentioned above is a doubtless proof that color does communicate. Knowing the importance of chromatics can be of a great help in avoiding embarrassing situations across cultures. In Chile, a gift of yellow roses conveys the message "I don't like you". The directional signs in most airports fail miserably. Nevertheless, Schiphol Airport in Amsterdam is extremely successful. Its bright yellow signs capture the attention of even the weariest traveler. Those yellow icons communicate where languages fail.

Color is the provocative that drives the sale of virtually every consumer product in the world. It evokes a wide range of emotions that draw the buyer to the product. If we use color effectively in the manufacturing and marketing of an item, potential buyers will perceive some additional value in that product.

In Asia, people like colored shampoos. They like the shampoo to be the color of their hair because they believe different or lighter colors change the color of their hair. In the United States, shampoos tend to be light colored because people see this as a sign of cleanliness and hygiene [7].

If we can measure color, we can interpret it. The inventors The Mood Swing Emotionally Activated Lip Gloss help us do it. A new lipstick shows when women are in the mood for sex. The saucy slap changes from clear to deep crimson, as the wearer feels frisky. It works by reacting with a girl's

body chemistry. So, if we are falling in love, feeling hot and bothered, or just angry and cross, our lips can do the talking, even if we don't open our mouth. It is high time to mention that each tube of the lip gloss comes with a color chart so a man can work out how randy his partner is feeling [8].

In order to get more progress under the specific situation about the color communication, we should pay more attention to the deep and wide meaning of the colors in different nations and get the understanding of the special geographical, social, and cultural backgrounds.

This short analysis shows just how color can be a critical factor in intercultural communication and uncovers the power that it can direct on perception in various cultures.

Reference List

- 1. Xu B.** Nonverbal Communication [Electronic Resource] / Bian Xu. – Mode of access: <http://209.85.135.132/search?q=cache:GjgFHEA1VMgJ:zy.zhku.edu.cn/ResCount.asp%3Fid%3D306%26type%3D%E5%8D%95%E6%9C%BA%E8%AF%BE%E4%BB%B6%26address%3Dcourseware/08/unit%25206.pt+chromatics+as+nonverbal+communication&cd=9&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> – Title from the screen.
- 2. Bortoli M.** Colours Across Cultures: Translating Colours in Interactive Marketing Communications [Electronic Resource] / Mario de Bortoli, Jesus Maroto. – Mode of access: <http://www.globalpropaganda.com/articles/TranslatingColours.pdf> – Title from the screen.
- 3. Bovée C.L.** Communication in a World of Diversity [Text] / Courtland L. Bovée, John V. Thill. // Business Communication Today. – 9th ed. – Prentice Hall, 2008. – 87p.
- 4. He G.** English and Chinese Cultural Connotation of Color Words in Comparison [Text] / G. He. // Asian Social Science: Qingdao University of Science and Technology – 2009. – Vol. 5. – No. 7. – P. 160 – 163.
- 5. Black** [Electronic Resource] // Wikipedia®. – Wikipedia Foundation Inc. – Mode of access: <http://en.wikipedia.org/wiki/Black> – Title from the screen.
- 6. Martin J.S.** Global Business Etiquette: A Guide to International Communication / Jeanette S. Martin, Lillian H. Chaney. Westport, CT: Praeger Publishers, 2006. – 78 p.
- 7. Garcia J.F.** Economic cultural dimensions [Electronic Resource] // Comparative Cultural Economics. – Mode of access: <http://personal.ashland.edu/~jgarcia/culturaldimensions.html> – Title from the screen.
- 8. New Lip Gloss Created That Changes Color When a Woman is Amorous (Read: Horny)** [Electronic Resource] // Geekologie. – March 18, 2010. – Mode of access: http://www.geekologie.com/2010/03/new_lip_gloss_created_that_cha.php – Title from the screen.

Борисенко Н.С., Борисенко П.А. Колір як засіб невербального спілкування в міжкультурній комунікації.

Стаття розглядає колір як один з аспектів невербального спілкування в міжкультурній комунікації та важливість конотації кольору в різних культурах.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, невербальне спілкування, колір, зелений, білий, чорний, червоний, жовтий.

Борисенко Н.С., Борисенко П.А. Цвет как средство невербального общения в межкультурной коммуникации.

Статья рассматривает цвет как один из аспектов невербального общения в межкультурной коммуникации и важность коннотации цвета в различных культурах.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, невербальное общение, цвет, зеленый, белый, черный, красный, желтый.

Borysenko N.S., Borysenko P.A. Color as a Means of Nonverbal Interaction in Intercultural Communication.

The article considers color as an aspect of nonverbal interaction in intercultural communication and importance of its connotation across cultures.

Key words: intercultural communication, nonverbal interaction, color, green, white, black, red, yellow.

УДК 81'25:008

Вжещ Я.Л.

**ПРИНЦИП ВВІЧЛИВОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ (УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ) КОМУНІКАЦІЇ.
ТЕОРІЯ «ЗБЕРЕЖЕННЯ ОБЛИЧЧЯ» П.БРАУНА ТА
С. ЛЕВІНСОНА**

Успішність і ефективність міжкультурної взаємодії зумовлюється не тільки знанням мови. Мова - лише перша умова, необхідна для спілкування. Крім мови, важливо знати культуру народу, його традиції, цінності, зрозуміти його світогляд і світосприйняття, зуміти подивитися на світ його очима. Як відзначав А. А. Леонтьєв, «щоб мова могла служити засобом спілкування, за нею повинно стояти єдине або подібне розуміння реальності» [3, 31].

Мета даної роботи: розглянути поняття ввічливості в теорії та практиці міжкультурної комунікації; виявити моделі ввічливої речової поведінки в залежності від певних параметрів широкого прагматичного контексту; визначити набір мовних засобів, що виражають стратегії ввічливої поведінки; виявити взаємозалежність між параметрами широкого прагматичного контексту, мовними засобами та типами мовленнєвих актів, в яких реалізуються стратегії ввічливості;

Вивчення категорії ввічливості у міжкультурному аспекті має важливе значення для систематизації і пояснення відмінностей у комунікативній поведінці представників різних культур, для підвищення ефективності міжкультурної взаємодії. У зв'язку з цим інтерес, що проявляється до цієї комунікативної категорії останнім часом, видається актуальним і обґрунтованим.

Національний стиль комунікації безпосередньо пов'язаний з категорією ввічливості, яка, незважаючи на свою універсальність, є *національно-специфічною і також зумовлюється культурою народу*. Звернення до категорії ввічливості у міжкультурному аспекті має надзвичайно важливе значення. Комунікація, як відомо, це не тільки обмін інформацією, але також засіб демонстрації відносин. Чисто інформативна мова є скоріше винятком, ніж правилом. Багато проблем у міжкультурній комунікації виникають саме через невміння співрозмовників продемонструвати своє ставлення один до одного відповідно до норм цього суспільства і конкретних очікувань партнера.

Погляд на ввічливість як на систему комунікативних стратегій доцільно порівняти з положенням про те, що лінгвістична ввічливість у спілкуванні спрямована на збереження обличчя як слухача, так і того, хто говорить.

Поняття «обличчя» було вперше визначене американським соціологом Ервінгом Гофманом «як позитивна соціальна цінність, що придбається завдяки стратегії поведінки, про яку інші припускають, що саме її необхідно використовувати в певному комунікативному акті» [7, 10]. В концепції П. Браун і С. Левінсона «обличчя» є центральним поняттям, під яким автори розуміють «своєрідний соціальний імідж, у збереженні якого зацікавлений кожен член суспільства» [6, 61]. Тому ввічливість розглядається ними як збереження обличчя як адресата, так і самого адресанта.

П. Браун і С. Левінсон пропонують розрізнити *обличчя позитивне* (*positive face, das positive Image / Gesicht*) і *негативне* (*negative face, das negative Image / Gesicht*). Відповідно до цього базового поняття обличчя додається, з одного боку, позитивний аспект, тобто соціальний позитивний імідж, з іншого - негативний аспект, який становить недоторкану територію особистості. Якщо позитивне обличчя людини асоціюється з її бажанням бути тим, кого поважають та отримувати схвалення і симпатію, то негативне - з бажанням не порушувати меж своєї території і не відчувати перешкод у своїх діях з боку мовця.

На підставі класифікації базового поняття автори теорії збереження обличчя підрозділяють ввічливість на *позитивну* (*positive politeness, positive Höflichkeit*) і *негативну* (*negative politeness, negative Höflichkeit*). Кожен з цих типів ввічливості представляє собою певну систему комунікативних стратегій, за допомогою яких комуніканти прагнуть досягти основної мети ввічливого спілкування один з одним. Так, стратегії позитивної ввічливості пов'язані з демонстрацією єдності

та солідарності мовця з тим, хто слухає. Вони проявляються в таких тактиках поведінки, як прояв уваги і інтересу до співрозмовника, прагнення до взаєморозуміння і злагоди з ним, врахування його бажань і схильностей, створення атмосфери внутрішньогрупової ідентичності. Позитивна ввічливість припускає, тим самим, бажання підняти позитивний імідж адресата [6, 197].

В свою чергу, стратегії негативної ввічливості пов'язані з наданням свободи дій адресату, із задоволенням його потреби в недоторканності своєї території. Стратегії негативної ввічливості - це стратегії уникнення, тобто негативна ввічливість полягає в уникненні, а також у пом'якшенні тих мовних актів, які могли б загрожувати негативному обличчю людини, наприклад, накази, критичні зауваження, прямі прохання на адресу співрозмовника і т.д. Таким чином, «стратегії позитивної і негативної ввічливості, виділені П. Браун і С. Левінсоном, охоплюють основні прийоми, які використовуються комунікантами в повсякденному спілкуванні, перш за все в фатичній комунікації, і наочно показують, як діє механізм людських взаємин» [2, 20].

Набір стратегій позитивної і негативної ввічливості, запропонований авторами теорії збереження обличчя, обмежений. Вчені виділяють 15 позитивних і 15 негативних стратегій з застереженням, що даний список не є остаточним і може доповнюватися в залежності від національно-культурної специфіки тієї чи іншої мови. Серед найбільш поширених комунікативних стратегій позитивної ввічливості можна відзначити наступні: вираз компліментів, підкреслення інтересу до потреб, думок і речей адресата, пропозиція допомоги, прояв стратегічного оптимізму щодо бажання і можливості адресата зробити що-небудь для адресанта, маркування групової приналежності шляхом використання жаргону, сленгу, скорочень, підкреслення факту загальних знань, використання жартівливих висловів, прояв турботи про побажання адресата, пропозиції до спільних дій, вираз згоди з спільністю проблем і ін.

У свою чергу, негативна ввічливість включає використання конвенціональних непрямих висловлювань, модифікаторів, передача вибачення і подяки, вживання безособових структур, мінімізацію вторгнення, вираз ввічливого песимізму та ін.

В процесі комунікації з метою збереження та зміцнення обличчя одне одного слід пам'ятати про мовні і немовні акти, які є тими, що ушкоджують обличчя як адресата, так і адресанта. В концепції П. Браун і С. Левінсона такі акти мають назву *face threatening acts* (акти, які загрожують особі). Дані акти ігнорують потреби позитивного і негативного обличчя адресата та адресанта і створюють загрозу комунікативних невдач у спілкуванні. Тому основне завдання реалізації багатьох комунікативних стратегій ввічливості полягає в уникненні або пом'якшенні подібних актів [6, 48].

Аналізуючи використання комунікативних стратегій позитивної ввічливості в німецькій та українській культурах, виділимо найбільш частотні стратегії, які служать посиленню позитивного іміджу адресата. Так, в обох культурах у прийнято робити компліменти, висловлювати інтерес і симпатію до співрозмовника.

Крім компліментів з приводу зовнішності, одягу, схвалення позитивних особистих якостей людини, її професійних здібностей, прийнято робити компліменти щодо його матеріальних благ:

«*Eine hübsche Wohnung, - sage ich, - was du da hast*» [8, 134].

«*Гарна в тебе квартира*», - кажу я. (переклад наш – Я.В.)

Така стратегія позитивної ввічливості, як прояв турботи про побажання адресата, пропозиція йому своєї допомоги, також знаходить частотне вживання як в українській, так і в німецькій культурі:

«*Ich werde Drohmert anrufen und ihn bitten, dich zu empfangen. Er ist der beste Herzspezialist, den wir haben*» [9, 141].

«*Я подзвоню Дромерту і попрошу його прийняти тебе. Він у нас найкращий спеціаліст в області кардіології*». (переклад наш – Я.В.)

«*Wir helfen dir doch, Eddi. Und Terry nehmen wir heut mit, ja, Eddi? Sie stopfte das Taschentuch in die Hose*» [8, 122].

«*Ми допоможемо тобі, Едді. А Террі сьогодні візьмемо з собою, добре?*» - сказала вона, запхнувши пожмакану хустку до кишені штанів. (переклад наш – Я.В.)

Стратегія «прояв поваги» може вважатися як позитивною, так і негативною. «Якщо в якості позитивної стратегії поважність в звертанні служить для задоволення потреби людини в любові, повазі оточуючих, то як негативна стратегія поважність покликана підкреслити велику соціальну дистанцію і ступінь авторитетності адресата» [2, 342]:

«*Спасибі на доброму слові, товариш Давидов!*» - і Осетров вклонився Давидову. [5, 194]

«*Hab Dank, Genosse Dawydow!*» - und Ossetrow verbeugte sich vor Dawydow». (переклад наш – Я.В.)

В цьому випадку використанням звернення «товариш» («Genosse») реалізується стратегія негативної ввічливості, яка підкреслює дистанцію між співрозмовниками і додає обстановці спілкування офіційний характер.

Демонстрацію єдності та солідарності мовця з тим, хто слухає, може здійснювати стратегія пропозиції до спільних дій, яка виражається найчастіше за допомогою модальних дієслів в умовному або дійсному способі в розповідній, питальній чи спонукальній формі:

Max: Was machen wir jetzt?

Melanie: Wir könnten ins Kino gehen [8, 168].

Макс: Що ми сьогодні будемо робити?

Мелані: Ми могли б піти в кіно. (переклад наш – Я.В.)

Прихильність до адресата можна продемонструвати, використовуючи жартівливі висловлювання. Дана стратегія позитивної

ввічливості передає ввічливий зміст при зовні грубій формі, що припустимо тільки у неформальній обстановці спілкування з близькими людьми:

- *Schaust du morgen den Computer an?*
- *Mach ich.*
- *An dem Ding funktioniert gar nichts mehr* [8, 99].
- *Tu ne podivishiia zavtra mii kompiuter?*
- *Можу.*
- *У цієї бандури вже нічого не функціонує.* (переклад наш – Я.В.)

Така стратегія позитивної ввічливості, як прояв стратегічного оптимізму, може розглядатися, на наш погляд, як негативна, якщо вона використовується у складі імполитивів, особливо в проханнях. Дана стратегія полягає в тому, що адресант висловлює впевненість в успішності мовленнєвого акту прохання, пропозиції чи запрошення. В діалогах стратегічний, або важливий, оптимізм реалізується за допомогою лексико-семантичних засобів, які містять «сему позитивного результату» [1, 85], наприклад, «сподіваюся», «добре», «домовилися» («*hoffentlich*», «*gut*», «*abgemacht*», «*ist es zu viel verlangt*»):

«*Na gut, - sagte ich - „ist es zu viel verlangt, wenn ich Sie bitte, mir meine Briefe hierherzuschicken*» [9, 81].

«Гаразд, - сказав я, - сподіваюся, я можу попросити вас переправити ці листи мені». (переклад наш – Я.В.)

Таким чином, всі стратегії позитивної ввічливості спрямовані на зближення адресанта й адресата, в той час як негативна ввічливість дистанціює їх, тобто підкреслює незалежність особистості, її потребу в недоторканості території, і заснована, головним чином, на стратегії уникнення, за допомогою якої мовець дає зрозуміти адресату, що він, по можливості, не порушить кордонів її території. Серед стратегій негативної ввічливості ми виявили частотне вживання в обох мовах таких стратегій, як використання конвенціональних непрямих висловлювань, вираз вибачення, подяки, ввічливого песимізму, а також мінімізацію імполитивів. Як правило, стратегії негативної ввічливості спрямовані, перш за все, на пом'якшення іллокутивної сили імполитивів, або директивних висловлювань. Тим самим, транспозиція прямих мовленнєвих актів у непрямі надає адресату свободу дій, тобто можливість вибору реакції.

Серед стратегій негативної ввічливості широко поширені також стратегії вибачення і подяки, які утворюються, як правило, за допомогою перформативних дієслів «*entschuldigen*», «*verzeihen*», «*danken*», «*sich bedanken*» в німецькій мові і «*вибачити*», «*пробачити*», «*дякувати*» в українській, а також похідних від них формул вибачення і подяки [2, 231].

Отже, з перелічених прикладів можна зробити висновок, що в обох мовах комунікативні стратегії ввічливості знаходять широке

застосування, оскільки кожен індивід незалежно від національної приналежності потребує збереження свого обличчя.

Крім ввічливості дистанціювання і ввічливості зближення, в основі яких лежать різноспрямовані комунікативні дії, представляється доцільним виділяти типи, або рівні, ввічливості за стилістичним принципом - на основі тричленної структури мовних стилів: книжкового, нейтрального і розмовного.

Оскільки ввічливість в нашому розумінні охоплює всі стилі мови, в ній, у відповідності з цією структурою, можна виділити *високий, середній і низький рівні ввічливості*, або, відповідно, *формальну, нейтральну і неформальну* ввічливості.

Точкою відліку є середній рівень ввічливості, характерний для нейтрального стилю, який Ю.С.Степанов визначає як манеру мови, закріплену громадської традицією за нейтральними життєвими ситуаціями, такими як ділове спілкування людей на роботі, в магазині, в побуті [4, 81]. Нейтральний стиль позбавлений будь-якого специфічного забарвлення - книжності або фамільярності.

Високий рівень ввічливості (формальна ввічливість) характерний для офіційного спілкування співрозмовників, розділених значною дистанцією, він підкреслює дистантність і формальність відносин.

Низький рівень ввічливості (не формальна ввічливість) є дозволеним при спілкуванні близьких людей, він свідчить про високий рівень інтимності і солідарності і характерний для розмовно-фамільярного стилю мови.

Рівні ввічливості пов'язані з мовними засобами, які вибирає мовець для реалізації своїх комунікативних інтенцій. У тому випадку, якщо вони відповідають конкретному комунікативному контексту і комунікативним очікуванням партнера, на прагматичному рівні фраза буде сприйнята як ввічлива, незалежно від того, як вона побудована, які мовні засоби в ній використовуються. Наприклад, запрошення на конференцію в залежності від відносин між тим хто запрошує і кого запрошують може звучати так:

Вельмишановний Сергій Сергійович! Ми були б дуже вдячні, якщо б Ви люб'язно погодилися взяти участь у нашій конференції з ... / Шановний Сергію Сергійовичу! Ми раді запросити Вас на конференцію з ... / Привіт, Сергію! Ми проводимо конференцію з ... Як завжди чекаємо.

Всі три запрошення можуть бути адресовані одній й ті ж самій людині і є ввічливими у тому випадку, якщо перше адресовано відомому вченому, з яким у тієї людини, яка запрошує, немає ніяких відносин (тобто дистанція максимальна), друге - колезі з іншого інституту, з яким підтримуються наукові контакти, третє - другу. Рівень ввічливості при цьому різний.

Таким чином, з нашої точки зору, такі фрази, як «Здорово, мужики!» або «Привіт, Тань!» є ввічливими, хоча і не експлікуються як шанобливі та галантні.

Висновок. В останні десятиліття проблема ввічливості викликає все більш зростаючий інтерес, про що свідчать чисельні наукові публікації. Для перекладачів ця проблема є чи не найважливішою. Тому ми розглядаємо категорію ввічливості насамперед в аспекті міжкультурної комунікації.

Погляд на ввічливість як на систему комунікативних стратегій доцільно порівняти з положенням про те, що лінгвістична ввічливість у спілкуванні спрямована на збереження обличчя як слухача, так і того, хто говорить. Саме тому ми звернулися до теорії П.Брауна та С.Левінсона, які виділили стратегії позитивної ввічливості, спрямовані на зближення адресанта й адресата, та негативної ввічливості, які дистанціюють їх, тобто підкреслюють незалежність особистості, її потребу в недоторканості території, і заснована, головним чином, на стратегії уникнення, за допомогою якої мовець дає зрозуміти адресату, що він, по можливості, не порушить кордонів її території.

Ми також визначили, що рівні ввічливості пов'язані з мовними засобами, які вибирає мовець для реалізації своїх комунікативних інтенцій. У тому випадку, якщо вони відповідають конкретному комунікативному контексту і комунікативним очікуванням партнера, на прагматичному рівні фраза буде сприйнята як ввічлива, незалежно від того, як вона побудована, які мовні засоби в ній використовуються.

Отже, для перекладачів дуже важливо знати, які саме стратегії ввічливості є більш характерними для тієї чи іншої культури та які національно-специфічні особливості вони можуть мати.

Література

- 1. Вежбицкая А.** Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / Вежбицкая А. – М. : Русские словари, 2001. – 381 с.
- 2. Ларина Т. В.** Вежливость как национально-специфическая категория / Ларина Т.В. – Воронеж: Наука, 2003. – 486 с.
- 3. Леонтьев А. А.** Основы психолингвистики / Леонтьев А.А. – М.: Русские словари, 2003. – 340 с.
- 4. Стернин И. А.** О национальном коммуникативном сознании / Стернин И.А. // Вестник МГУ. – 1997. – №2. – С. 386 .
- 5. Шолохов М.** Поднятая целина : [роман] / Шолохов М. – Москва : Столетие, 1968. – 656 с.
- 6. Brown P.** Politeness: Some universals in language usage / Brown P., Levinson S. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987. – 376 p.
- 7. Goethe J. W.** Faust II / Goethe J.W. – L.:SAGE Publications, 1982. – 121 с.
- 8. Goffman E.** Interaktionsrituale: über Verhalten in direkter Kommunikation / Goffman E // Journal of pragmatics. – 1994. – Vol. 40, №1. – 304 p.
- 9. Habermas J.** Theorie des kommunikativen Handel / Habermas J. // Encyclopedia of Communication and Information. – N.Y. : Macmillan Reference Group, 1998. – 213 p.
- 10. Honkanen M.** Höflichkeit / Honkanen M. // Encyclopedia of Communication and Information. – N.Y. : Macmillan

Reference Group, 1998. – 510p. **11. Leech G.** Principles of Pragmatics / Leech G. // Journal of pragmatics. – 1996. – Vol. 30, №2. - 369 p.

Вжещ Я.Л. Принцип ввічливості в теорії і практиці міжкультурної (українсько-німецької) комунікації. Теорія «збереження обличчя» П.Брауна та С.Левінсона.

У пропонованій статті автор звертає увагу на поняття та принцип ввічливості в теорії та практиці міжкультурної комунікації. Розглядаються типи та рівні ввічливості, моделі ввічливої речової поведінки в залежності від певних параметрів.

Ключові слова: ввічливість, ввічлива речова поведінка, міжкультурна комунікація, комунікативні стратегії, позитивна ввічливість, негативна ввічливість.

Вжещ Я.Л. Принцип вежливості в теорії і практиці міжкультурної (українсько-німецької) комунікації. Теорія «сохранения лица» П.Брауна и С.Левинсона.

В статье автор обращает внимание на понятие и принцип вежливости в теории и практике межкультурной коммуникации. Рассматриваются типы и уровни вежливости, модели вежливого речевого поведения в зависимости от определенных параметров.

Ключевые слова: вежливость, вежливое речевое поведение, межкультурная коммуникация, коммуникативные стратегии, позитивная вежливость, негативная вежливость.

Vzhesch Ya.L. The principle of politeness in the theory and practice of intercultural (Ukrainian-German) communication. The «face preserving» theory by P.Brown and S.Levinson.

In this article, the author pays much attention to the notion and principle of politeness in the theory and practice of intercultural communication, types and levels of politeness, models of polite speech behavior depending on certain parameters.

Key words: politeness, polite speech behavior, intercultural communication, communicative strategies, positive politeness, negative politeness.

УДК 811'282=11

Квіренко Л.О.

ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛІНГВАЛЬНОЇ ТИПОЛОГІЇ ВАРІАЦІЙ БЕРЛІНСЬКОГО МІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Мовна ситуація у містах та її зміна значною мірою формується як за допомогою лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів. До провідних лінгвістичних факторів, що визначають напрямок розвитку міської мовної варіації, належать структурність та мовні зміни. Під поняттям структурності ми розуміємо системну когерентність певної мовної варіації або її відсутність [1, с. 252]. Основними проявами мовних змін є процеси конвергенції та дивергенції [2; 3; 4].

Співіснування у Берліні берлінського міського діалекту (БМД) та німецької літературної мови визначили основні риси структурності та варіативності БМД. Чимало лінгвістичних праць було присвячено дослідженню мови БМД як системи [5; 6; 7; 8], однак вони не достатньо розкривають мовні варіації в мові міста Берлін.

Об'єктом дослідження слугують варіації БМД, тоді як предметом виступають його конвергентні та дивергентні мовні зміни.

Актуальність дослідження визначається розвитком сучасної комунікативної лінгвістики та діалектології, зокрема необхідністю дослідження взаємодії мовних варіацій, мовних змін у мові Берліна та їх впливу на варіації цього міського діалекту. Основною метою дослідження є типологізація й аналіз варіацій БМД та їх реалізація у мовному континуумі міста Берлін.

Загальна проблема полягає у відсутності цілісного дослідження типології варіацій БМД, що передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) розкрити лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори впливу на формування й розвиток мовних варіацій БМД;
- 2) визначити критерії дослідження мовної варіації БМД;
- 3) розглянути типологію варіацій БМД;
- 4) охарактеризувати мовний континуум БМД;
- 5) проаналізувати реалізацію мовних варіацій БМД у мовному континуумі міста Берлін.

Не менш важливу роль у розвитку міської мовної варіації відіграють екстралінгвістичні фактори [1, с. 30]. Серед них необхідно виділити економічні та суспільні зміни, які поширюються різною мірою на всі регіони в залежності від специфіки мовної ситуації у певному місті чи оточуючому регіоні. Сучасна структура міської мови значно залежить від регіональної мови певної території, суспільного розвитку та структури міста, від його ролі як економічного, управлінського та культурного центру, а також від способу формування міської розмовної мови.

Взаємодія БМД та літературної німецької мови характеризується процесами конвергенції та дивергенції, які тісно пов'язані між собою, адже обидва є результатом мовних контактів та проявом мовних змін. Поняття діалектної конвергенції та діалектної дивергенції можна визначити відповідно як «зростання та зменшення подібності між діалектами» [2, с. 1]. Діалектна конвергенція передбачає процес лінгвістичної уніфікації, фокусування та гомогенізації мовного репертуару, включаючи традиційні діалекти. Діалектна дивергенція зводиться до лінгвістичної диверсифікації, зростання дифузії та гетерогенізації, хоча дивергенція може призвести до фокусування у репертуарі, тим самим роблячи мовні варіації, які зазнали цього процесу, більш відмінними одна від одної [2, с. 1-2].

Конвергенцію та дивергенцію необхідно досліджувати в рамках горизонтального діалектно-діалектного виміру та вертикального діалектно-стандартного мовного виміру [9, с. 259-260; 4, с. 275]. Під поняттям горизонтальної конвергенції потрібно розуміти процеси вирівнювання та змішування між діалектами, тоді як вертикальна конвергенція передбачає процес, під час якого певні ознаки мовної варіації замінюються ознаками більш значущої мовної варіації. Горизонтальна дивергенція проявляється за рахунок географічної дисиміляції та відбувається на діалектно-діалектному рівні, тоді як вертикальна дивергенція реалізується шляхом дисиміляції соціальної структури суспільства та здійснюється на діалектно-стандартному рівні. Однак чітке розмежування цих понять часто неможливе.

Співіснування німецької літературної мови та БМД у столиці призвело до девіації цього міського діалекту щодо стандарту. Результатом такої мовної ситуації стали процес горизонтальної дивергенції мови міста Берлін щодо німецької літературної мови та процес вертикальної конвергенції із нижньонімецьким діалектом. Таким чином, для БМД характерні ознаки як діалекту, так і німецької літературної мови на всіх рівнях мовної системи.

Спираючись на соціолінгвальні характеристики БМД, ми визначили основний критерій дослідження цієї міської варіації – ступінь відхилення БМД від німецької літературної мови. Відповідно до реалізації первинних ознак БМД та його девіації щодо німецької літературної мови, БМД утворює такі три варіації [6, с. 36], які є його підсистемами та мають свої особливості на всіх мовних рівнях:

- сильний БМД (сильна девіація щодо німецької літературної мови);
- середній БМД (середня девіація щодо німецької літературної мови);
- легкий БМД (незначна девіація щодо німецької літературної мови).

Беручи за основу соціолектальну класифікацію соціальних діалектів [10, с. 115], ми визначили такі соціолінгвальні критерії дослідження мовних варіацій БМД:

- 1) ступінь девіації щодо німецької літературної мови;
- 2) конвергентні параметри;
- 3) дивергентні параметри;
- 4) відкритість мовної системи та мовний репертуар;

- 5) рівень стигматизації або престижу;
- 6) приналежність до певного соціального класу;
- 7) рівень освіти;
- 8) ступінь приналежності до суспільства (чужинець / свій).

Згідно із вищезазначеними соціолінгвальними критеріями, ми проаналізували мовні варіації БМД. Сильний БМД характеризується сильною девіацією щодо німецької літературної мови. Він зазнає процесу вертикальної дивергенції щодо німецької літературної мови та процесу горизонтальної конвергенції із нижньонімецьким діалектом, що відображається у збереженні первинних ознак діалекту. Система сильного БМД має більш закритий характер, адже їй властива уніфікація, фокусування та гомогенізація мовного репертуару на користь діалекту. Ця варіація БМД найповніше використовує релікти нижньонімецького діалекту на всіх рівнях мовної системи, їй властивий мінімальний вжиток паралельних форм, адже у ній домінують діалектні варіанти. Носії сильного БМД є представниками нижчого прошарку суспільства, що передбачає їх низький рівень прибутку та неосвіченість. Вони часто зазнають стигматизації з боку інших членів суспільства столиці, які сприймають їх як чужинців.

Середньому БМД властива середня девіація щодо німецької літературної мови. Ця система виникає внаслідок зменшення вертикальної дивергенції БМД щодо німецької літературної мови та відповідно зменшення горизонтальної конвергенції із нижньонімецьким діалектом, що відображається у скороченні вжитку первинних ознак діалекту та у зростаючому використанні як діалектних, так і стандартних форм на всіх мовних рівнях. Незважаючи на зростання процесів диверсифікації та гетерогенізації за рахунок вжитку паралельних форм, для цієї мовної варіації характерні фокусування та розширення мовного репертуару у порівнянні з іншими мовними варіаціями БМД. Ця система є найбільш відкритою для впливу як німецької літературної мови та нижньонімецького діалекту, так і інших мов та діалектів. Носії середнього БМД належать до нижньої страти середнього прошарку та власне середнього прошарку населення, що не гарантує їх освіченості. Такі мовці частково зазнають стигматизації та сприймають переважно як своїх, проте трохи відчужено.

Для третьої варіації характерна незначна девіація щодо німецької літературної мови. Легкий БМД виникає в результаті вертикальної конвергенції із німецькою літературною мовою та горизонтальної дивергенції щодо нижньонімецького діалекту. Ця варіація має сфокусований та зменшений мовний репертуар у порівнянні з іншими варіаціями БМД, адже у ній переважають стандартні варіанти. Системі легкого БМД властивий закритий характер, так як у ній майже не використовуються первинні ознаки діалекту та майже відсутнє вживання паралельних форм. Така форма БМД є найбільш престижною та її мовці є представниками вищої страти середнього прошарку та вищого прошарку

суспільства, які зазвичай освічені і яких поважає решта мешканців столиці.

Внаслідок дії лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів на території сучасного Берліну сформувався специфічний мовний континуум. Відповідно до критерію природи формування мовної варіації, а саме комунікативної ситуації її виникнення та мети її вживання, ми виділяємо два основних типи мовного континууму БМД – природний та штучний.

Основаючись на соціолінгвістичних характеристиках опису медіалекту та функціонального стилю [10, с. 82-98], ми виділяємо такі соціолінгвальні критерії дослідження мовного континууму БМД:

- 1) засоби передачі інформації (усні / письмові);
- 2) підготовка мовлення (спонтанне / підготовлене);
- 3) спосіб реалізації;
- 4) ціль;
- 5) представлення;
- 6) комунікативна сфера;
- 7) мовна варіація;
- 8) носії мовної варіації.

Природний мовний континуум БМД утворює комунікативну систему, що характеризується усним способом передачі, спонтанністю, невимушеністю та легкістю утворення. Ця система має не лише мовні, а й позамовні цілі, а саме передачу інформації, що спонукає до соціальної взаємодії. Вона створюється не штучно, адже формується непередбачено у будь-якій повсякденній комунікативній ситуації. Зазвичай це усна комунікація втілена у розмовах, проте вона може мати й письмову форму, представлену письмовою комунікацією (наприклад, особисті листи, електронна переписка у чатах, на форумах тощо). Природний БМД поширюється на сферу особистої комунікації, зокрема родини та електронного спілкування, що свідчить про подальший поділ природного БМД на підсистеми. Представники природного мовного континууму використовують сильну варіацію БМД, що у лінгвістичному вимірі передбачає процес горизонтальної конвергенції із нижньонімецьким діалектом. Сталі ознаки нижньонімецького діалекту є первинними ознаками цієї мовної варіації та властиві на всіх мовних рівнях цієї варіації: від фонетики до прагматики. Таким чином, носії цього типу мовного континууму БМД зазвичай відносяться до нижнього прошарку суспільства або до нижньої страти середнього прошарку суспільства, представлені переважно неосвіченими працівниками або безробітними. Саме тому вони, як правило, зазнають стигматизації і сприймаються більшістю населення, яке відносить себе до вищих прошарків суспільства, як чужинців.

Другий мовний континуум БМД визначається свідомим, навмисним використанням міського діалекту задля мистецьких цілей або з метою завоювання довіри відповідного прошарку суспільства. Така комунікація виникає лише за певних умов у певних комунікативних ситуаціях, передбачених певними потребами, а отже, формується штучно. Штучний мовний континуум БМД переважно представлений письмовими текстами (наприклад, літературні твори, газетні статті), хоча це можуть бути й усні виступи (наприклад, промови на мистецьких заходах, виступи політиків). Така комунікація має як мовні, так і позамовні, соціальні цілі. Цей мовний континуум поширюється на такі комунікативні сфери як література, засоби масової інформації, професійні тексти, реклама тощо, що визначають підсистеми штучного БМД. Представники цього мовного континууму послуговуються трьома мовними варіаціями БМД (сильною, середньою та слабкою) в залежності від цілі та адресатів комунікативного процесу, проте домінує середня варіація БМД, що передбачає процес вертикальної конвергенції із німецькою літературною мовою. У цій системі відбувається процес вирівнювання діалекту на всіх мовних рівнях, а саме перейняття ознак більш престижної німецької літературної мови та втрата ознак менш престижної мовної варіації – нижньонімецького діалекту. Більшість мовців цього типу БМД належить до представників середнього прошарку суспільства або до нижньої страти вищого прошарку суспільства, які зазвичай мають середню або вищу освіту. Саме тому по відношенню до носіїв штучного БМД майже зникає стигматизація та у деяких випадках виникає певна ступінь престижності зі сторони іншої групи населення. За рахунок вжитку ними сильної та середньої варіацій БМД в останні десятиліття спостерігається процес зростання престижу БМД, що в свою чергу виконує соціалізуючу та об'єднавчу функції. Такі мовці не сприймаються більшістю як чужинці, а навпаки, виникає відчуття узагальненості, єдності.

У сучасному мовному континуумі Берліна розвиваються три варіації БМД. Відповідно до цілей та сфер комунікації у природному мовному континуумі переважає сильна варіація БМД, тоді як у штучному – середня. Однак саме за рахунок активного сприяння розвитку штучного БМД простежується тенденція зростання престижу сильного і середнього БМД, а отже, відродження діалекту. Більш поглиблений аналіз варіацій мови Берліна, їх комунікативних аспектів, функцій та жанрів сприятиме ґрунтовному дослідженню БМД як комунікативної системи та його дискурсивних характеристик.

Література

- 1. Siebenhaar B.** Horizontal convergence of linguistic varieties in a language space. / P.Auer, Schmidt J.E. Language and space: theories and methods: an international handbook of linguistic variation. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010. – 241-258 p. **2. Auer P.,** Hinskens F., Kerswill P. Dialect Change: Convergence and Divergence in European Languages / Auer P., Hinskens F., Kerswill P. - Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 444 p. **3. Auer P.,** Hinskens F., Mattheier K.J. Convergence and divergence of dialects in Europe. / Sociolinguistica 10. -1996. – S. 90-104. **4. Harnisch R.** Divergence of linguistic varieties in a language space. / P.Auer, J.E.Schmidt Language and space: theories and methods: an international handbook of linguistic variation. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010.- 275-294 p. **5. Schönfeld H.** Die berlinische Umgangssprache im 19. und 20. Jahrhundert. / Schildt J., Schmidt H. Berlinisch. Geschichtliche Einführung in die Sprache einer Stadt. – Berlin: Akademie-Verlag, 1986. – S. 214-298. **6. Schönfeld H.** Berlinerisch heute. Kompetenz – Verwendung - Bewertung / Schönfeld H. - Frankfurt-am-Main, 2001. – 191 S. **7. Schlobinski P.** Stadtsprache. Berlin. Eine soziolinguistische Untersuchung / Schlobinski P. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1987. – 299 S. **8. Dittmar N.,** Schlobinski P. Wandlungen einer Stadtsprache. Berlinisch in Vergangenheit und Gegenwart / Dittmar N., Schlobinski P. - Berlin: Colloquim Verlag, 1988. – 237 S. **9. Royneland U.** Vertical convergence of linguistic varieties in a language space. / P.Auer, J.E.Schmidt Language and space: theories and methods: an international handbook of linguistic variation. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010. – 259-274 p. **10. Löffler H.** Germanistische Soziolinguistik / Löffler H. - Berlin: Erich Schmidt, 1994. – 246 S.

Квіренко Л.О. Проблеми соціолінгвальної типології варіацій берлінського міського діалекту.

Статтю присвячено дослідженню соціолінгвальної типології мовних варіацій берлінського міського діалекту та їх реалізації у мовному континуумі міста Берлін.

Ключові слова: мовна варіація, мовний континуум, процеси конвергенції та дивергенції, престиж діалекту.

Квиренко Л.А. Проблемы социолингвальной типологии вариаций берлинского городского диалекта.

В статье исследуется социолингвальная типология языковых вариаций берлинского городского диалекта и их реализация в языковом континууме города Берлин.

Ключевые слова: языковая вариация, языковой континуум, процессы конвергенции и дивергенции, престиж диалекта.

Kvirenko L.O. Sociolinguistic typology of language variations of the Berlin urban vernacular.

The article offers a research of sociolinguistic typology of language variations of the Berlin urban vernacular and its realization in the language continuum of Berlin.

Key words: language variation, language continuum, processes of convergence and divergence, dialect prestige.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамова Юлія Георгіївна, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Бледнова Ольга Григорівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, аспірант кафедри англійської філології Донецького національного університету.

Бокун Ірина Анатоліївна, завідувач кафедри іноземних мов, доцент, кандидат філологічних наук Української академії банківської справи НБУ (Суми).

Борисенко Наталія Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Борисенко Петро Анатолійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Інституту міжнародних відносин, Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Будурацька Світлана Анатоліївна, викладач кафедри романо-германської філології, аспірант кафедри порівняльного літературознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Вжещ Яна Леонідівна, викладач кафедри теорії і практики перекладу германських та романських мов, філологічного факультету Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля.

Вознюк Михайло Юхимович, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу романських та германських мов Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Вострецова Вікторія Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Гаражанкіна Ольга Миколаївна, магістрант спеціальності «Переклад» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Головня Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Гонта Ігор Анатолійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Гонта Тетяна Василівна, викладач кафедри іноземних мов Горлівського державного педагогічного університету.

Дорда Светлана Владимировна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Української академії банківської справи НБУ (м. Суми).

Єфименко Дмитро Олександрович, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зубенко Дар'я Василівна, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Квіренко Людмила Олексіївна, аспірант кафедри германської Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Клименко Олександр Сергійович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики перекладу романських та германських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Климова Наталія Іванівна, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу романських та германських мов Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Колтун Олена Віталіївна, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Космацька Наталя Валеріївна, аспірант кафедри французької філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Кузнєцова Дарія Юрїївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри лексикології та стилістики англійської мови імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету.

Кудрявцева Олена Діонізіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Кукса Ірина Миколаївна, аспірант кафедри германської і фінської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Медєнцов Олексій Володимирович, студент IV курсу спеціальності «Філілогія. Іспанська та англійська» кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мешкова Аліна Віталіївна, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Михайленко Олена Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Недайнова Ірина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Нечаєва Ніна Олександрівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Повторуха Наталія Василівна, викладач кафедри германської філології Донецького національного університету.

Попкова Юлія Володимирівна, аспірант кафедри всесвітньої літератури Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Птушкіна Наталя Володимирівна, магістрант спеціальності «Переклад» Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Решетарова Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, викладач кафедри граматики та практики мовлення Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Сидоренко Сергій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету.

Соколова Ірина Валентинівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи НБУ» (м. Суми).

Стасевич Юлія Юріївна, магістрант кафедри романо-германської філології спеціальності «Мова та література (німецька)» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Тарасова Олена Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Твердохлебова Ірина Петрівна, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу романських та германських мов Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Христенко Оксана Сергіївна, кандидат філологічних наук, в.о.доцента кафедри практики романо-германських мов Інституту філології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Чігірєва Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Донецького національного університету.

Шавва Тетяна Юріївна, старший викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шевченко Ольга Олександрівна, магістрант кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шурма Світлана Грігорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

Відповідальні за випуск:

к. ф. н., доц. Недайнова І. В.

Коректор: Біловол О. В.

Здано до склад. 25.02.2011 р. Підп. до друку 25.03.2011 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 31,27. Наклад 200 прим.
Зам. № 51.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

“Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.